

Setmana San

Festa d'Interés

Any MMXII • Número 51

ta Saguntina

Turístic Nacional

• Sagunt, abril 2012

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

EDITA:

Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, 2012

DISSENY COBERTES:

Francesc Marc Campos i Carbonell

FOTOS:

Jorge Miguel Jaime Baez, Federic Aznar, Juan Higuera, Antonio Miret, Enric Campos, Ferran Garcia, Tártilo Caruana, Aurelio González López, José Samit Gumbau, Elvira Alegre

DIBUIXOS:

Josep Manuel Palomar i Abascal

DISSENY, MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Navarro Impresores, s.l. - Caruana, 7 - Sagunt

DIPÒSIT LEGAL:

V - 154 - 2012

Les opinions expressades en els articles d'aquest llibre corresponen als seus respectius autors i no coincideixen necessàriament amb les de la pròpia Majoralia.

*Llibre dedicat:
A tot el poble de Sagunt que de forma desinteressada
i fent seua la festa, fa possible que any rere any,
ressonen els tambors i la vella veu de
Puríssima Sang de Jesucrist torne a omplir els seus carrers.
A les nostres esforçades famílies
que tant alé i suport ens han donat.*

*Majoralia de la Puríssima Sang
de Nostre Senyor Jesucrist, 2012*

Exemplar dedicat

a _____

**Majoralia de la Puríssima Sang
de Nostre Senyor Jesucrist de l'any 2012**

Clavari

Juan Fandos Navarro

Majorals

Antonio Alegre Pérez

Francisco Gandía i Gil

Juan Fuertes i Núñez

Germán J. Alcamí i Martínez

Ferran Garcia i Morente

Antoni Joaquim Agües i Montolio

Josep Maria Agües i Martínez

Miquel Àngel Centelles i Crego

Francisco Caballer Cardo

Enric Vicent Campos i Carbonell

Josep Manel Gomis i Vitoria

José Vicente Martínez Pellicer

Javier Ribes Andrés

Manuel Francisco Domínguez i Sosa

Antonio Miret Flors

Manuel Monterde Amigó

Javier Martínez Pellicer

Vicent Miret i Flors

Su Santidad Benedicto XVI

Imparte de corazón la implorada
Benedición Apostólica a

En **Juan Fandos Barrio** i **Galors** 2012
de la **Purísima Sang de Jesucrist** de **Sagunt**
invocando abundantes gracias divinas
con motivo de **Inte Cuaresma** i celebración **Semana Santa**
Parroquia Santa Maria, Sagunt
22 febrero 2012

Ex. *Archiepiscopus Palenciae* de. 43. 12. 2012

Filius et Filius Petri

Ab Episcopo

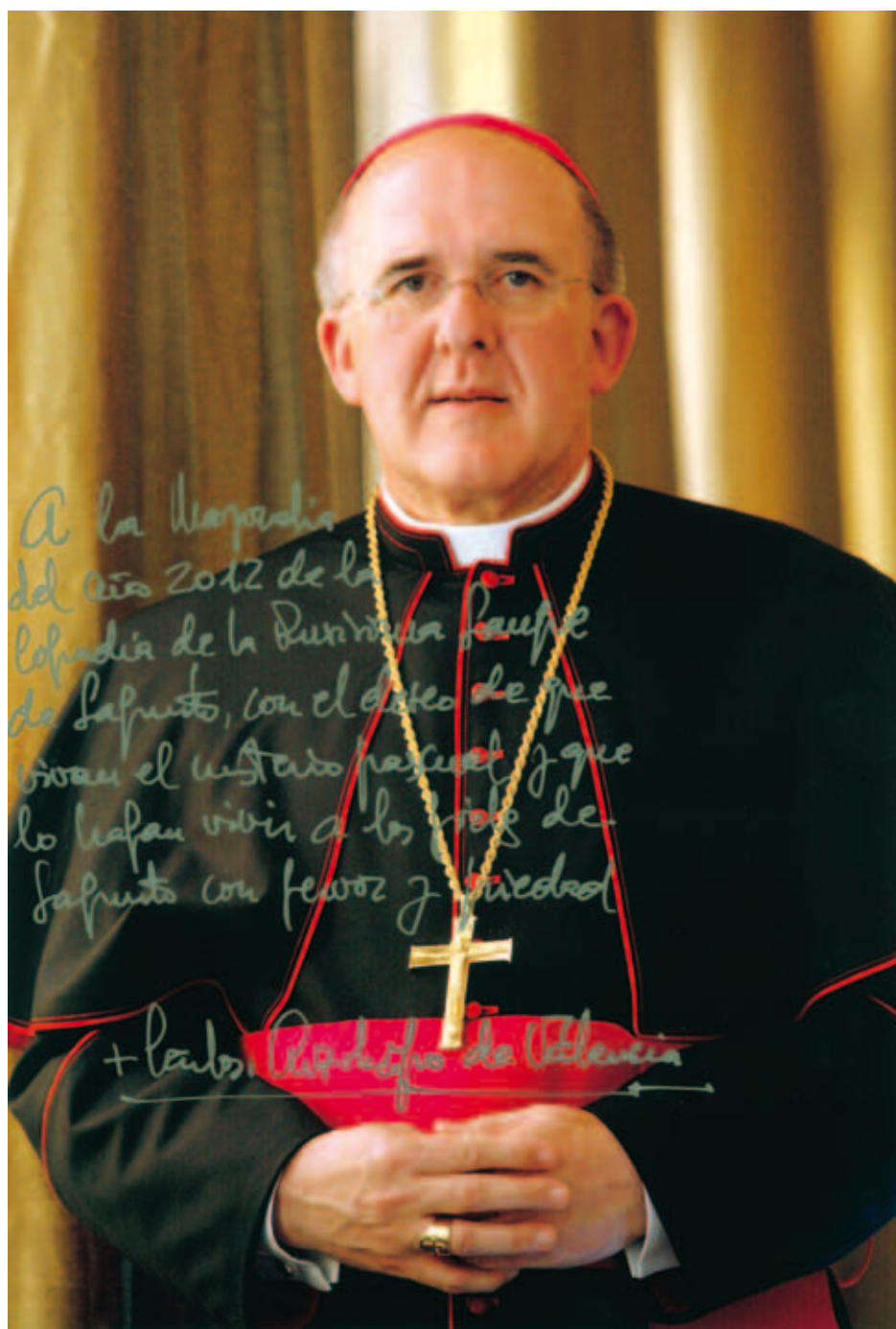
Monasterio Santa Cecilia

*A la Mayoralía
del año 2012 de la
Cofradía de la Purísima Sangre
de Sagunto, con el deseo de que
vivan el misterio pascual y que
lo hagan vivir a los fieles de
Sagunto con fervor y piedad.*

+ Carlos. Arzobispo de Valencia

A la Hermandad
del año 2012 de la
cofradía de la Purísima Virgen
de Safruto, con el deseo de que
vivan el próximo paschal y que
lo hagan vivir a los hijos de
Safruto con fevor y ternidad

+ Leobor, Obispo de Valencia

Ermita del Calvari de Sagunt, restaurada durant el període 2011-2012

Salutations

Maria de rosari amb l'emblema de la Majoralia 2012 (anvers)

SALUTACIÓ DEL PRESIDENT PER A LA SETMANA SANTA SAGUNTINA

Alberto Fabra Part
President de la Generalitat

LA pràctica dels preceptes religiosos durant la Setmana Santa en els pobles i ciutats de la Comunitat Valenciana ha anat bastint al llarg dels segles un important patrimoni, barreja d'art, tradició i pietat que, en expressar una manera gènuïna de celebrar la passió i mort de Jesús Nostre Senyor, forma part de la nostra identitat col·lectiva. Cada acte

de penitència i cada litúrgia, amb les seues característiques pròpies, fan que una gran quantitat de valencians vixquen estes jornades, tan carregades de significat i emotivitat, com un dels moments més importants de l'any.

La Setmana Santa Saguntina és, per la seua llarga història, per la singularitat de la majoria dels seus actes i per la gran quantitat de gent que convoca, una de les més rellevants de les que tenen lloc a la nostra terra. De fet, la declaració de Festa d'Interés Turístic Nacional va reconèixer la seua importància al situar-la entre les celebracions més importants del calendari festiu espanyol.

Tot això és possible, en gran part, gràcies a l'esforç i dedicació dels membres de la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, que es preocupen perquè cada acte de la Setmana Santa Saguntina tinga la solemnitat i la brillantor que li ha donat tan merescuda fama. El sentiment compartit per tots els confreres, barreja de religiositat i de fidelitat a les tradicions, que identifica esta festa i que es transmet de generació en generació, es la millor garantia per al seu futur.

Vull aprofitar l'amable invitació de la Majoralia de 2012 per fer arribar a tots els amics de la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist el meu afecte i reconeixement, així com a tots els saguntins i als qui se'ls uniran en els actes de la Setmana Santa els millors desitjos per a estes jornades tan senyalades.

SALUDA A LA MAJORALIA DE LA SANG 2012

Alfredo Castelló Sáez
Alcalde-President

SÓN moltes les particularitats que fan que la Setmana Santa Saguntina siga única al món. Una celebració que compta amb més de mig mil·lenni d'existència, temps durant el que la nostra festa ha guanyat pes i s'ha consolidat més encara.

De fet, cada any son molts els confreres que se sumen a la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist, i que, en la majoria dels casos, des de molt xiquets, comencen a participar de la festa d'una forma directa. Un fet, que ens demostra la gran tradició i arrelament que té esta festa en la nostra societat.

És una celebració que, d'una forma o una altra, ens embolica i ens convida a l'arreplegament, i, al mateix temps, al disfrute de totes les activitats que conformen la seua àmplia programació.

A més, esta festa, declarada d'Interés Turístic Nacional, aconseguix atraure, any rere any, a milers de visitants que volen conèixer de prop la nostra Setmana Santa, i que queden impactats, tocats en el fons del seu cor.

Poder viure esta festa és un privilegi que tenim tots els ciutadans que disfrutem de les seues activitats als mateixos carrers de la nostra ciutat. Un immens honor que devem a l'esforç i dedicació de la Confraria de la Sang i les seues Majoralies que, cada any, treballen amb tenacitat perquè la festa brille i despunte amb la intensitat que la caracteritza.

Precisament, per tot això, no vull deixar passar l'oportunitat d'animar-vos a participar de tots i de cada un dels esdeveniments que conformen esta gran festa religiosa, solemne i emotiva que és la Setmana Santa Saguntina i que ha aconseguit situar en un lloc privilegiat el nom de la nostra ciutat.

SALUTACIÓ A LA CONFRARIA DE LA SANG 2012

Maribel Sáez Martínez
Regidora de Cultura
Excm. Ajuntament de Sagunt

UN altre any arriba la Setmana Santa a Sagunt i com ja és costum, una llarguíssima i ininterrompuda tradició de més de cinc cents ans, la Majoralia encara amb orgull i emoció els actes de la FESTA, encapçalada enguany pel clavari Juan Fandos Navarro de la Majoralia 2012, pertanyent a la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist.

Gràcies als esforços de la Confraria i de la seua Majoralia, que es re-nova anualment, la Setmana Santa Saguntina és molt més que una piadosa celebració religiosa. És, com hom comenta sovint, la FESTA, un amplí-sim conjunt d'actes socioculturals i festius que amaren la societat sencera i acomboien tota la població.

Hem de celebrar amb la Confraria els grans actes culturals que duen endavant. En el passat, per exemple, actuacions tan rellevants i decisives com la restauració íntegra de les pintures murals del sostre de l'Ermita de la Sang, les grans exposicions artístiques entorn al 9 d'octubre, la multitudinària representació teatral, juntament amb l'associació cultural Passió per Sagunt, de la Passió i Mort de Jesucrist, els encontres de Bandes de Trompetes i Tambors, l'extraordinari llibret, farcit de cultura i investigació que el lector té entre les mans o, com s'ha muntat darrerament, la gran tamborinada, concert mític de percussió que congrega milers de persones i barreja música, festa i fervor religiós.

Per tot això saludem i animem la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist i la Majoralia 2012 a perseverar en eixa perfecta fusió de festa popular, difusió cultural i emoció religiosa que tans grans fruits ha donat i donarà a la nostra població.

SALUDA DEL CONCEJAL DE CULTURA POPULAR Y FIESTAS

José Luis Martí González
Concejal de Cultura Popular y Fiestas
Excmo. Ayto. de Sagunto

UN año más nuestra ciudad se prepara para vivir los actos centrales de la Semana Santa, en los que el fervor, la religiosidad y la tradición inundan parte de las calles más antiguas de nuestra ciudad.

Calles que son el testigo mudo de siglos de procesiones, de silencios, de tambores, de hachas derramando su cera por los adoquines, de andas

y pasos, de cofrades, mayores y clavaros, y, en definitiva, de una tradición y costumbres que hacen única nuestra Semana Santa.

Una semana santa que cada vez atrae a más visitantes que vienen a revivir en nuestra ciudad la pasión, muerte y resurrección de nuestro Señor y que, al mismo tiempo, vienen a conocer nuestro rico patrimonio, de forma que combinan el sentimiento religioso con el turismo.

Un turismo que debe ser un sector emergente en nuestra comarca, y sobre todo en nuestra ciudad, pues disponemos de todos los elementos para convertirlo en una fuente de empleo y riqueza, desde ese patrimonio, histórico e industrial, a sus playas, parajes naturales, gastronomía y tantos elementos que nos hacen únicos en la costa mediterránea.

Este año es el turno de Juan Fandos, como clavario, y sus dieciocho mayores los encargados de la “Fiesta”, y que, tras años de espera, están trabajando de forma ardua para que todo se desarrolle de forma perfecta y nuestra Semana Santa luzca como merece.

Para finalizar, como concejal del área de cultura popular y fiestas del Ayuntamiento de Sagunto, quiero transmitir mi enhorabuena al clavario y mayores por su labor, y que, junto a la directiva, cofrades y a la ciudad en general disfrutemos todos juntos de una gran Semana Santa 2012.

SALUTACIÓ

Juan Fandos Navarro
Clavari 2012

COM a clavari tinc el gran honor i la gran responsabilitat de dirigir-me i saludar a tots els saguntins i a tots aquells que ens visiten.

Vull convocar-los de nou, junt amb els majorals, a viure amb força i sentiment la gran festa de la Setmana Santa Saguntina.

Intentarem amb humilitat seguir la tradició que ens marcaren els nostres avantpassats per a que la festa continue la seua singladura històrica.

Som conscients de que la Setmana Santa Saguntina forma part de l'immens patrimoni immaterial que al llarg dels segles ens ha arribat com testimoni viu del nostre poble.

Els saguntins sabem viure amb il·lusió la nostra festa i es per això pel que som fidels i sempre col·laborem, ajudem i donem suport als que, com nosaltres, tenim l'encomanda d'organitzar-la.

Procurarem, una vegada més, estar a la vostra disposició per qualsevol consulta o suggeriment i divulgarem tots els actes que durant la Setmana Santa gaudirem.

Deixeu-vos portar de carrer a carrer, d'acte a acte i ompliu els vostres balcons de banderoles de festa que anuncien la seua arribada.

Sentiu-la, compartiu-la i feu-la vostra a cada espai, a qualsevol indret del nostre antic i bell poble perquè sempre ens dóna un nou sentiment de profunda espiritualitat.

Aquest any ens pertoca organitzar tots els actes; el camí, malgrat tot, no ha restat fàcil però l'esforç i el treball constant de tots els majorals, els consells de diferents majoralies, la junta directiva i l'espenta i l'alé de les nostres famílies l'ha fet enriquidor i inoblidable.

De la mateixa manera vull agrair a tantes i tantes persones, ciutadans anònims de Sagunt que amb el seu inestimable suport i de forma desinteressada fan que la nostra festa siga un exemple per a tots.

Per a mi no es fàcil expressar amb paraules el meu estat d'ànim. Són moltes les emocions i les vivències personals i col·lectives desitjant que arriben aquestes dates; sé que totes les imatges quedaran gravades en mi per sempre com en un àlbum fotogràfic que, conservat amb gust i joia, retratarà la meua existència. Desitje que el llibre que ara teniu entre les mans us pugà transmetre amb tot el seu valor la importància que per a mi té la festa.

Escolte els sons dels tambors, antics i permanents remors del passat, el present i el futur, com a símbols de sentiments passionals, respectuosos i plens de reflexió personal i íntima.

Veig la sempre eterna llum primaveral que ens desperta cap a l'evocació de la passió i mort de Crist.

PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST!!!

SALUTACIÓN DEL PRESIDENTE DE LA COFRADÍA DE LA PURÍSIMA SANGRE DE NUESTRO SEÑOR JESUCRISTO

Jesús Larruga Riera
Presidente de la Junta Directiva

LA “Festa”, es la manera que tienen los saguntinos de nombrar, celebrar y representar la Pasión de Nuestro Señor Jesucristo durante la Semana Santa y es desde tiempo inmemorial la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, la institución que a través de la Mayoralía del año se responsabiliza de su organización en el núcleo histórico de la ciudad. Esta manera de ser, consustancial con nuestra identidad, consolidada por una larga tradición de formación cristiana de nuestro pueblo y que ha ido cristalizándose a lo largo de más de dos milenios, ha recibido como complemento de ilusión renovada para nuestra Cofradía, las palabras del Santo Padre Benedicto XVI en la plaza de Cibeles de Madrid el viernes 19 de agosto de 2011, tras la celebración del Vía Crucis en la Jornadas Mundiales de la Juventud: *“También nos ha ayudado en este itinerario hacia el Calvario la contemplación de estas extraordinarias imágenes del patrimonio religioso de las diócesis españolas. Son imágenes donde la fe y el arte se armonizan para llegar al corazón del hombre e invitarle a la conversión.”*

Renovemos pues, con este espaldarazo de su Santidad el Papa, nuestras obligaciones de conmemorar la Pasión y Muerte de Nuestro Señor Jesucristo durante la Semana Santa, pero especialmente cuando nuestra Cofradía realiza sus actos públicos, en definitiva cuando abandona su sede, la ermita de la Sangre y recorre los itinerarios procesionales de nuestra ciudad. Una procesión bien organizada, bien hecha, con espíritu religioso,

con un sencillo recogimiento de quienes participen en ellas, y con el gesto humilde que corresponde a quien no pretende presumir ni competir, sino honrar al Señor, puede hacer posible una catequesis viva y directa capaz de llegar no solo a nuestros vecinos y visitantes sino incluso a muchos no creyentes o no practicantes que contemplan su paso por las calles, las calles de Sagunto.

A nadie se le escapa que vivimos una etapa de crisis económica aguda y globalizada. Nuestra Cofradía y por tanto la Fiesta no es ajena a la misma. Los esfuerzos que el pueblo de Sagunto y la Mayoralía hacen, y han hecho para dar el máximo esplendor posible a los actos de nuestra Semana Santa son más que notorios. Es por tanto de agradecer y así lo quiero hacer público, la implicación y energía que este año han tenido tanto el Clavario como los Mayorales del año en la recaudación de los fondos suficientes que van a permitir la realización de los actos programados. Quiero destacar un año más los numerosos actos previstos, muchos de ellos no contemplados en nuestros estatutos, pero que a pesar del importante apartado presupuestario que suponen, año tras año se realizan y que se consolidan, dando un esplendor a nuestras celebraciones que hacen posible el nivel y reconocimiento alcanzado por la Semana Santa Saguntina.

El 27 de noviembre en la Ermita de la Sangre y en el seno de la Asamblea General de la Junta Diocesana de Hermandades y Cofradías de Semana Santa de la Archidiócesis de Valencia, finalizó reglamentariamente el encargo que se realizó a la ciudad de Sagunto como sede diocesana del año 2011. Tal y como consta en el acta de la citada reunión, se recogió con total unanimidad el más que sentido agradecimiento de todas las cofradías y hermandades miembros de la citada Asociación hacia nuestra Cofradía y ciudad, felicitando y reconociendo el esfuerzo y éxito alcanzado durante la celebración de todos los actos programados a lo largo del año. Quiero recoger los citados parabienes y trasladarlos a todo el pueblo de Sagunto, porque sin duda es él, el merecido receptor de estos más que notables laureles.

En este año se cumplen cuatro años desde que tuve la satisfacción de haber sido elegido Presidente de la Junta Directiva de la Cofradía en su Junta General de abril de 2008. Por lo tanto tal como prevén nuestros estatutos, en la de este año se celebrarán nuevas elecciones. Continúo pensando lo mismo que pensaba en aquel momento. La Cofradía de la Sangre nos da y nos ha dado bastante más de lo que nosotros le ofrecemos, y

que una manera de agradecer y compensar en parte ese obsequio que tan generosamente recibimos de ella, es ofrecerle la máxima dedicación y esfuerzo, pero sobre todo amor y trabajo pleno. Así lo he intentado.

Este es uno de esos pocos años, en que a diferencia de lo habitual en el devenir de la reciente historia de nuestra Cofradía, la mayoralía del año está constituida por un clavario y mayores de edad “madura”. Sin embargo quiero confirmar la más que palpable “juventud” que han demostrado y están demostrando en todos los actos realizados hasta ahora y que sin duda marcan el camino de lo que van a realizar en la semana más importante de su vida como cofrades. Hago esta afirmación porque creo en la exactitud de la frase atribuida a Washington Irving, conocido escritor estadounidense del romanticismo: “La edad es cuestión de sentimientos, no de años.” Por eso, por los sentimientos transmitidos de alegría, cariño y amor hacia nuestra Semana Santa, les deseo y auguro una dichosa celebración junto con sus familias de los actos que en su día les encomendó la Junta General de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo de Sagunto.

A black and white photograph of a church facade. On the left, a dome with a tiled roof is visible, topped with a weather vane. To the right, a bell tower with a single bell is attached to the main building. The facade is dark with a white horizontal stripe. A wooden door is visible in the lower right. The text 'Parròquies i vida consagrada' is overlaid in the bottom left corner.

Parròquies
i vida consagrada

Clau de l'ermita que custodia el clavari de l'any

MOTU PROPRIO “PORTA FIDEI” Y SEMANA SANTA SAGUNTINA

Vicente Gil Tamarit
Prior de la Cofradía

Introducción

CON el *Motu proprio* de Benedicto XVI, “*Porta Fidei*”, se convoca el año de la Fe que se iniciará el **11 de octubre de 2012**, en el 50 aniversario de la inauguración del Concilio Vaticano II y concluirá el **24 de noviembre de 2013**, en la Solemnidad de Cristo Rey del Universo.

“*Porta Fidei*” es una breve y densa carta de 15 N.º donde el Santo Padre señala que “la puerta de la fe” **está siempre abierta para nosotros**.

El Papa recuerda luego un pasaje de la homilía del inicio de su pontificado, en la que afirmaba que “la Iglesia en su conjunto, y en ella sus pastores, como Cristo han de ponerse en camino para **rescatar a los hombres del desierto y conducirlos al lugar de la vida**, hacia la amistad con el Hijo de Dios, hacia Aquel que nos da la vida y la vida en plenitud”.

El Papa explica también que debemos descubrir de nuevo el gusto de alimentarnos con la Palabra de Dios, transmitida fielmente por la Iglesia, y el Pan de la vida, ofrecido como sustento a todos los que son sus discípulos.

1. Creo - creemos

La fe es un acto personal, pero no es un acto aislado. Nadie puede creer solo, nadie se ha dado la fe a sí mismo, la ha recibido de otro y debe transmitirla a otro.

El Papa nos invita a redescubrir los contenidos de la Fe (el Credo) y a reflexionar sobre el mismo acto de fe con el que libremente nos entregamos al Señor (PF 9,10). Esta unidad profunda (el credo, el acto de creer) San Pablo lo expresa así: “Con el corazón se cree y con los labios se profesa” (Rom 10, 10). El corazón indica que el primer acto con el que se llega a la fe es un don de Dios y acción de la gracia que actúa, transforma la persona hasta lo más íntimo.

Profesar con los labios implica un testimonio y un compromiso público.

2. Vivencias del núcleo de nuestra fe

El núcleo de la fe cristiana es la fe en el Dios de Jesucristo. Los cristianos reconocemos vital y gozosamente al Dios revelado en Jesucristo como origen, guía y meta del hombre y del mundo. Esto lo cambia todo en nuestra existencia, porque en el centro de nuestra vida está Dios, y nuestro deseo es llegar a ser profundos creyentes sin ser fanáticos. Veamos algunos tipos de vivencia de fe en el mundo actual.

- a. ***Conocemos creyentes de fe neta.*** Quienes viven la unidad interior que nace de la coherencia entre su fe y su experiencia vital. Buscan con sinceridad el sentido último y la verdad definitiva de su existencia y del mundo. Esta búsqueda es un auténtico testimonio de la fe, porque lleva a las personas por el camino que conduce al misterio de Dios.
- b. ***También conocemos creyentes de fe descuidada,*** que dicen creer en algo que ni orienta ni motiva su comportamiento.
- c. ***La debilidad y la incoherencia de la vivencia de nuestra fe.*** La fe personal está interiormente tentada por la increencia de personas honestas y también tentada por el problema del mal, de la injusticia y de los ídolos que en el corazón del hombre tienden a ocupar el puesto de Dios: poder - tener - placer. Tentada por la tibieza, mediocridad del testimonio de la propia comunidad cristiana.
- d. ***La fe deformada.*** Necesitamos educar y educarnos permanentemente para la gratuidad, solidaridad, la libertad, y de este modo, ir descubriendo el núcleo de nuestra fe cristiana.

3. La Fe en el Dios de Jesucristo

El Cristo crucificado y resucitado se nos ha revelado el rostro del Dios vivo y verdadero. El Dios que anunció Jesucristo con sus palabras y obras es un Dios que busca al hombre, un Dios amigo de la vida, un Dios de Amor y Padre, futuro del hombre, un Dios trinitario.

Este es el núcleo de la fe cristiana que cada uno de nosotros hemos de confrontar con nuestra vivencia de la fe. Y descubriremos a la luz de este núcleo de la fe, la necesidad que tenemos de purificarla, de vivirla en la participación de la Eucaristía y de testificarla con mayor coherencia.

La fe en Jesucristo es conocimiento de su persona, mensaje, actitudes. En él encuentra el ser humano la alegría del amor, la respuesta al drama del sufrimiento y el dolor, la fuerza del perdón ante la ofensa recibida y la victoria de la vida ante el vacío de la muerte, todo tiene su cumplimiento en el misterio de su Encarnación, de su hacerse hombre, de su compartir con nosotros la debilidad humana para transformarla con el poder de su resurrección. En él, muerto y resucitado por nuestra salvación, se iluminan plenamente los ejemplos de fe que han marcado los últimos dos mil años de nuestra historia de salvación.

4. La Semana Santa Saguntina

La celebración de Semana Santa Saguntina son celebraciones de fe. Expresan la fe de la Iglesia y nos pide a cada uno de nosotros una participación más activa, consciente y fructuosa. Esta celebración exige la conversión a Dios, que es relación original, la más fundamental y decisiva. Cuando intensificamos nuestra relación con Dios todas nuestras relaciones salen mejoradas y fortalecidas.

Al clavario y mayores de este año, agradecerles todo el esfuerzo que han realizado, su protagonismo en las diversas manifestaciones religiosas del pueblo. A ellos y a sus familiares desearles que vivan la semana santa de 2012 con hondura religiosa y que continúen profundizando en la fe en Jesucristo muerto y resucitado.

El Señor les bendiga y les proteja.

Maria de rosari amb l'emblema de la Majoralia 2012 (revers)

LA SAVIA JUVENIL DE LA COFRADÍA, UN DON NECESARIO PARA LA IGLESIA

Vicente Fontestad Pastor
Vicario General de Valencia

LA reciente presencia del Papa Benedicto XVI en España, con motivo de la jornada mundial de la juventud, supuso un *soplo de viento evangélico* para todos los que, como cristianos formamos la Iglesia. Y nos dejó el gran legado: *la juventud es la savia nueva que el Espíritu necesita para que la Iglesia siga humanizando el mundo.*

Esta es la razón por la cual esta pequeña reflexión quiere ir enfocada a seguir animando a los jóvenes de nuestra cofradía a vivir la Iglesia como casa, hogar, familia y madre; y ésta es la razón por la que todos tenemos que sentirnos urgidos a hacer sitio y seguir entusiasmando con nuestra palabra y ejemplo a todos nuestros jóvenes.

Queridos jóvenes, la Iglesia os necesita porque os quiere, y desea poner en vosotros la vida nueva de Cristo resucitado para potenciar y hacer útil vuestra fuerza, alegría, empuje y creatividad.

Porque la Iglesia siempre cuenta con vosotros, siempre podéis contar con la Iglesia. Como madre quiere enseñaros, educaros, corregiros, pero sobre todo acompañaros, sentir vuestra vida, vuestras preocupaciones, vuestros deseos, vuestros proyectos. Nada en vosotros es ajeno a la Iglesia.

En nuestra Cofradía y con ella, podéis actualizar y concretar vuestra vinculación a la Iglesia y vuestra respuesta responsable, participando

activamente y sintiéndoos servidores entusiastas como verdaderos seguidores de Jesús.

Sintiendo la Cofradía como una verdadera hermandad y convirtiéndola, cada vez más, en camino de espiritualidad y de encuentro con Dios, escuchad la llamada que el Señor os hace y sed valientes a la hora de responder.

Objetivamente pertenecer a la *Confraria de la Purísima Sang* es un acto de Fe, que necesita ser profundizada, vivida y celebrada. Vuestras parroquias y seguramente vuestras familias pueden ser el lugar en que esta Fe pueda crecer, madurar y hacerse vida en vosotros.

Os animo de corazón a ser jóvenes creyentes y a poner a Cristo como referencia de vuestra existencia. Su estilo de vida es lo que vuestra vida necesita, porque no perderéis un ápice de libertad, ni de modernidad, sino que encontraréis razones para que vuestras decisiones sean una verdadera contribución a la sociedad y al hombre actual.

LA AGONÍA DE JESÚS EN GETSEMANÍ

Jaime Pellicer Pellicer
Cura Párroco del Buen Suceso

LOS cuatro evangelistas narran la agonía de Jesús en el huerto de Getsemaní. Todos lo sitúan de manera precisa después de la cena santa. Seguramente era ya noche cerrada cuando Jesús y los once discípulos salen del cenáculo, y, pasando por el otro lado del torrente Cedrón entran en un huerto de olivos, “una propiedad llamada Getsemaní” (Mc 14,32); un lugar al que Jesús se retiraba con frecuencia a orar y que, por lo tanto, era conocido por los discípulos, también por Judas.

Aquí comienza la pasión de Cristo. En esta noche amarga de una manera dramática, unido intensamente al Padre, Cristo vive dentro de sí, interiormente todos los sufrimientos y afrentas que va a padecer después en el cuerpo y en el espíritu.

Getsemaní es la hora en que Jesús entra en una angustia de muerte y sufre en su interior la crueldad del destino que le espera. Getsemaní es la introducción a la pasión; en Getsemaní, manifiesta lo más íntimo de su alma: todo su inmenso dolor. No sólo a los discípulos tuvo que resultarles desconcertante la escena; lo sigue siendo hoy. Presenta una imagen de Dios muy distinta de la que ellos soñaban; y muy distinta, quizás, de nuestra propia imagen de Dios. ¿Cómo imaginar a un Dios hundido por el sufrimiento, triste y desolado ante la muerte, con ese sudor frío de sangre cubriéndole el rostro?

La hora de Getsemaní impresionó hondamente a la Iglesia primitiva. Quizás el mejor comentario sigue siendo el escrito por el autor de la carta a los Hebreos: “Él, en los días de su vida mortal, ofreció oraciones

y súplicas, a gritos y con lágrimas, al que podía salvarlo de la muerte; y Dios lo escuchó, pero después de aquella angustia, Hijo y todo como era. Sufriendo aprendió a obedecer y, así consumado, se convirtió en causa de salvación definitiva para todos los que le obedecen a él (Heb 5,7-8). Impresiona también hoy a quienes se acercan a ese momento culminante en el misterio de Jesús.

Entremos así, sobrecogidos y desconcertados, en Getsemaní, para contemplar el sufrimiento y el abandono de Jesús, y para sentir precisamente ahí, en su soledad y en su dolor, la grandeza de la cruz y el misterio de la salvación. Entrar en Jesús en Getsemaní puede cambiar hoy nuestra imagen y nuestra experiencia de Dios; puede enseñarnos a sufrir y a obedecer, a buscar y cumplir la voluntad del Padre; y, como a Teresa de Jesús, puede enseñarnos a orar.

La noche de Jueves Santo, Sagunto tiene la costumbre de visitar los monumentos y rezar; es una tradición que hay que aplaudir. Es una noche para meditar los grandes momentos de la vida de Jesús, pero sobre todo el misterio de la cruz, misterio de generosidad, amor y entrega y de Getsemaní como preludio a la pasión. Teresa de Jesús escribe: “Muchos años, las más noches antes que me durmiese, siempre pensaba un poco en este paso de la oración del huerto, aun desde que no era monja...; y tengo para mí que por ahí ganó mucho mi alma, porque comencé a tener oración sin saber qué era y ya la costumbre tan ordinaria me hacía no dejar esto como el no dejar de santiguarme para dormir”.

Jesús entra en el huerto con Pedro, Santiago y Juan, los tres discípulos que habían sido elegidos antes para ser testigos de la transfiguración. Quienes han contemplado su gloria, tienen que ser testigos también de su angustia. ¿Cómo si no, podrán anunciar los padecimientos que sufrió? Con ellos se dispone a orar. Pero enseguida, anota el evangelista, comenzó a sentir pavor y angustia. Mientras que en la pasión va a sufrir los tormentos que le infligen los hombres, ahora, subraya Pascal, la agonía surge de dentro de sí mismo. Y sintiendo que le inunda y desborda, confiesa a los tres discípulos: “Mi alma está triste hasta el punto de morir; quedaos aquí y velad” (Mc. 14,34).

¿Por qué está triste Jesús?, ¿de qué tiene miedo? En estos momentos podemos imaginar y pensar en todo aquello que Jesús pudo pensar: el beso del traidor, las negaciones de Pedro, el abandono de los discípulos,

las cadenas, los ultrajes, las blasfemias, la corona de espinas, los azotes, las torturas horribles de los golpes, los clavos, la cruz... Todo esto estaba, sin duda, presente. Sin embargo, a pesar de nuestros esfuerzos, nunca llegaremos a comprender aquella tristeza de muerte. Entrar en la agonía de Getsemaní es entrar en el misterio de los designios de Dios y en la realidad humana del pecado.

Es posible que la agonía en el huerto le ocasionara mayores sufrimientos que el dolor físico de la crucifixión, y que sumiera su alma en regiones de más oscuras tinieblas que ningún otro momento de la pasión. Y es que en esta agonía había mucho más que la anticipación del sufrimiento inminente. Cristo contempla y sufre en Getsemaní no simplemente los azotes de los soldados, los clavos que taladran sus manos y sus pies, la lanzada que abre su pecho; siente también el terrible pecado del mundo. Él se dispone a entregar su vida por la salvación de los hombres; y ve a los hombres dispuestos a rechazarle y rechazar la salvación ofrecida.

Con todo su dolor y su angustia, sintiendo toda la amargura y soledad del abandono, Jesús se adelanta un poco, cae en tierra y ora. Con frecuencia anotan los evangelios que Jesús se retiraba a orar. Ora en los acontecimientos importantes y ante las grandes decisiones. Ora en el bautismo, al comienzo de su misión apostólica, en la elección de los apóstoles, antes de la confesión de Pedro, en el momento de la transfiguración; y ora especialmente en este momento de Getsemaní y en la cruz. Pero su oración no queda reducida a los momentos clave de su vida. Jesús vive ininterrumpidamente en unión con el Padre. En Él la oración no es un paréntesis en medio de una jornada de actividad. Jesús es el hombre que ha vivido totalmente pendiente de los hombres y entregado a su servicio. Pero es también el hombre que ha vivido radicalmente para su Padre. La oración se sitúa en el centro de su ser, de su sentir, de su actuar.

En Getsemaní, Jesús pide al Padre que aleje su hora, que pase de largo, que aparte de Él el cáliz de la ira y de la amargura. Aunque añade inmediatamente: “pero no sea lo que yo quiero, sino lo que quieras tú” (Mc. 14,36). En realidad, Jesús pide al Padre lo que había enseñado a pedir en el padrenuestro a los discípulos: el cumplimiento de la voluntad de Dios por encima de todo. Esto nos permite mirar en profundidad a Jesús: la voluntad del Padre es el núcleo central de su vida. Es lo que lo impulsa, sostiene y guía; es la fuente de donde brota cada una de sus acciones. La voluntad del Padre es en Jesús el mandato vivo que hace de él un enviado;

todas sus acciones encuentran y reciben de ahí, sentido y unidad. La voluntad del Padre está por encima de todo, para Jesús y sus seguidores.

Frente a la intensidad de la oración de Jesús, contrasta la flaqueza e inercia de los discípulos. A medida que la noche avanza, uno a uno, van cayendo dormidos.

Jesús había querido pasar estos últimos momentos con los que había compartido su vida. ¡Cuánto nos cuesta a los discípulos permanecer junto al Maestro! Casi siempre nos puede el cansancio, la fatiga, el sueño, la incapacidad por comprender y vivir lo que Él está viviendo; lo que Él es, siente y busca. No somos capaces de permanecer junto a Él porque no llegamos a identificarnos con Él. Los apóstoles no habían logrado presentir su misión. Habían gravitado en torno a ella, pero la rebajaban siempre al nivel de sus pretensiones y preocupaciones.

Por tres veces vuelve a los discípulos, buscando cercanía y palabras humanas. Pero una y otra vez tiene que descubrir que está solo. ¡Él solo ha de beber el cáliz amargo del pecado del mundo! Él solo sostiene el peso de la cruz y de la muerte.

No hay reproche ninguno cuando Él se acerca y despierta a los discípulos sobresaltados. Solo una inmensa ternura y unas palabras que se convierten en amonestación para todos sus seguidores: “Velad y orad para que no caigáis en la tentación”.

Los discípulos, nosotros, los que acompañamos a Cristo en estos días de Semana Santa y acudimos a las procesiones y actos litúrgicos, los que tenemos que enfrentarnos ante la realidad de la vida y queremos seguir a Cristo, seremos tentados; siempre seremos tentados ante el escándalo de la cruz. Y sólo la oración puede preservar de caer en ella.

LA PRÁCTICA DE LA FE

José-Miguel Peris Silla

Párroco de El Salvador

Sagunto

“**L**A puerta de la Fe está siempre abierta” (Benedicto XVI). Con estas palabras el Papa nos introduce a todos los cristianos en el Año de la Fe, que comenzará el 11 de octubre de este año (50º aniversario de la apertura del Concilio Vaticano II) y terminará el 24 de noviembre de 2013, solemnidad de Cristo, Rey del Universo.

La Fe es aquella virtud sobrenatural por la que, con la inspiración y la ayuda de la gracia de Dios, creemos que es verdad lo que por Él nos ha sido revelado. Es un don de Dios que nos dispone a asentir a las verdades por Él manifestadas.

Es un don, es un regalo de Dios. La Fe es algo que no se logra por el sólo esfuerzo personal. Por eso le dice Jesús a Pedro después de su confesión: “Bienaventurado eres Simón, hijo de Juan, porque eso no te lo ha revelado ni la carne ni la sangre, sino mi Padre que está en los Cielos” (Mt. 16, 17).

Nada hemos de valorar tanto como este regalo. Y no podemos enterrarlo ni ocultarlo. La Fe, igual que la Caridad y la Esperanza, está para ser vivida, para ponerla en práctica. ¿Os habéis parado a pensar lo que realmente significa la expresión: “soy creyente pero no practicante”? ¿Cómo se cocina esto? ¿Cómo se califica a la persona que cree en algo pero no hace nada por ponerlo en práctica?

“No cree verdaderamente sino quien, en su hogar, pone en práctica lo que cree. Por eso, a propósito de aquellos que de la fe no poseen más que palabras, dice S. Pablo: profesan conocer a Dios, pero le niegan con las obras”.

A este respecto, el Beato John-Henry Newman añade: “siendo la fe la gracia fundamental que Dios nos da, es una prueba de fe la disciplina

necesaria que nos impone. No podemos tener fe sin un ejercicio de dicha fe”.

¿Quién no quiere ser feliz en esta vida? Creo que todos perseguimos de una manera u otra la felicidad, con mayor o menor acierto, con mayor o menor éxito. Todos deseamos tener paz en nuestro corazón, en nuestra vida. Y muchas veces nos estrellamos. Somos tontos. Buscamos muchas veces fuera de nosotros. Dios está más cerca de nosotros de lo que creemos. Como dice S. Agustín: “Dios es más íntimo a nosotros, que nosotros mismos”.

Es tiempo de poner en marcha la maquinaria de nuestra alma, donde hace un tiempo Dios se hizo presente el día que recibimos el Bautismo. Es tiempo de rezar. De orar a ese Padre nuestro que nos ama con locura infinita. Es hora, siempre es hora, de volver a darle cuerda al reloj de nuestra vida espiritual. Ese reloj que tal vez lleve parado hace mucho tiempo. O que funciona sólo a ratos, en días concretos, en fechas señaladas.

La consecución de la felicidad exige una ascética personal. Sí, también exige esfuerzo por nuestra parte. Exige renunciaciones, entrenamiento continuo. Es un error creer que la felicidad se puede alcanzar mediante el abandono a las inclinaciones del instinto. Es una mentira confundir felicidad con el placer o la utilidad.

Como dice el Beato Juan Pablo II: “¿no está este trágico error en la base de tanta desesperación, de tanto aburrimento, de la vida que demasiado a menudo podemos constatar en los espíritus juveniles? Decidles que la fe y la felicidad no se excluyen mutuamente, sino que son distintos nombres dados a una misma meta. ¡Pues la fe se le revela al hombre para su felicidad!”

La fe está en la Palabra de Dios, en la oración, en la Misa, en el perdón de los pecados por medio del sacramento de la Confesión. Y todo ello nos llevará al Amor, Jesucristo. Y, por medio de Él, al amor al prójimo. Fe y práctica. Fe y obras.

Pidámosle al Señor lo que le pedían los Apóstoles: *adauge nobis fidem*, auméntanos la fe! Pidamos como el ciego del Evangelio: Señor, que vea! Acudamos a nuestra Madre del Cielo para que nos ayude a quitar de nosotros todo lo que nos separa de su Hijo.

VI NOU, ODRES NOUS

José Vicente Calza

Rector de la parròquia Sant Pere Apòstol
de Tavernes de la Valldigna

LA majoria d'aquest any em demana una xicoteta reflexió per al llibre de la Setmana Santa Saguntina i, amb molt de gust, vull compartir amb tots vosaltres una realitat que ens preocupa a tots els cristians. És cert que vivim una dura situació d'enfrontament religiós, aclaparadora socialització de la no-creença i l'apostasia continuada. Els catòlics no podem sentir-nos tranquils en les nostres consciències si no ens esforcem i lluitem per buscar amb sinceritat el que Déu vol que cadascú de nosaltres, de la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist, i de l'Església com a conjunt, en aquests moments. Després de pegar-li moltes voltes i de dedicar temps a la reflexió i a l'oració personal, no trobe una altra resposta que aquesta: Déu ens crida a una vivència intensa de la fe amb totes les conseqüències, és a dir, que siguem autèntics; Déu ens crida a la conversió i que ens mobilitzem per a executar una acció evangèlitzadora i missionera ben pensada i ben organitzada. Els cristians no podem dubtar de la seua assistència, no podem dubtar de la força de l'Evangeli ni de l'assistència de l'Esperit Sant, no tenim cap justificació ni cap raó per a no escoltar la crida de Déu ancorant-nos en les nostres rutines tan còmodes. A la Confraria, a les nostres parròquies, a la nostra Diòcesi, necessitem, més que mai, viure amb el fervor i la intrepidesa apostòlica i missionera dels nostres millors missioners. Cal que deixem les nostres comoditats, rutines de sempre, i que ens atrevim a desembarcar en el nou continent de la incredulitat i de l'agnosticisme, apropar-nos als nostres germans, escoltar-los, acollir-los, anunciar-los l'Evangeli de la salvació de Déu de la millor manera possible, dialogar i discutir amb ells, respectant els seus processos i les seues dificultats, ajudant-los a reconèixer en Crist Jesús el vertader camí de l'autèntica humanitat, que és llibertat, esperança, amor i

felicitat, segons la providència sabia i amorosa del nostre Déu. Tal vegada siguem els últims cristians que puguen intentar aquest esforç d'evangelització. Més tard ja no comptarem amb els efectius ni amb els recursos necessaris per a una tasca tan apassionant. L'evangelització és un projecte de futur, no de passat; un projecte de conversió dels cors i de renovació espiritual de la vida, sense ambicions temporals ni polítiques. No hem de treballar per a l'engrandiment temporal de l'Església, sinó per a la difusió de la fe en Déu i en Jesucrist, per a la salvació real de la vida dels nostres germans.

No hem de resignar-nos, ni podem, a ser desplaçats pel laïcisme, la no-creença i la desercristianització; seria una gran desgràcia per a tots. Déu ens està demanant que reaccionem amb fermesa, amb responsabilitat, que ens convertim, que siguem autèntics, que estiguem convençuts, que siguem rebels contra l'avanç del mal en la nostra societat.

Hem de reaccionar i posar tots els mitjans per a iniciar una època nova, una època de creixement i d'expansió de la fe, per a la vida de l'Església, per a la santedat i l'apostolat; sense por, sense concessions, sense vacil·lacions; amb la unitat, l'alegria i la força de l'Esperit de Jesús, amb la seguretat de la fidelitat de Déu.

No oblidem el missatge d'esperança nascut en les Jornades Nacionals de les Confraries organitzades per la Conferència Episcopal Espanyola: *“Les confraries estan cridades a anunciar Jesucrist al nostre món”*, i aquella advertència o crida d'atenció: *“La pèrdua d'identitat religiosa en les confraries i germandats suposa un empobriment de la seua pròpia vida”*.

La riquesa d'una tradició de segles com és la dels saguntins en la celebració dels misteris de la Passió, de la mort i de la resurrecció del Nostre Senyor Jesucrist, hem de conservar-la i augmentar-la. Assumiu el rept que el Déu de la història ens presenta en aquests moments i com a institució de l'Església que és la confraria, comencem aquest apassionant treball sabent-nos Odres nous que contenen el Vi Nou de la Vida Eterna.

EL ABRAZO DEL AMIGO

Mari Petra Quevedo García
Profesora de Religión de Primaria

JESÚS “el amigo que nunca falla”, nos llama para abrazarnos a todos.

Jesús con los brazos abiertos en la Cruz nos espera en la Semana Santa Saguntina y siempre.

Jesús nos llama a su encuentro en la Iglesia y nunca fuera de la Iglesia.

Las personas desde el principio somos seres abiertos a Dios y esto pese a: el secularismo, el ateísmo, el laicismo o la comodidad... no se puede ocultar. Nadie puede ocultar al Sol con un dedo, dice la Sagrada Escritura.

Las civilizaciones primitivas, las clásicas y algunas tribus actuales adoraban y adoran al Sol. Los cristianos adoramos y creemos en Dios Padre, Hijo y Espíritu. Y por el Hijo, Camino, Verdad y Vida manifestamos públicamente nuestra Fe.

Los cristianos siguiendo a Cristo recorreremos un camino, en Éste podemos encontrar piedras, la oscuridad de un túnel, atajos y desvíos provisionales o perpetuos. Pero no olvidemos la esperanza cristiana por excelencia: al final de nuestro camino está el abrazo amoroso del Padre (como en la Parábola del Hijo Pródigo).

Todas las Mayoralías que hacéis, hicisteis o haréis la fiesta recorréis vuestro propio camino de encuentro o reencuentro con el Padre.

Los saguntinos somos testigos de ello, vemos vuestra manifestación pública de Fe. Procesiones, Vía Crucis, actos culturales en los que nos hacéis participar. Desde este momento no sé si os habréis dado cuenta os convertís en transmisores del Evangelio.

Siempre hemos comentado ¿no hay demasiado folklore en las mayoralías? ¿dónde está la verdadera religiosidad? “¡CÓMO SOMOS! (muy, pero muy malitos)...

Jesús dijo: “*No juzguéis y no seréis juzgados*” (lo olvidamos todos los días).

Los mayores de este año han hecho muchos caminos de acompañamiento a los Patronos, a nuestra Patrona Virgen del Buen Suceso, Mare dels Desemparats, Verge del Remei... esto es lo que hemos visto todos; pero el “encuentro” de su interior sólo lo saben ellos.

Ellos han tenido claro el Dios cristiano, tiene los brazos abiertos en la Cruz, les ha acogido. El día que el Clavario y yo hablamos de este artículo lo tuve claro.

Me enseñó entre orgulloso y emocionado, el lugar privilegiado que desde este año ocupa la Vera Creu en la Ermita de la Sang.

Ella, el Centro de nuestra Fe, está en un lugar que invita a la acogida, el silencio y a la oración.

Estáis emocionados por hacer la fiesta, pero la verdadera emoción es el encuentro con las raíces de vuestra Fe. El Encuentro con el Padre ayudados por los brazos abiertos de la cruz de Cristo y siempre dentro de la Iglesia es igual de entrañable y emotivo como el que disteis a ese amigo que venía de lejos a “fer la festa amb vosaltres”.

Y como vosotros y yo compartimos otros espacios y otras experiencias, hace algunos años, os pido un silencio y una oración cuando carguéis con la Vera Creu; por un amigo común José Antonio (seguro que también haría la fiesta con vosotros); él que ya está en los brazos del Padre, nos sonreirá desde Arriba.

(Sagunt 15 d'Octubre 2011 Festa de Santa Teresa)

UNA LLAMA QUE SIGUE VIVA

*Monjas de la Orden de los Siervos de María,
vulgo Servitas*

Convento de Santa Ana de Sagunto

LAS Hermanas del Convento de Santa Ana llevamos con gran austeridad los días de la Semana Santa, siempre teniendo presente la trascendencia que tiene cómo sufrió Nuestro Señor por la Redención del mundo. También reflexionamos ante el dolor y el padecimiento de la Virgen María ante el castigo con que fue infligido su Divino Hijo por aquellos que le golpearon, le azotaron y le llevaron a la Cruz. Como Madre y como la elegida por Dios, llevó con gran aceptación el encargo que recibió del Todopoderoso.

Humildemente, nosotras como integrantes de este Convento de monjas servitas, vivimos en el rezo y la oración por la ciudad de Sagunto y también asistimos año tras año a las diversas actividades religiosas con que la Cofradía y las sucesivas Mayoralías nos hacen partícipes de la Semana Santa Saguntina: por ejemplo en lo que se refiere a la limpieza y custodia de toda la ropa de la Cofradía (como son los manteles de los altares, los faldones de las Andas e indumentaria del Nazareno y de la Soledad, así como las toallas o sudarios de la Vera Cruz y de la cruz del Anda de los Dolores, el pañuelo de la Soledad...).

Un acto seguramente poco conocido por los saguntinos es el momento en que el clavario y los mayores vienen a por la rama de olivera que colocarán en el paso de la Oración del Huerto: la cortan del único olivo que tenemos en nuestro huerto. La visita se suele producir la mañana del miércoles o del Jueves Santo y esto ya nos anuncia quiénes van a ser la nueva Mayoralía que representará en la procesión de Viernes Santo a la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo y que, llegado

el momento –sólo iluminados con las luces de sus hachas, con el fervor de sus corazones y con el inmenso amor de Dios Nuestro Padre– entrarán con gran devoción y solemnidad en el Convento para llevar la Vera Cruz, acompañados por el Prior. De este modo, se rezará por toda la comunidad. La Vera Cruz se detiene en el primer escalón del Presbiterio, portada por el clavario y acompañada por los mayores con sus hachas.

Y así todos los años se repite esta devoción, la cual deseamos que no cese, sino que vaya en aumento para que, con fervor y religiosidad, la ciudad conserve viva esta llama de su creencia en Dios para que nos ilumine y nos proteja a todos los saguntinos.

Deseamos, pues, a la Mayoralía de este año 2012 que siempre mantenga su fe y que puedan representar digna y fervorosamente todos los Actos de la Pasión con la mayor devoción.

La Majoralia d'enguany

Medalla de Clavari (anvers)

SENTIMENTS

Juan Fandos Navarro
Clavari 2012

*A ma mare i tots aquells familiars, amb els quals
m'haguera agradat compartir aquests moments.*

ENCARA recorde aquell dia que vaig fer la meua primera processó de Divendres Sant, acompanyat pel meu pare, que havia d'ajudar-me a dur el ciri perquè jo puigera donar caramels. La veritat és que són moments que guarde en la memòria i de segur queden en ella per

sempre. Recorde d'una manera especial, quan la meua mare em despertava la matinada del divendres per anar al Via Crucis del Calvari, ja que era un acte molt emotiu per a ella i ho descobries tan sols mirant-li els ulls i l'expressió que mostrava el seu rostre. Ella sentia una emoció molt gran, veure el Natzaré en el Calvari li despertava un gran sentiment de respecte i humilitat que em va transmetre. En eixe instant, vaig pensar que algun dia em faria il·lusió fer la festa, encara que la meua família no ha estat especialment vinculada a la confraria.

També vaig tindre la sort de ser arreglador. Han sigut uns anys inoblidables, perquè es viu la Setmana Santa de manera diferent. És té la responsabilitat de que tots els actes isquen el millor possible i per açò, vull agrair a tots els meus companys arregladors els moments compartits i el seu acolliment. Ells són una peça fonamental en l'organització de la Festa, pel seu treball i dedicació.

Tal vegada podria haver fet la festa abans, però van sorgir diferents circumstàncies que ho van impedir, encara que mai hauria imaginat que seria Clavari i d'una Majoralia tan especial com aquesta i amb tants grans amics de tota la vida. Al llarg d'aquests últims quatre anys, hem passat per moments molt variats, uns bons i altres no tant bons. Encara que tots junts hem pogut créixer com a persones i en aquest instant no canviaria cap dels moments viscuts per cadascú de nosaltres.

Un dels moments que porte gravat en la meua memòria amb especial emoció, va ser quan la subhasta de l'any 2010, quan vam tindre la sort de poder realitzar el nostre gran somni: "*portar el Natzaré en la Processó del Sant Soterrament*" la vesprada del Divendres Sant. Va ser una experiència molt gratificant per a tota la Majoralia, però especialment per a mi, perquè anava a ser l'única oportunitat de poder fer-ho amb els meus majorals.

Les meues vivències des del passat Divendres de Dolors de l'any 2011 han sigut molt diverses i han anat formant-nos en bones relacions personals entre tots nosaltres, que confie ens ajuden a unir-nos al llarg del temps. La Majoralia ha après dia a dia a estar unida en tot moment i així hem pogut eixir de les dificultats sorgides, i per tot açò estic orgullós de tots els meus "*xics*".

Moltes gràcies.

Vull recordar a totes les majoralies d'anys precedents, en les quals he trobat recolzament i consells en molts aspectes desconeguts per a la Majoralia i per a mi, així com l'ajuda inestimable de la Junta Directiva que sempre ha estat al nostre costat.

També vull aprofitar i donar les gràcies a tots els abonats de la rifa permanent pel gran esforç que han realitzat, així com a totes les entitats que col·laboren en la Setmana Santa Saguntina i per suposat a tot el poble de Sagunt, malgrat els moments econòmics complicats i difícils que ens pertoca viure, sense el seu suport i participació i el seu permanent alé no seria possible la realització de la nostra estimada Festa.

Per últim, vull donar les gràcies a la meua dona, els meus fills i familiars pel suport que he tingut de tots ells i agrair a tots aquells que han contribuït a que pugui estar ací i ara, a punt de passar per una de les experiències més desitjades i inoblidables de la meua vida.

Puríssima Sang de Jesucrist !

Medalla de Clavari (revers)

PER FI HA ARRIBAT EL 2012

Antonio Alegre Pérez
Majoral 2012

DESPRÉS de molts anys participant en la Setmana Santa Saguntina, este any 2012 va a ser molt especial per a mi, ja que enguany fem la festa de la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist.

L'any 1990 vaig començar participant com a confrare en aquesta festa i des d'eixe moment la meua il·lusió fou arribar a ser majoral en un futur. Però, aquesta no era una tasca fàcil d'aconseguir, ja que hi havia moltes majoralies que estaven apuntades al llarg de molts anys.

Donat que no tenia moltes esperances d'aconseguir-ho, em va sorgir l'oportunitat de participar com a "arreglador" dins de les processons, la qual cosa vaig acceptar de bon grau, ja que era una altra manera de participar en la nostra Setmana Santa.

Però, de sobte fa cinc anys, va arribar l'oportunitat de poder "fer la festa" i, encara que de principi sorgiren alguns dubtes, la il·lusió va poder més i ací estem, a les portes de la festa.

Aquesta és una gran responsabilitat, perquè representem a la ciutat de Sagunt i, per altra part un esforç i un treball important a fer per tots els que formem aquesta majoralia, encara que estem convençuts que tot anirà molt bé.

També, m'agradaria donar les gràcies a totes i cadascuna de les persones que fan possible que any rere any, la Setmana Santa Saguntina siga el que és, "la nostra festa".

Així doncs, tinc una gran il·lusió perquè arribe el mes d'abril i portar la Vera Creu a les meues mans, per sentir tot l'esforç fet al llarg d'estos anys i saber que val la pena.

Per a finalitzar, he de fer una menció especial a la meua família que m'ha ajudat i recolzat en tot moment.

Moltes gràcies.

VIATGE A TARRAGONA

Francisco Gandía i Gil
Majoral 2012

TOT comença un bon dia de juny a la porta de ma casa, carregant les maletes en el cotxe per a anar de viatge. De sobte s'acosta cap a mi per a saludar-me com sempre sol fer-ho, encara que només siga per a una salutació ben cordial, però va ser algo més. Pensava que això no ocorreria mai.

– Paco, tens un moment?

- Home, me'n vaig de viatge, però si no és molt de temps.
- No, no és molt de temps. T'agradaria fer la festa de Setmana Santa amb la meua majoralia?
- Com!? Fer la festa de Setmana Santa! Clar que sí! Quan li ho diga al meu amic Joan no se ho va a creure.
- Sí s'ho creurà, la fem junts.
- Mare meua! Llavors està tot clar. Paco, moltes gràcies per comptar amb mi, tu i la teua majoralia.

Des d'eixe instant van començar dos viatges: el que estava preparant i l'altre cap a Setmana Santa 2012.

La meua dona estava amb mi, no feia falta preguntar-li res, la seua cara el deia tot. Realitzaríem junts este segon viatge.

Vaig començar el camí a Tarragona, el cap corria més que el cotxe:

"No tinc vesta per a enguany, però el meu germà en té una, possiblement enguany no la utilitze, li la demanaré i com la meua cunyada és mig modista me l'arreglarà". Així va ser.

Tenia ganes de comunicar-se-ho a tots els familiars i amics.

A algú que li haguera fet molta il·lusió i no podia comptar-se-ho, als meus pares: Amparo Gil i Jose Mª Gandía. Però en cada un dels actes religiosos que he fet i vaig a fer, ells han estat i estaran amb mi.

La Setmana Santa era molt especial a casa per diverses raons. Ma mare col·locava dos canelobres recuperats d'un llum fet per al centenari de les festes de Sagunt i que havia il·luminat la plaça de l'ermita del Bon Succés. Ella no sols volia que il·luminaren el carrer al pas de la processó del Sant Soterrament, sinó que també il·luminaren els PASSOS perquè poguera realitzar un miracle i que mon Pare poguera caminar.

El miracle no va ocórrer. Jo he continuat col·locant els canelobres i han donat el seu fruit:

Hui en dia seré Majoral, encara que he d'agrair a la meua dona tot el seu suport. Sense la teua ajuda no haguera arribat fins ací (TQ).

Altra efemèride important per a mi aquest any: El meu fill Víctor eixirà per primera vegada en la Processó tocant en la banda Lira Saguntina.

Gràcies a tots els que heu fet que estiga ací.

FER LA FESTA

Juan Fuertes i Núñez
Majoral 2012

ESCALES amunt, escales avall, un xiquet juga a la pilota, un moment... sonen els tambors. Canvi de joc. Agafa una caixa de cartró, dos fustes i a tocar.

Ja és Setmana Santa.

Ell no és confrare, encara no, a casa seua no hi ha tradició, però les processons passen pel carrer Major, és la FESTA, segurament la més important de la ciutat. Els amics desfilaran i ompliran les seues mans de caramels (poc importa el dolç; sí que el reconeguen).

Aquí és on volia arribar, a l'Amistat, sentiment fonamental per acometre aquesta empresa.

Alguns d'aquells amics conformen amb mi la majoralia 2012.

També he de reconèixer el recolzament familiar, sofridors de la meua absència per assistir a reunions a hores intempestives, de sacrifici econòmic, de treball, venent loteria, cartrons... i aguantar-me el mal humor quan les coses s'entorten.

També reconèixer l'ajuda i comprensió de la meua dona, que no havent nascut a Sagunt i coneixedora d'altres maneres prou diferents de viure la Setmana Santa, ha sabut adaptar-se als nostres costums essent una més, aportant l'alegria que sempre és necessària en qualsevol projecte. I darrerament a ma mare, que als 92 anys que encara és capaç d'ajudar-me cercant abonats, regalant-me un preciós rosari i per damunt de tot la seua Fe. Creient sense dubtes. Col·laboradora en tots els esdeveniments religiosos de la ciutat i inclús presencialment quan la salut l'ha acompanyada. Resumint: la Fe i la manera d'entendre les tradicions que ha sabut transmetre'm ma mare, l'Amor i els llaços d'amistat, m'han donat la força per a "fer la FESTA".

UNES SENTIDES PARAULES

Germán J. Alcamí i Martínez
Majoral 2012

DES que fa 25 anys es va inscriure el meu nom junt amb el d'una gran part dels meus companys del 2012 en el llibre de registre de majoralies, he estat esperant amb il·lusió aquest esdeveniment.

Hi ha hagut moltes ocasions en què donava per fet que no podria gaudir de l'organització de la Setmana Santa de Sagunt.

Quan fa quatre anys se'ns va obrir definitivament la porta per a poder complir el que tant desitjàvem, em va ser difícil creure que era cert. Per fi ha arribat el moment.

Quatre anys en què s'han succeït tota una sèrie d'esdeveniments dels quals només vull destacar els bons records: com tot en la vida, el pitjor és millor oblidar-ho.

Ser un grup d'amics que, majoritàriament, ens coneixem des de l'adolescència, ha propiciat que la convivència haja sigut molt més fàcil, i que tots hem treballat cadascun dels aspectes que comporta una organització de tal magnitud i de tanta entrega.

Per l'etapa de la nostra vida en què ens arriba esta ocasió única, jo, personalment, no em puc sentir més privilegiat i satisfet, pel fet que la puc disfrutar amb la meua dona, els meus pares i els meus fills alhora, així com amb totes aquelles persones que m'han abrigat i he volgut sincerament des de sempre, amb l'excepció de Juan, el meu sogre, persona molt entranyable per a mi i que, per la feblesa de la vida, no podrà compartir una de les vivències més importants de la meua vida. En record a tu, Juan, i als altres pares i mares dels companys de la majoria de 2012 que, pels anys que hem hagut d'esperar no ens acompanyaran esta especial Setmana Santa.

No sols és la Setmana Santa en si, eixa setmana de tant de trasbals i cúmul d'esdeveniments i actes. Estan totes les reunions prèvies al llarg de molts mesos amb els amics, algunes no exemptes de nerviosisme i de disparitat de criteris, la relació amb el poble, el meu poble, que tant ha col·laborat perquè la nostra Festa tinga l'èxit esperat i molt llaurat, la paciència que la meua família ha tingut amb mi per tot eixe temps que els he privat, les noves amistats que aconseguixes durant l'any que exerceixes com a majoral, així com totes aquelles experiències irrepetibles que tens la sort de viure.

Només em queda desitjar que la nostra venerada Setmana Santa Saguntina de l'any 2012 isca com l'hem planejat i treballat, que sens dubte serà el millor homenatge que podem fer als més de 500 anys d'història que té i que, desitgem, esperem i sincerament sentim, continue complint.

EL COR BATEGA AMB FORÇA

Ferran Garcia i Morente
Majoral 2012

QUAN la llum pren tot el que cobrix, quan els colors són més intensos que en cap moment de l'any i la vida s'obri pas per tots llocs, els balcons del nostre poble es decoren amb banderoles morades i els tambors ressonen repetidament anunciant l'arribada de la nostra Festa. És aleshores quan romanen en mi sensacions repetides al llarg del temps que són molt difícils de descriure. Però enguany serà, si cal, més especial, i espere amb certa impaciència que com a majoral arriben noves emocions que formen per sempre part del meu àlbum de vida.

Però he de dir que ací i ara, davant de l'ordinador, que la meua ment, em fa viatjar al meu passat i pensar en tots els anys viscuts, en les persones que estan i tant estime, i en les que ja no estan i que tantes coses els diria avui.

Són els records, són totes les vivències les que m'han fet com sóc. És la meua pel·lícula en blanc i negre que em retorna amb certa nostàlgia al meu món de menut i veig com, junt als meus pares i la meua germana, agafàvem el cotxe i eixíem d'Estivella cap a Sagunt per assistir a la processó del Divendres Sant.

Tot un conjunt d'emocions recorrien el meu cos en arribar a casa dels meus iaïos: alegria, il·lusió; i tot seguit, el ritual de la vesta, les butxaques plenes de caramels, l'atxa i anar a passar llista.

Escoltar el meu nom al carrer de la Trinitat i ficar-me en les files, produïa cert orgull personal, em sentia important i com qualsevol xiquet se'm feia difícil entendre tot el que m'envoltava: el silenci, la llum de les atxes, tots vestits de negre amb la cara tapada; però formar part d'això em feia sentir saguntí.

Veig a mon pare portar-me de la mà, reomplint-me les butxaques de caramels, conduint-me l'atxa per a que no cremara a ningú, frenant-me per que no xafara la cua del de davant; però sobre tot, veig i sent la seua companyia que em donava seguretat i que avui és un record feliç.

Veig amb claredat quan la processó entrava a l'Ermita de la Sang i tots els confreres passaven per davant de la Vera Creu, l'olor de la cera cremada, la llum de les atxes, la remor i el silenci alhora al so repetit d'un tambor i la solitud a una veu de "puríssima sang de Jesucrist" i finalment l'eixida al corral, el poal ple d'aigua per apagar definitivament les atxes i en fila de nou al carrer.

Però com sempre, allí estava mon pare de nou, la processó ja s'havia acabat i en el cor d'aquell xiquet bategava l'esperança de tornar el proper any. Arribava a casa dels meus iaïos i es produïa l'últim ritual; desvestir-me, llavar-me la cara ennegrida pel fum de les atxes i sopar alguna cosa.

La pel·lícula passa ràpidament del blanc i negre al color. Em veig vivint a Sagunt, on vaig conèixer als que avui encara són els meus amics

i amb els que compartisc moltes vivències personals i la decisió de fer la Festa junts.

Malgrat tot l'experiència personal i col·lectiva, en aquells inicis, no va ser molt edificant, ja que moltes coses alienes a nosaltres impediren que les nostres esperances de fer la Festa es dugueren a terme i, alguns dels nostres amics decidiren formar part d'una altra majoralia. Als que quedarem el desànim i la desesperança ens va aturar.

Si de xicotet ja es feia difícil entendre tot el que envoltava la Festa quan comencí a fer-me gran van ser molts els dubtes que m'acompanyaren i que fins avui no m'han abandonat i aleshores pense que sempre estaran.

Però la vida, i el seu signe contradictori i el temps amb noves circumstàncies han fet reprendre la vella il·lusió i a més a més, conèixer a altra gent que ara són amics i que com nosaltres estaven disposats a fer la Festa, que sempre hem estat esperant.

Tot pareix que està enllestit i nosaltres també hi som. El viatge ha valgut la pena, sempre val la pena. Reconec que el camí ha sigut llarg, contradictori i de vegades sinuós, però això és el que l'ha fet tan especial i enriquidor. Definitivament puc dir que a tots els nivells: el personal, el col·lectiu i l'espiritual, l'experiència ha sigut positiva.

Però aquell cor menut que bategava amb la il·lusió de retrobar-se de nou amb totes les sensacions, sap que el temps passat mai tornarà i que aquelles imatges quedaran en la memòria. I sé que en acabar cada acte, buscaré a mon pare, buscaré els meus iaïos i totes aquelles persones que tant he estimat i ara no estan.

Alce la vista i veig a ma mare i la meua germana amb la seua estima i el seu empeny per fer-me la vida fàcil.

Alce la vista de nou i veig la meua dona i les meues filles que tant estime compartint el dia a dia, la joia, el treball, les contradiccions, les preocupacions i les tristeses però que sense elles no seria possible la meua existència.

El cor batega amb força i tinc una sensació infinita de felicitat.

Creu de rosari d'un Majoral de l'any 2012

CONTINUANDO LA TRADICIÓN

Antoni Joaquim Agües i Montolio
Majoral 2012

DESDE que en el año 1925 mi abuelo Mariano Agües Archiles hizo “la fiesta”, como solemos decir, junto con los tíos de mi abuela “los oliva”, uno de los cuales fue el clavario, nadie en mi familia, por circunstancias que desconozco, había vuelto a ser mayoral a pesar de ser todos cofrades.

Fue mi abuela paterna, Josefina Ariño Oliva, la que de bien pequeño me inscribió y junto a mi madre me inculcaron el sentimiento de la Semana Santa Saguntina y a participar en todos sus actos y procesiones. Dos mujeres, como no, son las que han hecho posible que hoy, yo pueda continuar la tradición, aunque por desgracia, ninguna de las dos está ya con nosotros.

Por fin ha llegado el 2012 y me toca a mí, al lado de mi primo Pepe y diecisiete amigos más, hacer “la fiesta”. Empezamos en el 2008, cuando nos comunicaron el año, con intenso trabajo, múltiples reuniones y alguna que otra discusión; durante este último año, el más intenso, claro está, hemos participado en distintos actos y procesiones invitados por sus cofradías, hecho que nos ha llenado de orgullo.

Todo esto nos ha llevado, poco a poco, a forjar algo más que un grupo de amigos, hemos pasado por momentos difíciles pero, al final, lo que prevalece son las alegrías y los buenos ratos, que hacen que te olvides de todo lo malo y fortalezca la amistad.

Ha valido la pena todo este esfuerzo realizado y más aun si pensamos que el próximo sábado siete de abril no será el punto final sino que seguiremos participando durante muchos años más de la Semana Santa Saguntina.

Me gustaría destacar la labor que han desempeñado nuestras esposas, madres, etc., su paciencia y su esfuerzo en la realización de la fiesta. Y por último, no me queda más que agradecer al pueblo de Sagunto, en general, su colaboración a pesar de la crisis, y en especial a las mujeres, que en su mayoría, son las que colaboran desinteresadamente para que la Semana Santa Saguntina tenga hoy esa grandeza que ha alcanzado y hacen posible que podamos continuar la tradición

HAN PASSAT MOLTS ANYS

Josep Mª Agües i Martínez
Majoral 2012

MOLTS anys han passat des que allà pels anys 80 vàrem decidir tots els amics formar una majoralia. Allò va il·lusionar molta gent, pares, iaïos, amics i veïns. Però, com acabe de dir, han passat tants anys, més de vint i cinc, que alguns als quals els haguera fet molt feliços haver pogut acompanyar-me en aquests moments ja no són amb nosaltres.

Vull aprofitar l'espai que em dóna el privilegi de ser majoral de 2012 per a recordar i fer un homenatge a aquells i, principalment, aquelles que ja no són amb nosaltres, així com per a agrair el recolzament de tota aquella gent que durant aquests darrers anys m'han dedicat el seu temps, els seus diners i, en moltes ocasions, han renunciat a les seues inquietuds i necessitats perquè jo poguera formar part d'aquesta gran família.

U sempre intenta trobar un record, un comentari, alguna persona major per a fer-li un preguntat, una fotografia perduda, en definitiva, qualsevol relació d'algun avantpassat amb la nostra festa.

No vaig conèixer cap dels meus iaïos, sé que l'un, Bernat, no va tindre cap relació amb la Setmana Santa. L'altre, Mariano, i fins i tot recorde haver escoltat que va formar part de la majoralia del 1925.

Per contra, sí que vaig conèixer les meues iaïes, dos caràcters amb creences antagòniques i sempre disposades a defensar les seues conviccions. L'una, Antònia l'Escolana, a pesar del malnom, poc amiga dels assumptes d'església, però a la qual no li faltava mai al costat del llit la postal de sant Antoni i santa Bàrbara. La recorde sempre al meu costat, des que vaig nàixer fins que, abraçant-me, donà el darrer alé. Sempre enfrontada a l'altra iaia, Josefina Ariño, que era discreta i de fortes conviccions religioses, de tal manera que, junt amb la seua germana i mentre durà la Guerra Civil, tingué amagada la nostra patrona, la Mare de Déu del Bon Succés, a sa casa, per a protegir-la i que no la feren desaparèixer. Ella sempre m'havia dit que l'enrotllà bé i la soterrà dins d'una gerra, davall d'una planta, en un clot que havia fet el seu Marianet, germà major de mon pare.

Les recorde amb discrepàncies, però sempre juntes fent punt de ganxo i, malgrat les seues diferències, també les recorde el Divendres Sant, assegudes al Camí Reial davant de la casa de l'oncle Pepe i la tia Joaquina, veient passar la processó al costat de ma tia Vicentica i ma mare, mentre demanaven caramels als confreres i els deien: "Xe, xiquet, que no hi ha caramelts per a estes *agüeles*".

De mon pare, Pepe Agües, no recorde massa coses relacionades amb la festa, se n'anà massa prompte. Sé que va ser confrare i d'ell em queda el rosari que aleshores portava i que actualment porte jo. Ma mare m'havia comentat que també li agradava molt la festa i que fins i tot de fadrí havia

portat, tocat i trencat el tambor dels saions, curiosament enguany, llegint el llibre “La Historia de la Semana Santa de Sagunto” me'l vaig trobar amb el tambor a la foto dels saions de l'any 1953.

Ma mare, Fina Martínez, era la persona que més il·lusió tenia per veure'm fer la festa. Com moltes mares d'aquest poble, sempre ens ho preparava tot, la vesta, la caperulla, els guants, el rosari, l'atxa, i recorria el poble per omplir-nos les butxaques de caramels. Sens dubte, la millor persona que he conegut mai. Es casà de dol, visqué de dol i també se'n va anar massa prompte i amb massa patiment, però a pesar de totes les desgràcies, sempre tenia bones paraules i un somriure a la cara per a tots, especial.

Un recordatori per a dos amics, l'un José Antonio Sánchez, “Carruana” per a nosaltres, junts començarem al parvulari fins que acabant el batxillerat se l'emportà la carretera. L'altre José Vicente Aguilar “El soqueret”, també cofrade com nosaltres, el seu cor no ha pogut més i ens ha deixat aquest darrer 2011.

Per a aquells que estan presents no em queda més que agrair-los la seua comprensió i dedicació incondicional. Als meus cunyats, Amparo, Maite, Edu i Eduardo, que junt amb els meus germans, Antònia i Mario, han estat sempre a la meua disposició, sempre a punt per a ajudar-me, Gràcies! Als meus sogres, Eduardo i Tere, que sempre m'han tractat com a un fill i que en molts moments han omplit un buit molt gran. Gràcies!

A mon “tio” Mariano, que en faltar mon pare va ser com un pare per als meus germans i per a mi, i al qual no li agrairé mai prou l'educació, la formació i tot el que ha fet per mi. Marianet, gràcies.

Finalment vull donar les gràcies a tres dones molt especials. Les meues filles Paula i Sara, ambdues viuen amb molta intensitat cada acte en què participe. M'han ajudat des de ben menudes, em porten els caramels, fan fotografies tant de mi com de la resta de la majoralia. Elles estarien encantades de poder participar com a confreres en la nostra festa, i encara que de vegades els ho intente explicar, no trobe paraules per a convèncer-les dels motius pels quals no ho poden fer sense ferir la seua sensibilitat i intel·ligència. Xiques, gràcies. I, la meua dona, Tere, segurament sense ella no haguera pogut arribar fins ací, ha consentit, sempre que ha estat possible, les meues obligacions com a confrere i

majoral, potser sense acabar d'assimilar el que significa la Setmana Santa per als saguntins i a pesar de discrepar i no comprendre com al segle XXI determinades organitzacions resten immòbils i sense expectatives d'obrir-se a la participació activa de la resta de la societat saguntina. Així i tot, moltes vegades deixant de costat les seues conviccions, sempre la tinc al costat, segurament perquè sap que, en aquest aspecte, tots dos pensem el mateix. Gràcies, Tere.

Gràcies a tots, la família, els veïns, els amics i companys de treball, les mares i les dones en general que, malgrat tot, són les autèntiques mantenidores d'aquesta celebració, i a totes les famílies que conformen el poble de Sagunt, a les de la mar i a les del castell, que fan possible amb el seu esforç, sobretot econòmic, físic i amb molta paciència, que any rere any la Setmana Santa Saguntina pugui eixir al carrer com cal.

SUPOSE QUE NO SÓC L'ÚNIC DELS MEUS AMICS QUE ESPERAVA AQUEST MOMENT...

Miquel Àngel Centelles i Crego
Majoral 2012

SUPOSE que no sóc l'únic dels meus amics que esperava aquest moment...

Han passat molts anys des que ens ajuntarem amb l'intenció d'organitzar LA FESTA, amb majúscules i per antonomàsia del meu poble, i per fi ha arribat el moment.

Sóc saguntí i l'important és que em sent molt orgullós de ser-ho, i estic segur que aquest sentiment ho compartisc amb els meus amics i companys de Majoralia, i és per esta raó per la qual ens sentim orgullosos.

He de confessar que la meua satisfacció no ha sigut del tot completa, ja que pel meu treball i la meua residència, no he pogut assaborir esta festa tant com haguera volgut, perquè al viure a Alacant, Sagunt em queda gairebé lluny físicament però al mateix temps, pròxim gràcies als meus amics a qui els he d'agrair el seu esforç i comprensió. No és fàcil fer el treball de cada un en l'organització d'un esdeveniment d'estes dimensions, però encara es complica més quan has d'ajudar un altre.

Moltes gràcies amics.

Però enguany no ha sigut del tot complet, perquè en el si de la meua família hi ha hagut una baixa, una d'eixes baixes que se sent per a tota la vida.

D'altra banda, Déu estreny però no ofega, ens ha enviat el regal més gran que es puça desitjar, en forma d'àngel; la nostra xicoteta Olga. És el més bonic del món, i no és passió de pare. Ella ha omplit les nostres vides fins a sobreeixir i m'ha fet sentir emocions mai experimentades.

Tinc tant que agrair que no cabria en aquest full, però he de mencionar la meua família i especialment a la meua germana Elvira que igual que els meus amics ha contribuït a l'impuls que m'ha portat a compartir amb tots ells esta celebració.

Així que enguany estic doblement entusiasmat, d'una banda el goig de la paternitat i per un altre la tasca d'organitzar junt amb els meus amics i companys de Majoralia, este esdeveniment tan important per als Saguntins com és: La Setmana Santa Saguntina.

UNA ALTRA VEU

Francisco Caballer Cardo
Majoral 2012

ERA fosc, molt, fosc. Fa uns anys, una persona important de la meua família feia la Festa i el meu cor plorava llàgrimes de dolor per una estranya barreja de sensacions. Malauradament, per primera vegada en més de vint anys l'home del meu cor no eixiria a la Processó del Sant Soterrament.

Però aquest any, l'home de vesta negra, pas llarguerut i obert finalment farà la Festa, la viurà per tots els de la casa que no la podem viure com ell i sonarà el fliscorni i allí estarem les dones del seu cor, en cos i ànima. I una vegada més l'esperarem per vore'l passar –ara sense haver d'endevinar-lo entre tots–, plorarem llàgrimes d'alegria perquè el privilegi d'acomiar a Nostre Senyor a un lloc tan assenyalat de la Confraria s'ha fet realitat.

Puc recordar els moments que veia la processó amb els meus pares i el meu germà al carrer Major. Mon pare sempre tractant d'endevinar qui era el que ens donava caramels (encara ara als 74 anys també ho fa: “serà tal, serà en tal”). Però jo quan s'aproximava el xic del pas obert ja me n'adonava que era ell. Després del temps, el cos ens ha canviat, però el pas, eixe pas no ha canviat. Hem passat per la cara tapada i la cua desplegada, per la vara d'arreglador, per les banderoles... però eixe pas no es pot confondre.

Durant quasi vint anys l'he ajudat a vestir-se per a la Festa (també l'he esperat a casa després d'unes juntes molt dolentes, però sempre amb els seus amics Antonio i Vicent). En aquestos anys, junts hem vist com les nostres perles anaven també participant d'aquest ritual: primer xicotetes

plorant un poc astorades, després expectants, més tard orgullosos i ara captivades de son pare.

El xic del pas llarguerut es va vestir per primera vegada... en plena adolescència amb una vesta prestada per sa tia Genoveva (la del forn dels Banys). A casa no hi havia tradició, però sa mare (que quan li posaren la medalla de Majoral feia vint anys que no el veia eixir) ho preparà aleshores tot amb molt d'esmer: els punyets i el coll llavats a mà, planxadets i ben blancs, "que no es diga"... (De tots els atifells, la sivella i la medalla amb el mateix cordó les ha fetes servir fins fa molt poc). Quina alegria, el xic eixia de vesta, i si li agradara, quina il·lusió vore'l fer la festa. Son pare (que ara fa vint-i-cinc anys va vore la última processó) era l'encarregat del ciri, dels caramels, "que no faça curt".

"Em posaré a l'Ermita dels Desemparats, als Caçadors i al Convent... estigues atent per omplir". Què nerviós... deus arribar al final i besar la Vera Creu, t'esperarem a la plaça, t'esperarem, t'esperarem... Huí també arribarà a besar la Vera Creu, però Pepe i Lola no estaran, o sí !? Estan les perles del seu cor: Lola i Amparo Maria.

Ell haguera desitjat contar açò i moltes més coses (i agrair a Juan i especialment a Matilde tot el seu esforç i l'ajuda i eixe regal que s'ha quedat en ganes de fer-li..., i diu que a mi per la paciència i el temps furtat...); ell haguera volgut contar aquestes emocions i d'altres desplaers, però no pot, no pot...

CONVIVINT AMB LA TRADICIÓ

Enric Vicent Campos i Carbonell
Majoral 2012

ÉS per a mi una gran satisfacció com a majoral escriure unes lletres en aquest llibre de Setmana Santa, i també una responsabilitat per formar part activa d'aquesta tradició centenària i oferir un treball que pugà contribuir a engrandir la nostra Festa.

El meu sentiment al voltant de la Setmana Santa Saguntina va unit de la mà de la meua família, que pense que és el que sent la majoria dels

confreres. En el meu cas va ser ma mare qui me va inculcar tot el que se i sent per la festa, perquè a ella li ho va saber transmetre son pare, el meu avi Vicent Carbonell, al que no vaig conèixer però que m'agradaria fer-li un sentit recordatori:

Va ser Majoral de l'any 1943, i en aquella època poder aconseguir diners era tot un repte, però vaja si ho feren perquè la seva aportació a la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist va ser l'anda del Natzaré, tan significativa i volguda per tots nosaltres i que tants anys porta emocionant a la gent pels carrers de Sagunt.

Com ja he mencionat ell va saber transmetre eixa tradició a tots els seus fills, tant homes com dones, participant de la il·lusió del confrare, per això m'agradaria fer un xicotet homenatge a totes les dones; mares, dones, iaies, ties i germanes que participen any darrere d'any en aquesta solemne tradició cinc-centenària i que sense l'esforç i ajuda, seria quasi impossible portar avant tots els actes i processons d'aquesta festa. Elles fan possible que els nostres fills puguen sentir l'esperit de la Setmana Santa, de participar i complir la il·lusió d'arribar a ser majorals, perquè sense dubte eixe moment cal viure'l. Moltes gràcies a Totes.

Voldria també fer menció d'uns amics que decidiren fer la Festa abans que nosaltres, un any que tots tinguérem l'oportunitat, però que per diferents motius no va ser possible. I recordar especialment a un volgut amic Jose Antonio Sánchez Carruana, que ens deixà sent molt jove i que de segur haguera compartit amb nosaltres tota la il·lusió d'aquesta festa tan especial. Sé que el teu esperit estarà amb tots nosaltres, sempre has estat en els meus pensaments i en aquests dies tan emotius encara es fa més evident: "estàs amb nosaltres polvorilla".

Ara ja estem en vespres de Setmana Santa i ens acompanya eixa sensació, eixe sentiment tan especial d'una Pau solemne que es crea als carrers amb la música de les bandes de cornetes i tambors, amb eixe color que donen les banderoles inundant la ciutat i el perfum de cera que tots junts anuncien l'entrada d'una setmana que m'ompli d'il·lusió i satisfacció de veure que el moment que tant de temps esperàvem ha arribat.

No voldria acabar aquest escrit, sense donar les gràcies als meus companys majorals i en especial al Clavari per els bons moments que hem passat junts i que amb l'esforç de tots hem fet possible que enguany, una volta més la Setmana Santa siga tan especial, no sempre tenim la possibilitat de ser els amfitrions d'una festa tan important i tindre per convidats a un gran poble com és Sagunt.

Agrair també el suport, ajuda i la col·laboració dels abonats, Junta de la Confraria, comerços, i al poble en general, a la meua família i amics que m'han ajudat participant en aquesta festa tan volguda per a tots.

RECORDS I AGRAÏMENTS

Josep Manel Gomis i Vitoria
Majoral 2012

ERA jo molt menut, vivia a la plaça coneguda com *de la Peixcateria*. Una nit em vaig despertar i em vaig trobar pegant voltes pel menjador; de sobte un so paregut als trons va atraure la meua atenció. Poc a poc es varen arrimar a ma casa i es feren més compassats i harmoniosos. Vaig tractar d'encimbellar-me a la finestra sense èxit. Però

ja era tard: al mateix temps que el so augmentava, la finestra s'il·luminava. Em vaig quedar mirant-la fixament, en un segon el soroll fou atronador i la llum va arribar a la seua màxima intensitat. Em vaig quedar petrificat. Quan vaig reaccionar, els trons acomiadats d'unes trompetes ja n'estaven lluny i la fugaç llum se n'havia esvaït totalment. A mi tot açò em semblava tret d'una *pel·li* de romans, d'eixes que feien en la tele. Però del que estic segur és que fou el meu primer contacte amb la Setmana Santa Saguntina.

Encara recorde el revol que es va formar a casa meua, quan ma mare em va posar la meua primera vesta i mon pare em va portar de la mà en la meua primera processó de Divendres Sant. Quasi sempre acabava enutjat: jo sempre volia acabar-la, però els meus pares –amb el pretext de què em cansava sempre em treien a l'altura del *Monterrey*, molt a prop de casa. La veritat és que tenien que anar-se'n prompte a dormir: eren dies de molta feina. Tenien una carnisseria i durant les festes *no paraven en torreta*. El corder i l'embotit, en especial la llonganissa de Pasqua, era el més desitjat pels grups de jóvens i de menys jóvens. Quan acuitava el treball, més d'una volta, al baixar del Via Crucis del calvari, em quedava sense poder desdejunar amb els amics els reglamentaris i suculents xurros amb xocolata que preparaven en ca Manolo on ara és *Botons*. Malauradament per a mi tocava preparar les vendes del cap de setmana.

La il·lusió de ma mare, que en pau descanse, era que jo fóra algun any un dels encarregats de mantenir esta arrelada tradició saguntina de la Setmana Santa. Sempre recordaré els seus compliments, risses i cares d'alegria quan em vestia de confrare i les seues bromes sobre el meu cap per tenir quasi sempre problemes per ajustar-me la caperulla. El mateix dia de la processó, de bon matí, ja estava tot el vestuari i complements organitzat i disposat damunt del seu llit. Guarde un dels rosaris que he restaurat i que portaré aquest any en memòria seua.

Mai em perdonaré, el dia d'una interessant partida de caniques a la plaça de l'Hospital, amb uns no menys interessants *cromos* per a guanyar, que em va fer arribar tard a casa per a posar-me la vesta. M'emportí uns bons carxots i em vaig quedar sense processó i sense donar els caramels, que era una de les coses que més m'agradaven, junt amb el so dels tambors i les flames de les atxes. Quantes voltes m'he quedat en plena processó com encisat mirant la flama de la meua torxa, fins què un arreglador m'alertava per a que no em quedara parat.

Molt de treball estem realitzant per arribar amb garanties on ens trobem, a uns mesos de portar a terme el nostre somni més desitjat: mantenir amb el nostre esforç una de les tradicions més volgudes de Sagunt, la Setmana Santa. Estic molt orgullós de pertànyer a un grup d'amics que, amb alegria i entusiasme hem treballat i convivit feliçment durant molt de temps. Els estic molt agraït, a tots ells, a totes les persones que m'han ajudat amb la loteria i els cartons, a tot el poble de Sagunt per col·laborar, a la meua germana Encarna per sofrir les meues absències en el treball, a la meua cosina Mariangeles Yañez i alumnes, per organitzar desinteressadament l'Exposició de Boixets en l'Ermita de la Sang, l'octubre passat, i en especial als meus pares, per inculcar-me des de xicotet l'arrelament a esta festa. Espere que ma mare, des d'allà dalt, pugà obrir un trosset de cel i vorem colpejar la canya en la subhasta, alçar la Vera Creu, i pujar el Natzaré al Calvari l'any que ve.

Medalla commemorativa del Vé centenari (anvers)

CONFRARE DE SOCA REL

José Vicente Martínez Pellicer
Majoral 2012

EL començ del meu recorregut amb la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt, es remunta als meus primers anys de vida, quan la meua àvia paterna Na Consol Rochina Vitoria, em contava bells passatges i referències de la tradició familiar al voltant de la “Festa”, la nostra Festa de la Setmana Santa Saguntina. Així mateix, la meua avia materna N’Encarna Galarza Pitarch, també va enaltir amb dites i contalles. En este punt hem de fer referència al meu besavi En Joan Rochina “Joanet l’Hospitaler”¹ que va ser confrare als anys 30 del segle

¹ Vegeu reportatge fotogràfic (pàg. 320).

passat, personatge conegut a la ciutat per haver col·laborat en la defensa de les malauradament perdudes imatges o passos de la Setmana Santa Saguntina entre els anys 1936-39.

Va ésser a l'arribada a la majoria d'edat quan vaig prendre la decisió de formar part de la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt, com a confrare, al voltant dels 24 anys. Però, la millor decisió va ser fer confrare al meu fill Gerard als tres anys d'edat, per voluntat pròpia, doncs manté un gran respecte i fervor per la "Festa", fins i tot, fent als huit anys la visita completa als monuments, representant el present i futur de la nostra tradició familiar.

Recorde amb tendresa els meus primers passos com a confrare, les reunions en la plaça de la Trinitat el Divendres Sant amb la vesta posada, el capirot i el ciri, per passar llista, atent al secretari de la Confraria, que dalt de la pedra anomenava als confreres, per posar ordre i recórrer en formació el camí cap a l'Ermita de la Sang Nova i des d'allí començar la processó de l'enterro del Nostre Senyor Jesucrist.

La meua il·lusió es va truncar a l'any 96 donat que en principi anava a ésser l'any de fer la "Festa" amb els meus amics, però, per raons dels Estatuts no hi va poder ser, malgrat tot allò hem arribat al 2012 en que, gràcies als canvis en alguns articles dels antics Estatuts, ha fet possible que el present any pugui formar part de la "Festa" com a confrare en companyia d'una part dels meus amics, així doncs, vull donar les gràcies a la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt i en especial a la Junta Directiva de l'any 2000.

No voldria oblidar als meus amics que sempre han estat fent-me costat i colze a colze s'han refermat en les seues conviccions, que són les meues, duent a terme els ideals i il·lusions que es voran plenes enguany.

Com he pogut explicar en els primers paràgrafs, des de molt jove vaig començar com a confrare per continuar la tradició familiar enaltida per les meues àvies Na Consol i N'Encarna, però les persones que realment han enfortit el meu sentiment, il·lusió i ganes de reprendre la "Festa" i formar part de la Majoralia han estat els meus pares N'Encarna Pellicer Galarza i En Josep Martínez Rochina, i el meu benvolgut germà Javier Martínez Pellicer, que de manera ferma i silenciosa han assolit tot l'esforç i han senyalat la drecera per a enaltir el meu cor i fer possible que forme part de la "Festa" en el present any 2012.

COFRADE Y PEREGRINO

Javier Ribes Andrés
Majoral 2012

HE estado dudando a la hora de decidir el tema de estas líneas.

Puesto que formo parte de nuestra Cofradía desde hace tres años, no puedo escribir acerca del largo tiempo que he estado esperando para hacer la Fiesta y poner una foto de cuando era niño vestido de cofrade. Lo

mío ha sido una bendición; me siento privilegiado. A mi edad ya pensaba que lo de hacer la Fiesta era un imposible, cuando resulta que un grupo de amigos se acuerdan de mí y me lo proponen. Fue una de esas grandes alegrías que se tienen en la vida.

Otra opción es escribir sobre el tema económico, sobre el tremendo esfuerzo que hemos hecho los mayores del año para llegar a las cifras tan desorbitadas que se manejan en nuestra Semana Santa en los apenas dos años y medio que hemos tenido para preparar la Fiesta, sobre la solidaridad que ha imperado entre nosotros para ayudarnos con la lotería y los cartones, sobre la excelente respuesta que hemos tenido por parte del pueblo saguntino, sobre el heterogéneo perfil social de las personas que han colaborado económicamente con nosotros, sobre la incidencia que la actual crisis económica ha tenido a la hora de recaudar para la Fiesta, especialmente por parte de las instituciones y de las empresas, sobre las inesperadas alegrías y las decepcionantes negativas que hemos tenido de algunas personas con las que nos hemos relacionado, sobre la infinidad de anécdotas que nos han ocurrido... Sin embargo, es un tema que en un libro tan espiritual como este puede no llegar a ser bien entendido.

La otra opción es hablar de mí mismo.

No puedo resistir la tentación.

Sí, cofrade y peregrino, los dos paradigmas de los que emanan todos los valores que guían mi vida (espiritual). Cofrade de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo y peregrino a la tumba del Apóstol Santiago.

Esto es una forma de vivir, de entender la vida, y aunque no siempre lo consigo, procuro que la caridad, fe, esperanza, justicia, solidaridad, prudencia, fortaleza... impregnen todos y cada uno de mis pensamientos y decisiones; y no solo en Semana Santa o cuando estoy peregrinando, sino todos los días del año, a todas horas, pues ya me he dado cuenta de que peregrinar y hacer la Fiesta tienen unas fechas concretas, pero se extienden durante el año y son para toda la vida.

Y ser cofrade y peregrino lleva a lo que dijo D. José Miguel, actual párroco de nuestra iglesia del Salvador, en la homilía de la misa de Navidad: “no es suficiente con no hacer mal a los demás, estamos para hacer el bien, para ayudar a los que nos rodean”.

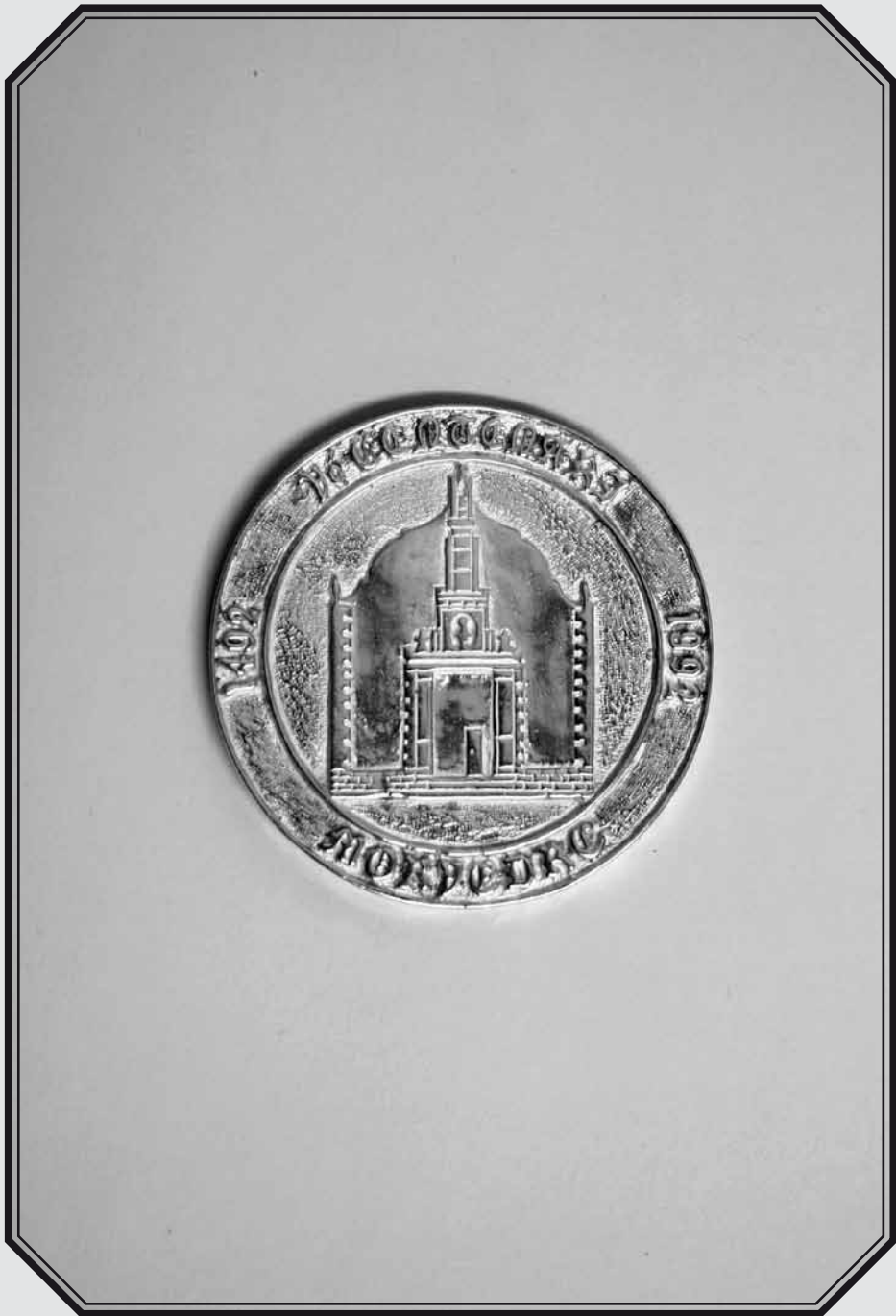
Dos personas conozco que comparten mis paradigmas: Esther, mi esposa, a su manera, y mi amigo Rafa Chordá a la nuestra.

Por último, quiero dar las gracias a las personas que me han ayudado en la Fiesta, entre ellas mi madre Tónica, Avelina Escrig, mi amigo Paco y, sobre todo, Paquita Palanca, por su gran ayuda incluso en momentos personales especialmente difíciles para ella, como ha sido el reciente fallecimiento de su esposo Paco Capella, mayoral del año 1968.

He estado pensando en dar las gracias a mi mujer desde estas líneas por su complicidad conmigo en la Fiesta, pero no es necesario. La Fiesta la hacemos los dos, el matrimonio, cada uno en su rol y ambos juntos. Es nuestra alegría y nuestra ilusión.

PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST !

Medalla commemorativa del Vé centenari (revers)

SALUTACIONS

Manuel Francisco Domínguez i Sosa
Majoral 2012

VULL agrair-vos, l'oportunitat de dirigir-me a vosaltres amb estes línies, com majoral de 2012. En uns moments, que m'omplin d'il·lusió on rememore la meua infància, relacionada amb la Setmana Santa, em venen records sent molt xicotet, en casa del meu iaio Paco Sosa, amb els meus pares i la meua iaia Beatriz, demanant caramels, o la primera vegada que vaig eixir l'any 1976, acompanyant-me mon pare

Manolo portant-me l'atxa fins a la plaça del Remei. A més d'altres moments, on em trobava la família i amics en la porta de casa i pels carrers de la nostra ciutat.

Tenint la satisfacció de contribuir a la nostra festa, amb l'encàrrec com majoral, de ser conductor d'esta tradició i que en el vostre nom, desitgem honrar com es mereix. Aplicant-nos més si és possible, en el reflex i la vivència d'uns actes que rememoren la passió, mort i resurrecció de Jesús amb la renovació de la nostra fe. I que culminen amb la Setmana Santa, però que comporten un any de laboriós treball, i diverses celebracions.

Agrair l'ajuda i col·laboració del poble saguntí per mantindre viva aquesta festa declarada d'interés turístic nacional. Que amb el suport de tots els ciutadans de Sagunt la mantenim i engrandim, junt els nostres visitants que si és possible encara l'enriquixen més. Molt especialment donar les gràcies a les dones d'esta ciutat perquè són el cor indispensable en la realització i culminació de la nostra festa. A la meua majoralia, començant pel nostre clavari Juan i la resta de majorals, que amb el seu treball i dedicació faciliten la llavor que tenim encomanada. A tots aquells, que han vetlat per mi, en moments de relaxació, ¡gràcies Antonio i Paco!, i a altres companys, que per diversos motius, no han arribat a enguany amb nosaltres, però que segur comparteixen la nostra mateixa il·lusionació. A les nostres famílies, que han actuat com el millor confrare. Als meus familiars que no es troben amb nosaltres, ma sogra Mercedes i mon pare Manolo, que segur m'estaran recolzant feliços des d'on estiguen A ma mare Beatriz i el meu sogre Pepe, que estan molt il·lusionats. Als meus fills, Manuel i Pablo, que de manera activa ja participen en la festa, i finalment, a la persona que m'ha recolzat, ajudat i alliçonat amb tanta il·lusionació com jo mateix, la meua dona a la que adore, timó i veu de la meua consciència Maria Jesús.

Gràcies a tots.

A MI PADRE

Antonio Miret Flors
Majoral 2012

A mi padre.

Si pudiese enviarte una carta, su contenido sería algo así:

Por fin ha llegado 2012, y con él dejamos atrás muchos meses de trabajo y nos preparamos para disfrutar la Semana Santa. Es el Año de la Fiesta, el año de nuestra mayoralía.

Te podría hablar de mis compañeros de mayoralía pero son dieciocho y haría demasiado larga esta carta, de modo que utilizaré dos palabras para definir lo que representan: equipo y amistad. Con un excepcional clavario a la cabeza formamos un equipo eficiente, ordenado y unido por una sincera amistad. Amigos, los de toda la vida, incluso con algunos de ellos he compartido el privilegio de ser arreglador de la procesión; otros, los amigos a los que nos unimos para formar la mayoralía y... por supuesto, mi hermano.

Juntos hemos vivido infinidad de situaciones y experiencias, unas maravillosas y alguna otra no tanto, pero vivencias al fin y al cabo que le dan cuerpo y sentido a la palabra Mayoralía.

Aunque sobre el papel los protagonistas de la Semana Santa somos hombres, estas celebraciones no serían en absoluto posibles sin la participación de nuestras mujeres, madres, hermanas y cuñadas. Tengo que decirte que mi madre ha tomado un protagonismo inesperado con la elaboración del pañuelo que portará la Soledad y el faldón que vestirá el paso de la Entrada de Jesús en Jerusalén. Siempre he pensado que mi vesta, bueno y la de mi hermano, eran las mejor confeccionadas de toda la procesión: es lo que tiene tener a la modista en casa. Muchos de los recuerdos de mi infancia fueron aderezados con hilo de coser, agujas y retales, y tuvieron como música de fondo el traqueteo de la máquina de coser y a Elena Francis en la radio.

De Eva, mi mujer, mi compañera, mi amiga, te contaría y no sabría cómo acabar. El apoyo que me presta, su comprensión y paciencia sin límite, la ilusión con la que espera la llegada de la Semana Santa, hacen que me sienta realmente privilegiado. Y si de ilusión se trata, la que derrochan mi hermana y mis cuñadas con la llegada de estos días.

Existe en mi vida una persona muy especial, se llama Jorge y es mi hijo, y –al igual que sus primos Eugenio y Jaume– cofrade, y algún día mayoral o quién sabe si clavario. Jorge me ha dado la oportunidad de hacer con él cosas que tú y yo no pudimos hacer. Le ayudo a colocarse el rosario, le enciendo el hacha y le cuento cómo llevarla para que se consuma más despacio, le recuerdo que guarde la distancia para no llenar de cera la cola del cofrade que va delante... A veces, cuando llego a la Ermita al final de la procesión, lo encuentro junto a sus amigos cofrades, con la caperuilla descolocada, utilizando el hacha –o lo que queda de ella– como sable,

lanza, o quien sabe qué otro artefacto imaginario, con la cara oscurecida por el humo, los bolsillos vacíos de caramelos, cansado y hambriento, pero sobre todo feliz y orgulloso de haber cubierto el recorrido sin desfallecer.

Llegados a este punto ya imagino el amanecer del Viernes Santo en el Calvario, los actos en los que vamos a participar, las procesiones... y no puedo evitar emocionarme.

“Observo la llama de mi hacha a través de los ojales de la caperulla, alzo la mirada y busco la luna entre los tejados de los edificios, los sonidos de la procesión parecen atenuarse y los recuerdos de esas personas, a las que tanto quise y ya no están, se agolpan en mi mente”.

Le miro, él deja sus juegos y me devuelve una sonrisa. Dejo el lápiz sobre el papel y cierro los ojos, rebusco entre mis más viejos y preciados recuerdos y allí te encuentro.

No puedo evitar hacerme una pregunta: ¿será esto la vida eterna?

COFRADES: TESTIGOS DE CRISTO

Manuel Monterde Amigó
Majoral 2012

A mis padres, que me han transmitido la fe.

EN abril de 2008, coincidiendo con el nacimiento de mi hija, recibí la llamada de Antonio Miret diciéndome que teníamos la oportunidad de hacer la fiesta en el 2012, a cuatro años vista. ¿Qué me impulsó a aceptar inmediatamente aquella propuesta, que tantas horas de sueño

me iba a quitar? Puede que fuera por renovar una tradición secular y porque mis padres, gracias a Dios, todavía viven y yo sabía la ilusión de mi madre por verme mayoral de la Purísima Sangre, como ya lo fue su abuelo, Vicente Moragrega García, en el año 1928, y como lo han sido hasta mi generación todos los descendientes varones en mi familia materna, gracias también al tesón y el amor de las mujeres que les acompañaron. Sin embargo, tradiciones seculares existen otras en nuestro pueblo; y desde luego, mi bisabuelo Vicente, a sus 54 años, no tenía ya madre ni padre que le viera hacer la fiesta en este mundo. Entonces, ¿qué fue realmente lo que le llevó a él, y a mí a mis 44 años, a meterse en este bendito lío que es la Semana Santa Saguntina?

El tiempo de dificultades económicas que nos ha tocado vivir, coincidiendo con el año de nuestra fiesta, nos ha permitido apreciar y agradecer, más si cabe, la colaboración del pueblo de Sagunto. Eran muchas las casas, algunas muy humildes, que nos confesaban que no se apuntaban a nada pero, “si és p’a La Sang...”. Creo que la razón hay que buscarla en aquello que distingue radicalmente la celebración de la Semana Santa de todas las demás fiestas, incluidas otras de índole religiosa: la trascendencia, su orientación germinal hacia el meollo de nuestra fe.

Hace unos días, una persona que visitaba la Ermita preguntaba por qué se llama “de la Sangre”. A quien no conozca nuestra fe, pudiera parecerle que la Semana Santa se regodea en escenas truculentas de martirio, padecimiento... y sangre, mucha sangre: en ninguna otra fiesta está tan presente como en esta. Hemos de ser conscientes de que aquí, en nuestro país, en nuestra ciudad, a pesar de toda su tradición, viven entre nosotros personas que no conocen el mensaje del Evangelio; que no saben que la sangre de Cristo es fuente de vida: “Porque el que come mi carne y bebe mi sangre tiene vida eterna, y yo le resucitaré el último día.” (Juan 6, 54) Por eso han estado siempre tan unidas las Cofradías de la Purísima Sangre y la de Minerva o del Santísimo Sacramento, el Pan de Vida.

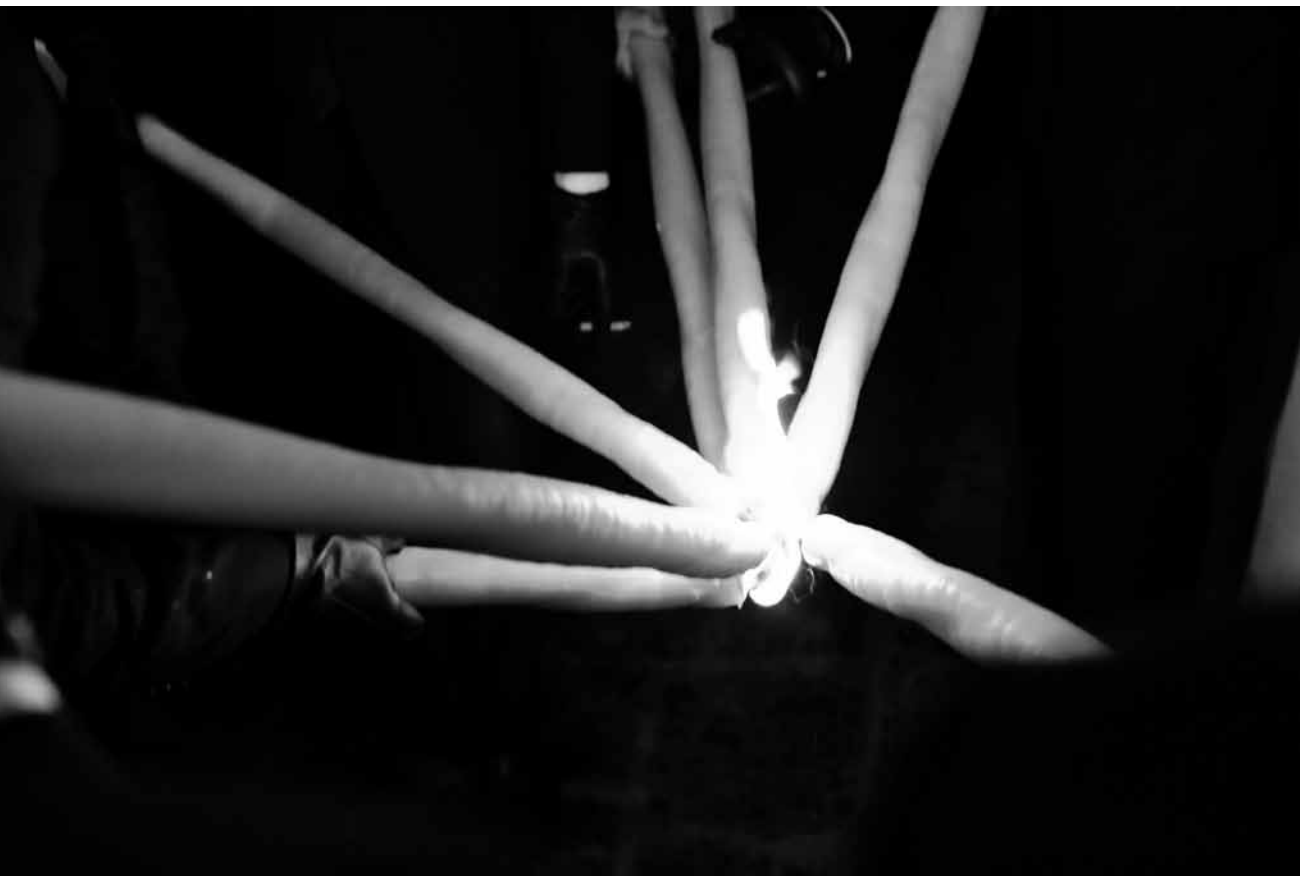
La Pasión y Muerte de Nuestro Señor Jesucristo, que aquí conmemoramos, no son el fin, sino que marcan el tránsito hacia la Resurrección. “Yo soy el Camino, la Verdad y la Vida. Nadie va al Padre sino por mí” (Juan 14, 6). Ese Camino nos lleva a la Cruz; a esa Vera Cruz que el pueblo adora el Viernes Santo, a la que se aferran el clavario y los mayordomos durante la Procesión del Santo Entierro; y a esperar la Resurrección, pues, en palabras de S. Pablo, “si no hay resurrección de los muertos,

tampoco Cristo resucitó. Y si Cristo no resucitó, vana es nuestra predicación, vana es vuestra fe” (I Corintios 15, 13–14). Por lo tanto, cuando representamos y recordamos la Pasión y Muerte de Nuestro Señor Jesucristo, estamos siendo testigos ante el pueblo, también ante aquellos que no Lo conocen, de su resurrección. Este es el centro del mensaje cristiano, y aquello que hace única nuestra fiesta. Porque, ¿cómo podría ser una verdadera fiesta la celebración de la muerte? Aun en los momentos de mayor aflicción, cuando en el calvario la madrugada del Viernes acompañamos a Cristo en su Via Crucis, sabemos que, más allá de la cruz, nos espera la vida que no tiene fin. De la cruz emana la luz que ha rasgado para siempre las tinieblas de la muerte, para darnos una existencia nueva en Cristo resucitado.

A esto salimos los cofrades de la Sangre en inmemorial procesión por las viejas calles de Sagunto: a dar testimonio de fe en Cristo resucitado, conmemorando su pasión y muerte por nosotros.

Vaya desde aquí mi más sincero agradecimiento a la multitud de familiares, amigos y tantas personas que nos eran desconocidas, y que tanto nos han ayudado estos cuatro años. Y un emocionado recuerdo a aquellos que pasaron a mejor vida en el camino y no estarán a nuestro lado para celebrar la Semana Santa. A todo el pueblo de Sagunto, con el que siempre estaremos en deuda, gracias.

UN SOMNI FET REALITAT

Javier Martínez Pellicer
Majoral 2012

HA passat molt de temps des que la meua àvia en va apuntar a confrare, coincidint en que el meu avi també havia sigut. Vaig eixir en la primera processó, tenia aleshores sis anys i m'ha tocat viure-la de moltes formes, des d'anar amb el braç enguixat fins agafar el cotxe des de Ponferrada Dijous Sant per tornar dissabte, sempre amb la intenció de no fallar i de sentir la Setmana Santa del meu poble.

Sonen els tambors, s'escolten les cornetes, ja estan ací, la banda que replega als majorals i aquest any no passen de llarg i pararan en ma casa. Han passat 35 anys esperant aquest moment i per fi ha arribat.

De vegades ho contes i la gent no ho entén perquè cadascú té la seua opinió i és clar totes són respectables. L'únic que puc dir és que la Setmana Santa, per a mi, és un sentiment profund i íntim que no sé explicar, però que forma part de la meua vida.

M'agradaria fer una menció especial al meu amic, que ens va deixar, quan sols tenia 16 anys, i que abans d'anar-se'n, tots dos havíem parlat de ser majorals. Juanjo Guirado Ortí, on estigues vull que sàpigues que em plauria haver compartit aquestos moments junt a tu.

No vull enrotllar-me més, perquè com he dit, són sentiments profunds que em sorgeixen i tampoc tinc la intenció d'entristir i avorrir a ningú, simplement he intentat compartir aquestes línies plenes d'emoció i mostrar-vos una forma més de sentir la Festa de la Setmana Santa com a confrare.

Vull agrair a tot el poble de Sagunt i a tots els col·laboradors, als meus amics i a la meua Majoralia per donar-me l'ajuda necessària i l'oportunitat de fer realitat el somni de fer la Festa.

Per últim i d'una manera molt especial, tant el meu germà com jo, volem agrair als meus pares que sempre estan al nostre costat donant-nos l'alé i el suport necessari i que sense ells no podríem ser majorals.

ALGUNES COSES NO CANVIEN MAI

Vicent Miret i Flors
Majoral 2012

ALGUNES coses no canvien mai. Una d'elles es la passió que sentisc per la Confraria de la Sang. Amb el pas dels anys, m'he adonat, que el meu any no comença l'u de gener amb l'última campanada del rellotge de la Porta del Sol, sinó que comença, a l'eixir per la porta de darrere de l'ermita de la Sang, després de fer l'adoració de la Vera Creu. A última hora del Divendres Sant. Això ha quedat més patent que mai,

enguany. Quan després de moments d'una forta emoció, començava el compte enrere per tal de tindre tot enllestit, junt a la resta de la Majoralia i del clavari, per a que la pròxima setmana santa, es puça dur a terme de la forma més digna possible.

Durant aquest any he pogut descobrir i entendre, la importància i complexitat d'organitzar una festa amb la tradició i arrels que la Setmana Santa té al nostre poble.

Per què es tan important per a nosaltres? Per qué tant d'esforç i sacrifici? No es fàcil d'explicar. Lo ben cert, és que fer la festa serà un punt significatiu a les nostres vides, u d'eixos moments a la vida d'una persona que sempre queda. Un lloc al temps on tornar amb el record, quan el pas del temps, faça oblidar moltes altres coses. I no ho dic per dir, qualsevol dels Majorals, que ja han fet la Festa, segur que guarda molt endins eixos moments, que tan significatius, hauran sigut per a ells.

He dit Passió, què bona paraula per a escriure a aquest llibre. La Passió per aquesta festa, la Passió per aquest poble, és una cosa que duc molt endins. Ací m'he criat, ací he viscut i m'he fet un Home. Moltes coses han canviat al llarg d'estos anys, però una que ha quedat impassible al pas del temps es La Sang. Des de ben xicotet recorde anar a les processons, a demanar carametes als *caputxin*os, de la mà de ma tia Anita i de mon tio Emilio, als que tant recorde i que tant varen fer per mi. Vore passar les andes sentat a la placeta dels *Porquets*, junt a ma mare i la meua àvia, esperant que passara el meu germà. Anar a visitar els monuments, assistir al sermó del desenclavament... I així va ser, fins a que el meu germà va créixer i la seua vesta va passar a ser la meua vesta. Una vesta vella i desgastada per l'ús durant molts anys, cosida per ma mare, que ella feia créixer o minvar, segons el tamany del confrare.

Estes coses han quedat intactes, al transcórrer dels anys, han quedat com un punt de referència estable, un lloc on tornar amb la primera lluna plena de la primavera. Tornar a vestir-se a casa de ma mare, tornar a participar a les processons, emocionar-se al sentir els tambors, parlar d'on comprar les *atxes* amb algun amic, entrar a besar La Vera Creu intentant que l'emoció no ens traeixe i faça que alguna llàgrima ens caiga per la cara i tantes altres coses que any rere any, es repeteixen com un ritual heretat generació darrere generació, i que nosaltres també tractem de deixar en herència a les noves generacions. Perquè esta festa no és nostra, no és de la nostra propietat, no podem fer amb ella el que vulguem, ha sigut

dipositada a les nostres mans, després de segles de tradicions saǵuntines a l'hora de celebrar La Setmana Santa, i nosaltres deurem de passar el testimoni als nous confreres, tal qual ens va arribar. Perquè aquest és un patrimoni cultural secular, que els saǵuntins devem de conservar i no deixar que es perda com tantes altres coses s'han perdut al nostre poble.

Des que mamprenguérem esta il·lusionant etapa, han sigut uns anys, de treball, de sacrificis, de molts calfaments de cap, i d'algun que altre disgust. Però ha valgut la pena, açò m'ha ensenyat a apreciar la importància del suport, de gran part de la població de la nostra ciutat, sense el qual la Setmana Santa, no seria el que és. He vist com la voluntat de dur tot açò endavant, pot en les adversitats, que ens han eixit al pas. En una època tan dura com la que estem vivint, açò cobra una major importància i és d'agrair els esforços fets per moltes famílies.

També voldria agrair-li, amb estes línies els esforços que ha fet la meua família, en especial a ma mare, que tanta il·lusió ha posat en ajudar-nos en tot lo que ha fet falta, sense queixar-se mai o quasi mai. Una menció especial mereix la meua dona i els meus fills, que han hagut d'aguantar-me lo pesat que he estat, durant estos anys i que han tingut que compartir l'escàs temps lliure que tinc, amb la festa. Estaré agraït per sempre pel vostre suport.

A esta vida tot arriba, i tot passa. I nosaltres també hi passarem, sembla que va ser ahir quan vàrem fer la primera reunió com a Majoralia. El 2012 quedava tant lluny, semblava que no arribaria mai i no obstant això, ja estem ací. Qualsevol dia tot haurà passat, poc a poc aniran passant els anys de servici, i anirem complint amb el que els estatuts ens manen, i arribarà el dia en que tornarem a la fila, al nostre lloc. Passaran llista a la Trinitat i caldrà ficar-se com u més. I passaran més anys si Déu vol, i quan siguem vells i ja no estem com per a eixir a les processons, ens tocarà tornar a seure en una cadireta i mirar-los passar. I que ens quedarà? Jo t'ho diré, ens quedarà l'orgull de haver sigut majoral, de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist.

ELS CINTURONS DE LA MAJORALIA

Majoralia 2012

DES del moment que ja sabíem que anàvem a fer la Festa de l'any 2012, tothom ens deia que allò més important (pel que feia a la seua urgència) era el tema dels cinturons. A Sagunt, els confreres porten una vestimenta uniforme per a tots, però les Majoralies es diferencien amb una sèrie d'elements ben característics. Estatutàriament, porten unes medalles (quasi rectangulars pels confreres amb un Ecce Homo insert) que són distintives en forma i dibuix tant el Clavari (la creu) com els Majorals (ovalada amb el Sepulcre) totes les quals indiquen el lloc davant del què deuen de processionar. Pel que fa al cinturó, n'és de cuir negre amb una sivella platejada o cromada que porta la creu amb els atributs de la Passió. Sembla que des de fa poc més de cinquanta anys, quasi totes les Majoralies han portat un mateix cinturó de vellut negre brodat amb fil d'or (tot i que abans ja hi ha testimoni d'alguns casos aïllats de principis del segle XX).

Fou a finals de l'any 2008 quan valoràrem els diferents tallers on ens podrien fer els nostres cinturons. Tots ells presentaven una bona factura en els treballs que se'ns oferien. Per tal d'evitar els constants desplaçaments fora de la Comunitat, vàrem decidir que s'encarregaria el taller de València de Ciriaco Ruiz. Després dels primers contactes personals on tancàrem el preu del treball i la data d'entrega per a desembre de 2010, començàrem a valorar quins motius volíem posar al cinturó. Inicialment,

teníem clar que –a més a més de la Vera Creu que sol anar en la part frontal a la sivella– volíem portar en un dels costats una reproducció de la creu de ferro amb els seus atributs de la Passió que hi ha en l'arc de l'entrada del nostre Calvari (aquest motiu està brodat en fil d'or sobre el vellut.

Per la seua part, la Vera Creu de la sivella està brodada amb una base de plata i fil d'or; el sudari és de fil de seda blanca).

Comentàrem amb mossén Josep Martínez Rondan aquesta intenció nostra: com es tractava d'un símbol de la passió de Nostre Senyor, ell considerava que calia equilibrar el conjunt amb un element de la compassió, i en aquest cas havia d'ésser de la Mare de Déu. Es barallaven diverses opcions, però les que prenién més força n'eren la mà de la Soledat amb el mocador, així com el cor de la Verge dels Dolors rodejat d'un faixinet de roses. Finalment ens decidírem pel cor, però la difícil definició en el brodat del detall de les roses ens va fer canviar-les pels punyals que representen els Set Dolors de la Mare de Déu (i cadascun d'aquests punyals devia reproduir el que porta la imatge de la Verge dels Dolors en el seu pas). El cor està brodat amb fil de *Moliné* i les flames que el culminen ho són amb fil de seda dels colors adients.

Els motius vegetals anirien reforçats de manera alterna amb unes

campanetes realçades en buit i a l'aire, com obertes per la seua boca; així com unes roses en relleu (confeccionades sobre dues capes de farciment i un drapet embotit per aconseguir el volum desitjat), combinant els seus pètals en brodat de cel·la de castell i d'altres motius. Finalment, solament restava decidir-se per l'emblema més significat dels cinturons de cada Majoralia. La imatge de l'Ecce Homo era una ferma candidata, però ja se n'havia utilitzat en altres ocasions. Va sorgir la idea de posar el rostre d'una escultura que portava poc de temps en la Seu de l'Ermita: el Crist de la Sang. En un principi, no acabava de quallar: estèticament no agradava molt –acostumats com estem als gustos més barrocs– per la seua austeritat (hem de tenir en compte que es tracta d'una imatge possiblement del segle XV, la més antiga que se'n conserva en la nostra ciutat). Però calia arrimar-se als peus de la imatge (com segurament ho farien tots els fidels i devots des del lloc sagrat on es trobava custodiada abans de ser abandonada en el Cementiri de Sagunt) i vore detalladament la ferida del costat i –tot seguit– el dolor expressiu del rostre: els ulls tancats, la boca oberta, fins i tot les dents i la llengua en el moment de l'últim alé de Nostre Senyor. L'escultor que la va realitzar va entendre molt bé l'encàrrec: segurament no hi havia molts diners per a esculpir-la, però tota la seua força deuria d'estar en el gest de dolor de la cara, el qual no s'aprecia si te trobes enfront,

simplement (com si fos un obstacle) amb un altar pel mig. Vàrem fer quasi cent fotografies des de diferents angles: volíem que es veieren ben bé aquestos detalls i també la força intensa de la sang que n'era la que originàriament portava la imatge abans de la seua restauració. Quan vàrem tindre a les nostres mans –abans de l'estiu de 2009– el primer brodat del medalló ens quedàrem bocabadats: aquest és el que figura en el cinturó de mostra, el qual vam rebre en la tardor de 2009.

Tot anava com estava previst –o així ho créiem– quan se n'assabentem que el taller ha fet fallida (se'ns diu que degut a la crisi i d'altres justificacions injustificables). Les reunions són incessants i molt tenses: aconseguim –abans d'un possible embargament o fugida de l'empresari– tot el material que hi ha confeccionat (que no és tant com ens pensàvem), valorem presentar una denúncia... però ara el més important n'era trobar qui se'n poguera fer càrrec de concloure els cinturons. Serà el taller madrileny *Artesanos del Bordado* –ubicat a L'Escorial– qui ens els brodarà, mantenint-nos pràcticament el preu i tot el projecte de disseny inicial, però malauradament estan acabant el treball previ d'un mantell per a una Verge de Tobarra que han d'entregar per a la Setmana Santa de 2011 i no els va a donar temps per a concloure tots els cinturons. I és així com el Divendres Sant 22 d'abril de 2011 ens trobem amb més de la meitat dels cinturons acabats i entregats i decidim que no anem a portar-los. O tots o ningú és la decisió que s'imposa, tot i que tractem de convèncer el nostre Clavari per a que ell sí el duga. Però finalment, creu que deu solidaritzar-se amb la resta dels Majorals i decidim exposar-ne un al poble de Sagunt –que és qui realment l'ha sufragat amb el seu esforç econòmic, com tota la resta de la Festa– en un lloc on tots el puguen vore.

A l'estiu de l'any passat, ja massa tard per als nostres propòsits inicials, però amb la il·lusió i el convenciment de què podria haver estat pitjor (es tractava de dinou cinturons que no hauríem pogut tindre a temps ni tan sols per a aquest any 2012, donat el temps que es necessita per a fer una feina tant costosa) rebem els últims. Quan es vàrem fer les fotografies per al llibre de Setmana Santa, ja quasi no ens va importar que l'Ermita del Calvari estigués en obres mig tapada pels andamis: era la primera volta que lluíem tots junts el nostre cinturó. Si tot va com està acordat, lamentablement no el podrem estrenar en els Actes de la Setmana Santa Saguntina, perquè tenim abans la Processó Diocesana el 10 de març en Aiolo de Malferit. Però per a nosaltres la prova de foc n'estarà a Sagunt el 29 de març, Divendres de Dolors.

EL REGAL DE LES VERÒNIQUES

Majoralia 2012

EN el transcurs d'aquest any en el qual hem hagut de prendre moltes decisions, ens vàrem plantejar la possibilitat de restaurar un dels emblemes de la nostra Confraria: les anomenades *Veròniques*¹: aquestos dos estendards són els que encapçalen la processó de Divendres Sant. Corresponen al regal que varen fer el Clavari Blas Furió Torres i els seus Majorals de l'any 1951; és a dir, ja compten amb 60 anys d'existència. El major problema que observàrem en ells és que la part figurativa central estava pintada: degut al transcurs dels anys i segurament de les diverses vicissituds que havien sofert (quantas voltes la pluja hauria

¹ La Confraria de la Sang té per costum anomenar *Veròniques* aquestos estendards, com també els altres que processionen davant (vegeu nota 2). La menció directa al personatge de la Verònica no apareix en cap dels quatre evangelis canònics. La referència prové dels evangelis apòcrifs (alguns autors ho documenten a *l'evangeli apòcrif de Nicodem* o també a les *Actes de Pilato*, de principis del segle V): segons la tradició que tothom coneix, una dona es va llevar el vel (o bé en va utilitzar un de net que guardava) per tal de eixugar de suor i sang el rostre de Jesús. La imatge de la seua cara va quedar impresa miraculosament en el mocador de lli i així es va conservar al llarg dels segles en diferents llocs de culte (la litúrgia romana més solemne consistia en la benedicció papal amb el vel de la Verònica). Aquest nom d'aparició més tardana (aprox. segle X), surteix possiblement de la combinació entre el llatí *verum* (vertader) i el grec *Eikôn* (icona, imatge), “la vertadera imatge”; tot i que més probablement procedeix del grec Βερενίκη (Berenice), forma dialectal macedònia de Φερενίκη (Ferenice), “portadora de la victòria”. En la *Via Dolorosa de Jerusalem* hi ha una capella coneguda com “Capella de la Santa Faç”, la qual es considera tradicionalment el lloc on es produïren els fets. També llegim (però no ho hem pogut corroborar) que ha estat substituïda a la sisena estació del Via Crucis que el Papa presideix cada Divendres Sant al Coliseu de Roma per Dimas, el primer canonitzat al qual Crist va prometre el Paradís (i aquest episodi sí apareix a l'Evangelí).

caigut immisericordement sobre ells donat que van al principi de la processó², fins que haurien arribat al seu destí i lloc d'estança que n'és l'Ermita de la Sang!), presentaven les seues pintures moltes parts on ja no hi havia res, com si les haguessen arrencat acurada i indiscriminadament.

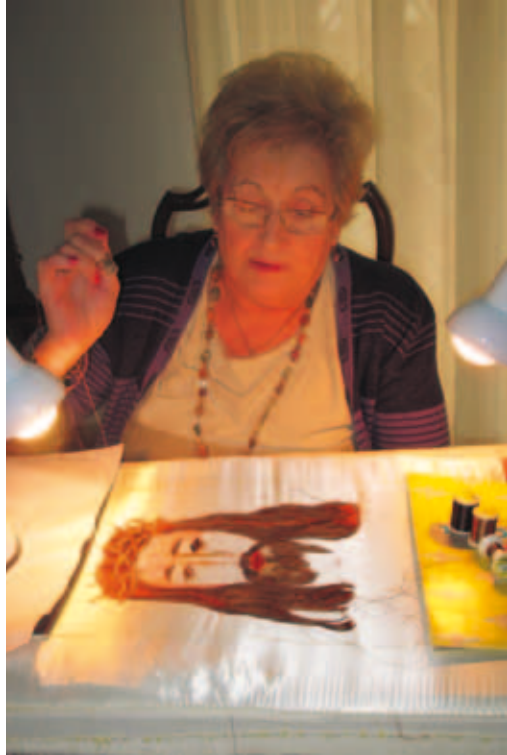
La pròpia Junta Directiva va ser suggeridora i animadora de portar a bon terme aquesta proposta, sempre i quan s'acompliren algunes condicions: a) es partia de la base de què no es tractava d'una restauració del material existent, sinó més bé d'una reposició integral dels estendards; b) s'hauria de respectar (i açò era importantíssim) les

formes i figures que hi havia, així com el més aproximat als colors preexistents en tots els materials que s'utilitzaren; c) si es considerava oportú no tornar a fer-ne ús d'imatges i figures pintades, es podia optar per fer-les brodades, sempre i quant els estendards mantenenen la mateixa o aproximada caiguda que els que es reposaven.

De seguida ens posàrem mans a la feina: vàrem contactar amb el taller *Artesanos del Bordado*, de El Escorial, perquè ja els coneixíem i en sabíem com treballaven. Les germanes Encarnación i María Mesa estaven dispostes per a l'estendard dels atributs de Nostre Senyor, però respecte al que pròpiament presenta l'imatge de Jesús dins del mocador de la

² “Art. Cincuenta y ocho” referit al “orden procesional”, darrere de “las Verónicas del V Centenario y del Año Santo”. CAPÍTULO IX: *DE LA PROCESIÓN DEL SANTO ENTIERRO*. En *Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo. Estatutos e instrucciones*, 2002.

Verónica³, elles pensaven que era millor parlar amb alguna brodadora de Múrcia amb la qual elles ja n'havien treballat. Ens posaren en contacte amb Maribel Pan Guillén, i tot seguit allí se n'anàrem –molt a prop de Cartagena– un dissabte de finals de l'estiu amb l'anomenat estandard (que la Junta ens va permetre traure de Sagunt per un dia). Ens va semblar adequada per a encarregar-se'n de la feina i na Maribel es va comprometre a fer el brodat si li facilitàvem unes bones reproduccions en tamany natural (donat que no se'l podia quedar durant els dos mesos que costava de brodar la imatge). De regrés, ja a Sagunt, vam fer-ne unes bones fotografies, les quals vàrem ampliar pràcticament a tamany natural amb un *plotter* de reproducció d'imatges, i les enviàrem acuradament tant a Múrcia com a L'Escorial.

Les teles són de ras, amb diferents mescles de fils, dels colors adients per a cada part: fonamentalment el *morat*, però també el *negre* (perquè inicialment no vam poder esbrinar quina era la tela ni el color precís de

³ Segons algunes versions, Verònica va viatjar a Roma a presentar el pany a l'emperador romà *Tiberi* ja que el vel posseïa propietats miraculoses. Existeix el convenciment de què el llenç estava present en l'antiga *basílica de Sant Pere* durant el papat de *Joan VII* (705-8) doncs durant el seu regnat es va construir una anomenada "Verònica". Es pot localitzar el llenç en 1011, doncs en aquesta data hi havia un escrivà o copista identificat com a conservador del pany. Les proves de la seua existència comencen en 1199 quan dos pelegrins, *Geraldo de Barri* i *Gervasio de Tilbury*, feren referència a la existència del llenç en dues ocasions de distintes visites a Roma. Poc després, en 1207 el pany va adquirir notorietat quan es va portar en processó pública per part del Papa *Innocenci III* en 1297, el qual va concedir *indulgències* a qui resara davant d'ell. Aquesta processó, entre la Basílica

la banda de darrere dels estandards), el *verd* per al pergamí dels atributs i el *blanc* per al llenç de la Verònica. Van ser adquirides en els magatzems de *Julián López* i *d'Almacenes España* de la ciutat de València. A l'hora de la confecció de l'estendard dels atributs de Crist, s'han utilitzat fils sintètics de seda (adquirits pel taller en Madrid) de diferents colors per a cada una de les figures i d'altres de daurat. Durant el procés, de vegades es dibuixa sobre paper, aquest es presenta i fixa damunt de la tela. En altres ocasions (si la fi-

gura és més menuda o bé porta molt de detall), es projecta el dibuix amb un burí finíssim i finalment s'embasta.

de Sant Pere i l'Hospital de l'Esperit Sant, es va convertir en una celebració anual i en una d'aquestes ocasions, en 1300 el Papa *Bonifaci VIII*, va rebre la inspiració de proclamar el primer *Jubileu* en 1300. Durant aquest any jubilar, el pany s'exposà públicament, convertint-se en una de les "Mirabilia Urbis" ("meravelles de la ciutat") per als *pelegrins* que visitaren *Roma*. Durant els dos segles següents, el llenç era reconegut com una de les *reliquies* cristianes més importants. Alguns autors, consideren que durant el *Saqueig de Roma* en 1527, el vel fou destruït: Messer Unbano diu a la Duquesa de Urbino que el llenç fou robat i passà per les tabernes de Roma. No obstant, altres autors testimonien la seua presència continuada en el *Vaticà* i un testimoni del saqueig assegura que el llenç no fou encontrat pels assaltants.

Molts artistes de l'època feren reproduccions del llenç, la qual cosa suggeria la seua supervivència, i en 1616 el Papa *Pau V* va prohibir fer més reproduccions si no s'adequaven al cànon de la que hi havia en la *Basílica de Sant Pere*. En 1629 el Papa *Urbà VIII* no sols prohibí fer noves reproduccions, sinó que va ordenar la destrucció de les existents. El seu edicte declarà que qualsevol que tinguera accés a una d'aquestes còpies devia portar-la al *Vaticà* baix pena d'excomunió.

La cara del Crist es va dibuixar prèviament en paper blanc transparent –anomenat comunament de seda– i es va presentar damunt la tela amb una puntada del seu perfil i detalls més destacats. A excepció de la corona d'espines (que porta un farciment de fil per tal d'assolir un relleu sobre el cabell), tota la imatge també està brodada directament sobre la tela, segons l'original en les diferents games de colors de fil de seda. Mentrestant, es dirigírem a una de les tendes més reconegudes de València, la casa *Belloso* –en la Plaça de la *Reina* junt a la Catedral–, amb la finalitat de triar uns porta-estendards el més semblants als que ja hi havia, així com un parell de peanyes o repeus per a subjectar-los. Una volta conculsa la imatge de Nostre Senyor a la Verònica, anàrem a per ella personalment a primers de desembre; la presentàrem a tota la Majoralia en la mateixa Ermita i li la portàrem després al taller de El Escorial, a fi de què la montaren sobre les teles que nosaltres mateix havíem triat. A hores d'ara, se n'està acabant la confecció d'aquestos dos estendards capdavanters de la nostra benvolguda Confraria.

Després d'açò, el llenç desapareix de l'exposició pública i la seua història no queda reflectida. Com no hi ha evidències conculcents de què deixaren la Basílica de Sant Pere, existeix la possibilitat de què romanga allí una part.

Tradicionalment, les relíquies eren trossejades amb la fi de poder estendre la seua veneració a diferents llocs de la Cristiandat. No deu excloure's, per tant, que les distintes relíquies existents en el món siguén parts de l'original que s'anomena en el Jubileu de 1300 i d'altres en siguén còpies.

Peanya i part superior d'un porta estandard

EL REGAL DEL FALDÓ DE L'ANDA DE L'ENTRADA DE LES PALMES *L'anda de la burreta*

Majoralia 2012

AQUEST any la Majoralia, després de donar-li moltes voltes, de moltes reunions, i de veure les necessitats de l'Ermita, de les andes i en definitiva, de la Confraria, vam decidir, d'entre diverses opcions, regalar-li a la Confraria de la Sang, un faldó nou per l'*anda de la burreta*, així com netejar les imatges i daurar els faltants laterals d'or del pas.

El conjunt escultural de l'anda va ser ofert a la Confraria de la Sang per la Majoralia de l'any 1968 i el seu autor va ser en José Grafià Jornet. El faldó que actualment porta, data d'aquesta època i va ser cosit per les dones i novies dels majorals d'aquell any. Amb l'inexorable pas del temps i degut a l'ús, el faldó ja estava vell i desgastat. A més a més l'anda participa a dues processons: la del Diumenge de Rams i la del Divendres Sant. Tot aquest conjunt de situacions van fer que es decidírem per renovar-lo i que la nostra intenció tingués un clar sentit pràctic i útil vers la nostra Confraria.

Vam optar per realitzar el treball amb manufactura automàtica i vam aconseguir per primera vegada un major relleu.

Aquest tipus de brodat semblant a un treball artesanal, té gran qualitat i es mostra ideal per a fer el faldó; per la seua major resistència i durabilitat davant un ús més intensiu, l'arrossegament del pas a les processons; on és sotmés a continuades friccions amb els portadors de l'anda, com amb l'estructura interna del pas.

Un pas previ a tot treball, ha sigut l'anivellament de l'anda, perquè estava més alta de davant, cosa que dificultava una bona confecció del faldó. Per a resoldre el problema, se li ha col·locat unes rodes de perfil més baix a l'eix davanter, que la fa baixar uns cinc centímetres, quedant així totalment anivellada.

Una de les coses que hem d'anomenar sense passar per alt, és el remat de la confecció del faldó. Aquest ha estat a càrrec de na Conchín Flors Bellido, consistint en tallar les teles a mida, fer les mesures, col·locar els flocs, ajustant-se a les altures diferents que té aquesta anda en qüestió, degut a la seua antiguitat. Col·locant la cintureta i els viessos oportuns per a oferir una major resistència al desgast amb les barres que s'utilitzen per a arrossegar l'anda i al mateix temps donant-li una major presència al conjunt. També se li ha col·locat un reforç a la espitllera que duu l'anda a la part davantera, a efecte de donar més rigidesa al conjunt, i per a que el conductor de l'anda tinga una bona visibilitat.

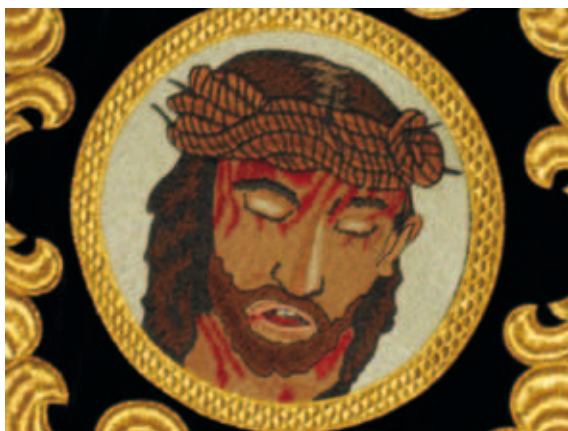

Cal fer comentari a les descripcions i tècniques emprades per Florencia Difusión S.L. en especial, a la dedicació i esforç realitzat pel senyor Lorenzo Fernández, director tècnic de dita empresa. Els treballs s'han realitzat sobre la base d'un vellut de color albergínia, triat per nosaltres a València en *Almacenes España*, consistint en dos brodat, als frontals davanter i posterior del pas.

Al davant està composta per un brodat de 150 cm d'ample, per 40 cm d'alt, el qual comprén un medalló de 40 cm d'alt de disseny ornamental, farcit amb festons, omplits amb fil d'or, donant un especial relleu.

A l'interior del medalló, s'ha brodat la Creu del Calvari, motiu que també es troba al nostre cinturó, amb fil d'or. Les sanefes de 22 cm acompanyen al medalló als dos costats.

Al frontal posterior es mantenen les mateixes característiques, però el medalló central duu la cara del Crist de la Sang, el mateix que es troba al medalló posterior del cinturó de la nostra Majoralia. A aquest brodat s'ha emprat la tècnica del “matizado”, de tipus artesà, per al farciment de tota la figura, emprant 8 fils diferents i fil d'or, present en tot el treball.

LA MAJORALIA 2012 AL POBLE DE SAGUNT

Majoralia 2012

QUAN formes part d'una Majoralia són moltes les veus que escoltes que et diuen que és molta la feina a fer i que són molts els actes on cal assistir.

Podem dir amb seguretat que sí, que el que ens han dit s'ha complert. Però seguidament també caldrà dir, que tots els majorals junt al seu clavari han gaudit de moments inoblidables, que ens han aportat experiència i un profund coneixement de la nostra Festa.

L'ànim reflectit en les cares de la gent vers nosaltres, ens ha donat força i augmentat la nostra il·lusió per correspondre amb responsabilitat per aconseguir fer la Festa que tant es mereixen.

Per tant, en cap moment, col·laborar en els distints actes ha segut una càrrega per a nosaltres, més bé, tot el contrari, un immens orgull i plaer.

Tots els que formem la Majoralia 2012 sentim com totes aquestes vivències ens han agermanat i que malgrat la nostra procedència tant heterogènia, aquest agermanament és una de les virtuts aconseguides més estimades per tots nosaltres.

Al darrer any es concentren la majoria d'aquestes activitats i ens agradaria fer una xicoteta crònica on reflectir la seua intensitat.

El Divendres de Dolors, com a preàmbul del nostre recorregut, ens trasllada a l'arreplegà a casa del clavari i al moment d'imposar-nos les medalles de majorals i el crucifix del clavari.

Aquest efímer moment va produir una gran esperança en tots nosaltres cap a eixe futur tan pròxim i incert que ja començava a bastir-se.

L'Encontre va ser commovedor, tots a la plaça Major, el silenci i l'admiració als majorals portadors del Natzaré i la Soledat, que ens feren meditar com a nous majorals i notar tot l'afecte i la profunda emoció del nostre poble.

La visita dels monuments el Dijous Sant ens aportà nous significats. Plovia i vam tindre dubtes a l'hora d'eixir, però quan el Clavari va dir endavant, tots els majorals començarem a recórrer els carrers de Sagunt, no ens importava la pluja i visitàrem totes les parròquies. Entrar a totes elles i replegar-se al voltant del monument ens va produir una pau interna que mai oblidarem. Volem agrair especialment l'acompanyament personal i espiritual del rector de Santa Maria en Jorge Andrés.

El Via Crucis del Divendres Sant va ser encapçalat pels tres més joves de la nostra Majoralia. Reflectit als seus rostres quedava la solemnitat de l'acte. La llum de l'albada anava canviant els colors, la remor de la gent amb solemne respecte, els càntics, i la solitud del tambor del capità. La Majoralia 2010 transportava al Natzarè fins la part més alta del Calvari i allí en el més alt del tot, el dubte tantes vegades repetit i sempre etern.

La Solemne Processó del Sant Soterrament com l'expressió màxima de la Festa i la nostra privilegiada situació portant les banderoles que indiquen que ja érem la Majoralia entrant també va ser molt emotiva.

Però si hi ha algun esdeveniment significatiu per a la Majoralia, eixe és sense dubte, l'entrega de claus a l'ermita de la Sang. El clavari, mostra la clau que alhora simbolitza la custòdia de l'Ermita i que ens atorga, a més de la responsabilitat de cuidar-la i gaudir-la, la responsabilitat de ser la Majoralia que té l'encàrrec d'organitzar la Festa.

Guardem amb molt d'afecte les felicitacions de tothom en aquell senzill acte.

Des d'aleshores és quan sentírem que el rellotge començava a marcar el temps i a mostrar-nos l'abril del 2012.

Era el temps de donar-nos a conèixer al poble de Sagunt i emprenguérem amb decisió el camí mostrat.

Una de les primeres activitats van ser els cartonets, anant casa per casa apuntant a tots els veïns amb intenció de que col·laboraren amb la festa i malgrat la situació econòmica que estem patint ens han rebut amb amabilitat i afecte.

Fins ara es manté l'èrmita de la Sang oberta tots els caps de setmana per a la visita dels ciutadans i turistes. Es reben visites de tot el món i els majorals fem un esforç per acompanyar-los i explicar-los a tots el lloc on es troben, la història de la Confraria, els passos i què suposa la Festa de la Setmana Santa a Sagunt.

Al mateix temps vam pensar col·laborar amb el Centre Ocupacional Sant Cristòfol on van fer figuretes de ceràmica amb motius de la Setmana Santa Saguntina per vendre-les i cada cap de setmana vam comprovar que a la gent que pujava a l'Èrmita els feia molt de goig.

Tenim un munt d'anècdotes d'aquestes visites que ens han donat com a col·lectiu moltes satisfaccions.

A la Festa del Comerç, al Camí Reial vam ficar una parada per vendre loteria de juliol, figuretes de ceràmica de sant Cristòfol i rifarem un quadre de l'artista Natàlia Ocerín Gómis que va tindre molt d'èxit.

També començarem a ser invitats a les distintes manifestacions religioses que es realitzen al nostre poble. El clavari rebia les invitacions i ens informava de tots els actes on ens esperaven.

La processó de la Mare de Déu dels Desemparats i la del Corpus que van ser les primeres, les visquérem amb molta intensitat i il·lusió. Recórrer els carrers del poble portant les andes ens donava si cal, més fermesa a l'hora d'entendre el sentit de la Festa.

En ple estiu, a finals de juliol, vam ser portadors de l'anda d'Abdó i Senén, Sants de la Pedra, patrons del nostre poble.

Arribat a aquest punt ja podíem dir que tots ens identificaven com la Majoralia de l'any i hem de dir que ens va fer sentir que el camí estava fent-se correctament i a més a més estàvem molt contents i satisfets.

Va arribar el setembre amb la festa en honor de la Verge del Bon Succés, patrona de la nostra ciutat, que també recordem amb molta estima. L'acolliment de la gent del barri de Santa Anna on alguns dels nostres majorals viuen o tenen familiars a prop de l'ermita de la Verge ens va omplir de goig.

L'octubre va ser molt complet. Primer vam haver d'enllestir totes les activitats a fer a l'ermita de la Sang en la fira medieval, on vam realitzar una exposició d'artesanía amb boxets dels alumnes de la Universitat Popular de Sagunt que va tindre molt d'èxit de visitants, van vendre loteria de nadal, figuretes de ceràmica de Sant Cristòfol, rifarem un pirogravat realitzat per n'Enric Campos i Fabra i un ventall realitzat amb la tècnica dels boxets de n'Angeles Nañez. A la plaça Major vam ficar una parada on fèiem entrepans d'embotits i la veritat, s'ho passarem molt bé.

També vam anar a la processó del Rosari de l'Aurora i a la de la Verge del Remei al Raval, on també alguns dels majorals hi viuen i hi tenen familiars, allí vam participar i la gent del barri ens va acollir amb molta amabilitat.

La Majoralia ja no parava. Tots els divendres reunions a l'Ermita, on els majorals aportàvem noves idees, devíem pensar i decidir moltes coses, el temps ens pressionava i nosaltres treballàvem per a que tot poguera estar enllestit.

Al desembre vam organitzar, amb la inestimable col·laboració del Director en Francesc Gamon, a la nostra estimada ermita de la Sang, un concert de corals que vam poder gaudir tots els que aquella vesprada l'omplírem. La Majoralia guarda aquest acte amb molta estima i gratitud.

El que era futur ja és present i les coses s'acumulen, tot comença a resultar massa ràpid, el temps, inexorable, ens obliga, però nosaltres estem enllestits per realitzar aquest esprint final.

Arriba el moment dels nervis, de la tensió; signes del treball infatigable de tots els majorals i que ens anuncien que la Festa, la Festa del 2012 ja està ací.

Sabem que amb el temps, amb la perspectiva inevitable que ens aportarà i quan tots de nou junts recordem els dies que ens ha tocat viure, estaran presents eixes paraules d'estima que ens han acompanyat i que quedaran reflectides per sempre en l'ànima dels 18 majorals i el seu clavari com a retrats inoblidables de la nostra vida.

Som conscients que aquest testimoni també aportarà l'alé i l'esperança a les futures majoralies, que com nosaltres, tindran el gran honor de fer la Festa.

Mocador d'enceix de boixets fet per Conchín Flors per a *La Soledat*

DONES

Majoralia 2012

NO podem oblidar de cap manera l'esforç, l'alé i l'estima de totes elles per fer possible que tots junts pugam gaudir de la Nostra Festa.

Les dones mereixen un lloc sempre rellevant, són filles, són esposes, són mares i sempre, sempre estan amb nosaltres.

No podem seguir acceptant, resultaria anacrònic pensar que elles són un complement decoratiu i simplement d'acompanyament de la Festa. Tot al contrari elles són la Festa.

Som una Majoralia amb certa edat i tots intentem construir els nostres projectes de present i futur i elles són l'eix per on giren totes les nostres vivències, sense elles no es pot entendre cap iniciativa, cap moviment per tant ens complau agrair el seu sacrifici i la seua estima vers tots nosaltres.

Des d'aquestes humils paraules ens agradaria a més a més, qüestionar l'immobilisme que sempre les ha relegat a un paper secundari i reivindicar el lloc que tant es mereixen.

És de justícia.

Senyeres d'un temps incert
en un univers immens,
l'amor incondicional,
la saviesa en el bressol,
són com la llum del sol
i quan ve la fosca nit
al negre cel són estels.

DESCOBRINT UNS GRANS ARTISTES

Majoralia 2012

ÉS precis escriure unes lletres d'agraïment per a l'escola taller de Sant Cristòfol de Sagunt, perquè fan possible que els seus alumnes aconseguen el major grau de satisfacció personal, adonant-se del potencial artístic que té cadascú d'ells per mig d'un clima proper i amistós.

A aquests xics i xiques se'ls dona l'oportunitat d'expressar les seues capacitats i que puguen ser així persones útils i integrades en aquesta societat.

Des de la nostra majoria hem volgut col·laborar amb ells i ens han sorprès en cada figura, en cada creació, constituint un estil i una dosi d'originalitat que marquen la diferència d'un treball artístic fet amb les seues mans, d'un treball considerat en si

una obra d'art. Ells han sabut plasmar en les figures de ceràmica l'essència de la Setmana Santa i nosaltres hem pogut donar a conèixer a tothom la seua existència i la satisfacció que el treball creatiu els pot proporcionar sent per a ells una experiència significativa i valuosa per veure com el seu esforç es veu reconegut per tota la gent que amb la compra de la ceràmica ha col·laborat augmentant la llavor social i fent possible la continuïtat del seu treball.

També volem fer un recordatori de l'alumne Álvaro Forner, que ja no està entre nosaltres i que va ser un dels artistes pioners en la creació i elaboració de la figura del "caputxino", tant característica i significativa per a tots els confreres.

I per acabar donem també les gràcies al professorat i a la direcció del centre, per permetre'ns conèixer-los i poder gaudir d'una relació tan especial amb aquests 'Grans Artistes'.

Aspecte social
de la Confraria.
Reflexions

Majoralia de 1987, al fons l'església de Sant Salvador

... INTEREA FUGIT IRREPARABILE TEMPUS

La Majoralia de 1987

COMENÇAR amb esta locució virgiliana semblava quasi obligatori. Era l'any 1984 quan s'aplegarem per primera vegada. Alguns ja erem amics des de la infantesa, jugàvem a la Glorieta, mentre que altres començaren a ser-ho en aquell moment.

En eixos dies el cap bullia de neguit i de tot una miqueta, no volíem més que celebrar la *Festa de la Sang* de 1987, el *nostre* any. I això encara ho recordem tots, com si demà tinguérem que reunir-nos per resoldre alguna de les moltes coses que vam fer. Tanmateix, els anys passen, com els cicles naturals, amb la diferència que no es repeteixen i, ens fem majors!

I després de vint-i-cinc anys, què? Ací estem encara, els presents i els absents, ja que tots anem sempre junts des d'aquells dies, siga el que siga el que haja passat. El vincle és per a sempre. L'aglutinant? L'amistat i la Setmana Santa, la de Morvedre, que és la nostra.

És ben cert, que no tots vam viure l'experiència de ser majoralia de la Sang de la mateixa manera. Uns la sentiren amb fe i devoció, altres amb il·lusió, altres com un acte social, i alguns altres fent una barreja de tot plegat. Però això no és el que ha transcendit en nosaltres, ja que esta aparent discordança s'esvaï quan tots reterem homenatge –dins de l'ermita– a la Vera Creu aquell Divendres Sant de 1987. Des d'aleshores, tots els anys, en aquest punt culminant de la nostra Setmana Santa, és quan continuem renovant i estrenyent els lligams de germanor cristiana i saguntina al voltant del crit trencat: *Puríssima Sang de Jesucrist!* I és en eixe moment transcendent on tots ens fem presents, ja que els que no poden vindre s'hi manifesten dins del nostre cor.

Què ens agradaria? Que la confraria de la Sang continue omplint l'ànima dels que vivim a Morvedre-Sagunto. Que no es desvirtue el seu sentit cristià, i que les futures generacions puguen gaudir d'este valuosíssim i irrenunciable testimoni del nostre patrimoni cultural i religiós. Si tots ho tenim així de clar, el totalitarisme ideològic venut a l'engròs, que governa amb miratges l'anomenada societat de progrés, mai podrà desfer el que som des de fa segles: cristians i saguntins.

HACE YA 10 AÑOS... MAYORALÍA 2002

Juan Bautista Gómez Peñalva
Mayoral 2002

SIEMPRE hemos tenido a ciertas fechas anuales como indispensables y rodeadas por ese “halo” espiritual que promueve la ilusión y desata un afán desmedido porque el tiempo pase rápido y se llegue pronto a ellas. Una es la Navidad y otra es la Semana Santa Saguntina.

Algunas personas pueden pensar que nos hacemos mayores y que nos volvemos “especialmente sensibles”, pero es que lo de sentir las cosas con intensidad, no solo es propio de la infancia y de la adolescencia, también es propio de la madurez, y a nosotros compañeros de la mayoralía del 2002, la Semana Santa Saguntina nos lleva a una evocación no solo espiritual y profunda, sino también placentera de múltiples vivencias y sentimientos, y podemos asegurar que los recuerdos perviven en nuestras mentes.

Hace ya diez años y solo hace 10 años que un grupo de hombres en plena madurez, entre los treinta y muchos y casi los cincuenta, tuvimos el honor y el orgullo de organizar la “Festa” en un año “talismán” “capicúa” (2002), y lo hicimos con la ilusión y la motivación de la juventud, pero también con el compromiso y la responsabilidad que se suponía por nuestros años y nuestra pertenencia a una sociedad saguntina que ama y respeta como nadie la Semana Santa.

Creo que nuestra mayoralía hizo innovaciones que perduran en la actualidad, amén de haber tenido el placer de cantar en la subasta por primera vez en la historia con los actuales Euros.

Desde luego perduran imágenes en nuestro recuerdo –que no pesan ni son lastre por el tiempo pasado– al contrario, nos animan a seguir tomándonos cada Semana Santa con la certeza de que junto a ella está

el compañerismo, la amistad, la evocación espiritual y que nos conduce en nuestro caso, además, a sobrellevar con resignación cristiana, la falta de uno de nosotros, Juan José González Pla, que seguro contemplará la “fiesta” desde su atalaya al lado del Altísimo, y que estamos convencidos que desde su posición privilegiada procura que la unidad de la mayoralía se conserve.

A ninguno de nosotros se le ha borrado de su memoria momentos especiales, y yo diría que “mágicos”, de la participación en nuestro primer Encuentro, ese Lunes Santo que cada año gana en majestuosidad, en recogimiento, en emoción, así como el silencio de la procesión del Miércoles Santo, la visita de los Monumentos, la subida al Calvario el Viernes Santo, y como no, el Santo Entierro, portando por primera y última vez en la vida la Vera Cruz.

En otro orden de cosas más “sociales” recordamos como en algunos círculos de nuestra sociedad saguntina, se nos puso cariñosamente el pseudónimo, (mejor dicho en valenciano “mal nom”) de la “mayoralía del gran poder”, ¡probablemente por lo mayores que éramos!; ya nos gustaría a todos “poder” volver a hacer la fiesta, y por supuesto tener 10 años menos.

Todavía permanecen en nuestras memorias, momentos y situaciones imborrables, vividos juntos en aquel año 2001 previo a la fiesta y durante los tres primeros meses del 2002, en que realizamos varios viajes a Granada, para comprobar cómo iba el desarrollo en la construcción de la peana y varales del Nazareno, por parte del maestro orfebre D. Rafael Moreno, en aquella calle del casco viejo granadino, que conducía a la majestuosa Alhambra y las dificultades para cargar la peana en la enorme furgoneta de nuestro compañero y amigo Godí, con la que la trajimos a Sagunto, en donde nos esperaban nuestras esposas e hijos con la ilusión de ser los primeros en verla montar en casa de nuestro Clavario Jesús Larruga.

Las visitas a Lorca (Murcia) a comprobar el desarrollo de la figura bordada del Cristo del Salvador que lucimos en nuestro cinturón, es otro de los capítulos de nuestra convivencia difíciles de describir por lo emotivo.

Con respecto a nuestro cinturón, cuánta paciencia tuvo Mª José Ferrer con las pérdidas o ganancias de peso de algunos de nosotros, lo que obligaba a ajustes de última hora, aunque al mismo tiempo y parece que es tradicional en todas las mayorías, se producen retrasos en la entrega de dichos cinturones y la consiguiente preocupación por parte de todos los afectados.

En la mayor parte de las mayoralías son los padres quienes ayudan a sus hijos a hacer la fiesta, en nuestro caso, fueron nuestros hijos quienes colaboraron con nosotros, con la ilusión de ver a sus padres felices.

Ahora diez años después nos encantaría poder estar con ellos cuando hagan también la “fiesta”; prueba fehaciente de que algunos de nosotros estará biológicamente presente.

Capítulo aparte es la participación de nuestras esposas, parte fundamental de una Semana Santa, en la que su apoyo y colaboración fue esencial y en la que en contra de lo que algunos piensan, la participación de la mujer no es solo testimonial, en absoluto es así o por lo menos en nuestro caso, probablemente porque el papel de esposa lógicamente es distinto al de madre o novia, en definitiva compartimos juntos momentos entrañables que tanto ellas como nosotros no olvidaremos nunca, desde estas líneas les damos gracias infinitas por siempre estar en el momento oportuno con el detalle adecuado.

No quisiéramos dejar pasar esta oportunidad para transmitir a las nuevas generaciones que nuestra Semana Santa Saguntina es el sentimiento religioso de toda una ciudad alrededor de la conmemoración de la muerte y resurrección de Nuestro Señor Jesucristo y que independientemente de la parte más “mundana” deben mantenerse los valores cristianos que nos conduzcan a practicar entre nosotros la amistad, la comprensión, la ilusión por convivir en armonía, virtudes que el cristiano tiene la obligación de mantener y especialmente los miembros de las mayoralías y que pensamos es el fundamento de que nuestra Semana Santa se haya mantenido a lo largo de los siglos.

INOBLIDABLE

Manolo Puig Viñals
Clavari 2011

COM és costum, vull començar agraïnt a Juan Fandos, Clavari de l'any, i a la seua Majoralia l'oportunitat de compartir les experiències i sentiments viscuts durant l'any de la nostra Festa.

Vist des de la distància, i ja passat tot, la Majoralia ens n'hem adonat que des del primer dia, que comença amb la busca d'abonats fins al dia de la processó del Divendres Sant, comença a forjar-se una Majoralia,

durant un any en què la majoria del temps lliure ho dediques per a la nostra Festa, i que al final queda gratificat en nombroses anècdotes, experiències, records, sentiments, alegries, emocions, que sobretot quedaran gravades per sempre.

Festa que seria impensable realitzar sense el suport dels saguntins, entitats públiques i privades, president i junta, Prior, sagristà, clavaris, majorals i confreres que ens van ajudar i recolzar des del primer moment.

Però en especial, agrair a totes les nostres famílies tot el suport i paciència que han tingut amb nosaltres, estant al nostre costat, pendents dels detalls que se'ns escapaven i que gràcies a ells quedaven coberts. I en particular agrair a tota la meua família la comprensió i afecte rebut des de sempre.

I com no, acabar desitjant al Clavari i Majoralia de l'any que disfruten cada moment de la nostra Setmana Santa, perquè el més mínim detall pot ser el millor dels records.

Molta sort compteu amb tota la nostra ajuda i admiració.

UN CARAMELET!

Miguel Chordá Corbatón

Clavari 2013

EN primer lugar, agradecer a Juan y a la Mayoralía del año su invitación para participar en el presente libro y también desearles toda la suerte del mundo para este año así como felicitarles por el enorme esfuerzo que han realizado para que la Semana Santa Saguntina continúe mejorando y creciendo año tras año.

El libro de la Semana Santa se ha convertido en un referente de la “Fiesta”, una manera de transmitir al pueblo saguntino el entramado y el sentimiento que mueve a la gente a participar y formar parte de ella, por este motivo intentaré volcar aquí las experiencias más relevantes vividas durante estos años tratándolo desde una perspectiva íntima y lo más sencilla posible.

Nací un viernes Santo 20 de abril de 1984 y creo que formo parte de la Cofradía desde ese mismo año. Intento recordar y viajar en el tiempo lo más atrás posible para encontrar mis primeros recuerdos que me ligan a la Semana Santa, hasta donde mi memoria alcanza, corría el año 89, recuerdo a mi padre prepararse para la procesión. Vesta, cinturón, rosario, medalla... Sería Viernes Santo, yo había ido esa madrugada con mi abuela a colocar sillas en el Camí Real, había que hacerlo lo más temprano posible; la calle se llenaba enseguida y a la hora de la procesión era prácticamente imposible encontrar un buen sitio. Unas horas antes habíamos subido al Calvario para el Vía Crucis y después de eso, chocolate y churros, recuerdo esos momentos de una manera bastante especial, un niño de cinco o seis años no suele estar despierto a esas horas y podría decirse que era mi

Majoralia any 2013 davant el pas de la Soledat

día preferido de toda la semana... Después del buen chocolate, a dormir. Había procesión esa misma noche y tenías que bajar con tu bolsa vacía para llenarla de caramelos, era genial, te sentabas durante un par de horas, con tu bolsita en el regazo y continuamente espetabas: un caramelet!!

Otra historia bastante distinta es cuando realmente uno participa en la “Fiesta”, cuando yo empecé, solíamos salir cuatro o cinco amigos en las procesiones del Miércoles y del Viernes, eso sería por el año 94 o 95, recuerdo que los miércoles nos reuníamos todos antes de la procesión para merendar en mi casa, una costumbre que hemos seguido haciendo hasta el día de hoy, pero hoy somos quince, quince amigos con mayúsculas con un objetivo y pasión común, compartiendo un vínculo para siempre, una verdadera historia en la que hemos vivido momentos especiales, una historia en la que hemos crecido y nos hemos visto crecer el uno al otro y nos hemos conocido hasta puntos insospechables. Y pienso que en el fondo la “Fiesta” y sus Mayoralías trata de todo eso, de compartir y de crecer, de seguir construyendo Semana Santa año tras año, porque es para todos, debemos aportar cada año nuestro grano de arena, dar lo mejor de sí para que, cuando pase tiempo y todos miremos hacia atrás, poder sentirnos orgullosos de haber formado parte de algo que es grande. Por este motivo, vuelvo a felicitar a la Mayoralía 2012, por haber trabajado con mucho empeño y dedicación durante todo este largo año; estoy convencido de que la Semana Santa 2012 será tan especial como lo es siempre. Un saludo grande para todos.

LA JUNTA INFORMA

Presidente de la Junta Directiva

LA Junta Directiva aprovecha el libro de la Semana Santa Saguntina 2012, para dirigirnos a todos ustedes e informarles de los asuntos más significativos de la Cofradía, acontecidos durante el presente ejercicio.

A fecha 31 de diciembre de 2011, la Cofradía cuenta con 1.711 cofrades. La distribución actual es la siguiente: 47 clavarios, 516 mayores y 1.148 cofrades. Queremos recordar a todos los cofrades que nos han dejado este año y que según nuestros archivos son: D. Alfredo Brú Batalla, D. Francisco Carbonell Soriano, D. Pascual García Miñana y D. Tomás Falo Gómez. Como creyentes, esperamos un futuro reencuentro con ellos en el seno de Dios, nuestro Padre.

El número necesario de cofrades para poder convocar una Junta General Extraordinaria es de 86, correspondiente al 5% del censo actual.

El último año asignado para futura Mayoralía es el 2051.

Los cofrades inscritos como Mayoralía para el año 2013 son:

D. César Muñoz Villena, D. Jorge Navarro Lluesma, D. Jorge Sancha Montolio, D. Francisco Cortina Martín, D. Pablo Ancos Vidal, D. Antonio Pérez Parras, D. Pablo Clemente Llorens, D. David Angulo de la Asunción, D. Miguel Chordá Corbatón, D. Carlos Catalán Núñez, D. Manuel Fernández Bosch, D. Héctor Yanes Ruiz, D. Roberto Ros Gamón, D. Juan Escobar Pérez, D. Alejandro Aleixandre Arnau.

Queremos destacar en este informe en primer lugar, nuestro agradecimiento al Arzobispado de Valencia por su apoyo en la celebración de los actos diocesanos celebrados en nuestra ciudad durante 2011, mediante la participación del Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Enrique Benavent Vidal, obispo auxiliar en los actos inaugurales y del Ilmo. D. Vicente Fontestad Pastor, Vicario General en la procesión diocesana. Por supuesto agradecer también y especialmente al Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Carlos Osoro Sierra, Arzobispo de Valencia, su presencia en Sagunto durante el Viernes Santo y concretamente en la procesión del Santo Entierro. No podemos tampoco dejar de mencionar y reconocer nuestro agradecimiento al Prior de la Cofradía, D. Vicente Gil y a todo el clero de nuestra ciudad, por su asistencia y consejos, en la celebración de los cada vez más numerosos actos que organiza nuestra Cofradía

Este año se han realizado diversas obras de mejora y acondicionamiento en dos pasos de nuestra Cofradía: Jesús Nazareno y la Oración del Huerto. En el primero se han adaptado dos nuevos varales, que van a facilitar su transporte de manera más cómoda e eficiente en las procesiones de mayor duración, como es la del Santo Entierro, al dotarles de la rigidez adecuada, y permitir la participación de un mayor número de cofrades. En el segundo paso se ha restaurado la carroza del mismo mediante la reparación y pintado del chasis, revisión de soldaduras y refuerzos, eliminación de peso extra, desmontaje de amortiguadores, cambio del eje trasero, reparación y reconstrucción de los frenos de pie, dirección y cambio de ruedas.

Se han restaurado, la imagen de S. Juan Bautista del anda del Descendimiento, el Cristo del anda de la Dolorosa y la Virgen de la Soledad. Todas ellas presentaban fisuras en su estructura, que sin ser graves en la actualidad, podían suponer la aparición en un futuro no muy lejano de daños irreparables.

Ha sido restaurada, mediante técnicas artesanales, la puerta de la Ermita de la Sangre lo que ha permitido la vuelta a su estado original, tras el acto vandálico que sufrió en la primavera pasada.

Sustitución de la cerámica del Calvario que representa el tercer dolor de la Virgen “la pérdida del niño”. Esta imagen ha sido realizada por Dña. Vicen Escrig que una vez más y de forma altruista, está ayudando desde hace unos años, a la restauración de los tradicionales iconos de

nuestro Calvario. La antigua imagen, una vez restaurada se incorporará a la colección museográfica de nuestra Ermita.

Como consecuencia de la celebración de los actos diocesanos, se han elaborado unas nuevas rampas de acceso, para la puerta sur de la Iglesia de Santa María, que permitirán la salida y entrada del anda del Santo Sepulcro en los actos que se celebran en la citada Iglesia, durante el Viernes Santo.

Queremos agradecer por su esfuerzo y en nombre de la Cofradía los regalos que la Mayoralía han donado este año. Nuevas verónicas, que a partir de este año encabezarán junto con nuestros tradicionales pendones, las procesiones de la Cofradía. Las antiguas, con más de sesenta años de historia, pero que el paso del tiempo habían deteriorado de manera notable, una vez preparadas y acondicionadas, formarán parte y serán expuestas en nuestra colección museográfica. La Mayoralía también ha obsequiado a nuestra institución con un nuevo faldón, que cubrirá la carroza del paso de “La Entrada de las Palmas”.

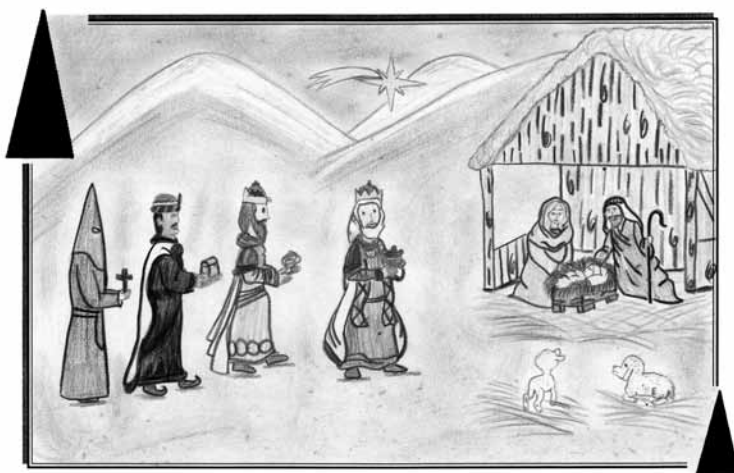
Este año se ha concedido el título honorífico de Amic de la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt, a la asociación cultural “Passió per Sagunt” por entre otros méritos, su inestimable apoyo a la Semana Santa Saguntina y, en concreto a uno de los actos de mayor repercusión y significado, como es la REPRESENTACIÓN SAGUNTINA DE LA PASIÓN, MUERTE Y RESURRECCIÓN DE JESÚS. Esta representación teatral recuperada tras más de 150 años en los que había permanecido dormida y que dota de mayor esplendor a nuestra Fiesta, es posible gracias al impulso de nuestra Cofradía y especialmente de la Mayoralía del año, también a la colaboración de diversas instituciones tanto públicas como privadas, pero sobre todo por la aportación altruista de los miembros de la asociación galardonada, que año tras año interpretan con gran brillantez las diversas escenas de la pasión en los escenarios de nuestra ciudad, pero sobre todo lo realizan con un grado máximo de dedicación, amistad y cariño hacia nuestra Semana Santa.

Durante la Semana Santa del año pasado, asistieron numerosas personalidades a diversos actos organizados por nuestra Cofradía. Así estuvieron con nosotros entre otros, la consejera de Justicia y portavoz del Gobierno Valenciano Dña. Paula Sánchez de León, la consejera de Turismo de la Generalitat Valenciana Dña. Belén Juste y el diputado autonómico D. Enric Morera.

En noviembre del 2011, en la Ermita y en el seno de la Asamblea General de la Junta Diocesana de Hermandades y Cofradías de Semana Santa de la Archidiócesis de Valencia, finalizó reglamentariamente el encargo que se realizó a la ciudad de Sagunto como sede diocesana del año 2011. Tal como marcan sus estatutos, el Presidente de la Cofradía de la Sangre D. Jesús Larruga Riera, cesó en el cargo de vicepresidente de la Junta Directiva de la citada asociación. Este año la celebración recayó en la localidad de Aiello de Malferit, población a la cual se desplazó nuestra Cofradía, para participar en la XXXI Exposición, XXVI Procesión y III Exposición fotográfica diocesana. El anda que presidió nuestra asistencia tanto en la exposición como en la procesión fue la del Ecce Homo. En la procesión participó la Mayoralía del año, Junta Directiva, Mayoralía entrante, Mayoralías de servicio, numerosos cofrades, así como la banda de cornetas y tambores Morvedre. Las fotografías que representaron a nuestra Semana Santa en la exposición que la sede organizó, y que destacaron por su elegancia, belleza, desarrollo técnico y dimensión artística fueron realizadas por el Mayoral D. Ignacio Corresa Marín.

Un año más se ha celebrado el concurso de dibujo escolar “Navidades en Sagunto” que cumple ya su undécima edición. Han participado 1.325 alumnos de trece colegios de nuestra ciudad. Una vez más agradecemos la participación a todos, pero sobre todo a los escolares y profesores su ilusión siempre renovada por este concurso. El premio del dibujo que figuró en la postal con la que la Cofradía de la Purísima Sangre felicitó la Navidad, correspondió a Aitana González García del C.E.I.P. Profesor Tierno Galván de Puerto de Sagunto.

No queremos dejar pasar por alto nuestro agradecimiento a la Lira Saguntina de Sagunto, por la disposición que ha tenido con nosotros, al acompañarnos durante la entrega de premios del concurso escolar con la interpretación de temas populares y navideños a través de un concierto de la Jove Orquesta de la entidad, bajo la dirección, de D. Antonio Benedito Sánchez y D. Ramón Z. Cerdá Ramón.

La Cofradía ha colaborado con el Ilustrísimo Ayuntamiento de Sagunto en el stand que organiza en el mes de enero en Madrid y en FITUR. El cartel anunciador de nuestra Semana Santa, un adelanto del programa de actos, han estado en esta importante reunión internacional de turismo. No podemos olvidar tampoco la importancia y repercusión que nuestros actos están teniendo en los últimos años. Televisiones, emisoras de Radio, periódicos o revistas tanto de ámbito nacional, comunitario o comarcal han realizado diversos programas y artículos sobre nuestra Semana Santa.

Han sido numerosos los visitantes tanto nacionales como extranjeros que han visitado nuestra sede. La apertura de la colección museográfica durante los fines de semana, así como la celebración de visitas guiadas, han significado un más que notable éxito en lo referente a la divulgación de nuestras tradiciones y patrimonio hacia aquellos que nos visitan. Quiero destacar como visitas notables a nuestra Ermita las siguientes: Una representación de la Junta de Cofradías de Semana Santa de la Real Maestranza de Caltanissetta (Sicilia, Italia). Esta institución histórica es la más antigua de la ciudad ya que fue fundada a principios del siglo XVI. También tuvimos el honor de recibir a Yoshikazu Fukumura, figura de talla internacional, director de orquesta japonés que nació en Tokyo, en 1946. Numerosas son las orquestas Sinfónicas y Filarmónicas de los cinco continentes que han sido dirigidas por su batuta. Tanto el maestro japonés, que estampó su firma en nuestro libro de honor, como la representación italiana quedaron francamente impresionados de la visita, mostrando en todo momento su sorpresa por el potencial y riqueza de nuestras celebraciones, así como del patrimonio material e inmaterial perteneciente a la Cofradía de la Sangre.

Animamos a todos los cofrades un año más a participar en los actos que se celebren y recordar sobre todo la importancia que tiene, la de cumplir con las obligaciones estatutarias, para de esta manera contribuir cada uno de nosotros a la mejora y realce de nuestra Fiesta. Queremos insistir:

Específicamente y sobre la procesión del Santo Entierro que tal y como recogen las actas de Juntas Generales de la Cofradía y especialmente el acuerdo alcanzado en la celebrada el año 2011, los portadores de pasos serán exclusivamente los componentes de la Mayoría o futura Mayoría inscrita en el registro oficial de Mayorías, que adquirió el derecho de portar un anda durante la procesión mediante la tradicional subasta. No pueden por tanto acompañarles cofrades que no sean miembros de la citada Mayoría y especialmente si fueran niños. Asimismo se recuerda que está expresamente prohibido que los portadores de pasos den caramelos durante la procesión del Santo Entierro.

También recordar que con el fin de afianzar el pase de lista en la plaza de la Trinidad, e intentando que este tradicional acto no se convierta en una entrega gratuita de caramelos sino en una puesta en marcha organizada de la procesión del Santo Entierro, la entrega de caramelos solo se realizará a los cofrades que vayan vestidos con la correspondiente vesta y se incorporen en el lugar que estatutariamente le corresponda dentro de la comitiva procesional que se dirija a la Ermita de la Sangre.

Por último, la Cofradía a través de la Junta Directiva, desea al Clavario y Mayores, que los esfuerzos realizados durante estos años, especialmente este último, sean compensados con un gran éxito de participación no solamente física sino también espiritual en todos los actos que tienen programados. Sin duda, ellos y sus familias se lo merecen.

EN LA CIUDAD DEL TEATRO

Fernando Delgado

LA emoción es parte fundamental de la expresión cultural de los pueblos. En ella intervienen la tradición de la tribu, su ritual y por ende la educación sentimental del ciudadano. Inherentes a toda relación, las emociones no son ajenas, por supuesto, a la relación del hombre con Dios. Pero los modos de esta relación pueden ser muy diversos. Y eso sucede en las celebraciones españolas de la Semana Santa, que son ante todo expresión pública de un sentimiento religioso. Y en el marco de los templos, casi siempre, liturgia exclusiva de los fieles.

La Semana Santa de Sagunt es pues un ejercicio de piedad, sin duda, aunque ni siquiera todos los piadosos la vivan de la misma manera, pero también es un ejercicio de convivencia. Y lo bueno de la convivencia, en este caso, es que lo mismo responde al espíritu del Jesús víctima que a todas las víctimas de este mundo, sean cuales sean. Porque, además, la conmemoración de la muerte de Jesús y sus prolegómenos, del mismo modo que su nacimiento, es también expresión cultural, y su iconografía y su arte, incluso algunos de sus sentimientos, pertenecen al patrimonio de todo aquel que quiera tenerlos por suyos. Esto es lo que ha dado lugar a una religiosidad popular que, siguiendo el guión diseñado por los evangelistas cristianos, reúne a los más creyentes y a los menos en la celebración de un mismo hecho. Todos los folklores de nuestra cultura, en su sentido más serio las más de las veces y desmesuradamente festero otras, están llenos de ejemplos de esa vivencia y han congregado por eso distintos sentimientos y miradas para celebraciones comunes, al igual que la música, la plástica o la literatura se unen con el mismo fin.

Así, pues, los cirios que portan los saguntinos de todas las edades, en oscuro traje de calle o con sus artísticos cinturones ajustando las túnicas severas, ya sea en torno a una cruz, camino del calvario, o acompañando al Ecce Homo en su desfile por la ciudad, son la luz de la fraternidad que preside la Semana Santa de esta histórica ciudad. La cera que se

derrama al paso de María en su soledad, como la que alumbra al Cristo Yacente, son sustancia y aroma de una representación en la que no hay espectadores pasivos. Allí donde aparece la Dolorosa de la Cofradía de la Sangre, con el Hijo muerto en su regazo, la misma que con Juan y los santos varones asiste al descendimiento de Jesús, hay una madre, en la que se miran muchas madres de Sagunt y se reconocen sus hijos. Y Jesús, entre los suyos, despidiéndose en una cena, recuerda el amor fraterno de un banquete abierto a todos. Y otro Jesús, el del huerto de los olivos, el más humano de la historia bíblica, disponiéndose a que pase lo que tenga que pasar, pero débil, también se nos muestra en la Semana Santa de Sagunt. Una Semana Santa en la que figura el desnudo Cristo flagelado, el afligido Nazareno en su camino, la Verónica con su paño compasivo o Judas con su beso de traidor. Es decir, una representación total en la que tampoco faltan el atuendo guerrero de los sayones saguntinos ni la figura del Cristo de la Buena Paz. Y todo por orden: empezando, como se debe, por el júbilo de la vida, con la alegre entrada de Jesús en Jerusalén, y terminando en la noche de gloria en la que la muerte da paso a la vida.

La religiosidad popular se sale de los templos y no hace de la calle iglesias, sino escenarios, respetuosos escenarios, de un espectáculo con observadores, sí, pero fundamentalmente con participantes emocionados. Porque la Semana Santa de Sagunt tiene, por supuesto, su recogida celebración litúrgica en las iglesias, pero sin los escenarios públicos de la ciudad, con la aportación de su ámbito y su aroma históricos, no serían posibles esos ritos comunes en los que el tambor pone ritmo al lento paso de muchos ciudadanos que han recogido de sus padres la costumbre y desfilan ahora con sus hijos por las mismas estrechas callejuelas de siglos atrás en torno a las figuras de la Pasión. Nadie se pregunta qué hace allí, aunque algunos tengan distintas respuestas que otros, porque todos son actores, es decir, partícipes, y todos caben en la gran cofradía que los une.

¿Puro teatro? Pues a lo mejor, sí. ¿Y qué? ¿No es el teatro arte para la vida, que enseña vida? ¿No es el teatro recreación de lo que fue, de lo que es y de lo que puede ser? ¿No contiene toda liturgia sus elementos necesarios de teatralidad? ¿No posee el teatro cierto rango litúrgico? ¿Qué hay de malo en el puro teatro? O mejor dicho: ¿No es el teatro, y más en la ciudad del teatro, pura vida?

Tiene esta larga representación teatral un protagonista principal, Jesús; con el papel del que acoge, no del que excluye. Los actores secundarios son los hijos de Sagunt, pero están muy orgullosos de su sitio en el reparto. Y se entiende: no todos los secundarios cuentan con el privilegio de un primer actor de tal categoría.

HACE YA ALGÚN TIEMPO, ALLÁ POR LOS AÑOS 80...

Juan Pablo Pérez Bernà

HACE ya algún tiempo, allá por los años 80, estábamos como cualquier sábado noche, un grupo de amigos departiendo nuestras vicisitudes semanales en torno a una mesa. Fue a la hora del postre cuando por celebrar con cava algún acontecimiento, se me ocurrió modelar con el envoltorio del tapón, un pequeño capuchino con cola de ocho cms. de largo. Gustó a mis amigos y la conversación se aceleró, que si Semana Santa, que si la fiesta, que para cuándo, que si nos apuntamos, que tú de clavario. Surgieron todo tipo de preguntas y afirmaciones. Había nacido en nosotros la ilusión de como grupo formar una mayoralía y hacer la fiesta. Y así fue, nos inscribimos y nos dieron un año. Ninguno de nosotros habíamos sido apuntados de pequeñitos, por lo que la fecha además de lejana, se antojaba que la fiesta la haríamos con bastantes años de más. Y nosotros tan contentos.

Pasó el tiempo y la fecha no se acercaba lo rápido que nosotros hubiéramos deseado. Cada Semana Santa la ilusión se convertía en añoranza y desesperación. Pero cosas de la vida hicieron que se nos brindase la oportunidad de adelantar el año y nos pusimos manos a la obra. Más tarde, circunstancialmente hubo que tomar decisiones que nos llevaron a elegir caminos diferentes. Puede que sea una de las decisiones más difíciles y meditadas de mi vida.

En este tiempo algunos de nosotros ya hemos hecho la fiesta. Una fiesta que me llenó de orgullo por haber compartido con amigos y nuevos compañeros, ahora amigos, una ilusión que todo saguntino tiene en su vida. Una fiesta que durante años te llena de ocupaciones y trabajo, pero que tiene su recompensa disfrutando, espiritual y humanamente y viviendo desde todos los ángulos, una experiencia difícil de repetir. En aquel momento lo viví muy intensamente con mis compañeros, pero siempre,

aunque no estuvierais conmigo, estabais ahí. Son momentos muy emocionantes, con mucho sentimiento que te gusta compartir con toda la gente a la que aprecias y quieres, y si no ya me contaréis.

Ahora os toca a vosotros, el camino ha sido, sin duda, largo, muy largo, pero todo llega. Sois una mayoralía muy numerosa y me consta que trabajadora, lo que ayuda en las numerosas tareas a realizar, aunque a veces

cueste más tomar decisiones. Con vuestra presencia habéis honrado los muchos y muy distintos actos a los que se os ha invitado. En mis tiempos solo íbamos a la procesión del Cabanyal. Sé lo que habéis luchado contra el tiempo para prepararlo todo en unos pocos años, sé que habéis pasado momentos de desilusión por parecer que nunca llegaría este año, sé que no ha sido fácil y sobre todo sé que nos hubiera gustado hacer la fiesta a todos los amigos juntos. Amigos, unos desde la infancia, otros desde el colegio o el instituto y algún que otro que, al final, decidió no hacer la fiesta. Lo importante, es que aun seguimos siéndolo.

Fui desde aquella noche y durante unos años vuestro clavario, aun recuerdo cuando fumábamos esos puros en Jueves Santo y que elegía con ilusión para vosotros, mis mayores. De verdad os digo que hubiera sido todo un orgullo serlo. Pero, la vida no para, y en esos últimos años habéis formado una excelente mayoralía, con muy buena gente, buenos compañeros y un excelente clavario. Sí, Juan, eres un magnífico clavario, una buena persona, un hombre cabal, amante de su pueblo y de sus tradiciones. Sé lo que te preocupas por tus mayores y por nuestra Semana Santa. Estáis en las mejores manos.

Vuestro año ya esta aquí, vuestra Fiesta, vuestra Semana Santa, nuestra Semana Santa y la de todos los que vamos a compartir estos más que maravillosos días a vuestro lado. Una Semana Santa que os inundará de emociones y vivencias, de muchos momentos alegres y otros, más serios, incluso tristes. Unos días donde vuestros familiares y amigos estarán a vuestro lado para apoyar todos vuestros actos y celebraciones. Los que hemos hecho la fiesta, volveremos con vosotros a hacerla. Todo aquello que os han contado que pasaría, está pasando.

Es 2012, vuestro año, vuestra Semana Santa.

Enhorabuena

HIMNO A LA COFRADÍA DE LA PURÍSIMA SANGRE DE NTRO. SEÑOR JESUCRISTO

Evvaristo F. Pérez García
Autor de la música y texto del Himno

LA Cofradía de la Purísima Sangre de Sagunto tiene desde 1998, un **Himno** que fue patrocinado por la Mayoralía de ese año siendo Clavario D. José Mª Albert Irigoyen. Fue grabado en formato CD en el Salón de actos del Colegio Cronista Chabret y estrenado en la Parroquia de Sta. María por la Banda Lira Saguntina y los coros parroquiales de Sta. María, El Salvador, Buen Suceso y el Orfeón Joan Paredes. Más tarde, el Himno también se ha grabado en formato de video, añadiendo imágenes, sincronizadas con el texto y música. **He aquí el texto:**

Ya lo anuncian los tambores
que recorren la ciudad;
se preparan los sayones,
el fervor estallará.

Pasa el tiempo y todo pasa
al olvido... cosas vanas;
devoción y fe de un pueblo,
eso nunca pasará.

Ya llegó Semana Santa
“Confraria de la Sang”.

Cofradía de la Ermita
de gloriosa antigüedad;
guarda bien sus tradiciones,
rinde culto a la deidad.

Los cofrades de Sagunto
al Señor van a aclamar;
Mayorales y Clavarios,
cinco siglos de piedad.

Viernes Santo, matinal,
al Calvario... multitud;
sube el Nazareno con triste faz,
todos quieren llevar su cruz.

Entrañable Soledad,
el espejo del dolor;
honor supremo, Madre de Dios;
tu rostro irradia todo el amor.

Llega al zénit la emoción,
el silencio se oirá:
el Santo Sepulcro, cuerpo de Dios;
fieles rendidos al Señor.

Homenaje en procesión
que este pueblo da a Jesús;
fe y esperanza: Resurrección;
sacro respeto: la Vera Cruz.

Como se puede observar, la primera parte del **Himno** trata del comienzo de la Semana Santa, devoción del pueblo saguntino, tradición y antigüedad de la Cofradía. En la segunda parte nos habla de los cuatro **pasos** que más devoción despiertan en los fieles, es decir, el Nazareno, la Soledad, el Santo Sepulcro y la Vera Cruz. A ellos va destinado el siguiente **COMENTARIO**:

EL NAZARENO. Viernes Santo. 6 de la mañana. La plaza de la Ermita está repleta de fieles que han madrugado, como todos los años, para ver salir al Nazareno. Entre el murmullo destaca el triste y trágico sonido de la corneta; es como un lamento, un quejido que anuncia la marcha hacia el Calvario. El tambor comienza a tocar con golpes fuertes, secos, acompasados, pero muy lentos. Así: pom... pom... pom pom pom... pom pom pom.

Un cofrade da el grito de “**Puríssima Sang de Jesucrist**” El Nazareno ya sale de la Ermita para recorrer el penoso camino que conduce al Santo Calvario. Va acompañado por los mayores, clavarío, cofrades, sayones y por los fieles cristianos que también desean estar cerca de Él.

Paralelamente, otra multitud de saguntinos va subiendo hacia el Calvario para presenciar el solemne Vía crucis (camino de la Cruz), ocupando los mejores puestos para ver de cerca al Nazareno.

Por el arco de entrada al Calvario ya aparece la triste figura del Nazareno que avanza lentamente, como tambaleándose. Su dulce rostro muestra la tristeza y dolor por el cansancio y castigo recibido y por la corona de espinas que lleva clavada. Sus ojos parece que miran y miran a su alrededor, como buscando algún amigo o cirineo que le consuele y le ayude a llevar su cruz. Sus fieles seguidores le rodean y muestran su deseo de compartir su sufrimiento. Cuando se detiene, para descansar en las estaciones, el Coro de Santa María que le acompaña, canta los motetes tradicionales. Y así, lentamente y fervoroso, el pueblo de Sagunto continúa el sinuoso y áspero camino, como el Viacrucis de Jerusalén, hasta llegar al Gólgota, donde hace 2.000 años fue crucificado.

(Este paso fue costado por la Mayoralía de 1943, siendo Clavario D. Vicente Viñals Martínez, el escultor fue D. Francisco Sancho Senén. Éste y el de la Soledad son los únicos pasos llevados a hombros. **El actual traje que lleva el Nazareno, fue donado por la Mayoralía de 1997, siendo Clavario D. José Cosín.**)

.....

LA SOLEDAD. La imagen de la Soledad, fue tallada en 1945, por el artista D. José Casanova Pinter, por encargo de la Mayoralía del año. El artista consigue reflejar en el rostro de la imagen una gran belleza, con cierto brillo en sus ojos y una natural angustia. La belleza de su paso se acentúa por el vaivén propio de ser llevada a hombros, resultando un conjunto solemne y emocionante.

La advocación mariana de la Soledad tiene semejanzas con **La Dolorosa**; ésta representa el momento de la Cruz, la Madre dolorida, pero fuerte, ante el sacrificio del Hijo. Tiene un puñal en el pecho (el dolor por excelencia) y los brazos abiertos como diciendo:

–¿Por qué, Señor?, Éste es mi Hijo!

La Soledad, en cambio, mira hacia abajo, el rostro muestra dolor, pero es sereno. Puede llevar la corona de espinas y los clavos.

La Soledad nos recuerda el momento posterior al entierro de Cristo. Es silencio, meditación, calma dolorosa, **la Soledad** es la imagen austera que quiere evocar ese terrible momento, en que María se ha quedado sola, con su hijo sepultado en el frío silencio de la muerte. Desolación, orfandad, oscuridad: **la sola soledad**. En **Sagunto** es extraordinaria la devoción y fervor que sentimos por la imagen de la Soledad. También está muy extendida esta devoción por infinidad de pueblos y ciudades españolas e hispanoamericanas donde es venerada en altares y ermitas y especialmente en los desfiles procesionales de Semana Santa.

Contemplar a la Virgen María, vestida de negro y con ese rostro que irradia dolor, resignación, tristeza y amor es algo que repercute en nuestra sensibilidad y hace que nuestra devoción y amor a la Madre de Dios, crezca cada año.

EL SANTO SEPULCRO. El paso del Santo Sepulcro en la Proce-
sion del Santo Entierro es el momento culminante, de mayor solemnidad, silencio y fervor de los fieles saguntinos.

La construcción del paso del Santo Sepulcro se remonta al año 1942. Fue realizada por D. Vicente Rodilla Zanón, siendo una fiel réplica de la original, quemada en 1936. El Cristo yacente fue tallado por D. Francisco Sanchis Senent, artista que también talló el año siguiente la imagen de Jesús el Nazareno. Fue donada a la Cofradía por la Mayoralía de 1942, cuyo Clavario fue D. Amadeo Ribelles Lluesma.

Según el testimonio de los cuatro evangelios, Jesús, después de morir en la cruz, fue colocado su cuerpo en un sepulcro nuevo, propiedad de José de Arimatea, todavía no usado por nadie, excavado en la roca y situado en un huerto cercano al lugar donde se llevó a cabo la crucifixión.

Desde el año 1347 los franciscanos han custodiado el lugar que se conoce como el Santo Sepulcro de Jesucristo.

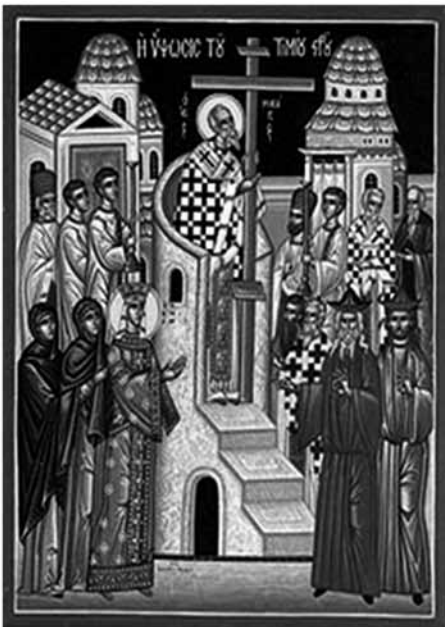
Actualmente está ubicado en el barrio cristiano de la ciudad de Jerusalén, en la **Basílica del Santo Sepulcro**.

Dentro de la Basílica se encuentran los restos de la roca del Calvario del Santo Sepulcro. La conclusión de los trabajos arqueológicos realizados es que: "la roca resquebrajada que se venera hoy en la Basílica del

Santo Sepulcro, recortada y disminuida por efecto de la cantera del siglo II d.C., y reconocida como el Calvario por una larga tradición, es realmente el lugar histórico de la crucifixión y muerte de Jesús de Nazaret”.

El significado religioso dado al Santo Sepulcro es muy importante, pues se trata de la primera iglesia y centro de culto de toda la Cristiandad.

LA VERA CRUZ. El paso o imagen que cierra la Procesión del Santo Entierro de la Semana Santa saguntina es la **Vera Cruz** (cruz auténtica). Fue tallada en 1951 por D. José Domínguez Mundo y D. Andrés Gallart Garrigues. Donada por la

Basilica del Santo Sepulcro en Jerusalén

Mayoralía del año, lleva un sudario, así como un relicario de plata con una astilla de madera en su interior. Se dice que la citada astilla procede de la cruz en que murió Nuestro Señor.

Historia:

Cuenta el historiador Eusebio de Cesarea que el general Constantino, hijo de Santa Elena, era pagano pero respetaba a los cristianos. En el año 311, teniendo que presentar una terrible batalla contra el perseguidor Majencio, la noche anterior tuvo un sueño en el cual vio una cruz luminosa en el cielo y oyó una voz que le decía: “Con este signo vencerás”. Al

empezar la batalla mandó colocar la cruz en varias banderas de los batallones y la victoria fue total. Constantino llegó a ser Emperador y decretó la libertad para los cristianos. Su madre, la emperatriz Elena, cristiana fervorosa, realizó un viaje de peregrinación a Tierra Santa con el fin de descubrir la cruz del Salvador. Tras realizar excavaciones en el lugar de la crucifixión, encontró un madero de la cruz que creyeron que era la del Señor por los prodigios que realizaba. El hallazgo de la reliquia se conmemora litúrgicamente en el mes de mayo con el nombre de **Invenición de la Santa Cruz**. La emperatriz Elena y su hijo Constantino hicieron construir sobre dicho lugar la **Basílica del Santo Sepulcro**.

Entre las cruces consideradas comúnmente por la Iglesia como auténticas, destacan las conservadas en el **Vaticano** y en el **Monasterio de Santo Toribio (Cantabria)**.

La cultura y civilización de los pueblos de Europa tiene sus raíces en las esencias del **Cristianismo**, que, durante **20 siglos**, es decir, desde **San Pedro a Benedicto XVI**, ha conformado nuestra íntima creencia personal con la enseñanza del **Maestro de Nazaret**.

Dice J. H. Weiler: «No cabe eliminar el cristianismo de la Historia de Europa, como no se pueden eliminar las cruces de los cementerios». La convicción religiosa ha calado y configurado el alma humana de modo indeleble por todo el mundo, como dijo Jesús a sus Apóstoles: **Id y predicad el Evangelio hasta los confines de la tierra (Mt 28,18)**.

San Pablo resumió el Evangelio como la **Predicación de la Cruz** (Cor, 1, 17-18). Por eso el Santo Padre y los grandes misioneros han predicado el Evangelio con el crucifijo en la mano.

La Banda Lira Saguntina y los coros de Sagunto graban en CD el Himno a la Cofradía

NI PODEM NI DEVEM OBLIDAR

Carme Tamarit i Carles

QUAN el meu amic Antonio em va dir que comptava amb mi per a que escriguera un article per al llibre que ara tens a les mans, no vaig dubtar en acceptar.

Els dubtes vingueren després quan vaig començar a pensar sobre què podia escriure. Parlar de les meues vivències i de la meua visió en i de la Setmana Santa Saguntina no ho vaig trobar adequat donat que considerí que era un article més propi del Clavari i Majorals de l'any, així que valorades altres possibilitats ací està el resultat de la meua decisió.

“El Hombre que se convirtió en Dios”, aquest és el títol d'un llibre que, ja fa prou anys, em va impactar quan el vaig llegir. Em va impactar i em va ajudar a descobrir molts aspectes del període en què es desenvolupa: la vida de Jesús de Natzaret.

De sempre m'ha agradat la història. De sempre m'ha agradat llegir. De sempre m'ha agradat la novel·la històrica. I com a cristiana, de sempre m'ha interessat la figura de Jesús.

Aquest llibre conté tots els aspectes esmentats i per això crec que em va significar tant la seua lectura. M'ajudà a comprendre molt millor els fets que envolten la vida d'aquest personatge tan principal com significatiu per als cristians. M'ajudà a vore'l com a Home més que com a Déu, i a comprendre el que hagué de ser i viure com a Home *per a ser o per ser* Déu.

Pense que, qui més qui menys, tots s'hem fet en més d'una ocasió preguntes al voltant dels fets narrats als evangelis. Fets que coneguem però que no sempre s'expliquem. Doncs bé, aquest llibre em va aclarir i em va donar resposta a algunes qüestions que jo em plantejava sovint.

La lectura pausada, i repetida en més d'una ocasió al llarg dels anys, junt a les explicacions i justificacions històriques documentades aportades per l'autor, i que he pogut contrastar posteriorment amb altres documents, van fer que alguns fets inexplicables passaren a ser comprensibles.

Malgrat que es pot pensar que donar explicació a alguns fets i tindre les idees més clares podien minvar les meues creences, puc dir que pel contrari les va enfortir.

A partir de la lectura em vaig interessar molt més per la figura de Jesús i no he deixat de llegir textos relacionats amb ella, uns més documentats que altres, però de tots he pogut aprendre alguna cosa, i tots i cadascun m'han fet entendre molt millor a Jesús Home i Déu, l'època en què visqué, les persones que l'envoltaren, el camí que hagué de seguir, l'assumpció d'allò que li pertocà viure,...

Saber, conèixer i comprendre, m'ha fet valorar molt més la meua religió i les meues creences i, sobretot, estimar la figura de Jesús i el que significa.

Pot ser no siga molt dogmàtica per allò de que hi ha moltes coses dins la religió que s'han de creure sense més, però en els temps que corren les coses han canviat i entendre ajuda a acceptar i considerar Jesús com aquell "revolucionari de la seua època" que hui en dia encara està de plena actualitat i que podem fer servir com a model de la nostra existència.

En l'actualitat es disposa de moltes fonts d'informació perquè també hi ha opinions i punts de vista ben diferents sobre aquest tema, amb valoracions que no sempre estan convenientment i suficient justificades però que ajuden a anar formant el nostre propi criteri.

Açò és el que jo considere el més important: no deixar de banda la qüestió religiosa. Llegir, informar-se, posar-se al dia, buscar tot allò que ens pugua ajudar a entendre, comprendre i conèixer Jesús i tot el que suposa en la vida de cadascun de nosaltres; saber ajustar-ho al nostre mode de vida i saber aplicar-ho en els nostres quefers diaris.

Els cristians som seguidors de Jesús, Crist.
Jesús ha de ser la nostra referència.
Això ni podem ni devem oblidar-ho.

AVUI NO ES CANTA...

Conxa Cardo Monzó

A ma mare

HUI no es canta que s'ha mort Nostre Senyor, d'eixa manera resumia ma mare el sentir del Divendres Sant. Era prou que m'ho diguera perquè jo –xiqueta a la fi– sentira unes irreprimibles ganes de cantar. Ma mare i jo acabàvem barallant-nos, ja que jo no comprenia ben bé el motiu de la prohibició. Així comencen els meus primers records, ja molt llunyans, de la Setmana Santa Saguntina. M'adonava que els cines i els bars del poble estaven tots tancats, i les emissores de ràdio només emetien música sacra. I quan s'acabava tot, és a dir, quan ja estàvem a Pasqua es deia allò de “ratetes, ratetes, eixiu del forat, que el Nostre Senyor ha ressuscitat”. Aleshores, tot havia passat i ja es podia cantar.

Tot un ritual gastronòmic presidia la Setmana Santa que ja s'anunciava en la setmana de Dolors, on començaven els preparatius: ma mare esperava el mercat del dimecres per anar a comprar-hi abadejo a una venedora que venia de Foios. Era l'abadejo per a fer les mandonguilles, en l'elaboració de les quals, a més de ma mare, participàvem ma tia Paquita i jo. L'abadejo havia de tindre molta molla perquè, si no, les mandonguilles no eixien bones. Els cigrons li'ls comprava a *Leoncieta* perquè deia que eren els millors del mercat; i les creïlles a Higinio, que venia d'Albuixech. Els *ximos* els encarregava al forn de *Salvaoreta*, al carrer de l'Olleria, que és el forn on hem anat sempre. Ben prompte començaria el ritual gastronòmic de la Setmana Santa.

I arribava el Diumenge de Rams i tot seguit Dilluns Sant, i ma mare ja posava l'abadejo a remulla: calia llevar-li la sal i canviar-li l'aigua diverses vegades. De seguida, ens posàvem en marxa. Ma mare utilitzava

el perol més gran que tenia i allí posava l'abadejo a bullir al costat de les creïlles. Quan ella calculava que la sal ja havia passat a millor món, era el moment de traure'l i llevar-li les espines. Eixa era la tasca més difícil perquè no havia de quedar-ne cap. Després, amb molta gràcia, barrejava l'abadejo amb la creïlla, els ous, els pinyons i el julivert. Mentrestant, es posava la paella al foc amb molt d'oli. De la cuina eixien unes flaires que anunciaven la *festa* i també la primavera i a mi m'entraven unes ganes enormes de menjar-me alguna de les coses bones que ma mare cuinava...; però era impossible: ens havíem d'esperar. Li eixien unes mandonguilles boníssimes. Després venien els *ximos*, buidar el pa i traure les molles, passar-los en llet i farcir-los amb tomaca, ou tonyina, pèsols i pimentó; per al capdavall passar-los novament per ou i a la paella. I a poc a poc anava fent-se una muntanya de *ximos* i mandonguilles que feia goig.

Dijous tocava fer el potatge i amb els cigrons remullats prèviament començava la tasca: l'aigua havia de ser molla per a coure millor els cigrons, l'abadejo, els espinacs, els ous bullits, tomaca, una cabeça d'alls i creïlles, ametles, alls i julivert per a la salsa. En total, un festival d'olors i sabors d'allò més gran. Dijous i divendres menjàvem en família, ma mare feia les "llesquetes en ou", que era el dolç preferit per mon pare de manera que tots els anys deia mentre les assaboria: Xe, que bones t'han eixit este any!

Eixos records gastronòmics i la prohibició de cantar són les primeres impressions de la Setmana Santa del meu poble, que jo crec humilment que ens ha marcat a tots els saguntins i saguntines d'un signe o d'un altre. Perquè aquesta *festa*, a més de religiosa, que és la seua essència, és també antropològica per la barreja de sentiments, vivències, emocions, història, records i fins i tot sabors, olors i sons, sobretot això, sons.

De més majoreta, quan ja entenia el motiu de no cantar, anava amb les meues amigues a la missa de Dijous Sant, a Santa Maria. Tots sabem com és de majestuosa aquesta església. I, clar, era impressionant vore-la de gom a gom. M'emocionava al lavatori de peus recordant allò que va fer Jesús. Després el silenci dins de l'església, només interromput per la maraca en alçar a Déu.

Als carrers era el mateix, l'única cosa que interrompia la solemnitat del moment era el so tronador dels tambors que passejàvem pel poble acompanyant a alguna majoralia. Tots corríem a veure qui eren, si els de

l'any present o els de l'anterior o els de l'any vinent. I mentre els mirava passar, sentia la frustració de no poder posar-me la *vesta*, la qual cosa ha estat una sensació molt difícil de superar. Però el record, potser més viu, és la visió de la Plaça Major en eixir de la missa de Dijous Sant. Tota la plaça era una explosió de personal, trompetes, tambors, colors, desfilades de majorals que pujaven a l'ermita de la Sang, de confreres que hi baixaven camí de l'asil i el Convent de les Servites...

Normalment, en eixir de Santa Maria anàvem a la Sang, feta un pinzell, i tots i totes escodrinàvem les novetats i escoltàvem els comentaris. Era allò que si "aquest any la Majoralia ha fet"... I ens assabentàvem de quin havia estat el regal, que podia ser un quadre o arreglar una part de l'ermita, o un pas de la processó. Però el més important per a mi no era això, sinó el bullici, la gent que pujava i baixava pel carrer del Castell camí de l'ermita, homes i dones tots mudats, però elles, això sí, amb tot allò de la *caixeta*. Era natural, era la vespra del dia gran.

Em cridava molt l'atenció la gran quantitat de saguntins i saguntines que tornaven al poble per Setmana Santa. Era molt emotiu, perquè allà els veies saludant-se amb tothom. Em feia l'efecte que Dijous i Divendres Sant actuaven com un imant. Tots sentien la necessitat de vindre i passejar pel Camí Reial, veure el poble, l'ambient, xarrar amb els amics, estar amb la família, assabentar-se dels romanços i rondalles que circulaven pel poble. En fi... era el Divendres Sant.

Fonamentalment el dia, diguem-ne, clau era Divendres Sant. Era un dia ple de contingut religiós des del matí a la nit, sense pausa. Les emocions començaven prompte, jo quedava amb les meues amigues a la porta de l'Ajuntament per pujar juntes al Calvari abans de les sis del matí, i anàvem com les cabres cap amunt per veure entrar el Natzarè al Calvari. Alguns anys, per tal d'avançar, pujàvem pel carrer de la Sang Vella; alguns altres pel carrer de Sant Ramon. Era nit fosca i entre els atxons, que feien la llum, el tambor dels saions i els soldats romans l'emoció estava servida. Després, el cor de Santa Maria, que anava darrere del Natzarè cantant els *motets*, i tot el món allí esperant l'entrada de Jesús al Calvari. Crec que la visió del Natzarè entrant al Calvari i veure eixir el sol des de dalt és de les coses més emocionants que jo he experimentat al llarg de la meua vida. No té preu.

Després de la subhasta, a les set de la vesprada, el camí Reial era un bullici de gent passejant amunt i avall, esperant que els confreres isqueren

per la Trinitat després d'haver passat llista, fins que començava la processó des de la Sang. Quan començava passaven confreres i més confreres. Alguns ens donaven caramlets i altres no. Normalment, quan érem jovenetes, nosaltres sabíem qui era qui. Recorde un any, per exemple, que a una amiga un confrare no li'n donà cap, ell estava molt enfadat, perquè ella li havia donat *carabassa*. Eixes coses passaven...

Han passat molts anys, ja no sóc una joveneta però continue fent i sentint algunes d'aquestes coses. Les persones evolucionem per a bé o per a mal, encara que per damunt de tot, la *festa* perviu, perquè els saguntins i saguntines ho desitgem. Ara continue pujant al Calvari sempre que puc, encara que ja no pugé com les cabres, i quede amb les meues amigues, les mateixes d'abans. I mentre anem "fent les creus", també tenim moments per xarrar i contar-nos les coses; i fins i tot, després, per prendre'ns un xocolate. Eixe retrobament de quasi tots els anys és el que jo denomine la "tendresa dels afectes", perquè ha resistit tots els avatars de la nostra vida, des de la infantesa a la joventut per passar a la maduresa, i allí estem, al Calvari, continuant la tradició, com si res haguera passat.

Tot açò que acabe de contar en forma d'experiències meues familiars o d'amistat, es realitza només aquests dies i a Sagunt, i cada any el mateix i mai no ens cansem. L'espiral continua impertorbable any rere any, sense aturar-se. Continuen havent colles d'amics que formen majoralies i esperen molts anys (alguns des de ben xicotets) que els toque fer la *festa*. Sempre amb molta paciència i sobretot molt d'esforç, que això és el que ningú diu. Algú, però, hauria de contar el que significa per a una majoralia fer una *festa* com aquesta. I no parle de diners, sinó d'esforç, de tenacitat, de viatges, tot per afrontar totes les despeses previstes. I sobretot d'il·lusió, moltíssima il·lusió entre els participants de la majoralia, i de patiment per si les coses no ixen bé o per si plou...

Sempre m'he preguntat: què és el que mou a persones normals i corrents a fer un festa com aquesta? Crec, sincerament, que és una pregunta de difícil i complexa resposta perquè hi ha motius per a tots els colors, encara que jo pense que fonamentalment és la fidelitat a una tradició de segles. Perquè al cap i a la fi, en què queda tot? Què li passa a una majoralia quan ja ha fet la *festa*? Doncs jo crec que queda un vincle fraternal que ja és per tota la vida i totes les majoralies saben que el que dic és veritat. D'alguna manera, aquesta *festa* representa per a tots un vincle d'unió, d'identitat, una manera de ser, estar i actuar en una comunitat que

es transmet de generació en generació, gràcies, la majoria de les vegades, a les mares que actuen de testimonis muts en aquesta *festa*, i aquesta transmissió és possiblement la màgia d'aquesta festivitats.

Doncs bé, passats els anys, jo espere amb il·lusió la Setmana Santa i procure complir amb tots els rituals gastronòmics que em va ensenyar ma mare, és a dir, faig les mandonguilles, el potatge, els *ximos*, també em reunisc amb les amigues, faig les creus divendres de matí, convide com feia ma mare els familiars a dinar, faig les “llesquetes amb ou”, veig passar la processó des del carrer Major, prop de la porta Ferrissa. I algú encara em dóna caramels, cosa que em fa il·lusió, molta.

I quan la processó ja està acabant-se, jo espere el moment de l'entrada. Crec que és el moment àlgid i per mi el millor, encara que, com tot, és una qüestió de gustos: quan la Vera Creu entra en la Sang i el cor entona l'*O Cruix*. S'hi fa el silenci. Aleshores, quan ja han entrat totes les andes i tots el confreres i l'ermita s'il·lumina amb la llum de les atxes i sent el so de la trompeta de *Collet* i el crit tronador dels plegadors: “*Puríssima Sang de Jesucrist*”. Jo espere, dic, a l'entrada de l'ermita. I en l'escala de la Sang la gent s'impacienta per entrar. És molt curiós que sempre ens trobem les mateixes persones: Manolita Sánchez, Àngels Ribelles, Mari Cruz Lerga, la meua cosina Francis Monzó, Mari Àngeles García, Toniquíu Estada (*la de ciència*) i què en sé jo quantes més. Totes compartim el mateix desig: besar la Vera Creu i entrem a l'ermita quan ens toca i passem entre els plegadors i els atxons per besar-la. És aleshores quan me'n recorde de persones com la meua àvia Conxa, ma mare, i ma tia Paquita. Cada una d'elles, a la seua manera, m'han fet estimar aquesta *festa*. I és aleshores quan em sent part activa i membre d'aquesta comunitat i d'aquest poble.

I amb tots els colors, olors, gastronomies típiques, encontres familiars o amicals, processons, bandes de cornetes i tambors, banderoles als balcons, jo espere l'arribada del Divendres Sant cada any. Algú podrà pensar: “Però si la de tal o tal altre poble és més bonica”. Potser sí, **però aquesta és la nostra** i forma part del nostre patrimoni i de la nostra vida i ens l'estimem.

És per això, que jo continue pensant que n'hi ha coses com la *festa* que no s'han de perdre mai. Les nostres tradicions defineixen la nostra manera de estar en el món, formen part de la nostra identitat com a poble i, malgrat tots els canvis, que de vegades actuen com un terratrèmol en

les nostres vides, malgrat la globalització dels costums, malgrat la nostra evolució personal, hem de lluitar per la seua pervivència, per una raó molt simple: formen part de la nostra identitat, de la nostra cultura col·lectiva. Si totes aquestes coses, com la *fiesta*, desaparegueren “en aras del progrés” s’hauria mort una part de tots nosaltres. És per això que anime a tots i a totes perquè continuen eixa sèrie de valors que són nostres i formen part de la nostra història.

Finalment només que desitge de tot cor felicitar al clavari i majorals d’enguany, que els hi vaja molt bé i fruïsquen amb totes les celebracions de les quals ells són els protagonistes. Bona festa!

JA S'HAN COMPLIT 25 ANYS DE L'AMPLIACIÓ DE L'ITINERARI DE LA PROCESSÓ DEL SILENCI

*Josep Vicent Gimeno i Graullera
Josep Maria Agües i Martínez
Majoral de 2012*

FOU per l'any 1986 que un grup de devots del barri del Raval de Sagunt, encapçalat per la Sra. Remedios Graullera Bru, van fer aplegar un bon grapat de signatures a la Junta General de la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist, en què sol·licitaven l'ampliació de l'itinerari de la processó del silenci.

Els orígens podíem trobar-los en un Via Crucis nocturn, que per part d'un grup de confreres i devots, es duia a terme Dimecres Sant al Calvari amb poques condicions de llum. Açò portà que la Majoralia de 1969 encapçalada pel seu clavari Sr. Juan Vicente Ferruses Antoni (†), en un intent d'enriquir i intentar fer, si cal, més gran la nostra Festa, feren les gestions adients per a introduir la Processó del Silenci com un acte de la Setmana Santa Saguntina, i traslladar la nit del Dimecres Sant pels carrers de Sagunt, en silenci, serietat i solemnitat, el Crist de la Bona Pau.

La il·lusió dels veïns del Raval es féu realitat el 16 de març de 1986, ja que la Junta General de la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist aprovà la desitjada ampliació de l'itinerari.

Els primers anys en dur-se a terme, la processó baixava cap al Raval pel carrer Major, i creuant la Porta de Ferrissa s'incorporava mitjançant un xicotet tram del carrer de Josefa Daroqui, al Camí Reial. Amb aquesta actuació, el recorregut es modificà i seguint el carrer de Josefa Daroqui

cap a l'església de Sant Salvador arribava al carrer de València i posteriorment fins la plaça d'En Blasco Ibáñez, on enllaçava amb el Camí Reial.

Però cal assenyalar que la Junta no va limitar-se a aprovar la proposta sol·licitada, sinó que va resoldre, de manera sorprenent i amb gran encert, modificar i ampliar també el traçat del barri de Santa Anna, i així consolidar l'actual recorregut de la processó.

Amb la perspectiva dels darrers 25 anys, podem afirmar que aquesta ampliació ha servit per a consolidar la processó amb un augment importantíssim del nombre de confreres participants, i amb la introducció d'altres novetats com fou l'any 2001 i a proposta del Sr. Társilo Caruana Puig, la incorporació del Santíssim Ecce Homo, o la participació en la processó d'una representació important de confreres de la Germandat del Santíssim Ecce Homo del Cabanyal, la reducció de l'enllumenament públic per a aconseguir que siguin les atxes dels confreres les que trenquen la foscor de la nit convertint en un acte espectacular el seu pas pels estrets carrers del nucli antic de Sagunt, engalanats amb les catifes morades que, si bé són col·locades per motius de seguretat, ajuden a aconseguir un marc increïble, o com la participació de singulars bandes de tambors (tamborrada), que fan la seua presentació abans de la processó, Dimecres Sant a la vesprada a la plaça Major, i que a la nit fan que amb els seus retrons s'escolte molt més el silenci que es produeix darrere del seu so.

Per tot açò, i després de més de 25 anys, podem concloure que aquesta ampliació de l'itinerari de la Processó del Silenci va servir per a fer més gran l'acte d'acompanyar el Crist de la Bona Pau i de l'Ecce Homo pels carrers de Sagunt, amb el silenci, serietat i solemnitat que li cal a una manifestació tant important com és per a tots el saguntins la Setmana Santa Saguntina.

SIC

Salvador Moros y Sánchez
Mayoral 1998

“El camino del exceso conduce al palacio de la sabiduría” W. Blake.

¡Saguntinos! ¡Semana Santa!

CUARESMA olvidada, llega la Semana Grande ¡rito iniciático de masas!, traumático vistos los resultados. ¿Hasta cuándo seguiremos así? ¿o es que queremos seguir así?

El fracaso iniciático se basa en la actitud morvedrina al someternos a dicha iniciación sin que, en nuestro ánimo, haya verdadera voluntad de dar muerte a quien se fue y hacer renacer a quien se es, todo ello escondido entre intereses vagos y desintereses.¹

La Semana Santa, acodada en la religiosidad popular, se define mística, y como la palabra tiene su génesis etimológico en *myein* que en griego antiguo se define como arcano o misterio, es decir, superación de la gnosis. Una vez superado el conocimiento, aparece la experiencia... con origen en aquella mística.

¹ Hace tiempo que me ronda un análisis estratégico de la Cofradía, creo que un BSC sería la herramienta idónea. La idea me seduce, quizá para otros números de esta revista.

El misterio nos absorbe, nos llama la atención, nos fascina y sobre todo, nos agrupa². Si esta última frase la interpretamos en sentido contrario entenderemos porqué la Cofradía puede seguir los pasos titubeantes de la Iglesia. El gran misterio de la Semana Santa es el Triduo Pascual, donde “místicamente” nos quedamos en la segunda parte y no culminamos... ¡por falta de misterio!

La Semana Santa piensa sobre Dios, pero no siente a Dios. Siguiendo al teólogo Leonardo Boff, la mística no habla sobre Dios sino, debe hablar a Dios. Solo esto nos hará comprender una experiencia de difícil explicación: el misterio de la fe. “Este es el misterio de nuestra fe [...] proclamamos tu resurrección”. Mística, misterio, resurrección y fe... Sagunto.

Morvedre, antic Morvedre! Se oye el tambor, ¡retumba la mística sobre tus adoquines! (y esperemos que también en tus vestas).

Fresnes, enero 2012

² Ver éxito actual de las distintas confesiones.

NUESTRA HISTORIA CONTINUA

Francisco Muñoz Antonino

LOS muchos años en la Cofradía me han permitido observar, entre otras cosas, la diversidad de entusiasmo, de interés, de implicación con que en ocasiones los cofrades que pronto serán mayores, afrontan sus obligaciones con la cofradía, incluso dentro de una misma mayoralía existe esta diversidad. Hay algunos para los que cumplir con los años de servicio, les resulta tarea demasiado larga y generalmente son aquellos que ingresaron en la Cofradía para ser mayores el siguiente año. Hay sin embargo muchos, que afortunadamente sienten una enorme satisfacción al participar en todos los actos, sean o no de servicio, esperan cada año la Semana Santa para compartir con su grupo, futura mayoralía, y familiares los mejores momentos. Mejorar todos sus conocimientos de nuestra Cofradía les uniría más a ella, no es posible apreciar algo si no es conocido. Es a todos, unos y otros, pero sobre todo a los más jóvenes a quienes me dirijo, y por quienes recupero mis recuerdos.

Nuestra historia continúa, pues ya hace 20 años que nuestra cofradía celebró el V Centenario, y lo celebró de manera sobresaliente, con brillantez, con solemnidad y desde luego con enorme orgullo, por lo que este acontecimiento significaba y sobre todo, por su importante repercusión y el enorme reconocimiento que tuvo la Cofradía, por parte del pueblo de Sagunto, del Ayuntamiento, la Casa Real y la Santa Sede.

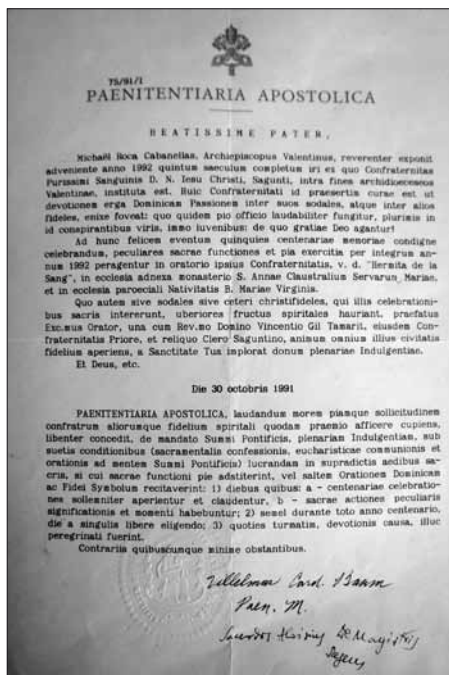
Creo que conviene recordar aquel acontecimiento, algunos destacados actos de la Cofradía y la trascendencia que tuvieron. Aunque para muchos cofrades, los no tan jóvenes, les podrá parecer un acontecimiento cercano en el tiempo, para otros muchos cofrades es algo que, o no lo vivieron o no guardan recuerdo alguno, debido a la corta edad que tenían

en aquellos momentos. Este grupo, los jóvenes, pronto comenzarán a tener obligaciones, responsabilidades con la Cofradía, por lo que darles a conocer estos importantes acontecimientos, podría estimular su interés y curiosidad por ella, consiguiendo de esta manera nuestro propósito. Puede que algunos tengan conocimiento de todo ello, en ese caso, ruego me disculpen y permitan que se lo recuerde.

En 1992 celebró la Cofradía su V Centenario, quinientos, son muchos años de ininterrumpida existencia celebrando los momentos más duros en la vida de Jesús, sus días de pasión y su muerte. Cinco siglos en los que también la Cofradía ha pasado por momentos duros y difíciles, años de pestes, invasiones, piratería, etc. y momentos más amables y alegres, cuando se construyó o consagró la ermita de la Sangre o cuando celebramos cinco siglos de existencia.

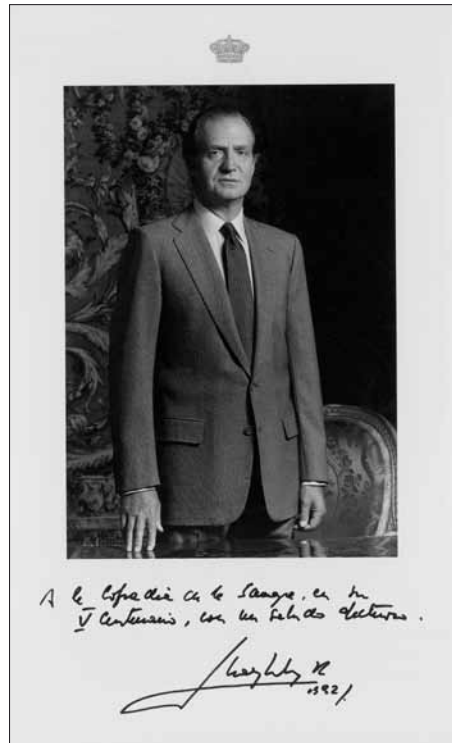
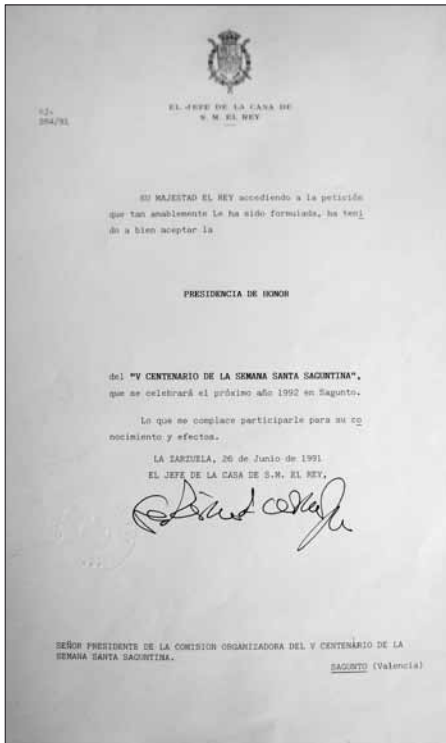
Hubo un hecho importantísimo, epicentro de muchos acontecimientos y dinamizador de muchos actos de la Cofradía, un auténtico privilegio, que fue la concesión de la Penitenciaría Apostólica, por mandato del Sumo

Documento de concesión de Año Santo

Pontífice, de un Año Santo, de la Indulgencia Plenaria a los tres lugares de peregrinación, la Ermita de la Sangre, Iglesia Parroquial de Santa María y el Monasterio de Santa Ana.

La importancia de este Año Santo, quedó reflejada en la aceptación de la Presidencia de Honor del V Centenario de la Semana Santa Saguntina por parte de Su Majestad el Rey Don Juan Carlos I.

Aceptación de la Presidencia de Honor por Su Majestad Don Juan Carlos I

El pregón de los actos de apertura del V Centenario estuvo a cargo de D. Vicente Enrique Tarancón.

V CENTENARIO

Programa de actos de Apertura del V Centenario de la Cofradía de la Sangre

Estandartes conmemorativos V Centenario y Año Santo

Se confeccionaron unos estandartes para conmemorar el V Centenario y el Año Santo y para que se perpetuase en nuestra memoria, procesionan a partir de ese año con la Cofradía.

El Ayuntamiento honró a la Cofradía con la concesión de la medalla de oro de la ciudad.

Medalla de oro de la ciudad concedida a la Cofradía

**L'Alcalde de Sagunt
i
el President de la
Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist**

Es complauen de convidar-lo a l'acte que, per tal de fer entrega de la Medalla d'Or de la Ciutat a la Confraria de la Sang de Sagunt, es celebrarà a les 18 hores del propinent Dimecres Sant dia 15 d'Abril al Saló del Plenari de la Casa Consistorial.

En finalitzar l'acte s'oferirà als assistents un vi d'honor.

ACTES COMMEMORATIUS DEL "V" CENTENARI DE LA FUNDACIÓ DE LA CONFRARIA DE LA SANG DE SAGUNT".

Invitación del Alcalde y del Presidente de la Cofradía a la entrega de la medalla de oro

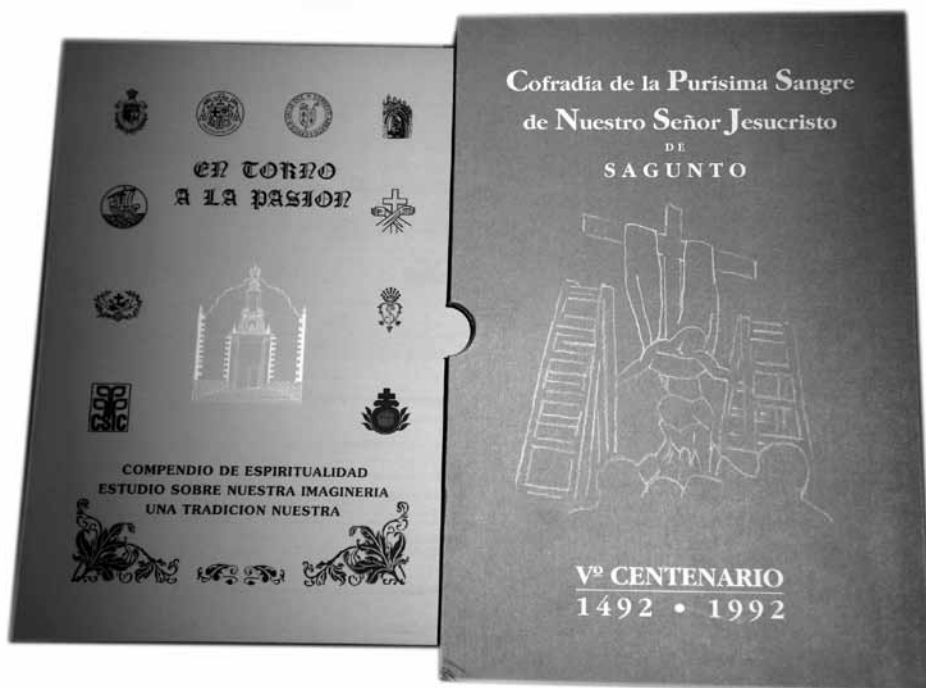
Tuvo lugar un solemne acto de Apertura del Año Santo en la Ermita de la Sangre presidido por el Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Rafael Sanus Abad. Obispo Administrador Diocesano de Valencia.

Apertura de la puerta de la Ermita de la Sangre

Se publicó un libro titulado “EN TORNO A LA PASIÓN”, edición conmemorativa del V Centenario de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, que se abre con una fotografía de nuestro Rey dedicada a la Cofradía, en su V Centenario.

Libro: *En torno a la pasión*

En el apartado “compendio de espiritualidad” colaboraron:

ABADÍA DE LA SANTA CRUZ (Madrid).
ABADÍA CISTERCIENSE DE SANTA MARÍA DE VIACELI (Cobreces).
CARTUJA DE AULA DEI (Zaragoza).
MONASTERIO DE SAN JULIÁN (Samos).
MONASTERIO DE SANTA ANA (Sagunto).
MONASTERIO CISTERCIENSE DE SANTA MARÍA LA REAL
DE LAS HUELGAS (Burgos).
MONASTERIO DE SANTO ESPÍRITU DEL MONTE (Gilet).
HERMANOS DE SAN JUAN DE DIOS O.H. (Granada).

HERMANOS FRANCISCANOS DE LA CRUZ BLANCA (Sevilla).
HERMANITAS DE ANCIANOS DESAMPARADOS (Sagunto).
MISIONES SALESIANAS (Madrid).
OBRERAS DE LA CRUZ (Sagunto).
y CONSEJO SUPERIOR DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS
(Barcelona).

El espíritu de la Cofradía y la celebración del V Centenario y Año Santo, quedó magníficamente representado en una Medalla Conmemorativa, que se realizó para tal fin.

Medalla conmemorativa

Esta Medalla, junto con un Cartel Anunciador del V Centenario donado a la Cofradía por su autor Joaquín Michavila, (del que se realizaron 80 serigrafías numeradas y firmadas), representaron a la Cofradía por todo el mundo, ya que con ellos fueron obsequiados Su Majestad el Rey Don Juan Carlos I y Su Santidad el Papa Juan Pablo II. La Medalla Conmemorativa está expuesta en el Museo Arqueológico Nacional, el Museo Nacional Etnológico y en el Museo Arqueológico de Sagunto.

Cartel Anunciador
V Centenario

También con este motivo se realizó una insignia distintiva de la Cofradía, que desde entonces los cofrades, cada vez en mayor número, son portadores de ella.

Se consiguió un matasellos conmemorativo del V Centenario de la Cofradía y un sello por igual motivo.

Matasellos Conmemorativo

La Cofradía realizó una procesión penitencial para conseguir la indulgencia plenaria, en la que aquellos cofrades de mayor edad, que no habían sido mayores ni clavarios, pudieron satisfacer la ilusión de llevar por primera y única vez, la Vera Cruz, que fue besada por todos los cofrades en Santa María, lugar donde dio término la procesión penitencial, rezando posteriormente la oración del Año Santo.

La Vera Cruz portada por el Presidente de la Cofradía, saliendo en la procesión penitencial

Con un acto solemne se clausuró el Año Santo en la ermita de la Sangre presidido por el Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Agustín García-Gascó y Vicente, Arzobispo de Valencia, que procedió al ritual cierre de la puerta de la ermita.

Así pues, como al principio decía, el recuerdo de aquellos importantes actos y acontecimientos, tiene el propósito de incentivar en los más jóvenes, la curiosidad y el interés por la Cofradía, y con ello a un mejor conocimiento de su historia y su tradición. Historia y tradición que se

Acto solemne de clausura del Año Santo en la ermita de la Sangre presidido por el Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Agustín García-Gascó y Vicente, Arzobispo de Valencia

sigue acumulando, que pronto vosotros contribuiréis a su continuidad, teniendo en cuenta que su antigüedad e idiosincrasia se deben en buena parte a la simbiosis, a la sintonía entre la Cofradía y la gente de nuestra ciudad, cuya continua ayuda y colaboración, pero sobre todo su emocionada complicidad e implicación durante la celebración de nuestra Semana Santa, han sido acicate continuo para tantas generaciones de cofrades, siendo corresponsables tanto de la historia como la tradición de nuestra cofradía. Ese mismo acicate, seguro os llevará también a vosotros, Mayoría de 2012, a superar las dificultades y cumplir con éxito, tanto las obligaciones con la Cofradía, como cualquier otro objetivo que os halláis propuesto; ese desde luego es mi deseo.

Poética

Medalla de Majoral (anvers)

FIL DE LA SOLEDAT

Les llàgrimes no poden
contindre's en un plec...

Per a Conchín, mare de majorals.

Francesc Caballer i Cardo

La mà ofereix suaument avançada
una fulla de lli per l'arbre inert
de la llum dels seus ulls, que veu segada
com el corrent del riu que en mar es perd.

Però no surt punyent llàgrima airada
que macule en foscor son cor dolent;
exhala el plor, contesa i isolada,
i el rep el fil del mocador fulgent.

On va romandre essència de tardor
que en primavera enceta tot camí?
On la blanca mirada que mai mor

en vore el cos inert del Fill Diví?
On el plor de son cor, i el mocador?
A mans d'encaix de boixets saguntí.

LA PLUJA

A totes les Majoralies que han sigut... i que seran.

Francesc Caballer i Cardo

Són quasi cinc i mitja,
no ha deixat l'aigua de caure persistent
des de fa algunes hores.

Els rius de gent han minvat
el seu fluir cap a l'Ermita,
com altres anys.
A casa seua
tots han sentit els trons,
tots han pregat a Déu.

Els devots protegeixen el seu cos,
però l'ànima es mulla cap al cel
desitjant que s'escampe:
És una volta a l'any... !
Ara ni pensa
què serà
per la vesprada.

Són ja les sis i açò no para,
i açò no mou.
-Què mala sort, xe !
Per a una volta que el xic fa la festa !

Passen de sis i mitja...
-Ei, se n'anem?
Però encara hi ha gent que no ho té clar.
Trenquívola plugeta
sembla que escampa poc a poc.

I quan ja quasi són les set menys quart
decideixen que es trau el Natzaré,
ben acuradament salvaguardat.
Pareixia que ja n'erem molt pocs...
i apareixen tothom dels carrerons.
Nogensmenys anirà fins el Calvari
acomiatat amb el fervor de sempre.

I el poble, d'on eixim?
De la fe que mai mor,
del desig de pregar
per tant pel que patim,
que no ens costa cridar
des de l'endins del cor.

22 d'abril de 2011. Divendres Sant.

EL BES

A la meua família.

Francesc Caballer i Cardo

Sempre ens ha captivat majestuosa
tancant la processó del Sant Divendres.
Al seu pas pels carrers amb tiny de cera,
el silenci ha impregnat cames i braços
quan la boca i la veu s'agenollaven.

Què fou de tots aquells que custodiaren
fa decennis i segles eixes passes?
On la gent que devota ho contemplava?
Potser al cor dels d'ara i de l'avindre?

Amb el pas aterrit de por i dubte
deixem tota la força en les espurnes
d'una flama que sempre ens acomiada
cada vegada que portem la vesta.

Sembla tothora la mateixa volta;
i sempre és diferent: primer els pares,
després amics, amigues, la novieta...
I, ja més endavant, dona, fills, filles,
i qui sap si algun dia també els néts.

Però ara els teus... pareixen tan llunyans
que el desig crida i torna en un desmai.
Tremola el cor sentint tancar les portes.
N'és el moment que tant hem somiat:
tot està decidit! No val retreta
ni cap toc que no siga d'avançada.

En la foscor medida per les atxes
dins de l'ermita, el so dels plegaors,
el tambor, el silenci, el fum... i els ulls
de familiars, fidels i amics confreres
que volen esbrinar com dins la boira.

I un nuc sorgeix de sobte dins la gola
que sembla que suaument se n'empassa
quan davant del mader el pas s'atura:
quin deler és besar la Vera Creu!

ESPURNES D'UNA MORT

Francesc Caballer i Cardo

No porte l'esperit a tall del dia
com jo volgués, sense tanta urgència;
quefers que travessen la vivència
furten el temps preat que hom ansia.

No trepitje en el fang d'enraonia,
fuij del soroll que cerca indolència.
No tinc por a la fi de l'existència
espina –sense roses– d'agonia.

Estime coses minses sense mida.
Bec de paraules que d'altri entafora.
Reverencie el fruit, ple de temença.

Mes quan mire les nafres, la ferida...
espurnes d'una mort Fillredemptora,
com un cor amatent, sent la remença.

QUAN PASSEU, SENYOR...

Trobes a les andes de Divendres Sant Saguntí

Josep Martínez Rondan
Rector de Faura i de Benifairó

L'entrada en Jerusalem

¿On aneu, Senyor, ple de majestat
escampant les flors de la primavera,
assegut al llom de l'humil somera
devers Jerusalem, vostra ciutat?

Els poms dels gesmilers ja han esclatat,
ja s'obri el pomell de la balsemera,
ja cullen rams de la gentil palmera
ja s'hi ou l'hosanna d'un crit sagrat.

Ja tornen llur ressò altes muralles,
i aclamen beneïts infants i vells,
ja estenen al carrer els seus mantells,
els rams de l'olivera i les gramalles.
Somera de Morvedre, quin alt honor,
obrir la processó portant l'Amor.

El darrer Sopar

Moscatell de Gausa i Benifairó
com la sang tan pura en flor i vermell,
soles de Roma i de Sagunt, moscatell,
vinyes sagrades, dolça efusió.

Forment de Minerva en processó,
rossos els camps, de Montíber segell,
corona de llum del nostre Castell,
ànima santa en genuflexió.

Corpus de fusta en Divendres Sant,
¿què us porten les mans, Anyell innocent?
De l'estiu el suor, el goig i el cant,
de Sagunt el daurat i cuit forment.
I de taula els apòstols escampant
el flaire puríssim del Sagrament.

L'Oració en l'Hort

Oliveres de l'ombriu saguntí,
temple de la nit d'un fort anhel,
als vostres peus clamant el Rei del cel,
i al vostre cel un tàlem argentí.

La lluna del Dijous i un serafí
abans de sentir foscant bruel
consolen l'amargor d'aquell duel
que enceta l'anadura del camí.

Oh Pare meu de mística volença,
nasca l'aurora de la meua sang
i beguen les arrels dolça semença
en pastar el most pols que torna fang.
i puix vaig ferit d'amor de remença
guarirà l'amor el foc del meu flanc.

El Bes de Judes

De trenta monedes de fosca plata
se sent en el tumult el sotragueig
les porta en una bossa el bransoleig
d'un cor que trenca el cor quan apostata.

Un bes donà en senyal i un bes delata
l'Amic, i en el seu cor ha fet bandeig
i a aquell que el va cridar al clamoreig
li besa aquella galta d'escarlata.

L'aurora besa el mar i el mar la besa,
la lluna està besant les vimeteres,
Jesús besà els xiquets amb gran dolcesa,
Maria el va besar davall palmeres,
i en l'Hort un bes de mort i d'amarguesa
de Judes rep davall les oliveres.

Els assots

Que tristes són les cambres de tortura,
que fosc el corredor del calabós,
i en lloc tan dur, injust i paorós
davallen a la font de la natura.

Oh Sol que al munt Tabor es transfigura,
oh carn d'aquell pessebre gloriós,
ai, llavis que besaven el formós
infant i deu de tota formosura.

Ja ressona dels flagells l'avalot,
ja reventen la flor i pinta grana,
ja pedreguen els grans de la mangrana,
i un crepuscle fa nàixer cada assot;
tan de pes la cardina ja no pot,
ja el turment pietat al cel demana.

Ecce Homo

Roser de l'aurora Pego vos canta
el dia sagrat del Divendres Sant,
i ací a Sagunt també és nostre cant
que sou el ver sol que el jorn diamanta.

I en veure-us saignant la trista complanta
vos diu que sou nard de boscos flairant,
que sou font d'amor d'amor mendicant,
varò de dolors que els lliris imanta.

D'espines sou rei de roses divines,
la porpra reial, per ceptre una canya,
goteja frondós el front clavellines,
teniu l'Empedrat per ampla peanya,
i ací en la Sang les veus saguntines
vos fan d'oracions alta muntanya.

El Natzaré

¿On aneu, Senyor, amb l'aurora al lllum
si encara la llum l'amaga la nit,
on aneu d'amor amb el cor ferit
cap amunt volant, oh místic colom?

A cridar el sol i de raigs un pom
damunt de la mar farem ben florit
i a llevar del cor retut i contrit
de la carn els dards, dels pecats el plom.

Que passa el Natzaré cap al Calvari,
ja passa el Natzaré pel meu carrer,
i va resant els salms del breviari
portant darrere els peus d'un encenser,
i els cors amb ell se'n van al santuari
on té Sagunt i el món el seu voler.

La Verònica

Oh rostre formosíssim d'esplendor
avui sens llum, sens roses d'alegria,
només d'amor mirant i melangia
de l'espurneig fulgent del munt Tabor.

Oh rostre de pietat i bon pastor
que per tornar al món la llum del dia
la cara vos donà l'Avemaria
guarnida d'infinida formosor.

I tanta formosor deixeu impresa
al llenç perquè gaudim en vostra absència,
oh faç de Déu d'amor i de dolcesa,
que bé pagueu, què gran és vostra herència
a qui us ajuda i mira la bellesa
oculta en el dolor de la clemència.

Jesús Crucificat

Que sol esteu entre el cel i la terra,
que sol en la creu i a la creu clavat,
si mireu al cel no us han escoltat,
si mireu el món, el món vos desterra.

Llum esplendorosa i flor de la serra,
crepuscle de sang dormit en el prat
oh pléroma i sol de divinitat
morint en el món venceu en la guerra.

I sempre teniu els braços oberts,
passeu pels carrers escampant amor,
regant d'esperança del món els deserts
el cor traspasat, roser d'esplendor,
els ulls tan dormits i sempre desperts
mirant compassiu la font del dolor.

El Desenclavament

Josep d'Arimatea i Nicodem,
oh mans sortoses que toqueu la vida
encara que morta i en cada ferida,
la carn de la vida que en missa besem.

El clau de la fusta remet i el poncem
el baixen i carn de roses tenyida
amb àloe i mirra divendres vestida
d'allò que portaren els Maqs a Betlem.

I al peu de la creu la flor natzarena
rebut qui rebé baixant Ell del cel,
Sant Joan el deixeble i la Magdalena,
Divendres de Sang amb tàlem d'anhel
contemplen retuts del Pare l'ofrena
que paga el pecat d'un món tan cruel.

La Dolorosa

Oh Mare de Déu, crepuscle i aurora,
sens sang i sens llum, ¿qui dorm a la sina?,
cinc nafres en peus, en mans i divina
del cor que una llança trenca i perfora.

Boirosos els ulls, i la pensa enyora
els nards de Betlem, d'Egipte la mina,
i allà en Natzaret l'ombriu de l'alzina
i el vi de Canà de sang redemptora.

La creu per dosell, la roca d'estrada,
per tàlem el cel i vós dolorosa
i l'ànima tant teniu traspasada
besant el roser de rosa formosa,
oh Mare de Déu d'amor llastimada,
captiva del cel i encara plorosa.

La Soledat

¿On aneu, Mare de Déu pels altells
de Sagunt, Soledat, cercant el Sol,
on aneu sens aquell que en el bressol
de Betlem van besar pastors i anyells?

¿D'on veniu entre el cant dels passarells
que acompanyen plorant el vostre dol,
qui heu deixat adormit en el llençol
entre lliris de silenci i clavells?

Soledat de Morvedre, de l'ermita,
dels camins nemorosos, no ploreu,
la remor de la nit el salm mussita
del diumenge l'aurora, i consoleu
els qui ploren als qui el món foragita,
i als malalts i als pobres, Mare de Déu.

El Sepulcre

Ja passa el Sepulcre, dormit l'Amor,
què muda resta el cel i la natura,
el sol s'amaga i la nit s'atura
i la lluna plena de formosor.

Passa el Sepulcre, se sent el clamor
del silenci que passa i la figura
de la vida morta del qui pastura
els lliris davall estels d'esplendor.

I porta un clavell en cada ferida,
mortes les mans qui de vida ens s'adolla,
els ulls sense llum qui el sol al cel crida,
son cor traspassat amor sempre brolla,
passant el Sepulcre en nit reflorida
mon cor, oh Senyor, d'amor s'agenolla.

La Vera Creu

Vera Creu en els llavis de ma mare
quan de xiquets ens deia que ja passa
el record i l'amor mon cor abraça
i aquell foc inefable ací declare.

Passa la Creu que el Fill de l'etern Pare
ens donà en la lluita per cuirassa,
passa en les mans del clavari i concassa
els pecats de Sagunt i del confrare.

Majorals de la Sang que al cor porteu
l'arbre adamític d'aquell místic hort
on Adam sentint suggestiva veu
del món i del cel canvià la sort,
i morint dalt de l'arbre el Fill de Déu
ens tornà la vida i matà la mort.

DIVENDRES SANT

Mª Amparo Bertolín Alonso

Arriba el dia, és l'hora!
Majorals amb ulls desperts,
carrers plens, gent que s'acosta,
tot el món està content.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

De primer veus la burreta
que arriba a Jerusalem;
fanals, olivera i palma,
Diumenge de Rams ja és.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Parla Jesús amb veu dolça,
miren amb encisament,
l'Última cena celebra.
Ai! Pobra Jerusalem!

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Una olivera arrelada,
Un "home" resant-li a ell.
Oració de l'Hort callada,
l'àngel indicant el cel.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Què t'he fet que m'assenyales?
Els soldats vénen també.
Només són trenta monedes:
és Judes; li dóna un bes.

I entre veus i veus s'escolten
Xiquets: Un caramelet

Odi, insults i crits s'eleven,
i Jesús quasi nuet,
assots donats a una esquena
que paga pel que no ha fet.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Ecce Homo, Ecce Homo,
és el nom de l'innocent,
d'aquell amb capa posada,
d'aquell que no ha fet malbé.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Amb la creu tot carretada
ve, s'acosta el Natzaré,
corona d'arços posada,
la sang li corre pel pèl.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Quina pujada tan dura,
el seu cos ja no pot més.
Cau a terra sense alçar-se,
Verònica li duu un llenç.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Què he fet mal en esta vida?
Què he fet jo, pare del Cel?
Crist crucificat expira!
La Terra gemega amb ell.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Plors de Joan, de Maria
plors també del món sencer,
l'amor d'una mare pia,
és el desenclavament.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

La llum del món als teus braços,
i clavat un ganivet,
la Dolorosa sospira
i sosté el seu fill jacent.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Mira que sola camina
encara que hi haja gent.
Soledat que m'il·lumina,
signe d'amor i de fe.

I entre veus i veus s'escolten
xiquets: Un caramelet!

Silenci, quanta amargura,
a dins del sepulcre hi és
el cos d'aquell que en sa vida
únicament féu el bé.

Ara les veus no s'escolten
Ni tan sols les dels xiquets.

Creu de mort, creu d'esperança,
Dolor en ella se sent.
Ens has deixat una guia:
Vera creu, et seguirem.

I entre prec i prec oneja
Sant Divendres! Que gran ets!

Estudis

Medalla de Majoral (revers)

ELS PERAIRES DE MORVEDRE

Els capbreus de l'Almoina de 1526 i 1527

Manuel Civera i Gómez

EN els últims vint anys la localització de documentació sobre la Passió a Sagunt, la seua transcripció i publicació, la relectura de la informació, la seua ordenació i contextualització ha permés construir un relat que s'adiu amb les concepcions històriques acceptades. Al llibre de la Setmana Santa Saguntina dels anys 2008 i 2009 vaig fer una proposta de temporalitat de la història de la Passió Saguntina que abasta set segles i al llarg dels quals la Festa fou protagonitzada fonamentalment per tres institucions: Els beguins del tercer orde de Sant Francesc (1319-1492), la Confraria de Perayres, Baxadors e Apuntadors (1493-1566) i la Confraria de la Sang (1566-actualitat).¹ La proposta evolutiva implícita una de les tesis que defense al *Morvedre hebreu*: la festa de la Passió de Sagunt és fonamentalment una obra de conversos de jueus.

El primer període institucional, els usos de beguins, s'allargà durant 183 anys. El segon, la confraria de Peraires, és el més curt, tingué una duració de 73 anys. El tercer, la Sang, ha perdurat fins ara 434 anys. El segon període el coneixem poc i era fonamental aconseguir informació perquè permetria enllaçar els fets anteriors amb els posteriors. De la Confraria de *Perayres, Baxadors e Apuntadors* coneixem els estatuts i sabem que establiren la seu en la sinagoga repristinada com a capella del Corpus Christi. Chabret, que desconeixia el document esmentat, assegurarà que la

¹ En l'últim període que va de 1566 fins l'actualitat podem identificar almenys quatre subperíodes: Constitució o Sang Vella (1566-1607), Assentament o Sang Nova (1607-1776), Turbulències (1777-1878) i Contemporaneïtat (1878-actualitat).

Confraria de Disciplinants fou la que ocupà la sinagoga, perquè ben segur llegiria als documents desapareguts que la processó de la Festa es deia de disciplina, i això li féu intuir que s'instituï amb l'expulsió dels jueus l'estiu de 1492. Es quedava curt, però, perquè la Confraria de Peraires, que Chabret desconeixia, heretà l'ús de la disciplina dels beguins que a Morvedre es remunta a l'any 1318. El Cronista desconeixia també que la Confraria dels Peraires estava sota l'advocació del Corpus Christi, festivitat global de l'Església. Com podem observar encara en el Corpus de València, la processó és un seguit de roques (escenes bíbliques) que sintetitzen la història de l'Església. Doncs els peraires de Morvedre portarien en la processó del Corpus de Morvedre almenys dues roques: els Apòstols i la Crucifixió perquè són les referenciades documentalment. De la Confraria de Peraires, però, no coneixíem fins avui cap nom de confrare, ni cap document que ens permetera aproximar-nos als peraires que repoblaren la Vilanova.

El fet és que en els llibres de les setmanes santes de 2008 i 2009 Josep Martínez Rondan transcrigué uns capbreus de l'Almoïna d'en Conesa corresponents als anys 1526 i 1527 en què els titulars dels capbreus són de Morvedre.² Li interessaven al nostre autor fonamentalment els noms de les persones i dels llocs de Morvedre i és per això que subtitulà la documenta: *La Jueria de Morvedre, onomàstica i toponímia als capbreus de l'Almoïna d'En Conesa*. La informació és excepcional i ho serà molt més perquè Josep Martínez està buidant els capbreus de l'Almoïna d'en Conesa i preparant la seua publicació. Per introduir i entendre la informació explicaré què són els capbreus i què era l'Almoïna.

Els capbreus són documents protocolaris en què uns testimonis donen fe que una determinada família adquerí el domini directe d'un bé (terra, casa, etcètera) a canvi del compromís de satisfer a terminis una quantitat acordada. El contracte de cessió es diu emfiteusi i la persona que adquerí el bé, emfiteuta. L'emfiteuta adquiria un censal que era una mena d'hipoteca.

L'Almoïna d'en Conesa era una casa de caritat de València que es mantenia per les donacions que rebia en forma de propietats, béns mobles o diners; de manera que l'Almoïna passava el domini directe a particulars

² Arxiu de la Catedral de València, signatura 5.090, capbreus de Morvedre 1526-1527 de l'Almoïna d'en Conesa. J. Martínez Rondan: "La jueria de Morvedre, onomàstica i toponímia als capbreus de l'Almoïna d'en Conesa", *Setmana Santa Saguntina* 2008, pag. 187-194 i 2009 pàg. 281-284.

a canvi d'un censal o les famílies donaven a l'Almoïna la renda o una part de la renda d'una de les seues propietats mitjançant l'adquisició d'un censal. Si un conjunt de persones satisfieia censals a l'Almoïna a canvi de posseir terres o cases era perquè la corona atorgava el dret a transferir el domini directe dels béns a particulars a canvi de pagaments a termini.

L'Almoïna de València fou creada entre els anys 1303-1308 sent bisbe de València Ramon Despont (del Pont). Hi havia Almoïna en altres bisbats com Girona i Mallorca, en què també les comunitats de jueus i conversos foren molt significatives. L'Almoïna de València comptava amb quatre beneficis per administrar-la, si bé el primer capellà que ocupà el càrrec de preposit de la casa fou Ramon Conesa,³ i per això la institució valenciana dedicada a la caritat s'anomenà Almoïna d'en Conesa. Ramon

³ Desconec el motiu de Josep Martínez per atorgar a Conesa el nom de Mateu i no de Ramon que és el que té en les fonts consultades per mi.

Conesa era familiar d'Arnau de Vilanova, seguidor de l'ortodoxia arnaldina (espiritualisme cristià o cristianisme primitiu assumit pels franciscans) i marmessor dels seus béns quan morí. Segons Batllori, Arnau de Vilanova era d'origen jueu, defensor de la vida cristiana que encarnaven els beguins i que condemnà l'església oficial en les sentències de Tarragona de 1316 i 1318. Els beguins eren presents a Morvedre des del segle XIII i les obres de caritat i assistencials dels conversos de jueu són ben conegudes. Recordem que les beates de Santa Margarida que s'establiren al convent de Santa Anna en 1290 eren beguines; que el convers i justícia de Morvedre, Tomàs Vives, aconseguí en 1318 la concessió dels usos de beguins en seu al convent de Sant Francesc; que els jueus i els conversos Domingo Johan, Bartomeu Çabata i altres crearen l'Hospital de Santa Maria en 1349; que en 1379 es refundà l'hospital de Santa Maria amb l'herència del convers Benet Marzen i fou gestionat per manament dels marmessors per conversos com els d'Assio, els Català, els Çafer, els Rull, etcètera.⁴

La Toponímia dels capbreus transcrits

Abans d'entrar en la qüestió social dels capbreus de principi del segle XVI resumits per Josep Martínez, cal reparar mínimament en la toponímia. Es documenta un interessant grapat de topònims de Morvedre que relacione per ordre alfabètic. Fora vila: Albacet, Almardà, Almorig, Almudàfer, alqueria de na Martorella, alqueria d'en Nadal Garcés, barri de la Mar, barri Reial, Benavites, Benifairó, camí de la Daymés, camí de la Mar, camí de la Vila, camí de Luia (sic JMR), camí Mitjà, camí Reial, Canet, Conillera, creu del raval de Sant Salvador, el Cano, Estivella, Faura, fillola del camí d'Almardà, Gausa, Labayrent, Lupanar, molí de Ferran Armengol, molí de na Palaua, molí de na Prunera, Montcada, Montíber, Morvedre, hostel de Joan Asensi, Palmosa, Petrés, Ponera, Puçol, Pruneral, Quartell, Rafalaceyt, raval de Sant Francesc, raval de Sant Salvador, riu, Rollets, séquia de Ponera, torreta del camí de la Mar i vall de Sagun. Dins Vila: carrer de la Moneta, carrer del Castell, Castell, Juheria, porta de la Vila i Vilanova.

La toponímia documentada fa també aportacions importants. Els topònims esmentats estan pràcticament tots identificats, fet que ens estalvia

⁴ Civera, M.: *Morvedre hebreu*, pp. 306-320.

comentar-los a tall. Ara bé n'hi ha que cal dir alguna cosa. El camí de 'Luia', que Josep desconeix, es tracta del camí de Lliria, escrit amb una *l* i una lectura deficient de la *r*. Una part menor dels topònims no els identifiquem amb total claretat i faig propostes: la torreta del camí de la mar ha de ser la torreta del segle XIV del Grau Vell, la que queda darrere del fortí del segle XVIII. No sabem quina alqueria era la d'en Garcés Nadal, tot i que sabem que es trobava a la vall de Segó; ni el barri Reial que potser està referint-se al caminrel de Terol, el camí de la Daymés ha de referir-se al llinatge dels Galmés de Morvedre per ser una lectura deficient que interpreta la *G* per *D* i la *ela* per *y* grega; el camí Mitjà ben probablement es refereix al camí de les Valls perquè s'encarava directament a la porta principal de la vila anomenada Mitjana; el camí de la Vila podria tractar-se del que transcorre per la partida de la Vila i, de ser així, seria el camí que rebé el nom de la Nouer (ara Fausto Carruana) o el d'Almudàfer; el camí dels Rollets potser està referint-se al camí dels Rolls. Tot i això no sabem on es trobaven els molins de na Prunera i Pruneral. Hi ha algun topònim que cal afegir també alguna cosa: la porta de la Vila es refereix a la porta principal o Mitjana (també de Borriana); l'alqueria de na Martorella es referirà a una alqueria concreta situada a la senyoria Almorig-Faura atès que pertanyé als Martorell, potser és la mateixa família que donà nom al forn d'en Martorell i la placeta de na Martorella (forn i placeta dels Dolors respectivament);⁵ Rafalaceyt és referent al raval (rafal) dels Zeït que després fou anomenada alqueria dels Frares i posteriorment pertanyé als Armengol.

La documentació del carrer de la Moneta en 1525 mereix un xicotet comentari. Llegim en el document 35 que Johan Ferrer viu al carrer de la Moneta. La informació és substancial i corrobora que el que he explicat. El topònim carrer de la Moneta és anterior al segle XVI, és a dir, anterior a la construcció del cantó nord-oest de l'església a finals del segle XVII. De manera que la careta del cantonet bisellat no té res a veure amb una moneta o ximpanzé, són simplement detalls dels picapedrers del segle XVII. La veu Moneta aplicada al carrer de l'ardiaca Andreu és molt antiga. Com a mínim és àrab i faria referència als regals o presents que feien els majors als menuts per Pasqua, si fa no fa, com el regal de la mona que encara fan els iaïos als néts. Entenc, però, que podria tractar-se d'una reminiscència d'època romana atès que podria fer referència a la deessa Juno, l'esposa de

⁵ ARV: Prot. 2.648, ff. 4v-6r (20-9-1404) i Prot. 1.493, f. 50r-v (7-3-1405). Jesús Villalmanzo: "Faura-Almorig, señorío de los Martorell", *Arse* 26, Centre Arqueològic de Sagunt 1991.

Júpiter, que rebé el sobrenom de Moneta. És ben probable que el temple del segle II o III a tal divinitat es trobara al lloc que ocupà la mesquita major, que en 1248 fou represtinada en l'església de Santa Maria.

La Toponímia i l'Onomàstica s'expliciten en íntima relació, òbviament. Comente alguns casos. En diversos documents figura Miquel Pérez Bolós, àlies de la Porta de la Vila, que ens fa saber que originàriament la família residí en la porta principal o mitjana de la vila. El cognom compost Perez Bolós potser es desfeu amb el temps i els descendents es digueren Pérez o Bolós perquè Miquel Pérez Bolós significa Miquel fill de Pere Bolós. Per aquest motiu he ordenat el nom per Bolós que és el cognom que ha perdurat a Sagunt. En el document 42 se'ns fa saber que Miquel Sanchis tenia el sobrenom 'dels Pous'. Atès que el personatge està documentat a Morvedre, ben probablement era l'encarregat de la Séquia dels Pous en l'edat mitjana: el de la Cadena i el de la porta Nova. En el document 45 se'ns informa que en la propietat de Johan Domínguez (Johan fill de Domingo) hi havia una torreta, com he avançat ha de tractar-se de la torreta del segle XIV del Grau Vell. En el document 47 se'ns informa que Rodric Salines, era fill de Joan Salines i aquest de Joan Salines del Cano. El sobrenom del Cano ens està dient ben probablement que tenien propietats en el Cano, en la zona on la séquia Major fa un cano o sífó per salvar el camí Vell de Terol i el barranc de Bonilles en el mateix punt que creuen la carretera de Petrés.

L'Onomàstica dels capbreus transcrits

Als capbreus s'especifica el nom del titular de la propietat, el nom de qui procedeix (en els documents, "procehix") la propietat, els noms dels veïns i els testimonis. Les quatre precisions les he convertides en quatre columnes que conformen els cognoms familiars que detenen tal funció en els documents, de manera que es perd el nom de les persones. Primer escric un ordinal que indica l'ordre alfabètic de les famílies que han fet la funció que indica la capçalera i els nombres entre parèntesi indiquen la numeració documental de Josep Martínez.

ONOMÀSTICS FAMILIARS DE MORVEDRE ESMENTATS ALS CAPBREUS

TITULARS	PROCEDÈNCIA	VEÏNS	TESTIMONI
	1.Aguilar (53)		1.Agostí (43) 2.Aguiló (18,19)

- 1.Aparici (20)
2.Armany (38)
3.Armengol (53)

4.Berenguer (12,22)

2.Bonora (26)

3.Camarelles (51)
5.Carbó (23,44)
6.Castellar, Vinyoles (26)

7.Conejos (45)
8.Chez (33)

9.Domg-ez (8,28,29) 4.Domingo (28,29)

10.Estada (14)

11.Garcés, a. Nadal (30)
12.Gil (27) 5.Gil (27)
13.Giner (9)

14.Ivanyes (15,16)
15.Jordà (18,19)

6.Jou (25)

16.Llàzer (51)
17.Lledó (32)

18.Malonda (13)
19.Marqués (46)

7.Martí (53)
- 1.Aparici (29)

2.Armengol (14)

3.Benet Floris (48)
4.Bolós (13,26,32,38,45)

7.Bosch (37)

8.Carbó (45,46)

5.Català (33)
6.Cetina (41)
9.Cetina (11,12)
10.Cubertorer (17)
7.Conejos (38)
11.Conejos (44)
12.Chez (31,32)
8.Cucala (47)
9.Domg-ez (45)
13.Domg-ez (20,23,26,50)
14.Edo (33)
10.Esparça (50)
15.Esparça (12,18)
16.Estada (48,49,50)
11.Esteve (43)
12.Ferrer (48)
17.Ferrer (34,37)
18.Ferruses (11,12,13)
19.Fraga (6, 7, 9, 10)
13.Garcés (30,51)
20.Gil (28,29)
14.Jener (51)
15.Guaita (44)
16.Guillem (30)
21.Ivanyes (17)
22.Lledó (30,31)
23.Lleyda (40)
17.Llopis (37)
24.Llopis (25)
25.Macip (18,19)
26.Macià (41)
27.Marqués (44)

20.Mestre (21)			28.Mestre (22)
	8.Miel, de la (14)		
21.Miquel (7)			
	9.Monclús (46)		
			29.Monnar (15,16)
			30.Montagut(32,33,35,40)
22.Moros (25)	10.Moros (37)	18.Moros (37)	
	11.Munyós (43)		
			31.Navarro (5,38,39,40)
23.Ortin (43)		19.Pastor (48)	
			32.Pérez d Cig (10,24,27)
			33.Peris (37)
24.Pina (42)		20.Pilota (39)	
25.Pilota (40)		21.Prats (7,47)	34.Prats (48,49)
		22. Saragossà Puig de Pasq (5,7, 9,52)	35.Puig (7)
			36.Pujol (5,6,13)
		23.Ramo (5)	
		24.Requena (45)	
		25.Rodondo (33)	
		26.Rosser (45)	
		27.Rubau (52)	
26.Rubayta (31)			37.Rubayta (30)
			38.Rodella (21,22)
		28.Sabata (13)	
27.Salines (57)	12.Salines (47)	29.Sanchis (28,39,42)	
28.Sanchis (10)		30.Sant Feliu (51)	
		31.Serrano (29)	
			39.Tales (23)
29.Torralba (11)		32.Torralba (38)	
30.Valero (5,24,40,47,49)	13.Valero (49)	33.Valero (37,40)	40.Valero (25,36,39,41...)
		34.Vayo (14)	
31.Vesià (41)			41.Vesià (42,45,46)
32.Venrell (17)			42.Venrell (15,16,43)
	14.Verdejo, mossén (9)		
33.Vilar (36,37)		35.Vilar (7)	43.Vilar (25,34,35)
			44.Villalba (20)

Els titulars capbrevats són 33, 9 són per cases i 24 per camps.

Els procedents de les propietats són 14, en 4 la propietat procedeix de familiars amb el mateix cognom i en 10 no tenim dades per a relacionar-los amb els titulars, la qual cosa no vol dir que els titulars no hagen heretat la propietat de la família atès que podria haver estat per via materna.

Els veïns esmentats són 35, dels quals 12 figuren també com a propietaris capbrevats i 23 no són titulars de propietats capbrevades.

Els testimonis són 44, dels quals 18 són titulars de propietats capbrevades i 26 no, dels 44 només 5 són testimonis i veïns dels titulars de les propietats capbrevades, i dels 44 només un és testimoni i procedent de la propietat capbrevada.

En resum podem dir que als capbreus s'esmenten 85 famílies: 33 propietàries (14 precedien dels propietaris capbrevats), 36 eren veïnes de les propietats i 44 foren testimonis. El col·lectiu de les 85 famílies que es relacionaven amb l'Almoina és major que els titulars i els veïns junts, fet que albira una major relació que l'estrictament relacionada als capbreus transcrits.

L'explicitació de la identitat conversa d'algún emfiteuta

Entre els titulars de les propietats capbrevades s'expliciten un parell de conversos de musulmà i hi identifiquem almenys un individu més:

El document 52 fa saber que Bernat Guasch de Quartell havia estat agaré (olim agarenus), és a dir, musulmà, i per la gràcia de Déu era cristià nou. Faiç observar que els Guasch eren ben probablement els ascendents del notari Pere Guarch, el protocol de 1648-1950 del qual transcriví Josep Martínez Rondan en 1984. Pense que la variació mínima de la erra per la essa podria deure's a un error d'inscripció, transcripció o variació fonètica normal en l'època i evident en el cas de Morvedre atès que no existeix un sol llinatge amb l'esmentada variació gràfica.

En el document 33 s'esmenta la terra camp de Miquel Català de Petrés que portava nom cristià i l'escrivà diu expressament que ignorava des de quan. L'expressió evidencia que Miquel Català era convers, però de musulmà o jueu? Si tenim en compte que en el morabatí de 1379 apareixen vivint a Petrés Façan Català i Fuçey Català pagant cadascú set sous cal pensar que el Miquel Català de 1525 és un descendent seu i cal deduir que era musulmà. Tot i això tinc els meus dubtes perquè els Català de Morvedre i els de València eren de procedència jueva i almenys el nom

Façan fou també el cognom d'una important família de rabins que vingueren a Morvedre a principi del segle XIV i emparentaren amb els Vives.

El document 50 ens fan saber que Joan Agíg de Petrés, olim agare-nus, és a dir, de recent conversió de la fe musulmana a la cristiana per la gràcia de Déu. Tot i això, sospite que podria ser jueu perquè la veu s'aproxima molt a Agí, només a manca d'una g a final de paraula que podria sonar com un cacofonia de la primera. El cognom Agí correspon a una família jueva de Morvedre de la qual tenim documentats vuit membres familiars: Juceg Agí (1349), Içach Agí (1378), Jucef Agí (1379), Salomó Egí (1395), Jucef Egí (1422), Samuel Agí (1422), Abraham Agí (1432) i Çadies Agí (1467). Certament, podria tractar-se d'un individu musulmà dins d'una família jueva.

En els documents 30 i 32 s'esmenta el veí de Petrés Jaume Rubayta com a testimoni i titular respectivament. No s'especifica que procedia de musulmans, però sabem que ho era perquè en el morabatí de 1379 els Rubayta eren moros de Petrés.⁶

Comentaré alguns casos sobre conversos de jueu:

En el document 47 es fa constar que Jaume Cucala era cavaller de la milícia del Beat Jaume Espasa i era cristià nou, és a dir, era de recent convers de jueu. La família, que apareix com a Cucala o en diminutiu Cucaló, tenia casa a Morvedre, almenys la Carnisseria Jueva (ara MUHSAG) i la que ocupà amb els anys la casa d'Enric Palos i Navarro (ara solar adjunt a la casa dels Berenguer que fou casa del Clavari de l'aljama jueva). És també interessant constatar que tenia terra a Estivella, senyoria que fou dels Sant Feliu i a principi del segle XVI dels Monsoriu, conversos de procedència jueva. En conseqüència poden aventurar-nos a dir que podria ser un Legem o un Berenguer.

En els documents 38, 39 i 40 és testimoni de Morvedre Johan Navarro de Ballestera. El fet explicita que els Navarro emparentaren amb els Ballester que fou la família jueva que gestionava l'hostal de València i de Morvedre en el segle XIV i que en l'atac de la Unió en 1348 pergué diversos membres. També emparentaren com veurem tot seguit amb els Macip o Joan. Tot sembla indicar que es cristianitzaren a final del segle XIV.

En el document 39 el titular d'un camp en la partida de Ponera era Joan Cachet e d'Aguiló veí de Petrés. Entenc que la família paterna era

⁶ ACA: Mestre Racional, Maravedí 1356-1379, f. 121v. Aleixandre, J. i Villamalmanzo: "La població de Morvedre durante los siglos XIV y XV a través de los morabatines de 1379 y 1445". *Braçal* 15, Centre d'Estudis del Camp de Morvedre 1997, pp. 121-155.

Cacho i la materna Aguiló, els senyors de Petrés. Doncs, els Cacho (Caxo, Catxo) els tenim documentats com a jueus: Setiel i Salamó Caxo viviren entre els segles XIV i XV. Joan Cachet i d'Aguiló reforça la tesi que els Aguiló eren també conversos com vaig exposar a *Morvedre hebreu*.

En el document 30 el capbreu s'esmenta Eiximenis Garcés, àlies Nadal. De manera que sabem que en Nadal Garcés deixà als descendents el sobrenom de Nadal que he relacionat en altres escrits amb els jueus. Els capbreus ens fan saber que els Garcés rebien altres sobrenoms, per exemple: Mateu Garcés, àlies Maldecap.

El document 26 ens fa saber que Jaume de Castellar, àlies Vinyoles, tenia una propietat al camí de la Mar. És a dir, la significativa família dels Castellar rebien el sobrenom de Vinyoles en 1526 segurament perquè el llinatge tenia una vinya xicoteta o molt arroïnada atès que l'evolució de la veu transcorre entre les formes: vinya-es, per préstec del castellà: vinyola-es i vinyal-s. Al meu entendre Vinyoles és el sobrenom que originà el cognom Vinyals de Sagunt perquè abans de 1525 no s'hi documenta i encara tardà a nominalitzar-se quasi bé un segle i sobretot ho dedueix perquè la propietat que tenia Vinyoles al camí de la Mar que lindava amb la de la Daymés (per Galmés) podria ser la propietat que tenien els Vinyals de Sagunt en el camí que arribava al Grau Vell, baix de l'alqueria de Sant Marco que fou propietat de la Galmesa. Si estic encertat en la identificació, tenim el cap del fil d'un llinatge important atès que l'inicià Adam de Castellar (també de Paterna) que participà en la conquesta com a prestador (finançador) del rei Jaume I.

En el document 37 es diu que la casa de Johan Llopiç se situava al portal de la Vilanova que solia ser de Johan Baixana alcalde de Benavites i a l'altra banda la casa de Miquel Moros. Tot i la manca de claretat en l'assentament transcrit, interprete que la casa de Johan Llopis solia ser (fou) de Johan Baixana. Entenc que eren les cases que se situen a les dues bandes del portal que actualment coneguem com de la Jueria, perquè l'inferior es trobava entre la casa dels Marzen i la dels Sant Feliu. Per una altra banda, atès que Benavites fou des de temps islàmics pobla de jueus i que no documente el cognom després de 1492, Johan Baixana podria ser un jueu alcalde de Benavites que marxà de Morvedre i del terme general arran de l'expulsió.

El document 42 capbreva una possessió en Ponera a nom de Cosme Pica (Pina?) de Petrés, que linda amb la de Miquel Sanchis, i s'especifica que és cristià nou per la gràcia de Déu. Si era cristià nou vol dir que era cristià a partir de l'expulsió. El fet que siga de Petrés faria pensar que fou musulmà, però que els Aguiló (senyor del lloc) siguen conversos i que

la propietat estiga al costat d'una família conversa de jueus com són els Sanchis m'inclina a pensar que fou convers de jueu.

En el document 48 un camp de Gaspar Valero que estava en el camí de la Mar lindava amb terra erma de Bartolomeu Benet Floris. El personatge compté dos cognoms conversos. Els Benet eren descendents de Salamó al-Constantini, que es cristianitzaren per part de Bahiel amb els cognoms Saragossà i Constantí. Els Floris (després Flors) entenc que foren família dels Atzar perquè al túmul d'Isac Atzar hi ha el símbol de l'*arbor ad modo floris* i flors sembla ser la traducció d'Atzar. El nom amb els dos cognoms podria estar indicant-nos un matrimoni entre les dues famílies, pràctica molt habitual entre els conversos.

En el document 48 la propietat de Gaspar Valero del camí de la Mar afrontava amb una vinya de Jaume Pastor. Sobre els Pastor cal dir que era una família jueva com demostra la documentació d'Abraham Pastor en 1465, fet que ens permet deduir que amb l'expulsió es cristianitzaren amb el mateix cognom Pastor que s'ha conservat a Morvedre fins l'actualitat.

En el document 52 s'afegí als testimonis Joan Barba de Rei de Benifairó. Barba de rei era el sobrenom del jueu Salomó Tarfon de 1391 i tenim documentats quatre familiars més Yçach Tarfon en 1445, Salamó Tarfon en 1471, Jucef Tarfon en 1479 i Gento Tarfon en 1488. És a dir, es tracta molt probablement d'un jueu convers d'última hora o de poc després de l'expulsió.

En els capbreus 15, 16 i 17 transcrit respectivament com: Yvanes, Ivanes i Ivanyes. Els cognoms corresponen a pare i fill, que es diuen igual, Bernat Ivanes, titulars d'un camp situat en el camí de la Mar i un altre a Gausa. Doncs bé, els Joan o Juan és una família medieval assentada al terme general de Morvedre des del segle XIII, concretament a Canet. Els Joan estan documentats abastament des del segle XIV amb personalitats com Domingo Joan que fou notari per a assumptes jueus que exercí a Morvedre i a València. En el cens de 1510 es registren els pobills de Pere Joan de Morvedre, Golçal Iuanyes i Joan Iuanyes, és a dir, Joan de Joanes. Són conversos que tractaré amb més deteniment en un altre moment perquè ens troben sobre el rastre de l'origen dels famosos pintors valencians.

Finalment, cal afegir l'origen jueu de famílies com els Berenguer, Cetina, Fraga, Monar, Moros, Rubau, Sabata, Sant Feliu, Saragossà Puig de Pasqües, etcètera que ja he tractat a *Morvedre hebreu*. En conseqüència podem dir amb molt poc de marge d'errada que els emfiteutes de l'Almoina d'en Conesa de Morvedre tenien la particularitat de ser conversos, fonamentalment de jueus.

Els peraires que repoblaren la Vilanova de Morvedre

Els emfiteutes de l'Almoina d'en Conesa se sufragava pels censals que ben probablement adquirien els jueus i els musulmans quan es convertien, talment com si la conversió comportara adquisició de terra i casa per tal de ser ciutadans i la implicació en l'obra de l'església. A partir de la transcripció dels capbreus de l'Almoina podem apreciar el protocol.

A *Morvedre hebreu* arrellegué el que sabíem fins aleshores sobre el repoblament de la Vilanova (abans Jueria) a partir de 1493. Recordem que amb l'expulsió dels jueus en juliol de 1492 quedaren cent cases o més deshabitades amb les conseqüents pèrdues per al patrimoni reial i l'empobriment de la vila de Morvedre. S'ha entés fins ara que per repoblar la Vilanova de Morvedre es publicà llibertat i franquícia durant deu anys i concessió d'un préstec de 30 lliures per als peraires que ocuparen les cases jueves.⁷ La mesura tingué un èxit absolut perquè en menys de tres mesos les cases (possiblement també les terres) estaven demanades. Els peraires, i per extensió els pobladors de la Vilanova, es constituïren en la Confraria amb seu a la Sinagoga.

És evident que les persones que en 1526 i 1527 vivien en la Vilanova, a penes trenta anys després que les deixaren els jueus, eren els *perayres*, *abaxadors* e *apuntadors* que se les quedaren poc després que el rei Ferran II expulsés els jueus. Efectivament, als capbreus hi ha cinc documents, el contingut sintetitzat és el que segueix. Faió observar que quan no especifique els que paguen a l'Almoina és perquè Josep Martínez no ho ha posat a la transcripció publicada als llibres de la Setmana Santa.

El document 5 de l'11 de maig de 1526 diu que Johan Valero, fill de Jaume Valero, vivia en la Vilanova (olim erat la Juheria) davant (confrontatis) o potser volien dir entre les cases (afrontatis) de Vicent Ramó, menor de dies, i la de Pere Saraçossà (àlies Puig de Pasqües d'en Simó) i la via pública. Era jutge delegat de l'Almoina de València, sent justícia de Morvedre Bernat Guerau. Pagava a l'Almoina 4 sous anuals.

El document 7 de l'11 de maig de 1526 diu que Francesc Miquel vivia en una casa que es trobava en un portal de la Vilanova, olim juheria, que confrontava amb una heretat de Miquel Puig de Pasqües, amb un corral de Bartomeu Prats, en la part posterior de la casa de Joan Vilar i per davant la via pública que ascendeix fins al castell.

⁷ AGV: Real, t. 596, f. 133 i ss. Leopoldo Piles: "La judería de Sagunt, sus restos actuales", *Sefarad* XVII, p. 369, n. 53.

El document 25 de l'11 de maig de 1526 diu que Miquel Moros vivia en la Vilanova, olim la Juheria, que la casa confrontava amb la casa de Francesc Valero, amb la casa de Johan Vilar, amb la casa de Johan Llopiç, amb corrals de l'esmentat Francesc Valero i amb l'atzucac. Pagava a l'Almoïna 6 diners anuals.

El document 32 diu que Joan Lledó tenia un corral en la Vilanova que era solar de la Juheria que comprà a Miquel Pérez Bolós, àlies de la Porta de la Vila, que confrontava amb la casa de l'esmentat Johan Lledó i la via pública.

El document 37 del 17 de gener de 1527 diu que Joan Vilar viu a la Vilanova i que sa casa tenia a una banda la casa de Francesc Valero i a l'altra la de la vídua Ysabel Perixa i darrere la casa de Johan Llopiç (portal que fou de Johan Baixana, alcalde de Benavites), la de Miquel Moros i la via pública que puja al Castell. Pagava a l'Almoïna 12 sous.

Amb això documentem el nom de catorze persones que repoblaren la Vilanova de Morvedre: Johan Llopiç, Joan Lledó, Francesc Miquel, Miquel Moros, Miquel Pérez Bolós (àlies de la Porta de la Vila), Isabel Perisa (viuda de Peris), Bartomeu Prats, Vicent Ramon,⁸ Miquel (Saragossà) Puig de Pasqües, Pere Saragossà Puig de Pasqües d'en Simó, Jaume Valero, Joan Valero (pare i fill), Francesc Valero, Joan Vilar. Aquestes catorze persones corresponen a onze famílies: Llopiç, Lledó, Miquel, Moros, Pérez Bolós, Peris, Prats, Ramon (per Ramo), Saragossà o/i Puig de Pasqües, Valero i Vilar. Podem assegurar que es tracta d'una part dels peraires que adquiriren les cases i el préstec de 30 lliures, lliures i franques de pagar el censal durant els deu anys posteriors, de 1493 a 1513.

En el llibre de la Setmana Santa de 2010 vaig confeccionar una taula dels confreres de la Puríssima Sang que coneguem des de la seua primera documentació en 1566 fins a la compra de l'ermita de la Sang Nova mitjançant un censal en 1613. El llistat està format per les següents 50 famílies que anomene fundadors de la Confraria: Abad, Abril, Alcamí, Aparici, Aranda, Arbiol (o Albiol), Armany, Bellví, Berbegal, Berenguer, Bleda, Bustamante, Cabanes (i Cabanyelles), Cambra, Chavarria, Cubertor, Domingo (i Domènech i Domínguez), Esparsa, Esteve, Fernandez, Ferrer, Ferruses, Flors, Fortuny, Fraga, Guaita, Joan, Just, Laborda, Llàzer, Macip, Malonda, Monar, Morató, Moros, Montanyés, Murciano, Nadal

⁸ Segurament el cognom originàriament fou Ramo, que originàriament seria amb o tònica i es formalitzà com Ramon, que la castellanització convertí en Ramos i que la valencianització en Rams.

(i Nadeu), Peris, Prats, Ribes (i Ribelles), Roda (i Rodella), Saragossà Puig de Pasqües, Sanç (i Sanchis), Selva, Torner, Tort, Valero, Vicent (i Vicente) i Vives.

El cas és que si creuem les onze famílies peraires amb la relació de les famílies fundadores de la Confraria de Puríssima Sang, trobarem els Moros, Peris, Prats, Saragossà i Valero. I si la creuem amb la resta de les persones que apareixen als capbreus la xifra arriba a les següents 24 famílies: Aparici, Armany, Berenguer, Cubertorer, Domingo (també Domènech i Domínguez), Esparter, Esteve, Ferrer, Ferruses, Flors, Fraga, Guaita, Joan, Llàzer, Macip, Malonda, Monar, Moros, Nadal, Peris, Prats, Rodella, Saragossà Puig de Pasqües i Valero. S'han d'afegir també les famílies que tenin documentades com a jueves o converses en 1525: Aguiló, Castellar (Vinyoles), Cucala, Pastor i Vilar. I encara les que aleshores vivien a la Vilanova: Pérez de Bolós, Lledó, Llopis, Miquel i Ramó. De manera que dels cinquanta fundadors de la Sang que coneguem fins ara, trenta-quatre eren de la Confraria dels Peraires, dos terços. És a dir, podem ben bé assegurar que la Confraria de la Sang fou la continuïtat de la Confraria de Peraires.

El llistat de peraires és, certament, incomplet. Més incomplet seria encara si ens proposàrem confeccionar el llistat de beguin-peraires-confreres de la Sang perquè tenim documentades moltes famílies que es convertiren al llarg de la baixa edat mitjana. De manera que podem ampliar considerablement la comunitat conversa que s'aixoplugà sota la Confraria de la Sang amb els Alcamí, Benet, Bonora, Català, Cetina, Cubertorer, Cucala, Jordà, Munyós, Pastor, Ribes (i Ribelles), Rubau, Sabata, Sant Feliu, Tort, Vives, etcètera. El coneixement dels peraires ens permet pegar una passa més en el coneixement de la societat conversa de Morvedre i de la seua festa, la Setmana Santa.

En saber les famílies que formaven part de la Confraria de Peraires en 1526-1527, podem averiguar si eren morvedrins o vingueren de fora. El morabatí de 1422 ens permet comprovar que dels 34 peraires, vint-i-sis eren morvedrins almenys cent anys abans: Aguiló, Armany, Berenguer, Castellar, Cubertorer, Domingo, Esparter, Esteve, Ferrandez, Ferrer, Ferruses, Fraga, Guaita, Joan, Llàzer, Loppiz, Malonda, Monar, Moros, Miquel, Pastor, Perez, Prats, Ramó, Rodinya (Rodella), Saragossà Puig de Pasqües i Vilar. És a dir, almenys el vuitanta per cent dels peraires que poblaren la Vilanova en 1493 ja eren a Morvedre a principi del segle XVI, la qual cosa vol dir que les cases dels jueus (i segurament les terres) se les quedaren els familiars de procedència jueva que majorment vivien a Morvedre, convertits a cristians des de la conquesta en 1238 fins a 1422. I en l'àmbit de la història de la Sang, vol dir que aquestes vint-i-sis persones eren beguins

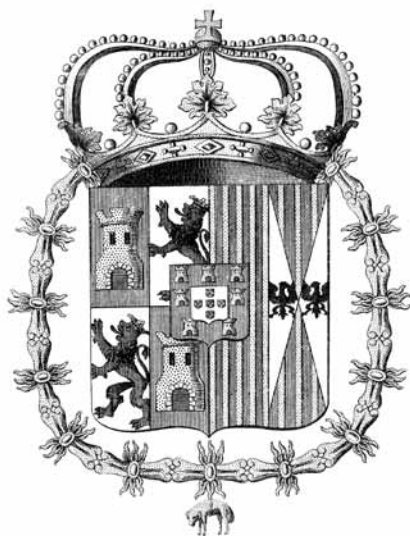
de la tercera orde de Sant Francesc. Així mateix corrobora que els Aparici, Flors, Cucala, Lledó, Macip, Nadal i Valero es convertiren a cristians o vingueren convertits per 1526-1527. Procedien potser tornaren de Nàpols convertits com intuesc que feren els Flors (Atzar) i els Cucala o potser dels pobles de la comarca com sembla que feren els Macip de Canet i els Nadal Garcés de les Valls.

Resumint, sabem que la celebració popular de la Passió comença institucionalment a Morvedre en 1318 pels beguins de la tercera orde de Sant Francesc, aquesta institució passà el testimoni a la Confraria de Peraires en 1493 sota l'advocació del Corpus Christi i per 1566 la confraria adoptà el nom de la Puríssima Sang de Jesucrist que ha perdurat fins avui com he defensat en els meus escrits i ara amb noms i cognoms.

**MEMORIAL DE LES COSES NOTABLES
QUE CONSERVA MORVEDRE-SAGUNTO
I LA SEUA COMARCA**

**PER A DEMOSTRACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL RELIGIÓS
QUE EN AQUESTS LLOCS ES TROBA, I VALORAR SI TÉ
LA SUFICIENT QUALITAT I TRASCENDÈNCIA PER A
L'ORGANITZACIÓ D'UN PROJECTE
D'EXPOSICIÓ DE LA LLUM DE LES IMATGES**

**A CURA DE
JOSEP ANTONI LLUESMA ESPANYA
HISTORIADOR I ESPECIALISTA EN PATRIMONI CULTURAL**

**AMB LES L·LICÈNCIES NECESSÀRIES
SAGUNTUM
MMXII**

INTRODUCCIÓ

Molt s'ha parlat de Sagunt i la seua història. I molt continua parlant-se. La praxis, en canvi, no ha estat sempre tan generosa amb la nostra ciutat. Guerres, revolucions, abandó, ignorància, ideologies o tendències, poden ser alguns dels termes que expliquen aquesta inèrcia secular i contemporània.

En les darreres dècades, els saguntins hem vist com diversos projectes s'han materialitzat sobre el nostre patrimoni cultural. En aquestes actuacions han predominat les tendències que perceben el patrimoni saguntí com un bé que cal transformar, fins i tot modificant l'element original, per a dotar-lo d'un aspecte més "modern". Una altra opció, la que vol preservar-lo dins de la coherència de la seua realitat històrica, també ha tingut el seu espai, el cas més recent de tots és la magnífica restauració de les ermites de Sagunt portada a terme entre 2011 i 2012.¹ En la resta del Camp de Morvedre observem, igualment, exemples representatius d'aquestes dos grans tendències que afecten al patrimoni històric.

La present memòria té per objecte exposar, de forma breu i aproximada, tot allò que la nostra comarca conserva en l'àmbit del Patrimoni Cultural religiós. Valorant després, si el que hi ha és suficientment representatiu per organitzar a Sagunt una exposició sota el patrocini de la Fundació de la Llum de les Imatges.

El treball l'hem estructurat en diversos apartats per tal d'abordar i desgranar l'objectiu exposat. Primer de tot, presentem una visió general de la historiografia que, d'alguna manera, s'ha interessat pel patrimoni religiós del Camp de Morvedre. Després presentarem un llistat amb totes aquelles poblacions comarcals que disposen d'elements significatius en

¹ També en el 2011, es van restaurar els dos reliquiari custodiats per la confraria dels Sants de la Pedra, a iniciativa de la seua junta de govern. Aquests exemples d'orfebreria valenciana, molt probablement del s. XVIII, es van poder restaurar gràcies als ajuts que dona la Diputació de València per a la recuperació del nostre patrimoni cultural. La magnífica tasca de restauració la realitzà l'Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals. Els criteris d'intervenció, van ser totalment respectuosos amb les dos peces d'orfebreria i amb la història de la que són portadores, tal i com es pot llegir en l'article que publicaren els responsables de la restauració (TRAYER BADENES, 2011). En els darrers anys també s'han fet intervencions no tan positives com aquesta, que han acabat provocant l'alteració greu o destrucció d'algun bé pertanyent al patrimoni cultural religiós saguntí. Actualitzant una coneguda frase llatina bé podríem dir: *Quod non fecerunt Barberini, fecerunt barbari*.

aquest camp. Cal no oblidar que aquesta relació és una primera versió del que podem trobar, pel que molt probablement no serà exhaustiva. La valoració de tota aquesta informació, i les possibles propostes concloents que s'hi puguen originar segellaran els epígrafs precedents. Finalment, la bibliografia.

El Camp de Morvedre és una comarca que atresora un vastíssim i variat Patrimoni Cultural, la capitalitat de tota aquesta abundància la té Morvedre-Sagunto. El nostre municipi ha estat, des d'una perspectiva històrica, un dels nuclis urbans més significatius de l'actual territori valencià. Importància que en els darrers temps s'ha vist renovada amb els plans de desenvolupament econòmic posats en marxa, tot i la parada econòmica present, però és de suposar que ens trobem davant d'una conjuntura estacional que amb perspectiva no ha de trencar la dinàmica mampresa.

Des dels esdeveniments púnics, el nom de Saguntum ha arrelat en la història i la memòria del nostre continent. La marca Sagunt té el màrqueting fet des de fa segles, des d'aquell 219 a. C. Tot això justifica que no ens sembla aïllat pensar que el nostre municipi mereix participar, si és que hi ha recursos i arguments suficients, en qualsevol event que d'alguna manera contribueixca a augmentar i promocionar encara més el seu patrimoni, el seu creixement, i al capdavant el seu desenvolupament en aquest món global. Sagunt no pot quedar al marge d'allò que siga positiu i vital.

LA HISTORIOGRAFIA I EL PATRIMONI CULTURAL RELIGIÓS

No existeix un catàleg exhaustiu sobre tot el patrimoni cultural campmorvedrí, molt menys del religiós. En canvi, sí que disposem de diverses obres que ens fan una bona aproximació dels béns més representatius i reeixits.

En efecte, la bibliografia que parla sobre el nostre patrimoni cultural ha produït ja fa anys treballs interessants.

En primer lloc, cal esmentar el catàleg de monuments i altres conjunts que de l'actual Comunitat Valenciana va publicar l'any 1983 la Conselleria de Cultura. Felipe Garín, en 1986, va fer un catàleg monumental de València i la seua província, i Marc Ferri, en 1998, publicà un catàleg sobre el patrimoni comarcal del Camp de Morvedre. Tots tres són estudis de caràcter general, i consegüentment tracten el nostre patrimoni des d'aqueixa perspectiva. Són aproximacions temàtiques o genèriques als elements patrimonials més significatius o representatius. Se centren, fonamentalment, en el patrimoni immoble. Dins de la mateixa consideració

cal citar la pàgina web de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat Valenciana.²

Per trobar estudis que mostren una major dedicació al patrimoni religiós, hem de parlar, de forma especial, de l'obra de Martínez Rondan, encara que no únicament.

Aquest lletraferit saguntí, presenta en les seues recerques una bona dosi de documentació, barrejada amb l'ineludible treball d'investigació. La seua aportació ofereix un doble interès. Per una part, s'aproxima al patrimoni cultural religiós comarcal abans de la destrucció republicana de 1936. També, estudia tot el que es conserva fins avui, proposant una aproximació actual al que hi ha.

Algunes de les seues obres més representatives són: la història del convent de la Trinitat de Morvedre (1979); el treball sobre l'art religiós de Sagunt (1980); l'article referit a l'escultura gòtica de Santa Maria de Sagunt (1988); la història de l'església de Faura (1991); l'estudi sobre el retaule major de Santa Maria (1999); o el llibre sobre la Mare de Déu del Bon Succés (2003). No obstant, tot açò no és més que un tast, ja que la seua obra és més extensa i variada.

Altres autors també han aportat notícies sobre el nostre patrimoni cultural religiós, tot i que en menor quantia. Cabrera Fombuena, Caruana Puig, Chabret Fraga, Corbalán de Celis, Encabo Fos, Lluesma Espanya, Moros Claramunt, Muñoz Antonino, Pla Vivas, Ribelles Villar o Traver Badenes poden ser alguns dels noms a referenciar. Evidentment, que hi haurà més obres i autors dins i fora de la nostra comarca. No és la nostra intenció fer una relació completa i absoluta, considerant que l'objecte d'aquest treball és un altre i no aquest. Això sí, oferim, creiem, una bona selecció dels treballs més difosos, al menys, a nivell local.

De la seua consulta, es desprén que –i malgrat totes les circumstàncies històriques luctuoses– el Camp de Morvedre encara conserva un valuós patrimoni cultural religiós. D'aquesta realitat, anem a donar compte en el llistat següent.

La relació que oferim, l'hem organitzada per poblacions, alfabèticament ordenades, i dins de cadascuna, quan és el cas, individualitzem els diferents llocs afectats. Temàticament, els elements patrimonials s'han llistat seguint els següents camps classificatoris: orfebreria, escultura, pintura, tèxtils litúrgics, arts decoratives, patrimoni bibliogràfic i arxivístic i un darrer camp més genèric sota el terme "Altres".

² http://www.cult.gva.es/dgpa/index_c.html

A més a més, també proposem alguns béns culturals religiosos que tot i que no es conserven en la nostra comarca, sí que mantenen per contra una clara vinculació amb nosaltres.

El contingut s'ha elaborat barrejant el treball de camp³ i la consulta dels principals recursos historiogràfics reflexats al final.

PATRIMONI CULTURAL RELIGIÓS DEL CAMP DE MORVEDRE

ALFARA

Orfebreria

Peces pertanyents als segles XVIII-XIX.

Escultura

Verge dels Desemparats. Devocional, s. XVIII-XIX.

ALGAR

Orfebreria

Custòdia de plata daurada, s. XVIII.

Calze de metall argentat, s. XVIII.

Portapau de bronze, s. XVIII.

Creu processional, s. XIX?

Escultura

Verge de la Mercè, amb la seua corona de plata, obra d'Esteve Bonet, s. XVIII.

Jesús en la Creu, s. XVIII-XIX.

³ Agraïm la col·laboració i la paciència que mossén Josep Martínez Rondan va tindre quan el vam entrevistar per a denominar part del patrimoni religiós comarcal.

ALGÍMIA

Escultura

Crist crucificat, s. XVII-XVIII.

Pintura

Llenç del Papa Clement XIV, s. XVIII.

ALMENARA⁴

Orfebreria

Custòdia de plata daurada, s. XVIII?

Tèxtils litúrgics

Guió de la Verge del Bon Succés, s. XIX.

BENAVITES

Orfebreria

Incenser amb la seua naveta de plata, s. XVIII.

Creu processional de plata, s. XVII-XVIII.

Calze de plata, s. XVIII.

Bàcul del bisbe Josep Vila Martínez, bisbe de Girona i fill de Benavites, 1926.

Tèxtils litúrgics

Tern vermell del bisbe Vila, obsequi del cardenal Reig.

BENIFAIRO

Orfebreria

Incenser de plata, s. XVIII.

Naveta de plata amb la llegenda "Benifairó", s. XVIII-XIX.

Custòdia de plata daurada, s. XVIII.

Creu processional de plata, dedicada a Sant Gil, ½ s. XIX.

Creu processional de plata, de Santa Coloma, s. XVII.

Calze de metall argentat, s. XVIII.

⁴ Tot i que aquesta població no pertany al Camp de Morvedre, els seus vincles històrics amb la nostra comarca justifiquen la inclusió.

Escultura

Frontal de la Sang de Crist. Fusta policromada, s. XVIII-XIX.

Pintura

Llenç de la Divina Pastora, de Camarón Bonanat, s. XVIII.

Llenç de Jesús en el sepulcre, s. XVII.

Llenç del Cor de Jesús i l'Eucaristia, s. XVIII-XIX.

CANET

Pintura

La Verge de les Febres.

Tèxtils litúrgics

Ornaments diversos.

ESTIVELLA

Orfebreria

Custòdia, calzes, copons, portapaus, candelers, sacres, etc., s. XVII-XIX.

Escultura

Talla d'un dels Sants de la Pedra, s. XVIII.

Sant Antoni Abat, s. XIX?

Nostra Senyora del Pilar, s. XIX.

La Verge del Roser, s. XIX.

Verge dels Desemparats, s. XIX.

Sant Joan Baptista, s. XVIII?

La Puríssima, s. XIX?

Sant Josep, d'Esteve Bonet, s. XVIII.

Sant Blai, s. XVIII.

Pintura

Retaule del Sagrament, s. XVI.

Retaule del Crist, s. XVIII.

Arts decoratives

Conjunts de ceràmica policromada, s. XVIII-XIX.

Patrimoni bibliogràfic

Missals, s. XVIII-XIX.

FAURA

Orfebreria

- Calze de la Passió, plata repussada, s. XVIII.
- Calze de metall argentat, s. XVIII.
- Calze de metall daurat i esgrafiàt, s. XVIII.
- Portapau de bronze, s. XVIII.
- Incenser de plata, s. XVIII-XIX.
- Naveta de plata amb els atributs dels Sants Joans, ½ s. XIX.
- Custòdia d'or, plata i bronze, amb elements anteriors, 1940.
- Candelers, s. XIX.
- Copó de plata, s. XVIII.
- Llànties, s. XIX.

Tèxtils litúrgics

- Terns i guions, s. XVIII-XX.

Patrimoni bibliogràfic

- Llibre cantoral, s. XVIII

Altres

- Monumental calaixera per a servici de la sagristia. Noguera i incrustacions, s. XVIII.

GILET

Orfebreria

- Diversos elements dels s. XVIII-XIX.

Pintura

- Verge de l'Estrella, s. XVIII-XIX?
- Estudis d'argila d'imatges religioses.

MONESTIR DE SANT ESPERIT

Escultura

- Crucificat de Vergara, s. XVIII.

Pintura

- La Santíssima Trinitat, del beat Nicolàs Factor, s. XVIII.
- Pintures de José Benlliure, s. XX.

Retaule major, amb obra de Joan Miquel Porta, s. XVI i posterior.
La Verge de la Divina Gràcia, s. XVII?
Diversos quadres, s. XVIII-XX.

Arts decoratives

Ceràmica policromada, s. XV?-XIX.

Patrimoni bibliogràfic

Biblioteca històrica.

PETRÉS

Orfebreria

Elements pertanyents als s. XVIII-XIX.

Escultura

Sant Andreu, s. XVIII.

Sant Ramon, de vestir, s. XIX.

Arts decoratives

Grans conjunts de ceràmica policromada, s. XVIII.

QUART

Orfebreria

Custòdia de plata daurada, s. XVIII.

Calze servità de plata i esmalts, s. XVIII.

Calze de plata daurada, s. XVIII.

Calze de plata, s. XVIII.

Creu processional de plata, "Petrus Ponç me fecit". 1733

Escultura

Sant Pelegrí, de vestir, s. XVIII.

Tèxtils litúrgics

Capas, casulles, dalmàtiques..., s. XVIII.

Arts decoratives

Dos estacions de ceràmica policromada de l'antic calvari del monestir servità de Quart, s. XVII.

Altres

Creu de pedra tallada, resta de la creu de pedra del claustre del monestir servità de Quart, s. XVII-XVIII.

Brocal de pedra treballada del dit monestir, s. XVII-XVIII.

QUARTELL

Orfebreria

Custòdia de plata daurada, s. XVII.

Copó de plata, s. XVIII.

Calze de plata, s. XVIII.

Escultura

Santa Anna, s. XVIII.

El Nen Jesús, s. XVIII-XIX.

Pintura

Llenç de l'Ecce Homo, molt probablement còpia del de Joan de Joanes, s. XVIII.

MORVEDRE-SAGUNTO

MONESTIR DE SANTA ANNA

Orfebreria

Custòdies, calzes, copons, de plata i bronze argentat i daurat, s. XVIII-XX.

Setrill de plata treballada amb l'escut de les servites, s. XVIII?

Candelers i llànties, s. XIX-½ XX.

Escultura

La Verge del Bon Succés. Alabastre, s. XVII.

Talla de la Verge dels Desemparats, de vestir, s. XVIII.

Sant Josep, s. XVIII.

Sant Josep, s. XVIII.

Sant Roc, s. XVII-XVIII.

La Mare de Déu Assumpta, imatge de vestir, s. XVIII-XIX.

Pintura

La Verge dels Desemparats, llenç de grans dimensions, de Vicente López Portaña, s. XIX.

El Nen Jesús, s. XVIII.
Santa Anna, s. XVIII?
Sant Josep, s. XVIII.
La Mare de Déu dels Dolors, s. XVIII.
Sant Pasqual Bailón, s. XVIII.
L'Ecce Homo, s. XVIII?
Sant Francesc de Paula, s. XVIII.
Creu devocional pintada, s. XVIII-XIX.
El Cor de Jesús, s. XIX.
La Puríssima Concepció, s. XIX.

Arts decoratives

Zòcols de ceràmica policromada del s. XVIII.

Patrimoni bibliogràfic

Llibres de l'arxiu i biblioteca conventual, s. XVII-XIX.

ESGLÉSIA DE SANTA MARIA

Orfebreria

Reliquiari Sants de la Pedra, plata repussada, s. XVIII.
Reliquiari argentat, s. XVIII.
Calze daurat, s. XIX.
Copó de plata, s. XIX.
Candelers de metall argentat amb la seua creu, s. XVIII-XIX.
Creu processional de bronze argentat, s. XIX, amb els seus porta ciris.
Candelers de bronze daurat dels Sants de la Pedra, s. XIX.
Sacres argentades i daurades, diversos exemplars, s. XVIII-XIX.
Llànties de llautó, s. XIX.
Sagrari de bronze, argent i marbre, ½ meitat s. XX.
Custòdia de plata i or, 2/2 s. XX.
Custòdia neogòtica argentada, 2/2 s. XX.
Custòdia de bronze daurat, 2/2 s. XX.

Escultura

Nombrosos exemples de gàrgoles i altres elements esculpits, s. XIV-XV.
Els Set Goigs de la Mare de Déu, restes de l'antic retaule major del s. XVII-XVIII. Hi ha altres restes.

Frontal. Marbre de diferents colors, s. XVIII?
Retaule barroc, actual dels Sants de la Pedra, s. XVII-XVIII.
Crist crucificat, s. XIX.
Sant Vicent Ferrer, imatge devocional de vestir, s. XIX.

Pintura

Verge dels Desemparats, s. XVIII.
Crist Eucarístic. Confraria de Minera. Devocional, s. XIX.

Tèxtils litúrgics

Guió confraria de Minerva, ½ s. XX.

Patrimoni bibliogràfic

Diversos llibres de l'arxiu parroquial, s. XV-XX.

Altres

Pica d'aigua beneïda del monestir de la Trinitat. Marbre, s. XVIII.

ESGLÉSIA DE SANT SALVADOR

Pintura

Clau pintada amb el Pantocràtor, gòtic?

Tèxtils litúrgics

Vestit i capa de la Verge del Remei. Seda i or, s. XIX.

Altres

Piques d'aigua beneïda, s. XV-XVI?
Aiguamanil del monestir de la Trinitat, s. XVIII.

ESGLÉSIA DE BEGONYA (PORT DE SAGUNT)

Altres

Orgue construït per O.E.S.A. (Organería Española S. A.), s. XX.

ERMITA DE LA SANG

Escultura

Andes processionals de Setmana Santa, s. XX.
Crist de la Sang, fusta policromada, s. XV?

Orfebreria

- Calze daurat, 1/2 s. XX.
- Calze de plata daurada, 2/2 s. XX.
- Candelers, s. XIX-XX.
- Copó, s. XIX.

ERMITA DE SANT MIQUEL**Pintura**

- La Santíssima Trinitat i la Sagrada Família, devocional, s. XIX.

Orfebreria

- Candelers, s. XIX.
- Llànties, s. XIX.

AJUNTAMENT**Altres**

- Escut del convent de la Trinitat. Marbre, s. XVIII.

PLAÇA DE LA TRINITAT**Altres**

- Creu de forja. Ferro, s. XVIII.

CEMENTERI**Altres**

- Element de pedra tallada. Medieval i d'ús religiós?

MUSEU ARQUEOLÒGIC**Altres**

- Magnífica col·lecció d'esteles funeràries medievals.

PARTICULARS**Altres**

- Clau de volta esculpida. Alabastre?, s. XIV-XV.

TORRES TORRES

Orfebreria

Creu processional de plata, s. XVII.

Escultura

La Verge de la Llet, s. XV.

PATRIMONI CULTURAL RELIGIÓS DEL CAMP DE MORVEDRE CONSERVAT FORA DE LA COMARCA

MUSEU SANT PIUS V (València)

Pintura

El Sant Sopar. Pintura al fresc. Medieval.

ARQUEBISBAT DE VALÈNCIA

Pintura

Déu Pare i Fill. Taula. Procedència monestir de Santa Anna de Sagunt, s. XVI.

ARXIU DEL PATRIARCA i ARXIU DEL REGNE (València)

Patrimoni Bibliogràfic

Nombrosos llibres referits a Morvedre i a temes religiosos, des de l'Edat Mitjana.

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

Pintura

Restes de l'enteixinat de l'església de Sant Salvador de Sagunt. Fusta policromada, s. XIV-XV? Una altra part es conserva en el Victoria and Albert Museum.

MUSEU D'ART MODERN (Tarragona)

Pintura

Llenç de Josep Nogué i Massó, que representa el Calvari de Sagunt (1903). Oli sobre llenç, 160 x 120 cm.

MUSEO DEL PRADO

Pintura

Obra d'Alonso Sánchez Coello (Benifairó de les Valls 1531 - Madrid 1588). El seu treball és plenament representatiu de la pintura renaixentista.

ALTRES

Pintura

Llenç de Santiago Russinyol Prats (1861-1931) mostrant el Calvari saguntí. Oli sobre llenç.

Obra del pintor saguntí Nicolau Cotanda.

VALORACIÓ I CONCLUSIONS

La primera i principal conclusió que podem oferir, després de tota la informació presentada, és que no hi ha motiu aparent que impedisca realitzar a Sagunt una edició de “La Llum de les Imatges.” Ja que, sense cap mena de dubte, disposem de suficient patrimoni religiós, immoble i moble, material i immaterial, com per fer que això no solament siga possible, sinó que a més a més resulte altament atractiu i del més alt interès.

El conjunt d'obres presenta una diversitat ben enriquidora: escultura, pintura, orfebreria, tèxtil, ceràmica o bibliografia i documentació. Això pel que fa al patrimoni material. Des d'un punt de vista immaterial, també disposem d'unes celebracions i tradicions seculares molt significatives, cal destacar de totes elles la Setmana Santa Saguntina.

Demandar la celebració d'un event cultural, patrimonial i social com ho és una exposició de “La Llum de les Imatges” a Sagunt, en la nostra opinió naturalment, és una opció sobradament justificada.

No obstant, també creiem necessari considerar altres aspectes, igualment importants.

Si Sagunt, una de les grans ciutats històriques valencianes, està immers en un procés d'actualització als nous temps, i si la Comunitat Valenciana vol fer del nostre municipi i comarca un focus d'atenció econòmica, social i cultural, és imprescindible la realització d'un projecte com el que ací es valora. No fer-ho, podria significar la discordança entre el que es diu i el que es fa. Ciutats com: València, Sogorb, Oriola, Sant Mateu, Alacant, Xàtiva, Castelló de la Plana o Alcoi ja han tingut la seua oportunitat.

Sembla que la pròxima seu, acabada la d'Alcoi, serà a Vinaròs-Benicarló. I Sagunt? La gran ciutat romana, la vila reial de Jaume I, la muntanya estratègica i cultural, un dels punts fonamentals de la industrialització valenciana... Tindrà la seua oportunitat? Esperem que sí, motius no li falten.

En conclusió:

- 1.- El Camp de Morvedre conserva una quantitat i qualitat suficient de patrimoni cultural religiós per a poder organitzar una exposició de "La Llum de les Imatges." Noms com: Joan Miquel Porta, Alonso Sánchez Coello, Vergara, Esteve Bonet, Camarón Bonanat, Vicent López Portaña, Nicolau Cotanda, Santiago Russinyol, Josep Benlliure, són autors d'alguns dels béns culturals conservats a la nostra comarca. Tampoc podem oblidar a altres artistes o artesans, igualment importants per a la producció artística valenciana, com els argenters, els teixidors, els decoradors o els ceramistes dels últims segles.
- 2.- També es disposa d'elements patrimonials religiosos molt significatius relacionats amb el Camp de Morvedre en València, Tarragona, Madrid, etc., que poden ser utilitzats amb tota la lògica històrica i artística per al projecte que ara plantegem.
- 3.- Disposem d'espais molt adients per a poder realitzar aquesta exposició de forma magnífica i solemne. L'església de Sant Salvador, exemple del gòtic de conquesta i ja parcialment restaurada. L'església gòtico-barroca de Santa Maria, amb un dels presbiteris més espectaculars del gòtic valencià, també restaurada en part. L'església barroca de Santa Anna, un magnífic exemple d'art conventual, o l'església de Begonya al Port de Sagunt testimoni de la gènesi industrial d'aquest nucli.
- 4.- Tampoc podem oblidar, que la vinguda de "La Llum de les Imatges" a Sagunt suposaria un suport general de totes les terres valencianes a la nostra ciutat i a la nostra comarca, a la seua història, al seu patrimoni cultural, i al seu desenvolupament i futur.
- 5.- Un esdeveniment amb tanta repercusió, també suposaria poder restaurar i promocionar, amb criteris més que contrastats

i satisfactoris, com ho són els utilitzats per la Fundació de la Llum de les Imatges, una bona part del nostre patrimoni cultural, material i immaterial. De fet, el mateix objectiu de la Llum de les Imatges així ho manifesta: “La Fundació de la Comunitat Valenciana La Llum de les Imatges, creada l’any 1999 per iniciativa de la Generalitat, té com a objectiu la recuperació, la intervenció i la difusió del patrimoni historicoartístic valencià.”⁵ El Camp de Morvedre, a causa del gran patrimoni que conserva, sembla un candidat amb motius més que evidents.

Arribats a aquest punt, quina és la nostra proposta i valoració final? La realització d’una exposició organitzada per la Fundació de les Imatges a Sagunt. El títol d’aquest projecte podria ser:

LA FE EN L'ART LA IMATGE SAGRADA

Sagunt i el Camp de Morvedre tenen raons més que suficients per a realitzar el que ací es planteja, és a dir, un projecte de restauració i exposició del nostre patrimoni cultural de naturalesa religiosa, dirigit i organitzat per la Fundació de la Llum de les Imatges. Però, per a materialitzar aquesta idea, es necessitaria que tota la societat saguntina i comarcal, s’implicara. Els agents socials, culturals, econòmics i polítics haurien d’arribar a un punt d’encontre, ja que el projecte és bo i les conseqüències del mateix encara ho són més. Des d’aquestes línies fem una crida a la sensibilitat històrica, cultural i social de tots, esperant que la nostra proposta siga una realitat el més prompte possible.

BIBLIOGRAFIA

BORJA CORTIJO, Hèlios (2004) La parròquia de Sant Vicent Ferrer d’Algímia. *Braçal* 28-29, 147-156, Sagunt.

CABRERA FOMBUENA, Valentín (1994) La Iglesia Parroquial de Santa María. *Semana Santa Saguntina* 34, 85-104, Sagunt.

⁵ http://www.laluzdelasimágenes.es/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=180&Itemid=286&lang=val

CABRERA FOMBUENA, Valentín (2001) La ermita de la Sangre. *Setmana Santa Saguntina* 41, 175-190, Sagunt.

CARUANA PUIG, Tárсило (2000) *Historia de la Semana Santa de Sagunto*, Sagunt.

CATÀLEG de Monuments i conjunts de la Comunitat Valenciana (1983), II, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, València.

CEBRIÁN I ALONSO, Enriqueta (2008) La restauració del Crist crucificat de l'ermita de la Sang de Sagunt. *Setmana Santa Saguntina* 48, 227-256, Sagunt.

CHABRET FRAGA, A. (1888) *Sagunto su historia y sus monumentos*, Barcelona.

CORBALÁN DE CELIS Y DURÁN, J. (2009) La portada barroca de Santa María de Sagunto, obra de Bautista Viñes. *Braçal* 39-40, 263-267, Sagunt.

ENCABO FOS, M. A. i CISNEROS ÁLVAREZ, P. (2004) Las portadas de la iglesia de Santa María de Sagunto. Ejemplos del gótico y barroco arquitectónicos. *Braçal* 28-29, 185-193, Sagunt.

ESTUDIOS Métodos de la Restauración, S.L. (2005) Proceso de restauración de dos medallones de pintura mural atribuidos a Josep Vergara en la ermita de la Sangre de Sagunto. Valencia. *Setmana Santa Saguntina* 45, 91-99, Sagunt.

FERRI RAMÍREZ, Marc (1998) *Catàleg General del Patrimoni del Camp de Morvedre*, Fundació Bancaixa, Sagunt.

GARÍN Y ORTÍ, Felipe (1986) *Catálogo monumental de la Provincia de Valencia*, Valencia.

LLUESMA ESPANYA, Josep Antoni (1989) Catàleg de l'arxiu parroquial de Santa Anna de Quartell. *Braçal* 1, 105-117, Sagunt.

LLUESMA ESPANYA, Josep Antoni (1990) *Els orgues de Santa Maria de Morvedre i el món musical de llurs voltants*, Cabanilles 33, València.

LLUESMA ESPANYA, Josep Antoni (1991) Catàleg de l'arxiu parroquial de Faura, dins *Història de l'església parroquial del lloc de Faura*, 664-676, Faura.

LLUESMA ESPANYA, Josep Antoni (1991) La capella del Remei en el convent de la Trinitat de Morvedre, en *Visita de la venerada imatge peregrina dels Desamparats a la ciutat de Sagunt*, 92-102, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1979) *El convent de la Trinitat de Morvedre*, Caixa d'Estalvis i Socors de Sagunt, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1980) L'art religiós de Sagunt. Apunts per al seu inventari. *Semana Santa Saguntina* 20, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1981) El riu de Morvedre. Esglésies, calvaris, notícies i records dels seus pobles. *Semana Santa Saguntina* 21, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1982) Un inventari de 1930 de l'Església parroquial de Santa Maria de Sagunt. *Setmana Santa Saguntina* 22, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1984) *L'Església de Santa Maria de Sagunt en l'obra del Cronista Antoni Chabret*. Edició commemorativa del DCL aniversari del Temple 1334-1984, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1988) L'escultura gòtica de l'església de Santa Maria de Morvedre. *Semana Santa Saguntina* 28, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1991) *L'església parroquial dels Sants Joans de Faura*, Faura.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1994) Cos preciós, Sang puríssima. *Setmana Santa Saguntina* 34, 57-69, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1998) Artistes i artesans de Morvedre. Notes i documents per al seu estudi. *Braçal* 17-18, 381-413, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (1999) El retaule major de l'església de Santa Maria de Sagunt. *Setmana Santa Saguntina* 39, 209-239, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (2003) *La Mare de Déu del Bon Succés, Patrona de Sagunt*, Majoralia Verge del Bon Succés 2003, Sagunt.

MARTÍNEZ RONDAN, J. (2005) Santa Maria, màrtir. *Setmana Santa Saguntina* 45, 123-145, Sagunt.

MATEU BELLÉS, Joan F. i PALOMAR ABASCAL, Josep M. (1989) La formació de l'espai conventual al raval de Santa Anna de Morvedre, dins *El convent de Santa Anna de Morvedre* II, 203-236, Sagunt.

MUÑOZ ANTONINO, Francisco (2001) Informe sobre la intervenció en la ermita de la Sangre de la cofradia de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo de Sagunto. *Setmana Santa Saguntina* 41, 113- 136, Sagunt.

MOROS CLARAMUNT, Baltasar (1989) L'església conventual de la Mare de Déu del Peu de la Creu i Santa Anna de Morvedre, dins *El convent de Santa Anna de Morvedre* II, 237-255, Sagunt.

PLA VIVAS, V. (1999) El retaule dels Sants Abdó i Senén de l'església de Santa Maria de Sagunt. *Braçal* 19, 13-29, Sagunt.

RIBELLES VILLAR, Francisco J. (2002) La ermita de la Sangre y su cornisa combada. *Setmana Santa Saguntina* 42, 127-141, Sagunt.

TRAVER BADENES, Inmaculada (2011) Restauración de los relicarios de la cofradía de los Santos Abdón y Senén de Sagunto, dins *Actes religiosos en honor als Sants Patrons Abdó i Senén*, Sagunt.

L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA I ELS SEUS VOLTANTS

Josep Manuel Palomar i Abascal

Introducció

EL present article no vol ser un escrit exhaustiu. No pot ser-ho. La meua intenció ha sigut la de recopilar una sèrie de dades i afegir-les a les que ja sabem de l'església de Santa Maria de Sagunt. Són dades variades completades amb dibuixos, la majoria fruit de l'obsevació, que he utilitzat per a aclarir alguns dubtes que tenia plantejats al voltant de l'edifici i entre tot, en conjunt, ajuden també a completar una visió poc coneguda del temple i els seus voltants. És cert que ens falten peces i seran difícils d'esbrinar i trobar. També algunes dades estan lamentablement perdudes i els que han tractat el tema, saben de la dificultat per a traure notícies documentals noves. A la fi i poc a poc, pense que anirà obrint-se el camí i veurem alguns treballs nous que ens ajudaran a completar l'estudi de l'antiga església major de Morvedre. Ara, amb aquestes línies, més que una descripció del temple en sí, que ja està feta¹ i amb prou de cura, vull aportar algunes consideracions al voltant de la seua arquitectura i construcció, i del lloc i els voltants on es bastí, amb detalls generals d'altres edificis religiosos, que sense ànim de tancar el tema, pense que ajudaran a entendre el monument un poc més i a posar en valor aquesta important part del nostre patrimoni.

¹ Alguns autors han descrit aquesta església, entre ells podem veure: V. Cabrera, "La iglesia parroquial de Santa María de Sagunto" Boletín del Centro Arqueológico Saguntino nº 22 i J. Martínez Rondán, "L'escultura gòtica de Santa Maria de Morvedre", Revista de la Majoralia de la Sang, 1988.

L'església de Santa Maria vista des del Calvari

El lloc

Des de ben antic, una de les coses importants ha sigut l'elecció de l'emplaçament d'un temple i, segle rere segle, han pogut canviar algunes regles, però no el seu sentit. Aquest sentit sagrat esdevé molt important, tant que conformarà les característiques del lloc i els seus voltants al llarg dels segles². El lloc abasta la zona de l'església de Santa Maria i la part que es considera temple de Diana i posterior Sinagoga jueva. Pense que aquest indret saguntí és sens dubte, de caràcter sagrat i amb una continuïtat al llarg del temps³. Així podem veure aquest cas, encara que amb reserves,

² De vegades milers d'anys, com aquest lloc de Sagunt. Si és certa la posició del Temple de Diana al lloc de la Sinagoga Jueva i jo soc de l'opinió afirmativa, encara que m'agradaria veure uns bons treballs d'excavació, dones això, que tot l'indret és sagrat i anterior a Anníbal. És fàcil traure comptes de l'antiguitat del lloc.

³ Julio Caro Baroja ho explica molt bé al seu llibre *Paisajes y Ciudades* on fa referència a casos semblants al de Sagunt.

com un lloc amb un temple dedicat a Diana, i així el mostra la tradició i algunes dades antigues, però hem de pensar que sense unes excavacions no es podrà confirmar totalment⁴. El culte a Diana és molt antic i té l'equivalent grec d'Artemisa, però és d'orige itàlic i ja es venerava a Roma cap al s. VI a.C. La primera referència del temple saguntí i la seua situació la dóna Plini el Jove,⁵ situant-lo fora dels murs de la ciutat, que encara era de forta tradició ibèrica, però segurament prou hel·lenitzada i amb importants contactes culturals exteriors. Pareix que el temple ja era vell als dies de la Segona Guerra Púnica i Anníbal el respectà com a lloc sagrat. Si atenem al "pòdium" que es conserva, estava situat entre dues vessants de la muntanya del Castell formades pels barrancs que baixaven seguint els actuals carrers de l'Escola i del Castell i que deixen una franja de terreny on es formà la Jueria. Formant part d'aquest entramat s'hi troba –en un nivell més baix i a pocs metres– el lloc on hi era la Mesquita Aljama i que va ser reformat en l'època cristiana per a poder construir l'església

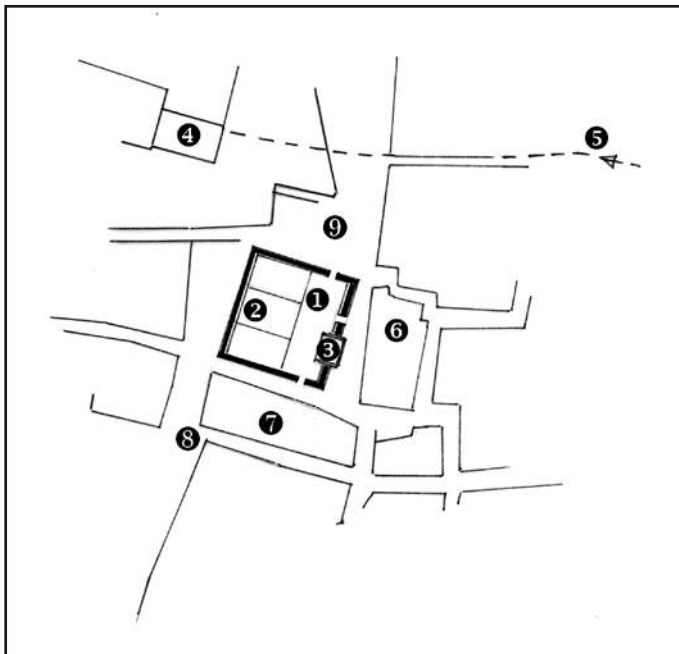
Una interpretació dels voltants de Santa Maria amb l'església sense terminar, la Sinagoga al fons o la torre exempta que guardava el pas cap a la jueria

⁴ També s'ha dit que el temple ha pogut estar al lloc del Convent de la Trinitat.

⁵ Chabret, *Sagunto, su historia y sus monumentos*, vol. II, pág. 107.

Major, amb unes dimensions de solar prou més grans. De fet, el projecte de construcció de Santa Maria abastava més enllà de la mesquita i trencà la vessant que baixava pel carrer de l'Escola i que anava avall per a eixir a l'actual carrer de la Moneta. Així, l'acabament del mur de migdia, el del sud que mira al Castell, desvià les aigües cap a la capçalera de l'absis, tant, que poc a poc augmentà de nivell la placeta dels Berenguers i es va fer necessària una defensa de pedra per a què l'aigua no entrara per la porta sud de Santa Maria. No sabem per què els musulmans no van bastir la mesquita damunt dels basaments del temple de Diana, pot ser pel seu reduït tamany (17 x 8 aprox.) o tal vegada ja hi era la sinagoga damunt. El cas és que van triar el lloc un poc més avall i malgrat la qüestió de la superposició de llocs de culte, sense unes excavacions o estudis del terreny no podem saber, de moment, si els musulmans aprofitaren alguna església cristiana antiga per a bastir la seua Mesquita Aljama. Sabem poques coses de l'arribada del cristianisme a Sagunt, encara que per la situació de la ciutat i la seua importància degué seguir la pauta de les demés terres del

Localització aproximada amb les parts de la mesquita i el carreratge dels voltants:
 1-pati, 2-naus, 3-alminar, 4-Sinagoga, 5-aqüeducte, 6-hospital, 7-cases, 8-entrada al carrer de Cavallers, 9-Placeta

litoral valencià. Amb tot i encara que no s'ha trobat amb certesa, pense que sens dubte, Sagunt disposaria d'alguna església per a servei de les primeres comunitats cristianes de la ciutat⁶. Al temps de les excavacions que van fer per a la remodelació de l'església del Salvador van aparèixer restes al subsòl que segurament pertanyen a un temple precedent, amb alguna estratigrafia anterior al període musulmà.

Les orientacions

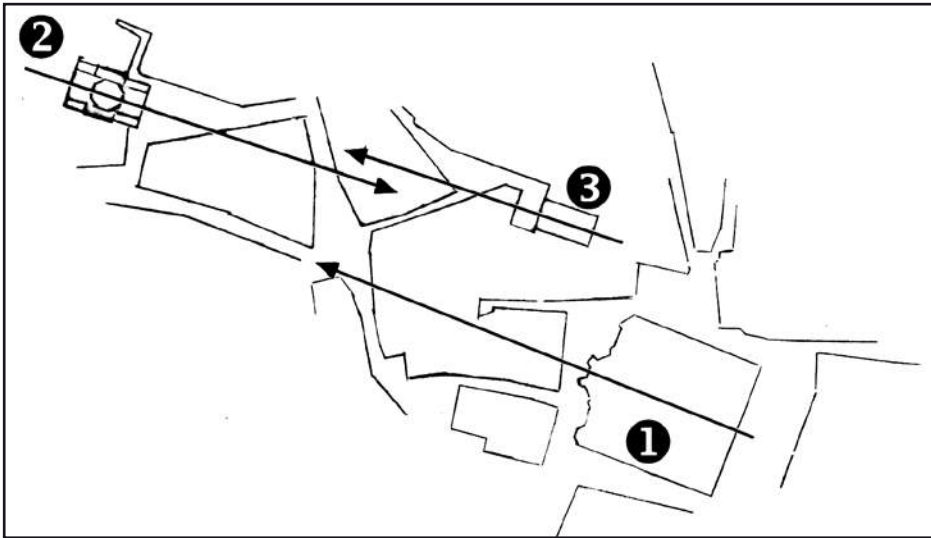
Podem veure, juntament amb la qüestió anterior del lloc, la importància de les orientacions a l'hora de construir en un lloc sagrat. Hi ha molta literatura en general al voltant d'aquestes característiques, però no conec res que parle de Sagunt i més concretament de la disposició en conjunt dels seus edificis religiosos. Després de prendre dades i mesurar els angles, és sorprenent com eixen alguns paral·lelismes i curiositats al comparar les orientacions, això sense entrar en els conceptes del seu significat i la seua validesa des de temps anteriors al mateix edifici de culte. Vitruvi va descriure el tema de l'orientació així: "La orientación de los templos de los dioses inmortales debe establecerse de la siguiente forma: si no hay ningún obstáculo y si se presenta la oportunidad, la imagen sagrada, que será colocada en la cella, se orientará hacia el occidente, con el fin de que quienes se acerquen al altar para inmolar o sacrificar víctimas, miren hacia el oriente y hacia la imagen sagrada situada en el templo." Si hem de tindre en compte estos preceptes el nostre suposat temple de Diana no els compleix, però tampoc altres que es van fer a Sagunt, per exemple el del Foro⁷. He comparat diverses orientacions de temples antics i he de dir que hi ha de tot, de manera que no he pogut sistematitzar conseqüències, com a molt comentar alguna curiositat. Un exemple: l'orientació de l'eix del Temple de Diana a Sagunt, forma amb el nord uns 70° aproximadament i és exactament la mateixa orientació que té el temple d'Artemisa a

⁶ Recentment Manuel Civera ha treballat el tema de la mort i trasllat del cos de Sant Vicent i la situa prop de Sagunt amb el seu soterrar a vora camí, fora dels murs, possiblement en el lloc mateix de l'església del Salvador de Sagunt. Podem veure també "Vestígios del Paleocristianismo en Sagunto" de Juan A. Millón, en el llibre de la Majoralia del 2010.

⁷ No sols a Sagunt, també s'orienten diferent altres temples romans. És a dir, que la regla no era d'obligat compliment i degueren d'haver altres conceptes al voltant de l'orientació.

la ciutat turca d'Efeso, encara que les façanes dels dos són contràries⁸. Les que pareixen que no són una coincidència són les orientacions semblants, quasi totalment paral·leles, de l'antiga seu de la Confraria i la nova, l'actual ermita de la Sang. La seu nova de la Confraria es va fer els primers anys del segle XVII, ben proporcionada i amb caire del renaixement i va ser orientada de la mateixa manera que la seu vella, com si estiguessen mirant-se cara a cara⁹.

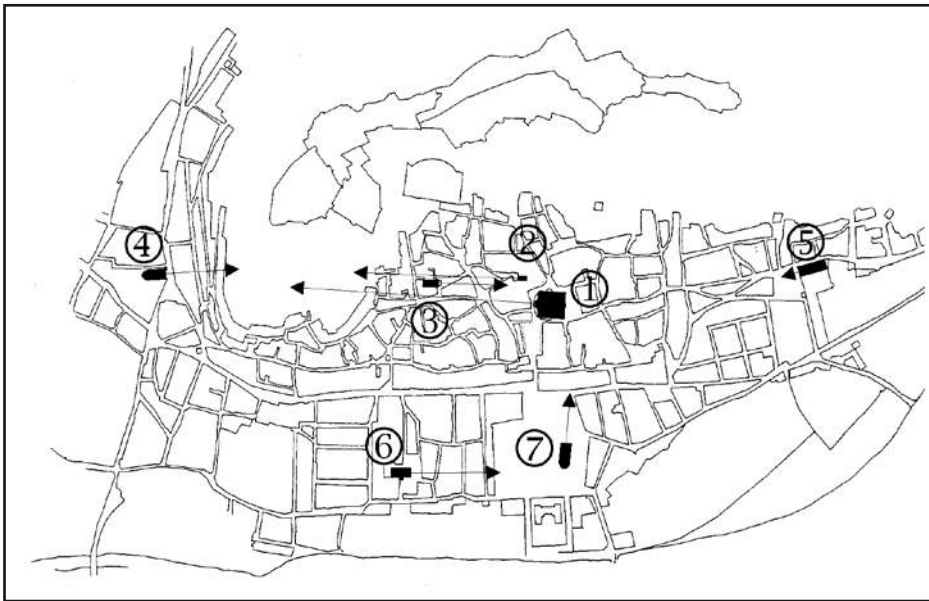
Orientacions: 1-Església de Santa Maria (antiga Mesquita Major)
 2-Sinagoga (suposat temple de Diana i antiga seu de la Confraria)
 3-Ermita de la Confraria de la Sang (Sang Nova)

El tema de la mesquita és diferent. Des de poc després dels primers estadis d'expansió de l'Islam les mesquites s'orienten cap a la Meca i de fet el Corà diu: “Des d'on vulga que isques (a fer l'oració) torna la cara cap a

⁸ Les dades estan agafades del Google Earth i poden variar un poc. Segurament és una coincidència i no hi ha res a veure, però no deixa de ser curiós.

⁹ Sóc conscient que l'ubicació de la Sinagoga de Morvedre ha generat diverses opinions, almenys dues serioses i jo he triat la que m'ha paregut més convenient, sense desmereix cap altra. De fet els documents parlen de dues sinagogues, una vella i una eixemplada posterior, ja que la població jueva augmentà. Apreciacions contingudes ens parlen d'uns 600-800 jueus al s. XV i a la seu vella amb comoditat, no entren ni 100.

la Mesquita Sagrada”. La sura¹⁰ és ben explícita i la direcció cap a la Meca molt clara. Però com sol passar sempre, no és tot tan perfecte i es troben mesquites amb variacions d’orientació notables. Ací a Sagunt la direcció a la Meca es troba dins del quadrant sudest i el mur de la *Quibla* es bastí en esta direcció, aproximadament uns 16° encara que com ja he dit, sense unes excavacions o estudis del terreny no és segur on va estar. De fet es poden trobar diverses variacions d’orientació cap a la Meca i altres, fetes amb la mateixa direcció (o aproximada). La diferència radica en què per a orientar cap a la Meca, un bon arquitecte amb brúixola i coneixements geogràfics (el supose ajudat dels *Alfaquíes*) pot bastir el projecte, però per a orientar com la mesquita de la Meca es necessiten coneixements d’astro-nomia, ja que aquesta mesquita està construïda prenent els 60° cap al sud de la direcció est, determinada per l’orto de l’estrela de Canopo. Bé, si atenem el cas de Sagunt no tenim cap resta actual per la que es pugja con-jec-turar la seua orientació, encara que sí es pot bastir una hipòtesi. Al dibuix que fa Antón Van den Wynngaerde del Morvedre de 1563, ens mostra una

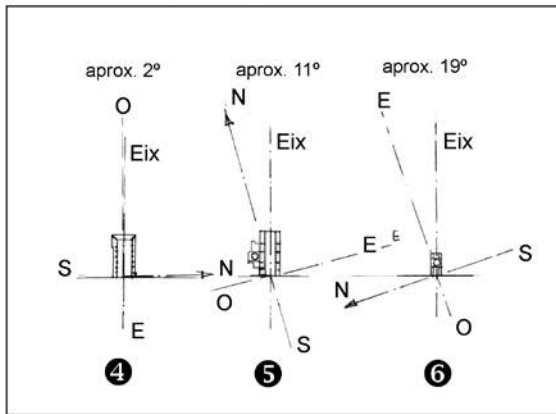
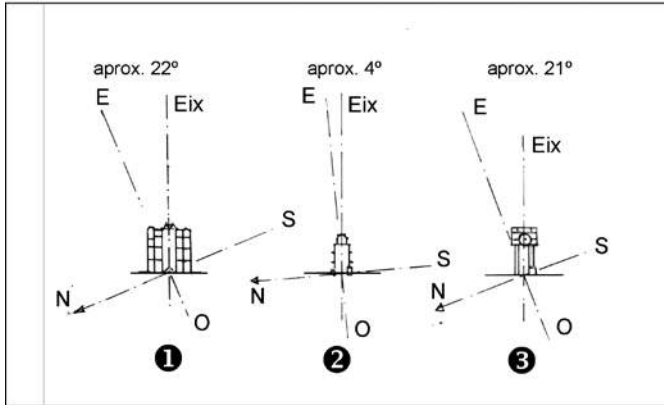
Vista general de les orientacions: 1-Santa Maria, 2-La Sinagoga, 3-La Sang Nova, 4-El Salvador, 5-Santa Anna, 6-La Trinitat, 7-Sant Francesc

¹⁰ El Corà (2,145).

vista general del poble¹¹ i apareix també l'Església de Santa Maria sense terminar, amb un element de l'antiga mesquita: l'alminar. Es pot veure la torre, emmarcada dins del mur de tanca de l'oest i per la seua situació,

Orientacions

- 1-Església de Santa Maria
- 2-Església del Salvador
- 3-Església de la Trinitat
- 4-Església de Santa Anna
- 5-Església de Sant Francesc
- 6-Ermita de la Confraria de la Sang

¹¹ Una descripció de Sagunt al s. XVI es pot veure en: Rosselló V.M. (dir.) *Les vistes valencianes d'Anthoine van den Wijngaerde* (Morvedre, Mateu-Palomar). València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, Generalitat Valenciana, 1990.

podem aventurar que les orientacions de la Mesquita i la de Santa Maria van ser molt semblants.

Fins i tot és possible que s'aprofitaren alguns fonaments puntuals de la mesquita per a bastir una part del mur sud de l'església, encara que com ja he dit, l'eixamplament es va fer cap a la plaça Major i cap a l'oest i segurament van haver d'omplir un bon tros de desnivell per a igualar el paviment de l'església. Amb tot, podem suposar la Mesquita Aljama de Sagunt configurada per un rectangle aproximat, amb 3 naus i pati i l'alminar esmentat. L'aigua per a la font dels rituals es podia prendre de l'antic aqüeducte que passa per dalt i que portava l'aigua a una cisterna baix de la Sinagoga.

Abans de la conquesta de Jaume I ja hi hagué a Sagunt un temple cristià i vull referir-me a l'església que el Cid manà fer després de la seua entrada a Sagunt. La dedicà a Sant Joan i no degué ser molt gran. Per la data de la fundació, cap al 1098, la supose una menuda església de reconquesta que posteriorment donà nom a una de les parròquies del poble, de la que coneguem els límits però no ens ha arribat cap edifici que certifique el seu emplaçament. Sabem pels treballs de M. Civera¹², la importància d'aquesta confraria en la formació del raval de Sant Francesc i la seua relació amb la comunitat jueva saguntina, almenys la conversa. El cas és que la Confraria de Sant Joan obté llicència al 1288 i jo la supose amb cases i capella. Després es bastí el primer convent de Sant Francesc, cap al 1300. Davant de tot açò, podem veure al dibuix de Wyngaerde, una capelleta que pot ser la de Sant Joan¹³, darrere mateix de l'església del Convent de Sant Francesc i, encara que no la he dibuixat als plànols, tindria –com el Salvador o la Trinitat– una orientació semblant, cap a l'est. Mentre que l'església del convent franciscà era prou més gran i amb l'eix ben diferent (amb direcció més nord). També en aquesta època inicial, els dominics que s'instal·len extramurs cap a l'oest, (Santa Anna) fan la seua capella vella amb direcció nord, i en la remodelació barroca posterior¹⁴

¹² “La gènesi de la Setmana Santa saguntina”, M. Civera, Llibre de la Majoria, 2008.

¹³ Pero també, com em va comunicar J. M. Rondan, pot ser la capelleta de la “Porciúncula”, construcció menuda però tradicional als convents franciscans.

¹⁴ Supose aquesta direcció per a la capella antiga, però al dibuix de Wyngaerde no es veu molt bé. Per a la construcció de l'església barroca s'aprofità part del convent antic, però desballestaren la capella antiga i una gran torre de protecció que hi havia al costat. Veure: “La formació de l'espai conventual al raval de Santa Anna de Morvedre”, pàgs. 203-236, de J. Mateu, J. M. Palomar, a *El Convent de Santa Anna de Morvedre*, Sagunt, 1990.

canvien l'eix de l'església a la direcció est-oest, amb direccions ortogonals quasi perfectes. Al convent de la Trinitat no hi ha canvis d'orientació i la capella antiga s'orienta igual que l'església conventual posterior, amb direcció est-oest i la porta cap a ponent. Amb una orientació canònica però diferent, tenim l'església del Salvador, amb una desviació lleugera de la direcció est-oest. Al plànol general he dibuixat les orientacions amb el nord magnètic actual (no és fixe en el temps) ja que el geogràfic actual encara no es gastava i es poden veure les afinitats de direcció de les esglésies saguntines.

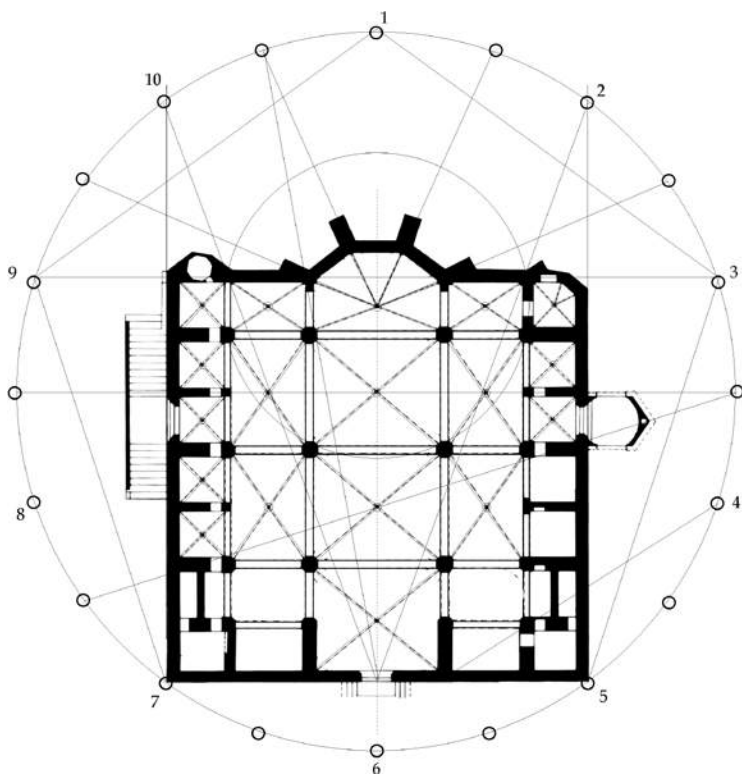
La construcció de Santa Maria

El procés de construcció de l'església de Santa Maria va ser molt llarg. Una altra vegada és Chabret el que ens dona les dades per a formar la seqüència constructiva, tot i que estudiant el monument es poden veure les característiques de la seua arquitectura i les discontinuïtats exteriors, de les que es pot deduir (amb cura) les seues fases. Sabem que des dels primers temps de la conquesta es va fer servir la Mesquita Aljama com a església¹⁵. Primerament van fer la consagració del lloc i jo suppose que interiorment s'adaptaren algunes parts per a la celebració de la litúrgia, bastint algun altar menut o imatge i la col·locació, pot ser d'alguna campaneta a l'alminar. El que sí que sabem és que s'han trobat alguns carreus de la *sillera* que suposem de la mesquita, amb lletres ben diferents de les marques típiques dels canters. Els treballs de J. Corell han donat llum a les marques, considerant-les l'inscripció de consagració de la mesquita, que van dedicar a Santa Maria¹⁶. Així van passar uns anys, molts, quasi un segle, des del 1240 fins al 1334 (aproximadament) en què –segons la làpida fundacional– es posà la primera pedra, encara que el projecte i els preparatius començaren segur uns anys abans. Res no sabem de l'arquitecte ni per suposat dels plànols inicials, però atenent algunes pautes de desenvolupament geomètric en estos edificis, he considerat adjuntar uns dibuixos que he fet al voltant del seu possible traçat. És clar que l'arquitecte es basà en la geometria per a traure la planta (i l'alçat) i encara que

¹⁵ Sabem que repobladors cristians hi havien ben pocs, al menys fins l'expulsió dels musulmans el 1248.

¹⁶ J. Corell. *Inscripcions romanes del País Valencià (Saguntum i el seu territori) I*, Universitat de València, 2002.

sols puc constatar les coincidències amb la radiació del quadrat amb el decàgon, es veu que eixen les divisions principals, però sospite que per a dissenyar el conjunt, amb tots els seus elements, l'arquitecte va emprar propostes i càlculs molt més complexos¹⁷. Segons els treballs del professor Ernst Moessel, la majoria de les plantes de les esglésies del gòtic es poden traure de la inscripció i divisió en cercles directors de polígons regulars, normalment de 5, 10 o 20 costats. Al dibuix de la planta que hi adjunte, es veuen aquestes figures i, tot que he intentat no fer-lo molt complicat, he de dir que hi ha més afinitats. També s'ha de tindre en compte les possibles errades ja que és un dibuix aproximat, amb dades de referència i amb una escala menuda, de manera que amb mesures més acurades és

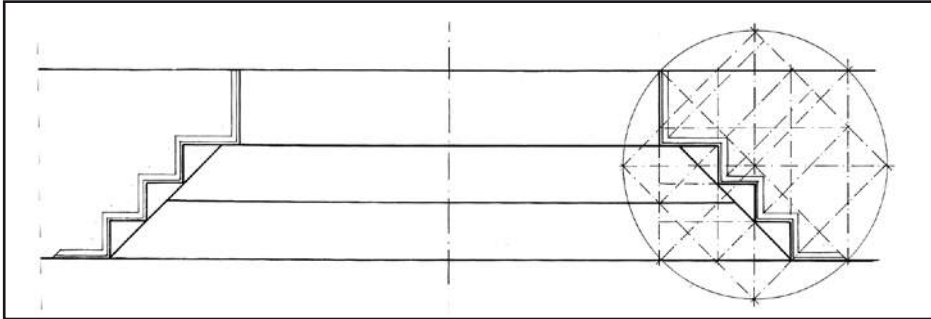

Traçat geomètric de la planta de l'església de Santa Maria de Sagunt

¹⁷ Per al dibuix de la planta he utilitzat el mètode de segmentació polar de Moessel. Veure: M. C. Ghyka, *El Número de Oro I, cánones de la arquitectura mediterrànea*.

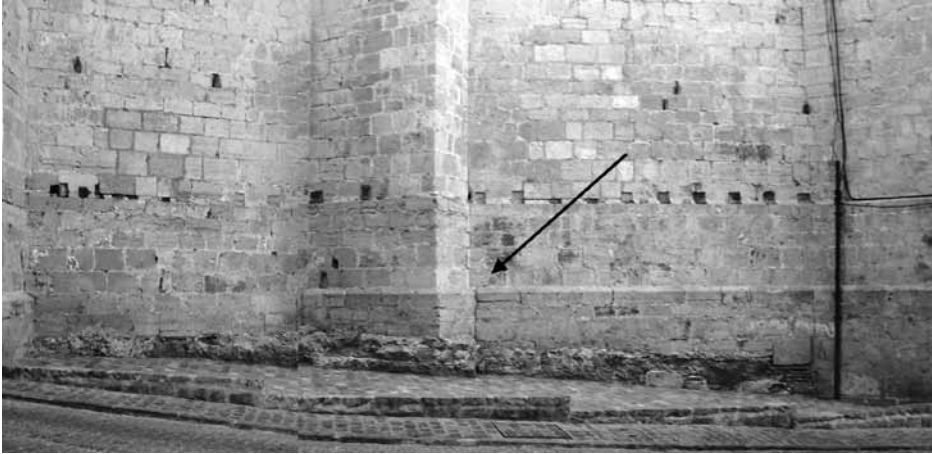
segur que apareixeran algunes variacions menors. De totes formes estic convençut que el traçat originari també les té, per exemple la seua planta quadrada que no és quadrada, encara que les mides s'assemblen molt a la llargària de les cordes de soguejar, mesura molt antiga per a les longituds de les terres, que es gastava ja en temps del rei Jaume I, amb uns 41 m aproximats, unes 45/46 vares valencianes de 0'907 m.

Dibuix de la planta de la porta nord, amb el traçat de la base de les columnetes

Podem imaginar els principis del projecte amb les dificultats per bastir la planta. Aquells primers dies de treball on l'arquitecte ho va tindre regular, doncs encara que disposava de plànols del projecte¹⁸, no va poder estendre i dibuixar la planta a terra, amb mesures reals, ja que anaven derrocant i obrint solar conforme avançaven i així al lloc de la planta hi havia cases, un fossaret, un molí d'algeps per a l'obra i l'antic hospital de Na Marceña. La seqüència de construcció la dona Chabret, encara que amb el dibuix de Wyngaerde es pot matissar algun detall. Així, cap al 1334, començarien a fer l'absis derribant alguns trams de la mesquita, la quibla i part del mur de tanca del sud, respectant tot el que podien per a poder celebrar aproximadament en cobert. Dels primers temps de l'obra són els basaments de l'absis que es veuen actualment i que van eixir al derrocar, els anys 70, unes casetes menudes (sagrísties) que hi tenia afeegides. Els seus contraforts exteriors presenten uns detalls en la base, unes discontinuitats de pedres sense trabar o trabades interiorment, que no he vist en cap altre lloc.

¹⁸ Sóc del pensar que encara que no ens han arribat i són escassíssims els exemples de dibuixos d'esglésies d'aquest temps, sense ells és prou impossible fer un projecte i n'hi haurien segur, també a Sagunt.

Basaments de l'absis on es veu el llit de morter on descansa la *sillera*

Al temps del començament de l'església tenia Morvedre 1435 focs¹⁹, pot ser més, amb segurament prop de 7.000 habitants, la qual cosa suposa una bona densitat de població per a la part central de la vila. Si els cristians eren majoria, era impossible celebrar tots plegats la missa major i consta que els fidels tenien que escoltar la celebració fora, de manera que es va decidir portar avant un projecte que sembla, per a l'època, molt gran i costós²⁰. Així trobe just relacionar les parts de la seua construcció amb els esdeveniments històrics pels que hi va passar la vila i sobre tot pel nombre de gent que hi vivia, basament econòmic sens dubte, per a les despeses que costà la seua edificació. Depenent dels diners dels quals disposaren, es podia augmentar les colles d'obrers dedicats; aquestos no treballaven tot l'any, ja que la mà d'obra, de vegades, era més necessària per a altres faenes, agrícoles sobre tot. Per a fer-nos una idea de la magnitud d'aquest tipus de projectes podem assenyalar que un picapedrer normal podia fer diàriament amb disposició de material, un parell de blocs esquadrats i amb les cares repicades²¹. A banda hi tenim les parts

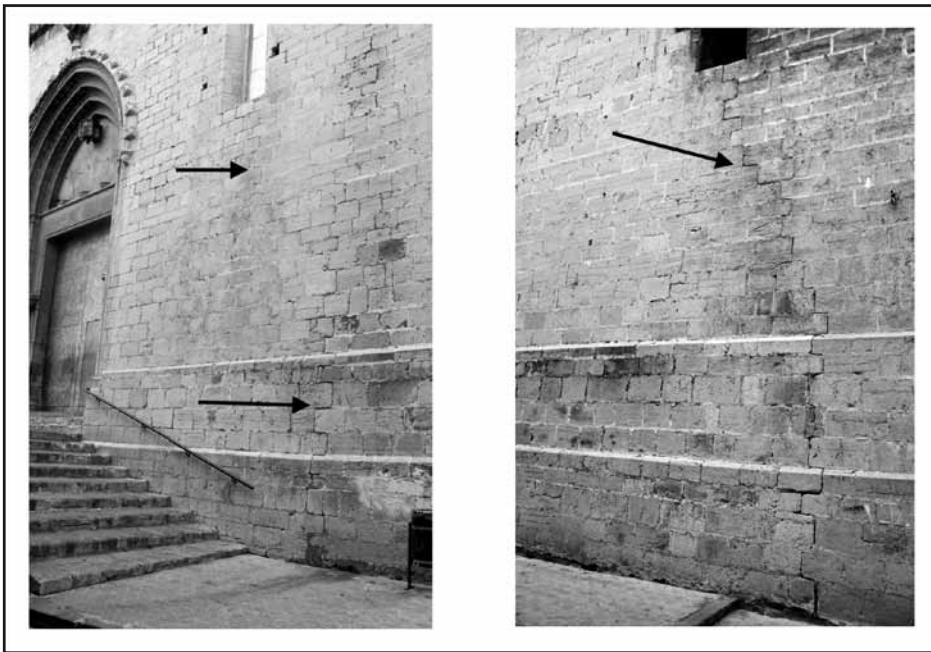
¹⁹ “La población de Morvedre durante los siglos XIV i XV”, J. Villalmanzo i J. Aleixandre, *Braçal* 11-12.

²⁰ El 1337 va donar permís el rei a la vila per a posar un impost a la venda de carn per 3 anys i augmentar un poc les rendes per a la construcció de l'església. A. Chabret, *op. cit.*, vol. II, pg. 474.

²¹ La veritat és que varia molt segons la pedra, el tamany i la terminació, però més o menys per a fer-nos una idea del treball.

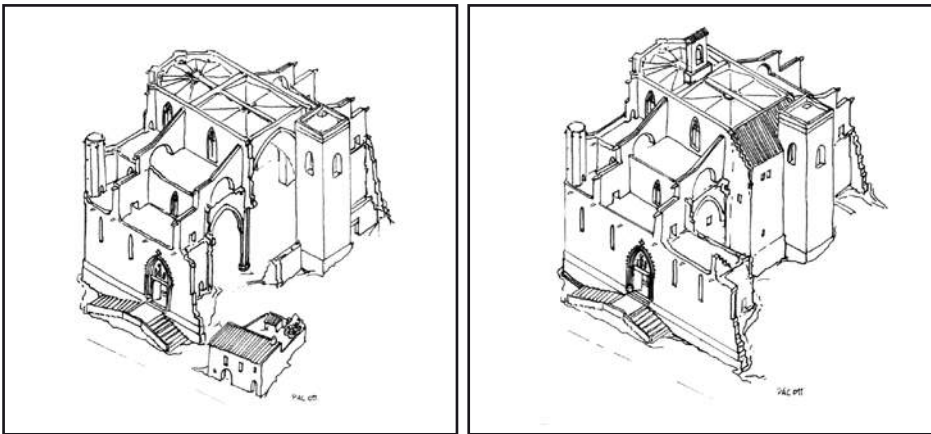
molturades i les escultures que, encara que fetes en pedra més febla (no sempre), més fàcil de treballar, eren molt complicades i normalment sols les podien fer picapedrers especialistes. De totes formes, el començament de la construcció queda dins del període de l'expansió de la pesta negra a València, el 1334 i es completa amb l'intensa fam que patiren també les terres valencianes cap al 1345-1347, amb pujada de preus, etc. També contribuï a la ralentització de les obres els esdeveniments de la Guerra de la Unió a Sagunt el 1347-48, de manera que els treballs no degueren d'anar molt bé i podem imaginar les obres parades o amb lentitud. Si els treballs continuaren a poc a poc no tardarien en tindre altres parades i desfetes. La guerra amb Castella destrossà Sagunt. Cap al 1363 ja està la vila altra vegada en guerra, amb l'ocupació de les tropes castellanques i els setges alternatius i operacions militars, que despoblaren la vila i paralitzaren les obres de l'església. Encara que tornaren alguns veïns, van haver de repoblar amb gent d'Oriola i es van rebaixar les contribucions perquè no hi havia literalment per a res i, naturalment, es produí una llarga parada a les obres.

Línies de discontinuïtat en les obres del mur nord

Així, es pot fer una hipòtesi al respecte de les línies de discontinuïtat que presenten els murs exteriors de l'església, de manera que amb

prudència es pot datar la primera del mur nord i la del mur sud, ambdues prop de les portes laterals, com les de la guerra amb Castella (aprox. 1363-67) on es van paraitzar les obres durant molt de temps²² i la segona del mur nord, que és el límit de l'obra gòtica i pense que es pot relacionar amb els successos del temps de les Germanies. Les naus eren inacabades, però sembla que hi disposaven de coberta, ja que al 1428 es celebraren corts a Morvedre i es van fer a Santa Maria. Amb tot, l'obra realitzada en el s. XV va ser molt poca i sabem pel Morabatí que la població, font majoritària de les rendes, disminueix progressivament durant tot aquest segle XV. Com diu Chabret, es repregué el treball cap al 1431, encara que l'església com a lloc de reunió i culte ja funcionaria normalment, habilitades les parts de les naus construïdes. Hi ha que imaginar les obres avançant lentament, malgrat totes les dificultats, com la pesta de l'any 1523 que es cobrà cinc-centes víctimes a Morvedre.

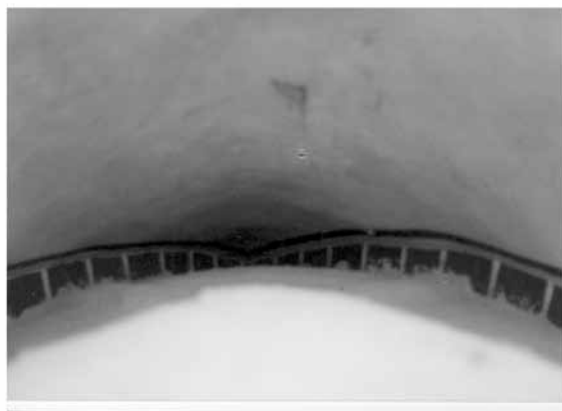
Dues vistes de l'evolució de l'església al seu període gòtic: 1334-1570/80

Als dibuixos de l'evolució en el període de tipologia gòtica, he representat les obres sense bastiments ni andamis, que segur que hi tindria alguns, sobre tot a la banda oest, en les parts inacabades. També s'hi pot destacar la torre per a pujar a les terrasses de les naus, ara oculta parcialment pel campanar i la coberta plana, sense teulada, típica en els temples

²² Chabret diu que no van tornar a començar fins el 1431 i cita un document, un protocol del notari de la vila, Joan Ferrer, que estava a l'Arxiu Parroquial.

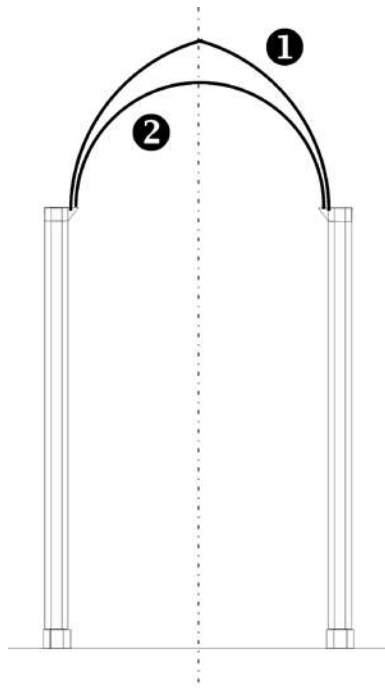
grans d'aquest període. Al respecte de la dita coberta, es pot dir que amb el temps donen més problemes que les de cobertes de teula amb vessants i era normal que una de les obres més profitoses, fora el manteniment del sostre i en molts casos es resol afegint damunt una coberta de teula. La continuació de l'església amb el gust del barroc ja tingué en compte aquest detall i la coberta a dues vessants es va fer al temps de l'acabament de les obres. El projecte per a acabar Santa Maria en l'estil barroc començà amb la reprimació de l'interior, lluint les voltes gòtiques i afegint elements decoratius clàssics. D'aquesta primera decoració feta cap a les darreries del s. XVI sabem poca cosa, encara que als anys 70 vam poder traure algunes fotografies de l'interior de la volta gòtica, on es veu el lluit d'algeps

Fotografies de la volta gòtica amb el lluit, les ratlles negres i el perfilat de les juntes de les dovel·les

i apareixen unes ratlles negres remarcant els contorns. Anys després es confirmà aquesta disposició en les obres que es van fer a l'església (1988), amb una bona intervenció, sobretot per la restauració dels finestrals gòtics i la consolidació de les cobertes²³.

El cas és que calia terminar l'església i van mantindre les mesures generals però no les formes. Així, per a poder continuar la nau central amb volta gòtica apuntada, bastiren la volta de continuació de mig punt,

Esquema de les voltes: 1- Volta gòtica amb nervadures i closca de rajoles verticals
2- Volta barroca amb closca de rajoles horitzontals

²³ Pels anys 70, pujàrem a les teulades de l'església de Santa Maria per a fer unes fotos i es vam atrevir a entrar dins del sostre, passant per la passarel·la superior que no estava en molt bon estat. Entràrem dins i vam dotorejar pel fosc passadís que travessa la teulada de banda a banda, dividit interiorment en tabics conillers de rajola, però que deixa veure la coberta vella. Hi ha un forat menut en la volta gòtica i per ell penjàrem una càmera d'on traiguérem alguna foto, no massa bona. Hi pujàrem en dues vegades: Manuel Familiar Ramos, Juan C. Borjabad Piedra, Vicent Forment Romero, Alberto González Téllez i jo mateix. En la darrera, cridàrem a Josep Martínez Rondan, que sabíem que li agradaven molt estes coses.

però un poc més baixa, de manera que per a evitar la discontinuïtat de formes van fer una sota volta de mig punt, baix de la gòtica i l'enllaçaren amb la nova dels trams de l'acabament. Hem de dir que quan la construcció no va tota a una, la manera més segura de construir és de fora a dins, és a dir, primer els murs exteriors amb els contraforts i per últim les voltes de la nau central. Així és com es va fer a Santa Maria.

Malgrat el desastre que suposà la pesta dels anys 1647-48, els treballs avancen i el 1666 finalitzen les obres de la nau de l'Evangeli (nord)²⁴ i continuen les de l'Epístola (sud). Tot açò donarà que a principis del s. XVIII comence la part final de la construcció. Chabret nomena l'acta de conclusió signada el 1703 i fa referència a la colocació d'una pedra testimonial en els fonaments, per a poder tancar tota l'església amb el mur de la façana i la porta principal. Pocs després, passada ja la guerra de la Successió, cap al 1717, ja eren acabades les naus laterals i havien traslladat les restes que anaven eixint del fossaret antic, als vasos dels capellans, dins de la part vella. També derrocaren l'antic alminar i el mur que tenia afegit i que dividia l'obra vella de la nova, terminant definitivament la volta de la nau central i la coberta de teula. L'església es donà per terminada cap al 1730, encara que interiorment continuaren amb la decoració de capelles i altars, i bastiren noves sagristies per l'exterior de l'absis.

Per a terminar, vull comentar alguna cosa dels campanars. El primer campanar de l'església de Santa Maria va ser l'alminar de la Mesquita Major. Gràcies a la vista de Wyngaerde, on es veu una interpretació de l'església en obres, podem esbrinar alguna cosa d'aquesta torre i per la proporció al dibuix, sembla que té pràcticament la mateixa alçada (sense el remat) que la nau central. De planta quadrada, estava situat més o menys centrat en la dita nau principal, però separat uns metres de la segona arcada. També és segur que hi disposava de campanes i d'un rellotge mecànic antic, documentat cap al 1550²⁵. El document de l'Arxiu Municipal mencionat per Chabret diu que la campana per al rellotge i el mateix rellotge eren al "minarete" en el 1569, encara que al dibuix citat de Wyngaerde no es veu el rellotge, però sí el lloc de les campanes. El dibuix dona peu a algunes interpretacions sobre l'estat constructiu de l'església i l'orientació

²⁴ A. Chabret, *Sagunto*, vol. I, pàg. 402.

²⁵ "José Armany, campanero de Valencia, refundió en 1550 la campana mayor de la parroquia, que llevaba el nombre de María Salvaterra. El consejo de la villa acordó en 7 de Febrero de 1569, la construcción de otra campana para el reloj y el día 2 de Junio quedó colocada sobre el minarete de la torre parroquial." A. Chabret, *Sagunto*, vol. I, pàg. 391.

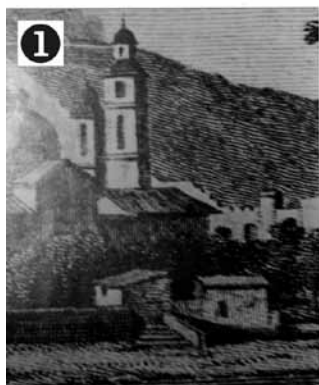
del campanaret de l'espadanya i jo, sense tancar altres opinions, he intentat ordenar els elements basant-me en el mateix dibuix però també en la planta real del temple. Així, aquest campanar menut sembla orientat al nord i jo l'he dibuixat transversal (est-oest) a la nau i recolzat en el primer arc de la volta principal. Com a altres parts del dibuix, Wyngaerde

L'església de Santa Maria de Morvedre al dibuix d'Antón Van den Wyngaerde, 1563

magnífica alguns elements, per exemple la torre per a pujar a les teulades, i dona també informació difícil de classificar si atenem a la data, ja cap a l'acabament del s. XVI. Si aquest projecte gòtic s'hagués bastit amb continuïtat, segurament haurien fet una torre campanar exempta, pot ser octogonal, prop de la façana amb la porta principal, com en altres monuments semblants de la comunitat²⁶. Anys després, les obres per a la terminació de l'església comporten el derrocament de l'alminar i l'espadanya, i cap al 1707 comencen el campanar barroc. Jo pense que per a donar-li una ubicació amb més relleu, trien el lloc que coneguem, encarat a la plaça, tot i que el carreguen a la cantonada nord aprofitant un contrafort i la dita

²⁶ V. Cabrera, "La Iglesia Parroquial de Santa María de Sagunto", *Arse* n° 22, 1987.

Diferents vistes del campanar barroc de l'església de Santa Maria de Sagunt.

1-Vista parcial d'una panoràmica del Viatge de Laborde.

2-Part d'una fotografia de principis del s. XX

3-Part d'un full de dibuixos de Sagunt signat per "Aymat"

torre per a pujar a les terrasses, que quedà mig amagada al seu interior. El resultat va ser un campanar alt, un poc desgàrbat, però imponent ja que a la seua pròpia alçada suma la de la mateixa nau on carrega i amb els altres campanars saguntins, va ser durant molts anys el referent a l'horitzó per a tots els viatgers que entraven per la part d'Almenara. En les fotografies apareix amb rellotge, que pot ser l'antic traslladat de l'alminar. El remat i el cos de les campanes desaparegueren en la Guerra del Francès, supose que després del setge de les tropes de Suchet, ja que els llocs alts són ideals per a corregir el tir de l'artilleria i veure bé on cauen les seues bales²⁷.

²⁷ He llegit que són els francesos els que desmonten els campanars de la vila per a evitar les enfilades del Castell. Allí es defensaren els espanyols i l'asetjaren els francesos amb la seua artilleria, així que són els francesos els que s'aprofiten dels campanars per a reglar el tir i es suposa que després, quan ells hi són al Castell, desmonten els dits campanars per a què els espanyols no puguen fer el mateix.

Jo supose que el treball de desfeta el van fer manualment amb pics etc... però no seria estrany que s'hagués utilitzat alguna càrrega de pólvora menuda ja que el campanar no quedà molt bé i poc a poc, al llarg del que restà de segle XIX deixa de ser segur, amb aigüeres i solsideis. En les vistes del campanar barroc podem veure part del gravat de Laborde on s'aprecia la torre sencera²⁸, encara que estilitzada, amb el cos de les campanes i el superior amb un simboret cobert. En la fotografia de començament del s. XX es veu el rellotge baix del cos de les campanes i ja han desaparegut els cossos superiors, però han fet una terrassa voltada d'una barana decorada amb boles. El dibuix d'Aymat

ens mostra l'església des del Calvari, proporcionada però amb errades als detalls. Segurament la vista és de finals del s. XIX i es pot veure el campanar amb la barana i un penell centrat²⁹. Els problemes consegüents al deteriorament del que quedava de la torre s'agreuaren a principis de segle i cap al 1902 es va fer un estudi, que no donà solució per qüestions econòmiques, de manera que davant del perill que suposava va ser derrocat el 1904. Ràpidament començà la construcció del nou campanar al mateix lloc i el 1912 es verificà la seua inauguració. No és, al meu entendre, un campanar estèticament molt aconseguit, però és més alt que l'antic i sobretot més lleuger.

No voldria terminar sense comentar uns detalls al voltant de la bondat del disseny de l'església i l'excel·lència de la seua construcció, almenys

²⁸ El de Santa Maria és el més alt, l'altre és el de l'església del Convent de la Trinitat, que es veu per les alineacions del dibuix.

²⁹ Vull donar les gràcies a F. Torrijos per les atencions en la consulta d'alguns gravats i imatges de la seua col·lecció.

la part que pertoca al gòtic. Bé, després de totes les vicissituds en el temps i mirant els detalls del temple, és clar que podem parlar de tres grans afegits constructius que el traçat inicial no contemplava: la sota volta barroca, la teulada i el campanar. El que vull dir és que els afegits pesen i són suportats per estructures no dissenyades en principi per a ells, i encara que el tema és seriós, no s'han detectat fins ara problemes estructurals greus³⁰. Fent uns càlculs amb mesura, sols la teulada pot pesar més de 50 tones, i em deixen la tabiqueria interior. La closca de la volta baix de la gòtica en taulells pot arribar a les 20 tones, i no vull pensar el pes del campanar i la pressió que suporten els murs i contraforts on es recolza. Personalment el gòtic m'agrada, no arriba a ser una feblesa meua, però entenc que els arquitectes i mestres d'obres d'aquella època, de vegades desconeguts, assoleixen una categoria excepcional tant per les tècniques com per les seues obres i aquesta de Santa Maria de Sagunt és, sens dubte, una molt digna representant.

³⁰ Agrair també a E. Tort Viñals algunes consideracions d'aquesta part final i comentar que he llegit en algun lloc que no fa molts anys, al temps d'una remodelació, tingueren que llevar la teulada de la Catedral de València per problemes del pes i deixar-la a l'antiga, amb coberta plana.

EVOCACIÓN

Juan Francisco Campos Salvador
Mayoral del año 2002
y Vicesecretario de la Junta Directiva

EN esta mi colaboración para la revista de la Semana Santa Saguntina quisiera evocar algunos detalles desde su fundación y hasta nuestros días del Real y Pontificio Monasterio de Santo Espiritu del Monte de Gilet.

Corría el año 1399 la Reina María de Luna esposa de Martín IV también llamado (Martín el Humano), dicha Reina escogió la Ciudad de Valencia como residencia Real en ausencia de su marido, dicha Reina procesaba mucha fe y sentimientos hacia los Franciscanos y con mucha devoción hizo fundar en el valle de Toliu, en aquella época en el término de Murviedro, mas tarde paso a ser término de Gilet.

Era un paraje apartado de las poblaciones y sobre una antigua masía existente en el lugar mandó realizar las obras necesarias para la construcción del Monasterio, para que dicha Orden realizara allí sus oficios, según constan en la escritura de donación del 21 de Octubre de 1404, la propia Reina nombró al primer guardián Fray Bartolomé Borrás, el 31 de Enero del mismo año encontrándose en el castillo de Burriana, se encuentra allí con Na Jaumeta de Poblet, Sra. Feudal de Gilet, la cual hace donación a la Reina de una masía y todas sus tierras colindantes que poseía en el Valle de Toliu.

Dña. María de Luna vio que era el sitio ideal para levantar dicho Convento Franciscano, lo firma el Notario Real D. Antonio Valls el 31 de Enero de 1402 dando fe de ello.

Como no era de su jurisdicción una Fundación Religiosa, solicitó al Papa Benedicto XIII que firmara la bula el 16 de Agosto de 1403 ordenando se haga todo según el consejero de la Reina Fray. Francisco Eximenis,

y a partir de ese momento comienza la habilitación de dicha masía para convertirla en convento.

Al tiempo le comunica a su esposo el Rey Martín IV que aprobó la obra e hizo la donación al Monasterio de todo el valle de Toliu, dicho Rey firmó el Decreto de donación en Valencia en 3 de Marzo de 1404, tercero de su reinado.

La generosidad de la Reina fue mas allá, como lo frailes estaban lejos de núcleos urbanos para pedir limosna les dotó con una renta anual de cinco mil sueldos y aumentó con otros dos mil en sus disposiciones testamentarias, los religiosos admitieron en calidad de limosna, pero mas tarde la renunciaron por ser contraria a las directrices de dicha Orden.

El día 21 de Octubre de 1404 con la donación firmada por la Reina, queda fundado el Monasterio que, por voluntad de la misma se llamaría Santo Espíritu del Monte bajo las directrices de Fray Francisco Eximenis, el cual había estudiado filosofía y teología en Valencia, dicho Fray fue consejero espiritual de la Reina a la vez de su albacea testamentario, desde su fundación dicho Monasterio se convierte en difusor de la llamada observancia de la O. Franciscana en España que, con Chelva y Manzanera servían el germen de la Provincia observante de Aragón, subdividida mas tarde en las Provincias de Aragón, Valencia, Baleares y Cataluña.

La voluntad de la Reina queda firmada en el documento de donación del 21 de Octubre de 1404.

La pequeña fraternidad comenzaba su andadura intentando acomodarse a la regla de San Francisco de Asís y la misión de todo era cumplir el Santo Evangelio.

A primeros de 1405 la Reina mandó a su Tesorero librarse 35 florines de oro y se los diese a Fray Bartolomé Borrás, para comprar naranjos, limoneros y otros frutales para el sustento de los frailes, por ello me da pensar que los primeros naranjos y limoneros de la Provincia debieran ser los de Santo Espíritu.

Dicha Reina por los privilegios que le otorgó el Papa Benedicto XIII nombró Vicario del Convento al Padre Bernardo Escorihuela, en el año 1425 el Canonista P. Campeáis coronó los trabajos de sus antecesores consolidando la vida fraterna de la Comunidad.

El Valle de Toliu que está formado por siete colinas que son: *La Creu, La Cova de Braulio, Les Penyes de Cok, El Xocainet, el Pic de l'Àguila, Muntanyes de Félix y la Muntanya del Tocino.*

En el silencio del valle se escuchaba el canto de los pájaros por lo cual era mas fácil la meditación.

Por el año 1414 los Religiosos marcaban nuevos senderos por la Sierra Calderona, en el Monasterio se hacía popular por todo el territorio Valenciano y los fieles acudían a pedir consejo espiritual.

En el año 1456 renunciaron a las limosnas que en su día les legó la Reina fundadora y lo hicieron a favor de las Hermanas Clarisas del Monasterio de la Trinidad de la Ciudad de Valencia.

Sor Isabel de Villena hija bastarda de D. Enrique de Aragón Marqués de Villena, al haberse educado junto a su tía la Reina María de Castilla, en el año 1463 fue elegida Abadesa del Monasterio, las citadas Clarisas no satisfechas con los siete mil sueldos que les habían cedido los Franciscanos, Sor Isabel con su parentesco con la Familia Real presentó al Rey Fernando el Católico su proyecto de trasladar su comunidad al Monasterio de Santo Espiritu.

Informados los Religiosos no les pareció prudente resurtir a la voluntad Real y los cuales accedieron a dejar el Monasterio. Sor Isabel de Villena solicitó autorización Papal por medio del Obispo de Valencia el Cardenal Rodrigo de Borja, accedió Inocencio VIII Papa actual de la época, que en

caso de ser cierto que el Provincial de Aragón y los Frailes de Santo Espiritu deberían dejar el Monasterio, con autoridad Apostólica la asignase a dicha Abadesa. Ya que por si alguna causa dejase Santo Espiritu alguna vez volviera a serlo de los Frailes Franciscanos los cuales volvieron tras cuatro años.

En el año 1544 Fray Nicolás Factor se incorpora en Santo Espiritu en calidad de confesor y predicador y en el noviciado de Santa María de Jesús (Valencia) había servido de modelo para sus connovicios.

Llegó un día gris para Santo Espiritu, estaban de reparaciones en la iglesia, casi siglo y medio después de su construcción, y precisaba una remodelación, aprovechando el desorden entró un morisco en Gilet y subió hasta el Monasterio donde robó vasos sagrados y objetos de culto litúrgico, pero fue sorprendido por el Guardián-Superior, el cual denunció el caso al Sr. Feudal de Gilet, le fueron restituidos todos los objetos robados y fue castigado según la costumbre de la época con los azotes públicos para escarmiento. El mismo hermano descubrió una fuente situada en la parte noroeste la cual lleva su nombre.

En el año 1547 siete galeras de piratas berberiscos anclan en las aguas de Sagunto, llegaron guiadas por un morisco de Gilet se adentraron por el barranco de la Maladicha, buscando un botín en el Convento, la comunidad estaba en la Iglesia, degollaron a dos de sus frailes al objeto de robar todo lo que había de valor en el Monasterio y cautivaron al resto, no todos fueron cautivos se escaparon tres jóvenes, y entre ellos Fray Nicolás Factor y fueron hasta Sagunto pidiendo ayuda y cuando dichos piratas estaban a punto de zarpar en el Grau Viejo de Sagunto les hicieron frente un grupo de vecinos de este Municipio recuperando el botín robado.

En el año 1587 Juan Miguel Porta, pinta el cuerpo central del retablo mayor.

En 1612 la Cartuja de ARA CHRISTI, del Puig, pretende permutar los Monasterios, pero tras largas conversaciones, no se lleva a cabo tal permuta.

En 1679 comienza la restauración de todo el tejado de la iglesia y a la vez se construye el refectorio.

En el año 1681 el monasterio se encontraba muy deteriorado pero surgió un hombre que movió el corazón de muchos feligreses y comenzaron la reedificación, este año marcará un hito en la historia del monasterio.

En el año 1690 se convierte dicho Monasterio en colegio de misioneros Franciscanos y se construye la hospedería.

El Padre Galiana solicitó ingresar en el colegio de misioneros en el año 1690 consta la existencia de un órgano portátil que fue prestado por Santo Espiritu a Murviedro.

En el año 1712 en la Ermita del Huerto se coloca la imagen de la Virgen de la Luz.

Una efemérides fue el 18 de Abril de 1725 por disposición de nuestra curia generalicia, la Comunidad de Santo Espiritu renuncia a sus posesiones excepto al convento y su huerto que revierten al real patrimonio que lo volvió a ser en el año 1730.

En 1726 esta fecha coincide con la del breviario, por lo cual indica que, terminada las ampliaciones del convento la comunidad se proveyó de elementos litúrgicos de calidad, este progreso se advierte en todos los conventos Españoles de la época, la comunidad se proveyó de varios *liber chori* de calidad.

En 1728 la Santa Sede somete al colegio de misioneros a la jurisdicción del Ministro Provincial.

El primero órgano tubular se colocó en 1732 con tubos de plata, que se llevaron los franceses en la guerra de la Independencia.

La Comunidad seguía con rigor su horario. A las seis de la mañana el hermano encargado cantaba por los pasillos “Hermanos a la oración bendecir al Señor, por su santo amor” y comenzaban en el coro el rezo de *Maitines* y *Laúdes* (aunque en adviento y cuaresma los *Maitines* eran a las tres de la mañana) a las 10 celebración de la misa conventual, a las 2 de la tarde, rezo de la corona franciscana y mas tarde rezo de vísperas, que los viernes se conmutaba con el rezo del vía crucis por el claustro alto, ya que en el año 1740 la comunidad de religiosos no pasaba de 21.

En el año 1743 la imagen del Cristo Crucificado que está en el coro, se adquiere la misma a Ignacio Vergara.

En el año 1776 los frailes hacían espectáculos de cantos misionales, poesías y escenificaciones, hasta ese año que el Arzobispo de Valencia los prohibió.

Haciendo un recorrido arquitectónico, la fachada de la iglesia es de estilo Neoclásico, a la izquierda se encuentra la torre campanario, la campana mayor data de 1695.

En el año 1803 la ornamentación churrigüeresca desapareció quedando la forma neoclásica actual.

En el año 1811 el Mariscal Suchet se apodera de Sagunto y llegado al Monasterio lo convierte en hospital, y los religiosos se dispersan.

En el año 1814 se hizo una capilla nueva a la derecha del altar y se colocó el cuadro de la Virgen de Gracia, (Pintado por Paolo Mathei, fallecido en 1691) actual Capilla del Sagrario. Dicho cuadro durante la excomunión de Mendizábal en 1835 se depositó en casa del Sr. Rubio de Sagunto.

Desde los inicios de la restauración, Santo Espíritu se convierte en casa de acogida del clero y oferta de hospitalidad a los visitantes incluso lugar de retiro de varios obispos.

En 1822 el Gobierno liberal suprime el colegio de misioneros, los religiosos se incorporan al Convento de val. de Jesús de Puzol.

En 1824 se inicia la construcción del cementerio en el Valle de Toliu de los Franciscanos.

En 1850 el Gobierno cede al Arzobispado el antiguo Monasterio y se formó una comunidad de excomulgados.

En 1878 el 21 de Noviembre se restaura la Seráfica provincia de Valencia en Santo Espíritu, con sede de la Curia Provincial.

En 1889 se construye la Ermita neogótica en el huerto del Convento.

En 1896 fallece en dicho Monasterio Enrique de Osso, que posteriormente fue nombrado Santo, y fue el fundador de la compañía de Santa Teresa de Jesús.

En 1904 se realizan obras en parte del edificio, ya que el 25 de Mayo abriéndose los fundamentos de la obra de la hospedería, aunque desde los inicios, Santo Espíritu se convierte en casa de espiritualidad y acogida del clero y seglares y en el mismo año se restaura, en este mismo año se restaura la imagen del Cristo del coro tallado por Vergara.

En 1907 se plantaron los cipreses en el camino de acceso al convento.

En el año 1917 se procedió una restauración a fondo de todo el templo. Y en el mismo año concretamente el día 12 de Diciembre se instala la luz eléctrica, eliminando la de gas.

En 1927 se construye el campanario y se colocan dos nuevas campanas.

En 1936 con el inicio de la Guerra Civil Española entraron un comité revolucionario, quemaron las imágenes, desvalijaron el convento el cual sirvió de hospital durante la duración de esta contienda.

En 1939 se coloca la Cruz en lo alto del monte ya que la misma fue destruida en el año 1931.

En 1952 se restaura la Ermita del Huerto, la cual fue destruida en la guerra civil de 1936 y junto a la portería se habilita la sala capitular, exponiendo las pinturas de José Benlliure.

En el año 1960 el antiguo comedor de huéspedes que albergó parte del museo con la colección de San Francisco, pintada por José Benlliure hoy a la espera de una restauración.

La gran reforma se hizo a lo largo del año 1993 tirando todos los tabiques de las primeras y segundas plantas y dejando todas las celdas con baño incorporado. Un año después se reformó la planta baja como complemento de la casa de espiritualidad, se habilitó en 1995 el antiguo taller de Nazaret como sala de conferencias. Así como en el año 2001 se electrifican las campanas para su volteo con reloj vía satélite.

En el año 2001 se instala calefacción por debajo del nuevo pavimento de la iglesia, y pavimentando parte de la plaza de la entrada.

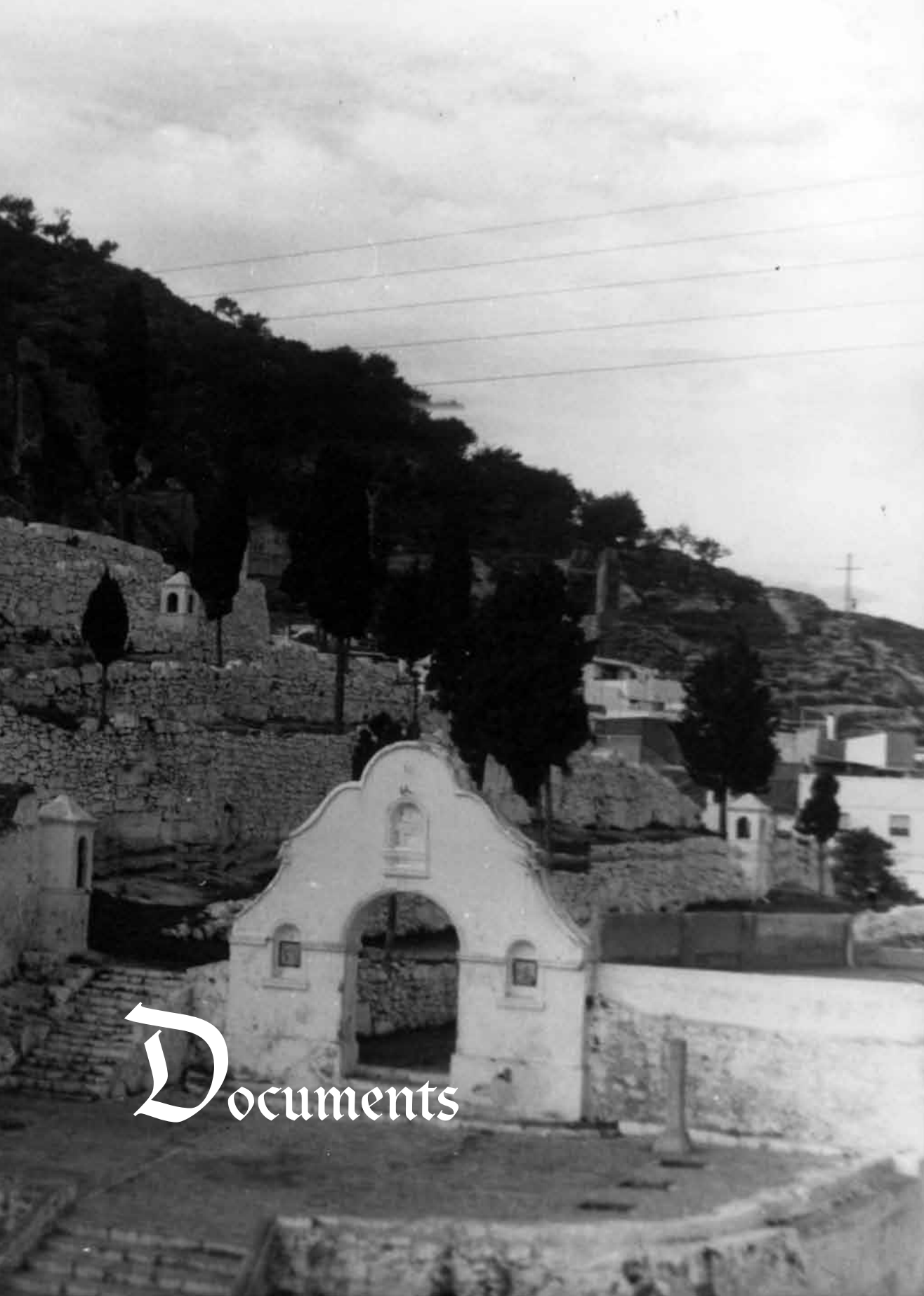
Ya en el año 2004 coincidiendo con el 600 aniversario del monasterio, en ese mismo año en el mes de Agosto una multitudinaria romería que salió desde la iglesia de Gilet llevó portada a hombros la Patrona del Municipio (Virgen de la Estrella) al monasterio para celebrar una vigilia conmemorativa, de dicha efemérides.

Han pasado los años, la pequeña masía del Valle de Toliu, de Na Jaumeta de Poblet, Sra. de Gilet convertida en Convento por María de Luna fue creciendo hasta hacerse mayor con el Real Mecenazgo, el pequeño cenobio se convierte en Monasterio.

Y después de más de 600 años descansa tranquila el alma de Dña. María de Luna, Reina de Valencia, por que Santo Espiritu cumple su voluntad testamentaria.

No quisiera terminar este escrito sin antes dar las gracias al Clavario y Mayorales del presente año 2012, por haberme permitido escribir estas líneas en el libro o revista de la Semana Santa.

*D*ocuments

Medalla de Confrare de principis del segle XX (anvers)

HUELLAS DEL MORVEDRE CRISTIANO EN TEXTOS HISPÁNICOS DEL SIGLO XII

Juan Antonio Millón

DEBE considerarse el siguiente texto como la continuación del que salió publicado en el libro de Semana Santa del año 2010, “Vestigios del paleocristianismo en Sagunto” (pp. 321-332); es decir, una segunda entrega de una investigación que estoy llevando a cabo sobre las huellas del cristianismo en Sagunto.

En aquel artículo informaba de los primeros datos que poseemos, hasta el momento, de las huellas cristianas en nuestra localidad: los versos del poeta Prudencio –siglo IV– sobre el túmulo saguntino del mártir San Vicente; las inscripciones epigráficas con símbolos cristianos; el símbolo cristiano de un sello de ágata, hoy desaparecido; los elementos cristológicos de las monedas de la ceca visigoda; y las alusiones a Sagunto del gran intelectual cristiano-visigodo, San Isidoro de Sevilla.

Hoy nos adelantaremos en el tiempo histórico, ofreciendo dos alusiones a Morvedre –referenciando en ellas huellas cristianas en nuestras tierras ya en plena Edad Media–, que aparecen en dos textos canónicos de ese crucial, en tantos sentidos, siglo XII para la cultura hispánica: de una parte, la primera biografía de *Mio Cid*, Rodrigo Díaz de Vivar, escrita en latín, conocida como *Historia Roderici*, aunque su primer título fue el de *Gesta Roderici Campidocti*; y de otra, la *Cantiga a Santa María*, la número 129, escrita en gallegoportugués, del rey Alfonso X, el Sabio.

Aunque serían pertinentes unos comentarios, siquiera someros, de los dos textos, nos atendremos, por mor de la extensión requerida, a la mera presentación de los dos textos, dejando para mejor ocasión los datos, circunstancias e interpretaciones de los mismos:

TEXTO 1
FRAGMENTO DE LA HISTORIA RODERICI
vel GESTA RODERICI CAMPIDOCTI

65. Un día Rodrigo salió de la ciudad a explorar y vigilar a sus enemigos. Mientras recorría su camino, el alcaide de Játiva, llamado Abu-I-Fatah, salió de la ciudad y se fue a Murviedro. Al tener noticia de ello, Rodrigo se dirigió contra él y le siguió hasta que le encerró en la villa que se llama Almenara. La asedió y la atacó con fuerza por todas partes durante tres meses. Transcurridos éstos, la tomó valerosamente. Pero permitió marchar libres a todos los hombres que encontró dentro. Ordenó edificar una iglesia en honor de la Santísima Virgen María.
66. Realizado esto, por gracia de Dios, sale con su ejército de Almenara, diciendo y simulando que quería ir a Valencia, aunque había decidido sin embargo secretamente en su corazón rodear y atacar Murviedro. Entretanto, elevó las manos al cielo y oró al Señor diciendo: «Eterno Dios, que conoces las cosas antes que sucedan, a quien ningún secreto se esconde, tú sabes, Señor, que no quería entrar en Valencia antes de sitiar y combatir Murviedro, antes de conquistarla con la ayuda de tu poder, tras haberla combatido con la fuerza de mi espada, antes de celebrar allí, una vez recibida de ti, sometida a nuestro dominio y ya siendo dueño de ella, una misa en tu honor, Dios verdadero, y en tu alabanza». Tan pronto como acabó esta oración, sitió la fortaleza de Murviedro y con espadas, flechas, dardos y toda clase de armas y máquinas de asedio... afligió y castigó duramente y les impidió que salieran o entraran.
67. Sus defensores y habitantes, al verse atacados por todas partes, muy angustiados y abrumados, se dijeron: «¿Qué haremos, desdichados? Ese déspota de Rodrigo no nos permitirá de ningún modo vivir al amparo del castillo. Hará con nosotros lo que hizo hace poco con los habitantes de Valencia y de Almenara, que no pudieron resistirle. Veamos qué podemos hacer, pues moriremos sin duda por hambre nosotros, nuestras mujeres, hijos e hijas. Ninguno habrá que pueda arrancarnos de sus manos». En cuanto tuvo conocimiento de sus intenciones, Rodrigo les atacó, hostigándoles con más fuerza de lo acostumbrado y los castigó de manera más dura. Ellos, viéndose en tan grande aprieto, suplicaron a Rodrigo diciendo: «¿Por qué nos infieres tantos y tan insoportables males? ¿Por qué nos matas a golpe de lanzas, flechas y espadas? Ablanda y mitiga tu corazón y apiádate de nosotros. Te suplicamos a una que por piedad nos concedas tregua de algunos días. Entretanto enviaremos nuestros emisarios al rey y a nuestros señores para que vengán a socorrernos. Si en el plazo designado no viniese ninguno que pueda librarnos de tus manos, seremos tuyos y te serviremos. Pero ten por seguro que, la fortaleza de Murviedro tiene tanto renombre y fama entre todos los pueblos, que de ningún modo te la entregaremos tan pronto. Antes que entregarla sin que nos concedas un plazo, ten por seguro que todos nosotros moriremos

- voluntariamente. Sólo después de muertos, podrás conquistarla». Rodrigo, pensando que de nada les serviría esto, les dio treinta días de tregua.
68. Ellos entonces enviaron sus emisarios al rey Yusuf y a los almorávides, al rey Alfonso, a Musta'in rey de Zaragoza, al rey Ibn Razin y al conde de Barcelona, diciéndoles que no dejasen de socorrerlos en el plazo de treinta días, que de no hacerlo, pasados los treinta días, entregarían la ciudad a Rodrigo y le servirían fielmente como señor. El rey Alfonso después de ver y escuchar a los mensajeros de Murviedro les respondió así: «Creedme que no os ayudaré porque prefiero que posea Rodrigo la fortaleza de Murviedro que cualquier rey sarraceno». Los legados, cuando escucharon esto, regresaron a sus tierras sin ninguna resolución. A los que habían sido enviados a Zaragoza, Musta'in les dio esta respuesta: «Id y animaos cuanto podáis; sed fuertes resistiéndoles en la lucha, porque Rodrigo es de dura cerviz y guerrero muy esforzado e invencible y por esto yo temo darle batalla». Pues poco antes Rodrigo le había enviado el siguiente mensaje: «Ten por seguro, Musta'in, que si intentas venir contra mí con tu ejército y entablas combate conmigo, de ningún modo escaparéis de mis manos tú y tus nobles, muertos o cautivos». Así, por miedo a Rodrigo, no se atrevió a ir. El rey Ibn Razin, por su parte, dijo a los emisarios que fueron a pedir socorro: «Animaos y resistidle cuanto podáis, porque yo no puedo ayudaros», Los almorávides respondieron: «Si Yusuf, nuestro rey, quisiera venir, nosotros todos iremos junto con él y os socorreremos de grado; sin él no nos atrevemos a luchar con Rodrigo». El conde de Barcelona, que había recibido un cuantioso tributo de los de Murviedro, dijo a los emisarios: «Sabed que, aunque no me atrevo a pelear con Rodrigo, sin embargo iré rápidamente y rodearé su castillo llamado de Oropesa y mientras él me haga frente y luche conmigo, entretanto vosotros, por la parte contraria, llevad víveres suficientes a vuestro castillo». El conde, cumpliendo su palabra, lo asedió. Al escuchar esto, Rodrigo sin darle importancia no pensó ir a socorrer su castillo. Un soldado dijo al conde que mantenía el cerco: «Muy noble conde, escuché que Rodrigo viene contra ti y quiere luchar contigo». En cuanto supo esto, levantó el cerco sin querer probar la veracidad de la noticia y por miedo a Rodrigo regresó temeroso a su tierra.
69. Pasados los treinta días de plazo, Rodrigo dijo a los bárbaros que estaban en el castillo de Murviedro: «¿Por qué tardáis en entregarme la fortaleza?». Ellos, engañándole, le respondieron: «Señor, los emisarios que hemos enviado, aún no han vuelto; por esto hemos tomado el acuerdo de suplicar de tu nobleza que nos concedas algunos días de tregua». Al darse cuenta Rodrigo de que le engañaban y sabiendo que decían esto mintiéndole para tener más tiempo, les dijo: «Para que sea manifiesto que no temo a ninguno de vuestros reyes, os concedo todavía doce días de tregua para que no tengan ninguna excusa para venir a socorrerlos. Pasados estos doce días, en verdad os digo que si no me entregáis el castillo inmediatamente, a cuantos de vosotros pueda coger, os quemaré vivos o, atormentándoos, os pasaré a cuchillo». Llegó así el día

fijado y dijo Rodrigo a los que estaban dentro: «¿Por qué os demoráis tanto y no me entregáis la fortaleza como me habíais prometido?». Ellos respondieron: «He aquí que ya está cerca vuestra Pascua llamada Pentecostés. Te entregaremos la fortaleza en el día de la Pascua, pues nuestros reyes no quieren socorrernos. Entrad con seguridad en él, tú y los tuyos, dispón de él como quieras». Él les dijo: «No entraré en el castillo en el día de Pentecostés, sino que os doy todavía otro plazo hasta la fiesta de San Juan. Entretanto tomad vuestras mujeres, hijos, esclavos y todas vuestras riquezas e id en paz con todos vuestros bienes a donde queráis. Evacuad el castillo y sin poner obstáculos dejadlo libre. Yo, por mi parte, con la ayuda de la divina clemencia, entraré en él el día de San Juan Bautista». Los sarracenos le dieron rendidas gracias por tal y tan grande misericordia.

70. En la festividad de San Juan Bautista, Rodrigo envió delante para penetrar en la fortaleza a sus soldados a quienes ordenó que subieran y entraran. Ellos así lo hicieron y después de alcanzar la parte más alta, alegres, dieron gracias a Dios. Luego al llegar Rodrigo en persona ordenó devotamente que se celebrara una misa y se ofreciera la oblación. Allí mismo hizo que se construyera una iglesia de admirable construcción dedicada a San Juan. Ordenó a sus soldados que custodiaran con cuidado las puertas de la ciudad, las fortificaciones de todos los muros y todas las cosas que había en ella y en el castillo. En él, aunque había sido evacuado, encontraron muchas riquezas. Algunos sarracenos habitantes de Murviedro permanecían aún en la ciudad; tres días después de tomarla Rodrigo les dijo: «Os ordeno que me devolváis todas las cosas que quitasteis a mis hombres y lo que llevasteis a los almorávides en deshonra y daño mío. Si no queréis hacerlo, no dudéis que os llevaré a la cárcel y os cargaré de cadenas de hierro». Ellos no pudieron devolver lo pedido, fueron llevados a Valencia por mandato de Rodrigo, privados de sus riquezas y encadenados.
71. Tras realizar esto, llegó a Valencia y construyó con admirable y bella fábrica en el lugar que los sarracenos llaman mezquita, la iglesia de Santa María Virgen, en honor de la madre de Nuestro Redentor. Ofreció a la citada iglesia un cáliz que pesaba ciento cincuenta marcas. Dio también a la mencionada iglesia dos tapices preciosísimos tejidos con seda y oro, semejantes a los cuales, según se dice, nunca hubo otros en Valencia. Allí celebraron juntos con gran devoción una misa acompañada de melodiosas laudes y suavísimos y muy dulces cantos, alabando llenos de gozo a Jesucristo Redentor y Señor Nuestro, a quien pertenece el honor y la gloria junto con el Padre y el Espíritu Santo por todos los siglos de los siglos. Amén.

[Traducción de Emma Falque]

CANT. CXXIX

TEXTO 2

CANTIGA A SANTA MARÍA, 129, DE ALFONSO X EL SABIO

Como Santa Maria guareceu un ome da saetada que lle deran pelo ollo.

De todo mal e de toda ferida
sãar pod' om' a de ben mui comprida.

Dest' a un ome que de Murvedr' era
mostrou a Virgen maravilla fera
da gran saetada que presera
en ha lide forte sen medida.

De todo mal e de toda ferida...

E a saeta assi ll' acertara
pelo ollo, que logo llo britara
e ben ate eno toutiço entrara,
de guisa que lle non pōyan vida.

De todo mal e de toda ferida...

Mas ele pos sa alm' e sa fazenda
ena Virgen e deu-xe-ll' en comenda,
e a Salas prometeu offerenda
se el da chaça ouvesse guarida.

De todo mal e de toda ferida...

E logo mandou a saeta fora
tirar do ollo, e en essa ora
guariu de todo logo sen demora,
des que a saeta en foi sayda,

De todo mal e de toda ferida...

Que da saetada ren non sentia;
des i do ollo atan ben guaria
que ben com' ante vira del viia.
E pera Salas fez logo sa ida,

De todo mal e de toda ferida...

Loand' a Virgen santa groriosa,
Madre de Deus, Rea poderosa,
que o sãara come piadosa.
E esta cousa foi mui lonj' oyda

De todo mal e de toda ferida...

Pelas terras; e quantos lo souberon
a Santa Maria loores deron
de Salas, e mui gran sabor ouveron
de fazer log' a ela ssa vida.

De todo mal e de toda ferida...

Traducción prosificada:

Cómo Santa María sanó a un hombre de una saetada que le dieron en el ojo

De todo mal y de toda herida puede sanar al hombre la que está llena de bien.

De esto mostró la Virgen una gran maravilla a un hombre que era de Murviedro, por una gran saetada que había recibido en una lid fuerte y desmedida.

De todo mal y de toda herida...

Y la saeta tan bien le había entrado en el ojo, que se lo había roto y le había entrado hasta el cogote, de modo que no le daban como vivo.

De todo mal y de toda herida...

Pero él puso su alma y su hacienda en manos de la Virgen y se encomendó y a Salas prometió ir a hacer una ofrenda si fuese curado de la llaça.

De todo mal y de toda herida...

Y luego mandó que la saeta le fuera arrancada del ojo y a tal hora sanó del todo, sin demora, desde que la saeta hubo salido.

De todo mal y de toda herida...

De modo que de la saetada no sentía nada, y sanaba tan bien del ojo que veía tanto como antes con él veía. Y hacia Salas hizo luego su ida.

De todo mal y de toda herida...

Loando a la Virgen Santa Gloriosa, Madre de Dios, Reina poderosa, que lo sanara como piadosa. Y esto fue oído hasta muy lejos.

De todo mal y de toda herida...

Por las tierras y cuantos lo supieron dieron loores a Santa María de Salas y gran gozo tuvieron al hacer su camino a ella.

De todo mal y de toda herida...

(Versión de José Filgueira Valverde)

EL “CORRAL DE LA ERMITA DE LA SANGRE” Y LAS CUENTAS DE LA MAYORALÍA DE LA SANGRE DEL AÑO 1927

Társilo Caruana Puig
Clavario año 1975

DE nuevo, y esta vez colaborando con la Mayoralía de la Sangre de este año 2012, voy a tener el honor y la responsabilidad de entrar en muchos hogares de nuestra ciudad, y esa amabilidad la tengo que agradecer con algún tema de interés, y es dando a conocer unas noticias, creo yo importantes, protagonizadas por nuestros antepasados cofrades y referidas a nuestra ILUSTRE* y LOABLE** COFRADÍA DE LA PURÍSIMA SANGRE DE NUESTRO SEÑOR JESUCRISTO.

La primera de ellas trata del ya desaparecido *corral* de la Ermita de la Sangre (doc. 1).

La segunda versa sobre las cuentas de la Mayoralía de la Sangre del año 1927 (doc. 2).

DOC. Nº 1: EL “CORRAL” DE LA ERMITA DE LA SANGRE

Número 51. Promesa de venta. María Carbonell Guerra en favor de la Cofradía de la Purísima Sangre de esta Ciudad.

Numero cincuenta y uno.

En la ciudad de Sagunto á cinco de Abril de mil ochocientos ochenta y siete, ante mí el infraescrito Notario del Colegio de Valencia, con residencia en esta población, Don Pascual Moltó y Climent, presentes los

* Ilustre desde 10-4-1866.

** Loable desde 10-4-1604.

testigos que al final se nombrarán, comparece María Carbonell y Guerra, dedicada á labores domesticas, de veinticinco años, asociada de su esposo Vicente Huerta y Gonzalez, labrador, de veinte y seis, de la misma vecinos, con cédulas personales espedidas por esta Alcaldía, bajo los numeros seiscientos doce, y seiscientos diez respectivamente, quienes aseguran hallarse en el pleno goce de los derechos civiles, teniendo à mi juicio la capacidad legal necesaria para formalizar este documento, y previa la venia marital que para el efecto solicita y obtiene expone:

Que por herencia de su tío José Marin y Cambra, fallecido en seis de Julio de mil ochocientos setenta y seis, es dueña de un deslunado ó corral descubierto, sin numero, que mide sesenta y tres metros, veinte centímetros de area superficial, situado en el ambito de esta Ciudad, y su Calle de la Sangre, lindante por la izquierda con el Hermitorio de dicho nombre, con el cual se comunica interiormente, y por derecha y espaldas con casa de los herederos de Don Vicente Pallarés y Burcet, cuya enajenación tiene concertada con la Junta Directiva de la Cofradía ó Mayordomía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, establecida en la misma; y no pudiendo realizar en el dia por carecer del necesario título de pertenencia, otorga:

Que hace solemne y formal promesa de venta de él à la espresada Cofradía, por la cantidad convenida de ciento veinticinco pesetas, veinticinco centimos, que confiesa haber ya recibido de su actual Clavario Joaquín Capella y Brú, en metalico de buena calidad, formalizando en consecuencia de dicha suma en su favor la conducente carta de pago, y se compromete á otorgar por dicho precio á la referida Corporación la escritura de venta del indicado corral tan luego como se provea de la titulacion correspondiente; pudiendo ello no obstante la indicada Cofradía disponer desde ahora de aquel local como suyo propio, y cual si aquella estubiese ya otorgada, cuya promesa contrae por obligación personal, no siendo por tanto inscribible en el Registro de la Propiedad.

Y siendo tambien presente José Brú Lopez, propietario, de este vecindario, casado, de cincuenta y cuatro años, con cedula personal espedida por esta Alcaldía bajo el numero ciento noventa y ocho, en su calidad de Presidente de la Junta Directiva de la mencionada Cofradía de la Purísima Sangre, cuya circunstancia me consta de ciencia propia como Secretario en actual egercicio de la misma, asegurando á su vez hallarse en la plenitud de los derechos civiles, y teniendo por tanto á mi juicio capacidad legal bastante para el efecto, acepta á nombre y en representación de la espresada Corporación la precedente promesa de venta en todas sus partes.

Así lo otorgan, y firmarán con los dos testigos instrumentales Domingo Alba y Lledó, y Ambrosio Esteve y Martí, de este vecindario, que aseguran no tener escepción alguna para serlo.

Cerciorados por mí el infraescrito los comparecientes y testigos de su derecho para leer por si este documento, ú oírmelo leer, optan por lo segundo; y verificado, lo aprueban.

De todo lo cual, y de su conocimiento, doy fé.

A. R. V. Protocolo: 15634

Notario: Pascual Moltó Climent

Gracias a escritura de compra venta, fechada el 5 de abril de 1887 (este año hace 125 años) otorgada ante el notario de esta ciudad D. Pascual Moltó Climent, sabemos que el Clavario de dicho año, D. Joaquín Capella Brú, compra, para la Ilustre y Loable Cofradía de la Sangre, un *corral* adyacente a la Ermita de la Sangre por su parte sur, y en el que hubo durante muchos años una higuera borde y que en el año 1957, año que no hubo Mayoralía y que tuvo que hacer “la Fiesta” la Junta Directiva (por cierto, aquel año, el Presidente era mi padre Társilo Caruana Martínez) que, con mucho sacrificio y con ayudas de otras Mayoralías y Juntas anteriores, acondicionaron dicho *corral* como almacén para ir guardando los nuevos pasos que las Mayoralías iban regalando a la Cofradía y que sustituían a los antiguos, destruidos por los milicianos republicanos la fatídica noche del 22 de julio de 1936.

También esta escritura nos da a conocer la persona que aquel año era el Presidente de la Cofradía, que era D. José Brú López, así como también nos informa del nombre de su secretario, que era el mismo notario D. Pascual Moltó Climent; asimismo por la citada escritura conocemos el nombre del propietario del corral, el precio que costó, los testigos, etc.

Un poco mas de luz a nuestra casi desconocida historia cofrade.

Como curiosidad relataré que el Clavario que compró dicho corral era el abuelo paterno de José Girona Capella (Mayoral del año 1950) y que el Presidente de la Cofradía que acometió las obras del nuevo almacén era, como ya he dicho antes, el que fue su Clavario el año 1950, o sea mi padre. Una agradable coincidencia.

También he de recordar que la Mayoralía del año 1887, fue la que regaló a la Cofradía la magnífica anda de la Santa Cena, que fue premiada en las fiestas de la Coronación Canónica de la Virgen de los Desamparados, en Valencia el año 1922, aunque eso tampoco la libró del fuego sacrílego del año 1936.

DOC. Nº 2: CUENTAS DE LA MAYORALÍA DE LA SANGRE DEL AÑO 1927

CLAVARIO**MANUEL POMER ALFONSO**MAYORALES**MATIAS ARIÑO****GASPAR JOSE****ENRIQUE ARIÑO****MANUEL POMER RUBERT****JOSE MARIA PEREZ****JOSE AGÚES****MANUEL FURIO TORRES****JOSE POMER**

Relación de los gastos que presenta el Clavario Manuel Pomer Alfonso en el año 1927: DATA

<i>1 por un recibo de D. José Serratos de medallas</i>	<i>26 ptas. en 50 centi.</i>		
<i>2 al reverendo Clero según recibo</i>	<i>78 “ en 00 “</i>		
<i>3 a Silvestre Orón según recibo de cera</i>	<i>563 “ en 25 “</i>		
<i>4 a Ramón Verdeguer según recibo</i>	<i>40 “ en 00 “</i>		
<i>5 por la Música del Arte según recibo</i>	<i>400 “ en 00 “</i>		
<i>6 Alfredo y por trajes de Sayones según recibo</i>	<i>70 “ en 00 “</i>		
<i>7 a José Ariño luz eléctrica según recibo</i>	<i>60 “ en 00 “</i>		
<i>8 a Badenes la voz pública según recibo</i>	<i>17 “ en 50 “</i>		
<i>9 por los plegadores de la procesión según recibo</i>	<i>20 “ en 00 “</i>		
<i>10 a Navarro por 200 Besalamanos y sobros según recibo</i>	<i>12 “ en 00 “</i>		
<i>11 a José Galmes según recibo</i>	<i>30 “ en 00 “</i>		
<i>12 a Manuel Galarza según recibo como ordinario</i>	<i>12 “ en 00 “</i>		
<i>13 a Vicente Lluch según recibo</i>	<i>4 “ en 00 “</i>		
<i>por el padre Calasanz Rabasa sermón de la montaña</i>	<i>100 “ en 00 “</i>		
<i>a D. Rogelio Chillida sermón de la tarde</i>	<i>100 “ en 00 “</i>		
<i>por dos parches al tambor de la Ermita</i>	<i>6 “ en 00 “</i>		
<i>por llevar la Cena a la procesión</i>	<i>20 “ en 00 “</i>		

Total la Data pesetas *1.559.- “ en 00 “*
 =====

Cuentas que presenta Manuel Pomer Alfonso como Clavario de la Purísima Sangre de Sagunto en el año 1927: CARGO

1º Trimestre entrega por los Mayorales	248 pts en 50 cts
2º Trimestre ydem	211 “ en 25 “
3º Trimestre ydem	189 “ en 75 “
4º Trimestre ydem	230 “ en 50 “
<i>por la entrada de cofrades</i>	
<i>Federico Ferrer Peris</i>	6 “ en 00 “
<i>Antonio Carbonell Alcamí</i>	6 “ en 00 “
<i>Antonio Carbonell Boltes</i>	6 “ en 00 “
<i>Andrés Meliá García</i>	6 “ en 00 “
<i>Blas de los Santos Alpuente</i>	6 “ en 00 “
<i>Federico Peris Torres</i>	6 “ en 00 “
<i>Vicente Peris Peña este tiene medalla</i>	5 “ en 00 “
<i>Antonio Ariño Solaz</i>	6 “ en 00 “
<i>Manuel Ferruses Sancho</i>	6 “ en 00 “
<i>por una medalla</i>	1 “ en 00 “
<i>por la colecta del trigo</i>	81 “ en 00 “
<i>Recaudación durante las misas de Cuaresma</i>	14 “ en 80 “
<i>Recaudación del Juvileo</i>	117 “ en 45 “
<i>de la mesa petitoria</i>	59 “ en 35 “
<i>de la subasta de las Andas y Sayones</i>	167 “ en 80 “
<i>Recaudación de la plegá de la procesión</i>	272 “ en 00 “
<i>por el Sepillo de la Ermita</i>	1 “ en 00 “
<i>por un mayoral que renunció</i>	50 “ en 00 “

<i>Total Cargo Pesetas</i>	1697 “ en 40 “
<i>Total la Data Pesetas</i>	1559 “ en 25 “

<i>queda a favor de la Ermita</i>	0138 “ en 15 “
<i>por ocho achas y dos sirios a favor de la Ermita</i>	104 “ en 50 “
<i>por una limosna el</i>	
<i>Clavario Manuel Pomer Alfonso</i>	200 “ en 00 “

<i>Total Pesetas a favor de la Ermita</i>	442 “ en 00 “
	=====

Posiblemente sean estas cuentas del año 1927 las más antiguas conocidas, hasta el día de hoy, de todas las presentadas por las Mayorías

de la Purísima Sangre, y hay algunas curiosidades que me gustaría comentar:

GASTOS

Es una lástima que en la relación de gastos, no aparezcan los importes de los derechos del Clavario y de los Mayorales; sólo hay una partida en el capítulo de ingresos que pone “*por un mayoral que renunció*”; quiero pensar que la cuota que tenían que pagar los Mayorales por ser inscritos como tales era de 50.- pesetas.

La Mayoralía, como responsable de hacer “la Fiesta”, tenía unos gastos fijos, como por ejemplo: “... *de medallas*”, “...*de cera*”, “...*por la Música*”, “...*luz eléctrica*” “...*la voz pública*”, “... *por 200 Besalamanos*”, (a la imprenta Navarro), “...*al Clero*”, “...*sermón de la mañana*”, “*sermón de la tarde*”, “...*por los plegadores*”, “...*por llevar la Cena*”, etc., etc.

Del presupuesto más del 60% se lo llevan dos partidas: La cera con 563,25 pesetas y la Música el Arte, con 400. Los sacerdotes que predicaron los sermones, volvieron en otras ocasiones en Semana Santa a predicar a Sagunto.

INGRESOS

Podemos observar que los Mayorales ingresaban trimestralmente el dinero que recaudaban, siendo el primer trimestre (mayo-junio-julio) el mas fructífero, con 248,50 pesetas, y el tercer trimestre (noviembre-diciembre-enero) el mas flojo, con 189,75 pesetas. Estos ingresos saldrían de los abonados que tenían apuntados; como la “rifa permanente” fue instaurada por la Mayoralía del año 1952, es muy posible que el regalo que hiciera la Mayoralía del año 1927 a sus colaboradores, fuese “un bizcocho”, como hizo la Mayoralía del año 1950.

Por esos años aún eran las Mayoralías las que gestionaban los ingresos y gastos de la Cofradía, permaneciendo la Junta en un discreto segundo plano; así podemos observar que durante el año de mandato de esta Mayoralía fueron 9 los nuevos cofrades que se dieron de alta en la Cofradía; apuntarse costaba 5.- pesetas y la medalla 1.- pta. Por este capítulo recaudaron 54.- pesetas. Los nuevos cofrades fueron:

Federico Ferrer Peris, padre de Elena Ferrer, farmacéutica actual en la calle de Alorco.

Andrés Meliá García “Collet”, tocaba el clarín y era tío del actual pregonero.

Federico Peris Torres, era el propietario de la tienda en la calle Capellán Pallarés, donde Gregorio Sánchez tuvo muchos años su tienda de ultramarinos.

Vicente Peris Peña, Mayoral de la Sangre los años 1947 y 1962, y padre de Vicente, Mari Carmen, Baltasar y Manolín (q.e.p.d).

Antonio Ariño Solaz, tenía una fábrica de ladrillos en la carretera general.

Manuel Ferruses Sancho, “Tisores”, hermano de Pepe, que durante muchos años fue sacristán de la Ermita de la Sangre.

También podemos ver que apuntan como ingresos la venta de ocho achas y dos cirios.

Otra fuente de ingresos para las Mayoralías eran lo que recibían por la recolección de la cosecha del trigo de los sauntinos, y que en ese año fue de 81.- ptas.

Las otras partidas (misas cuaresma, jubileo, mesa petitoria, cepillo) podríamos catalogarlas como normales.

Es muy curioso observar que lo recaudado por la subasta de las andas (menos la de la Cena, que se pagaba por llevarla) ascendió a 167,80 ptas., y sin embargo lo recogido en la “replegà” de la procesión del Viernes Santo por los “plegadores” fue un 65% más que en la subasta, o sea 272.- ptas. Si en el día de hoy continuase esa proporción, en la “replegà” de la procesión, se recaudarían más de 10.000.- euros (1.663.860.- ptas.), pues en la subasta se recauda alrededor de los 6.000.- euros.

Si las cuentas presentadas en pesetas por esta Mayoralía en el año 1927, las actualizáramos al año 2007 a la moneda actual, los ingresos serían de 10,20 euros, los gastos de 9,37 euros, y los beneficios para la Cofradía serían de 0,83 euros; unas cantidades que hoy en día nos parecen irrisorias, pero con las cuales hace 80 años, la Mayoralía pudo hacer “la Fiesta”.

La última partida de los ingresos es un cuantioso donativo del Clavario, por un importe de 200.- ptas., cantidad superior a lo recogido en la subasta de pasos y sayones.

(N.A. No recuerdo la persona que me facilitó las cuentas de la Mayoralía del año 1927, pero desde aquí le agradezco su información; por otra parte las informaciones sobre los nuevos cofrades del año 1927 me han sido facilitadas por mi padre Társilo (q.e.p.d.) y mi hermano Salvador).

EPISTOLARI MORVEDRÍ

Josep Martínez Rondan

Rector de Faura i de Benifairó de les Valls

FA ja alguns anys, més de vint (la dècada dels noranta), que vaig arregar notes històriques, sobretot de Morvedre, en l'arxiu del Corpus Christi o del Patriarca de València. En els rebedors i protocols del notari morvedrí Francese Joan Company trobí algunes cartes que, per cosides entre els fulls, no es poden acabar de llegir. Algunes altres sí. I vaig transcriure el que vaig poder, puix tot i que no es poden presentar completes, també em pesava no arregar el que bonament es podia, puix la tinta i l'arna també han dificultat la seua lectura.

Una carta (doc. 1) vaig trobar entre els fulls d'un dels protocols del també notari nostre Lleonard Miralles, del qual conservem notals i protocols des de 1469 a 1508¹; doncs bé, aquesta carta sense data estava en un dels primers protocols, em sembla recordar (1470, 1472...).

Li l'envia des de València el seu fill Jeroni, que està estudiant, i li demana que li trameta diners per a comprar-se les Epístoles d'Ovidi. Gosa parlar-li a son pare com reptant-lo, i entre altres coses que espera que li envien esmenta la filassa, les panses i les mangranes i un didal. I en postdata li diu que l'espasa ja està feta, que envie els diners ans que els seus germans no la prenguen.

En la 2 es feliciten les pasques de Nadal i s'esmenta la mel que han rebut, que a Morvedre hi havia un notable conreu d'apicultura. En la carta 3 diu qu'els han arribat les quatre dotzenes d'ous, i li diu si li enviarà una senyora donzella els dies de Pasqua. En la 4 és un orguener el qui escriu al

¹ Encara en 1511 trobem actiu Lleonard Miralles.

notari Company perquè treballa el negoci de donar-li l'orgue de Morvedre (a fer-lo o a apanyar-lo). En la 5 i en la 7 es parla d'algun projecte de casament no acomplit. En la 6 li escriuen des del convent de la Trinitat de Fraga sobre un oli guaridor. La 8 va adreçada al nou Justícia. En la 9 escriuen que envien una poca fruita. En la 10 un oncle del notari Francesc Joan Company, frare de la convent de la Corona, li escriu donant-li el condol de la mort del seu pare, que és cosí en estima de germà. I en l'11 interpretem que és una carta jocosa invitant-se a festes, i curiosament esmenten la Torre del Penó, la Pedra Escapçadora, els Tres Castellets i els ¿Cabeçols? Llàstima que la majoria no es poden llegir completes.

1

València, 23 de setembre, 147-

Carta de Geroni Miralles a son pare, Leonard Miralles, notari de Morvedre
Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Leonard Miralles, segle XV,
c. 1470.

Molt amat e car pare En Leonart Mirales, notari.

Pare, molt estic meravelat /

de vós com no habeu dat una raó o altra en lo que us e enbiat a demanar en la letra /

de Francescot, que enviàseu quatorze o quinse sous per a hunes Epístoles de Ovidi² veig que /

no-ls m'aveu enviats, ni m'aveu escrit. Si axò tenui deliberat, devér(s)³ a mi, no qual esdudiar /

más, puix veu que mos germans se són perduts, jo crec que és que-m perdré.

No-m creguau aut i n-e deliberat /

d'estudiar fins que a Déu plasia⁴, mas veig que si vós los aguéseu dat recapte, els no-s foren perduts. /

Pare, l'ome que vol que sos fills sien bons donen hi diligència, així feu-me gràcia que per a diven- /

-dres sien ací perquè l'an scomençat a legir, e enviau-me huna filasada e un poc d'oli lo més /

² Ovidi, (Sulmona, 20 de marzo de 43 a. C. – Tomis, actual Constanza, 17 d. C.), *Epistulae ex Ponto*.

³ Devers, respecte a.

⁴ Placia, del verb plaure, 'fins que a Déu placia', fins que Déu vulga.

prest que puguau que sia ací tot, que si lo dia que plegue la letra m-o podeu
enviar, no sp- /
ereu al sendemà. Pare, aureu-s a molta gràsia si-n* pogueseu fer la despesa
esti veeu⁵ /
estudiaría molt bé, com vendria l'estiu posaríem ab altri, perquè ara no puc
éser a la hora que auria /
de ser al estudi si-m poreu fer serà profit meu, sinó no s-i porà fer més. Veig
que-n Guerau la-d /
espesa págua a son fil, i en Valebrera per lo senblant a d-asò que us envie a
demanar feu que /
mo-nvien⁶ yo no y age d-anar, que anant i venint non guaye⁷ res. A la senyora
que beses⁸ /
recordada de mi dels dos sous que-m prometé i de les mangranes i les panses
que may /
vos recodau de nosaltres sinó quant vos estan davant, ara d-asò non i done res
d-ayó que-ns envie /
a demanar voldria que-m i donàsseu recapte. Pare, diguau a la seyora que-m
envie lo dedal /
que li dixí per a Cisília que-l m-a demanat que Anthoni^(?) portarà la roba porà
venir e nomé- /
s a dir sinò quant us bese les mans.

De València, a xxiii de setembre.

Vostre fill Geroni
que us besa les mans.

L-aspasa ia-s feta⁹, que-sperau que no enviau los dinés ans que mos jermans
no la pren- /
guen, ara la gramala que ha fet aver en Soler a Fransescot per un tal que-s
mort.

⁵ De difícil lectura.

⁶ 'mo-nvien', m'ho envien.

⁷ 'gucye', guanye.

⁸ 'A la senyora que beses', ha de ser la muller del notari Leonard Miralles, la qual cosa fa pensar que enviduà de la mare de l'estudiant que li escriu, Jeroni, puix aquest no li diu mare, només senyora, i aquesta expressió és indicatiu que no li ha caigut bé que son pare estornara a casar.

⁹ 'ia-s feta', ja és feta.

2

València, 23 desembre 1595

Carta de Gaspar Daquí, notari, a A. Fababuix

Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

A la plica: A [?] Fababuix
Morviedro

Nuestro Señor a V. M. y a esos señores muy buenas pasquas, éstas y otras muchas con mucha salud y acrescentamiento de stado y hazienda como los de la casa deseamos. Con Maymón recibimos la miel que V. M. nos ha echo; Nuestro Señor nos la deje servir. Yo hablé con Colón el día que V. M. se fue para que firmasse el albalán, y me dixo que él hablaría con Taulí y le diría que hiciesse el negocio u que quando habría firmado el auto el can^o10 él le firmaría, no sé lo que se quiere dezir. Nuestro Señor etc. De Valencia i deziembre a 23 de 1595.

Gaspar Daquí, notario

3

València, 23 març 1599

Carta de Sebastià Linerola a Berthomeu Company¹¹

Arxiu Corpus Christi de València. Protocol 13.099.

A Berthomeu Company.
En Morvedre

Yo e rebut la de Vostra Mercè juntament ab quatre dosenes de ous; la señora [i] jo besam les mans de Vostra Mercè per tantes mercès, y també folgaré molt de que si Vostra Mercè m-envia una d-ixes señores donselles per a les festes de Pasqua, y folgar-se an a sí present per a més. Nostre Señor done a vostra Mercè mols anys de vida en compania de fills de Vostra Mercè.

I de València a 23 març 1599.

Sebastià Linerola.

¹⁰ ¿Canónigo?

¹¹ Pare del notari.

4

c. 1599

Carta d'un orguener a Francesc Joan Company

Arxiu Corpus Christi de València. Rebedor de Francesc Joan Company, 1597, 1599 i 1600. Carta inserida al mes de juny de 1599.

A la plica: A Francés Joan Company, notari, que Déu guarde.
Morvedre.

En paraula mia porà Vostra Mercé negoçiar de que se me done l'orgue de Morvedre, que yo estich determinat, vista la mercé que-m fan, de anar, ab lo qual Vostra Mercé sab que.s sexanta liures de sabut y casa franca o, verament per a lloguer de casa sis o set lliures, que tot serà sexanta-sis liures, y diga-lo-y a Miró y a alguns consellers o, esforcen en consell, y si (no) volen les sexanta-sis, sien les sexanta liures redones *et non aliter nec alias*, y farà com yo faria per negoçis tocans* a Vostra Mercé, y ab disimulació que no entenguen que yo pregue, sinó que Vostra Mercé se atrevirà fer-me anar ab les sexanta liures o sexanta-sis, i Miró que no esforçe i no.s descuyde de que en resolució folgaré anar, que (e)ntench Déu me ajudarà. Al senyor y la senyora i a totes les senyores jermanes de Vostra Mercé de part mia y de ma muller, mon sogre i sogra, farà molts besamans; y en estar negoçiat dins.

5

26 octubre 1601. Castelló

Carta des de Castelló Francesc Company, notari de Morvedre

Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

A Francés Company
notari, que Nostre Senyor
guarde.
En Morvedre.

+

Señor Company. Sap nostre Senyor la pena que sentia en veure que ab tres vegades V. M. me a feta mercè no poder servir a V. M. del que me abía manat ab la primera responguera a V. M. si tinguera ser-li mtat (?) ninguna, yo e parlat ya ab aquell personat y m dir¹² que era molt gran mercè que V. M.

¹² 'y m dir', y em va dir.

li feya de casar ab sa filla. Però que hara no tenia intensió de casar-la fins que case la mayor com és usansa de la dama, tinc entès que si a ella fora, daráli sí a V. M., però com té parer a fer lo que a lley de dama se a <mirat> la dama que servia lo señor m osèn Berenguer és casada en un siudadà de València did (sic) Pere Pambernic. Com um lant se vindrà una donsellà del meu costat ab eixa dama sap de su mercè que hamaba molt al señor mosèn Berenguer [afegit super lin.: que sos pares volien molt a su mercè]. Y així su mercè porta gramalla... prometé lo casament que havia un any que-s tractava... que si V. M. ... AB Na Carbona li diga si-s trobaria hay u mante relet de aro, perquè enguany yo no n-e fet y si a cas no-n tingués y V. M. em volgués fer mercè encara que yo no u tinc servit a V. M. en altra ocasió yo-n serviré ab... y confiat no li dic més, sinó que Nostre Senyor guarde la persona de V- M. A la señora mare de V.M. [arna], al señor mosèn Berenguer y a na Carbona y tots los de sa casa de ma part dos daré molts besamans. Y de Castelló a 26 de <octubre> 1601.

Post data:

A <loiya malando> y del <corad> per a lo que V. M. em vullga manar yo si que dient lo parer de la dama com V. M. abia deixat dit así que saber-se'n la voluntat com ell s'o ha pensat a vingunt [sic] ha orelles de dita dama y que-n sentí molt que que [sic] sa germana els estorbava tant de bé que li venia¹³.

6

Fraça, 21 juny 1601.

Carta des del convent de la Trinitat de Fraça a Francesc Joan Company
Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

A la plica: A Fr^{co}. Compañi, notario que Dios guarde. Morviedro.

Tengo escrita a V. M. y presiendo [sic] que no l-abrà recebido porque el portador no era muy seguro, ésta escribo con el Padre Fray Hierónimo porque a la venida no a [sic] pudo azer lo que tenía obligación por tener el tiempo tan medido de las órdenes. Lo que-s mi dezero es saber de la salud de V. M. y de todos [línia il·legible] Gloria a Dios. El Padre Fray Hierónimo darà a V. M. del santo azeite que-s muy bueno para muchas enfermedades, particularmente

¹³ segueix una línia i mitra barrada. Carta difícil de transcriure, una lletra...

dolores y quebradas, cada día aze infinitos milagros, que-s una azeyte que mana una tenagica en un monte. No soy más cargo al señor y la señora y todas las demás [arna] a manos. La Santísima Trinidad sea con [arna] Salvador de Fraga, a 21 junio 1601.

7

29 juliol c. 1601

Carta de Jeroni Pascual Bono a Francesc Joan Company

Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

A la plica: A Fransés Juan Company, en Molvedre.

+

Señor Company, una letra e rebut de vosa-mersè, envian-me a dir coses que yo les tinch ya parlades en ci vos mersè m-envia a dir que les parle y me a fet resposta ce stan¹⁴ en trachte de matrimoni en un jove choriste que diu té mal bona asienda y abilitat de lletres, y creu que s-efectuarà de sert quant i més ce¹⁵ la fadrina no diu que eixiria de València encara que li donassen mija València en comparació quant i més ara ce¹⁶ lo negoci que-s trata cestrata¹⁷ ara entre mans y vosa-mersè, si té altre negoci entre mans, fasa son negosi y de acest¹⁸ no-n fasa cas més ce¹⁹ si nunca lo agera conegut, quant pus fort que una persona tan onrada com vosa-mercè, no té que fatigar-se per esta ni per altra, perquè lo bon drap en la caxa és comprat.s.Nostre Senyor li done salut; per ací tots tenim salut gràsies a Déu y no-s en per a més. Jesús ap²⁰ tots. De València y de juliol 29.

Per al que vosa mersè mane,
Cheroni Pascual Bono.

¹⁴ 'ce stan', que están.

¹⁵ 'ce', que.

¹⁶ 'ce', que.

¹⁷ cestrata', que-s tracta.

¹⁸ 'acest', aquest.

¹⁹ 'ce', que.

²⁰ 'ap', ab.

8

c. 1601

Carta a la família Company²¹

Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

Yo llegué a esta ciudad bueno de salud lo [arna] y con mucho contento fui resibido de mi señora madre y de todos mis deudos y amigos. Yo me hallo de presente bueno de salud, y deseo saber de la de V. M. y de todos los de casa. El Padre Fray Vicente Morales me a enviado a dezir cómo V. M. es Justicia; yo m-e holgado mucho, y plegue a Nuestro Señor que dem[arna]or ca[arna] le puedo yo dar el para bien. Al señor Francés Company le diga [arna] m [arna] engá esta por muy propia a la señora. beso muchas vezes...²² Isabel Company y Raphela...

9

c 1600

Carta sense data, signatura ni adreça

Arxiu Corpus Christi de València, Protocol de Francesc Joan Company, 13.094

I no ha sido falta de voluntad porque ella nos puede fiar Vuestra Merced que es tan verdadera quanto que de ser <saio> las muchas ocupasciones y enfermedad de mi marida [sic], ha sido causa no haver podido aser lo que tenia obligasción, pero haora, plasiendo a Nuestro Señor que saldremos del trillar, hiremos a bessar la manos de V. M. conforme es nuestra obligasción la ynviarnos a V.M. una miseria de fruta d-esta tierra. V. M. perdone de la miseria y tome vuestra buena voluntad, que essa es muy grande, soplirá nuestras faltas, y no ofreciéndose otro, le bessamos las manos²³.

²¹ Sense data, cosida al protocol com quasi totes les altres, i per això lectura parcial, allò que es pot.

²² (Il·legible per trobar-se part de la línia cosida).

²³ Abans ni ha una altra de Francesc Miquel Bonet, notari, al mateix Francesc Joan Company, datada el 22 de maig de 1600. fc. Miquel Bonet era notari d'Almenara i li envia un criat a vendre una poca mel de rosa i que busque tres càrregues de fulla, i li desitja molt bones pasqües de l'Esperit Sant.

10

6 de juliol 1602. València

Carta de Frare Berthomeu Company a Francesc Joan Company, notari
Arxiu Corpus Christi de València. Rebedor de Francesc Joan Company, any 1602, núm. 13.094.

A la plica: A Francés Company, notari. En Morvedre.

+

Molt amat nebot:

En dies passats rebí una carta escrita de la mà vostra, en la qual me feu saber com és mort vostre pare y cossí meu en estima de jermà, lo qual e sentit molt, però com sia voluntat de Déu, am-nos de conformar en la sua voluntat. Però m'e consolat molt en dir-me que ha rebut tots los sacramen(t)s²⁴. Lo que hos pregue molt que mireu per vostra mare y germanes com a bon fill y jermà. Yo no dexaré de fer lo que só(c) obligat (a) pregar a Déu per la sua ànima en traure-la de Purgatori, coma(nant)-me molt a vostra mare y germanes y a vostre honcle Francés Company, y com no sia [a]-a [t] més fas si no de pregar a Déu per tots.

A 6 de juliol 1602. En la Corona de Jesús.

Frare Berthomeu Company,
vostron²⁵ honcle».

11

c 1600, 31 agost?

Desafiament²⁶

Arxiu Corpus Christi de València. Rebedor de Francesc Joan Company, any 1602, núm. 13.094.

De part de monseñors [cosit]²⁷ –es y mare i germanes i de part mia de la Torre del Penó i dels a-[cosit]-ons²⁸ i Pedra Escapsadora i dels Tres Castelletts

²⁴ Cal notar goig que expressa al notari morvedrí Francesc Joan Company, el seu oncle frare en donar-li el condol per la defunció de son pare, per haver mort havent rebut els sants saïraments.

²⁵ Adjectiu possessiu masculí usat antigament i anteposat a noms de parentesc (*vostron pare, vostre fill, vostre oncle*). Alcover, 10, p. 885.

²⁶ O invitació jocosa a certes festes faedores en Morvedre.

²⁷ Quan el paper aplega al cosit en el protocol no es pot llegir.

²⁸ ¿Antigons?

y dels Cabes[*cosit*] –b-s i de tots los altres llochs a qui se <els> toca demanar los q[*cosit*]-es de la jurita Sagunta, desafiam al señor v-[*cosit*] i a la señora Valls i al señor Anthoni Rovira i a la señora Francisca Valls i de Rovira, no olvidant a la señora <Marg>alida per a que vista la present per ma[namen]t simple [*cosit*] al i a pena de confés i ab les comissions que a cost [*cosit*] accedeixquen a la present vila de Morvedre a solemp<nitzar> [*cosit*]-s les festes tan solempnes que el dios Baco, aliàs lo Sales, lo feu [*cosit*] cassa e en après de festejar pal dia de Nostra del Se[*cosit*] [*barrat*: aliàs Termino *il·legible* cabents [*cosit*] sots pena de caure en la desgracia de los apadrinados de Segor[*cosit*] y del señor [*barrat*: ?] canónigo bailador, aliàs Fer-[*cosit*]-no predicta lapso se [*paper trencat*] seguirà contra Vostres Mercés per los [*cosit*]... en tot i per tot guarden de com [*cosit*]-caro de Gausa tenen per cara.

Datis ut supra lo de [*cosit*] a la vista²⁹.

²⁹ Dalt d'aquesta curiosa carta hi ha un acte de procura datat en 31 d'agost de 1600. Per tant, on diu "pal dia de Nostra", damunt de "del" o "de" hi ha escrit "Senyora", se sobreentendria de Setembre, o siga, el dia 8, festa de la titular de l'església de Santa Maria.

Reportatge gràfic
de Sagunt
Setmana Santa

Medalla de Confrare de principis del segle XX (revers)

Dones del Clavari i Majorals de l'any 1943, després de la visita als monuments, Dijous Sant. *D'esquerra a dreta, de peu:* María Ferruses Archilés, Mercedes Gimeno Rojo, Amparo Ferruses Archilés i Teresín Romero Esquer; *(assegudes):* Laurette Beaufils Guion, Remedios Navarro Martínez, Encarna Balaguer Sanchis, Victorieta Miralles Torres i Amparo Caruana Martínez.

Algunes de les fotografies (altres estan desaparegudes) del Via Crucis del Divendres Sant de l'any 1943, amb la nova imatge del *Natzarè* que puja al Calvari per primera volta, regalada per la Majoralia de l'any.

Clavari: Vicente Viñals Martínez.

Majorals: Vicente Monreal Vidal, Arturo Peris Monreal, Vicente Carbonell García, Francisco Carbonell García, J. B. Carbonell Ferruses, Vicente Carbonell Viñals, Miguel Huerta Gil i Francisco Martí Batalla.

Nota justificativa: amb aquesta xicoteta aportació animem a les futures majoralies a traure a la llum el material fotogràfic encara existent perquè no es perda.

Agraïments:

Pedro Luis Martínez Viñals, Amparo Martí Caruana, José Tarazona García

La Soledat cap a l'Ermita, abans de tancar la subhasta (anys 60)

Divendres Sant de l'any 1960. El Sepulcre portat per la Majoralia de l'any anterior.

L'Ecce Homo al Calvari (sense datar)

Any 1945. El pas del *Sant Sopar* portat a museu passant davant de l'ajuntament

Sant Sopar (inauguració de l'anda o de la seua carrossa amb rodes)

Plaça Major (anys 40)

Vista de Santa Maria des del Calvari

El primer Tinent Alcalde n'Enrique Batalla, imposant la medalla de coure al Sergent Juan Rochina

La porta Ferrissa al carrer Major (iniciis del segle XX)

Carrer del Castell i Ermita de la Sang des d'una porta del Teatre Romà (finals del segle XIX / principis del XX)

Fotografies d'un fullet turístic de principis dels anys 30. (Fotos Lladó)
Gravat en relleu, Bilbao

SAGUNT IN EXCELSIS

CICLO DE MÚSICA SACRA
OCTAVA EDICIÓN / 2012

Jueves 22 de marzo, 18 h.

Ermita de la Sang

Presentación/rueda de prensa del Ciclo *Sagunt in Excelsis*, 2012

Sábado 24 de marzo, 20 h.

L'Auditori Joaquín Rodrigo

Música procesional

Banda Sinfónica "Lira Saguntina"

José Beltrán, director

Miércoles 28 de marzo, 20 h.

Capilla de la Residencia de ancianos Virgen del Carmen

Música sacra del Siglo de Oro

Harmonia del Parnàs

Marian Rosa Montagut, directora

Domingo 1 de abril, 20 h.

Iglesia del Buen Suceso

Música de Pasión de Luigi Boccherini

Orquesta barroca *La Dispersione*

Erika Escribá, soprano

Joan B. Boïls, director

Martes 3 de abril, 20 h.

Iglesia de "El Salvador"

Cantigas de Santa María. *Llibre Vermell de Montserrat*

Hirundo Maris

Arianna Savall

CICLE DE MÚSICA SACRA
SAGUNT IN EXCELSIS 2012

De los cantos de peregrinos a la música polifónica
del Siglo de Oro hispano

Ramón Muñoz Gómez

EL Cielo de Música Sacra *Sagunt in excelsis* (Sagunt en el elevado plano de lo espiritual), es una producción musical del Departamento de Cultura del Excmo. Ayuntamiento de Sagunto, con la colaboración de la Mayoralía correspondiente de cada año. En esta octava edición, el Cielo inicia su andadura el próximo sábado 24 de marzo (L'Auditori de Sagunt), con la participación de la Banda Sinfónica de la Soc. Musical "Lira Saguntina", dirigida por José Beltrán que interpretará un repertorio en torno a la música sacra procesional. La Capilla de la Residencia de ancianos Virgen del Carmen (Asilo) será la sede donde tendrá lugar el segundo de los conciertos del Cielo (miércoles 28 de marzo). Se trata de un recorrido por los autores más destacados del Siglo de Oro de la polifonía hispánica, a cargo del grupo especializado en música antigua, Harmonia del Parnàs, dirigido por su fundadora la valenciana Marian Rosa Montagut. Asimismo, se realizarán dos conciertos más dedicados a la tradición musical ligada a la Virgen María. El próximo 1 de abril (Domingo de Ramos), en la Iglesia del Buen Suceso, la Orquesta Barroca *La Dispersione*, dirigida por Joan Bautista Boïls, con la participación de la magnífica soprano Erika Escribá, interpretarán el *Stabat mater* del compositor "italo-español" Luigi Boccherini. Como colofón de esta edición de *Sagunt in excelsis*, el día 3 de abril (Martes santo), en la Iglesia de "El Salvador", el grupo *Hirundo Maris*, liderado por la arpista y soprano, Arianna Savall, nos ofrecerá un programa centrado en los temas musicales contenidos en

dos de los manuscritos medievales, fundamentales en la Historia de la música española: las Cantigas de Santa María, recopiladas por Alfonso X el Sabio; y el *Llibre Vermell* de Montserrat.

En este comentario, nos centraremos en el contenido de estos dos últimos conciertos que comparten una unidad temática: la figura de la Virgen María como motivo de sus composiciones. Tanto en uno como en otro caso, son cancioneros que formaban parte de la peregrinación a sendos lugares santos: la Catedral de Santiago y el Monasterio de la Virgen de Montserrat.

En opinión de Eduardo Paniagua, músico y especialista en música medieval: *Peregrino significa: extranjero, “el que está de paso”. El hombre medieval cristiano es peregrino por excelencia, está de paso en este mundo...*

Los cantos de los peregrinos sagrados y profanos, simples o adornados, son canciones populares aprendidas de oído, y con el timbre de cada lengua. Melodías silbadas, cantadas o bailadas, pues también la danza de los peregrinos fue una explosión de alegría en las tradiciones locales.

Música con plurales itinerarios de experiencias, vidas, historias, sentimientos, credos y sueños. El caminar de los peregrinos ha orientado el camino de la música.

CANTIGAS DE SANTA MARÍA

Las Cantigas de Santa María (siglo XIII) constituyen el cancionero religioso medieval de la literatura en galaico-portugués. Sus melodías están tomadas de la monodia gregoriana, de la lírica popular y de las canciones de los trovadores, y adoptan en su mayoría la forma *rondeau*, con un estribillo musical que se repite tras las glosas.

Se trata de un conjunto de cuatrocientas veintisiete composiciones en honor a la Virgen María. La mayoría son cantigas que relatan milagros sucedidos con la intervención de María: la devoción mariana estaba en auge en ese siglo y frailes, clérigos y caballeros en general participaban de ella. Integran también la obra las *Cantigas das Cinco Festas de Santa*

Maestro Mateo, Catedral de Santiago. Pórtico de la Gloria.
(Detalle: Ancianos músicos en la arquivolta del tímpano central 4)

María, las Cinco Cantigas das Cinco Festas do Nostro Señor, el Cantar dos Sete Pesares que viu Santa María do seu fillo y una maia. Las Cantigas de Santa María pueden dividirse en dos grupos:

El primero lo forman las cantigas de Nuestra Señora, en las que el tema está formado por alabanzas a la Virgen Santa María y es un verdadero compendio de historias, milagros, juegos, etc., relacionados con la Virgen, bien sea por su intervención directa o por los amores místicos que su figura genera en las almas piadosas.

El segundo, más reducido (puesto que son las cantigas cuyo número de orden es múltiplo de diez), son las cantigas de loor, poemas más serios, profundos, casi místicos, en los que en lugar de cantar los milagros de la Virgen se reflexiona sobre ella, como en una oración.

El rey Alfonso X *el Sabio* alentaba en sus cantigas a poetas y juglares para que dedicaran sus esfuerzos e inspiraciones a la *Santa Dama*. La obra tiene gran importancia desde un triple punto de vista: como obra literaria, musical y pictórica.

Existen dudas sobre la autoría directa del Rey Alfonso X *el Sabio*, pero nadie duda de su participación directa como compositor en algunas de ellas, siendo al menos diez de indudable atribución al rey. Una opinión fundamentada en una nota del manuscrito toledano atribuye al propio rey la autoría de unas cien cantigas. Probablemente, son obra personal del monarca las loas y aquellos milágrs relacionados con su propia biografía o, quizá, aquellos que le causaron una impresión más fuerte, siendo los restantes de la autoría de los colaboradores integrantes de su corte poética.

LLIBRE VERMELL DE MONTSERRAT

La Biblioteca de la Abadía de Montserrat guarda como primer volumen de su fondo el manuscrito medieval que actualmente es conocido con el nombre de *Llibre Vermell*. Este manuscrito constituye uno de los pilares de la música medieval española. Fue copiado en los últimos años del siglo XIV (aunque la mayor parte de la música se cree que es anterior), y debe su nombre a su encuadernación en terciopelo rojo hecha, según parece, a finales del siglo XIX. Inicialmente contenía 172 folios escritos por las dos caras, de los cuáles 35 se han perdido. De los 137 restantes, sólo siete contienen música, los comprendidos entre el 21v y el 27. Este cancionero recopila diez cantos en latín, catalán y occitano (de autor desconocido). Como era habitual en la época los mismos peregrinos eran quienes cantaban y danzaban bien de camino al templo o en los propios santuarios, y se protegían en la iglesia durante la noche y en las plazas cercanas durante el día, según se explica en el folio 22:

Quia interdum peregrini quando vigilant in ecclesia Beate Marie de Monte Serrato volunt cantare et trepidiare, et etiam in platea de die, et ibi non debeant nisi honestas ac devotas cantilenas cantare, idcirco superius et inferius alique sunt scripte. Et de hoc uti debent honeste et parce, ne perturbent perseverantes in orationibus et devotis contemplationibus.

Llibre Vermell. Biblioteca del Monasterio de la Virgen de Montserrat

Dado que, a veces, los peregrinos cuando velan en la iglesia de la Virgen María de Montserrat quieren cantar y bailar y también desean hacerlo de día en la plaza, y allí sólo deben cantarse canciones honestas y devotas, por tal razón hay escritas algunas antes y después de esta nota. Y deben utilizarse honesta y moderadamente para no estorbar a quienes perseveran en oraciones y devotas meditaciones.

Las piezas de la colección que han llegado hasta nosotros son diez: tres cánones o caças, dos cantos polifónicos y cinco danzas.

Canon *O virgo splendens* (fol. 21v – 22)

Danza *Stella splendens* (fol. 22r)

Canon *Laudemus Virginem* (fol. 23)

Himno *Mariam, matrem virginem, attolite* (fol. 25r)

Danza *Polorum Regina* (fol. 24v)

Danza *Cuncti simul concanentes* (fol. 24)

Canon *Splendens ceptigera* (fol. 23)

Danza *Los set gotxs* (fol. 23v)

Motete *Imperalyritz de la ciutat joyosa / Verges ses par misericordiosa* (fol. 25v)

Danza *Ad mortem festinamus* (fol. 26v)

Las canciones del *Llibre Vermell* toman la música popular, de los trovadores, pero son poemas de loanza a la Madre de Dios, de acuerdo con el ambiente que quieren los monjes para el monasterio. Su contenido tiene una gran variedad, prácticamente una miscelánea de textos teológicos y devocionales destinados, originalmente, a los monjes y a los presbíteros seculares encargados del cuidado pastoral de los peregrinos de Montserrat. De aquí que, junto a textos de origen montserratí –como milagros, privilegios, indulgencias, canto de los romeros, textos de homilías, estatutos de la Cofradía–, encontramos otros con un cariz y un uso más general como prácticas devocionales, pequeños tratados teológicos o morales, descripciones y alabanzas del universo creado, o una guía de iglesias para el peregrino de Roma. La recopilación, a pesar quizá de la voluntad del compilador, constituye un libro singular tanto en él mismo y por lo que respecta a la expresión de la piedad popular, como por su calidad de testimonio de una época y reflejo de la cultura montserratina.

EL STABAT MATER DE LUIGI BOCCHERINI

Luigi Boccherini (Lucca, 1743-Madrid, 1805) destacó, desde niño, por sus aptitudes musicales. Después de un primer periodo de aprendizaje junto a su padre (contrabajista y ocasional chelista), y con el maestro de capilla de la catedral de Lucca, viajó a Roma donde conoció la obra de Palestrina y de Allegri. Tras un paso como violonchelista en la capilla musical de su ciudad natal, se traslada a Milán y posteriormente a París. Finalmente, Boccherini recalca en España desde la primavera de 1769, en que llegó a Aranjuez hasta su muerte.

En 1770, durante la jornada real en Aranjuez, el infante don Luis de Borbón, hermano menor del rey Carlos III, contrató a Boccherini como violonchelista de su orquesta privada y, más tarde, como su compositor de cámara. El destierro de don Luis, como consecuencia de su boda con doña con María Teresa Vallabriga, a Arenas de San Pedro (Ávila), supuso

Pietà de Miguel Ángel (detalle). Basílica de San Pedro del Vaticano

el traslado de la familia Boccherini a la villa abulense. Allí, entre otras obras, y por encargo de D. Luis, compuso su primera versión del *Stabat Mater* en 1781 para una formación de soprano, acompañada por un quinteto de cuerda: dos violines, una viola y dos violonchelos. El poema, base del *Stabat mater*, es atribuido al monje franciscano Jacopone da Todi (c.1230-c.1306) en él se medita sobre el sufrimiento de María durante la crucifixión. Este texto es adoptado por la iglesia dentro de la celebración de los Siete Dolores de la Virgen María, la cual se conmemora el viernes que precede a la Semana Santa.

Boccherini estructura su *Stabat mater* en once partes:

Stabat mater dolorosa, Grave assai
Cujus animam gementem, Allegro
Quae moerebat et dolebat, Allegretto con moto

Quid est homo, Adagio assai – Recitativo
Pro peccatis suae gentis, Allegretto
Eja mater, fons amoris, Larghetto non tanto
Tui nati vulnerati, Allegro vivo
Virgo virginum praeclara, Andantino
Fac ut portem Christi mortem, Larghetto
Fac me plagis vulnerari, Allegro commodo
Quando corpus morietur, Andante lento

En opinión del musicólogo Tomás Garrido:

Sin lugar a dudas, Boccherini compuso esta obra bajo la influencia del Stabat Mater más famoso y divulgado del XVIII, el de Pergolesi; pero Boccherini trasciende su modelo en estilo y forma componiendo una obra en la que, por encima de todo, está presente su característico estilo galante y una mayor elaboración y riqueza de las voces interiores en la línea de lo que también se estaba haciendo en Centroeuropa, consiguiendo un maravilloso Stabat Mater en mi opinión tan importante como el de Pergolesi... Esta primera versión, hasta época reciente, ha sido muy poco conocida debido a que solo existía un manuscrito que perteneció a Luis Picquot y que hoy día se conserva en la Librería del Congreso de Washington.

Para otros autores, esta obra transmite una sincera espiritualidad y viveza, una luminosidad una noble melancolía que respeta el carácter sagrado y solemne del tema.

En conclusión el *Stabat mater* de Boccherini es un obra notable y exquisita, una composición de audición imprescindible, que podremos disfrutar el próximo 1 de abril (Domingo de Ramos), en la Iglesia del Buen Suceso, interpretado por la Orquesta barroca *La Dispersione* y la soprano Erika Escribá.

Por último, reseñar brevemente el programa de polifonía del Siglo de Oro que interpretará el grupo de música antigua *Harmonia del Parnàs*, bajo la dirección de su fundadora, Marian Rosa Montagut. La agrupación valenciana *Harmonia del Parnàs*, nos propone adentrarnos en la vertiente musical más íntima y mística de la Semana Santa. El programa *Jesu Dulcis memoria* (el dulce recuerdo de Jesús, del prestigioso T. L. de Victoria) toma el título de una de las piezas que se podrán escuchar en el concierto,

y recoge una selección de obras de los máximos exponentes de la música sacra hispánica y valenciana. Repertorio basado en un recorrido que parte del siglo XVI y llegará hasta las primeras décadas del Setecientos. No hay que olvidar que dentro del panorama de la música sacra occidental de todos los tiempos, la polifonía de ámbito hispánico es, sin duda y como se podrá constatar *in situ*, un referente a nivel internacional y también lo es la producción de algunos de nuestros propios músicos valencianos, como es el caso del maestro Ginés Pérez o, del gran organista y compositor Joan Bta. Cabanilles, a quien hay que recordar especialmente durante este año en el 300 aniversario de su muerte (1712-2012), no solo ofreciendo su producción para órgano sino también dando a conocer su interesantísima producción vocal, casi olvidada.

REFERENCIAS DISCOGRÁFICAS

CANTIGAS DE SANTA MARÍA

Colección: Cantigas de Santa María. Alfonso X el Sabio. (31 cd's editados). Eduardo Paniagua/Música Antigua, Pneuma.

Tales of Miracles - Cantigas de Santa María für Stimme, historiches und elektronisches Instrumentarium Freiburger Spielleyt. Verlag der Spielleute, 1993.

Songs for a Wise King - Cantigas de Santa María I. The Renaissance Players. Walsingham Records, 1996.

Alfonso X *El Sabio* - Cantigas de Fiestas de Nostro Sennor e outras de Fiestas de Santa María. Theatrum Instrumentorum. Arts, 1998.

Alfonso *El Sabio* - Las Cantigas. (2 cd's). Grupo Sema - Pepe Rey. Discos Oblicuos, 1999.

Cantigas de Santa María - Eno nome de Maria. Ensemble Antequera / Johannette Zomer, 2001.

Cantigas de Santa María. Ensemble Gilles Binchois. Ambroisie, 2003

LLIBRE VERMELL DE MONTSERRAT

Llibre Vermell de Montserrat. Hespèrion XX. Jordi Savall. EMI, 1979.

Llibre Vermell. Canti di pellegrinaggio al Monte Serrato XIV Secolo. Micrologus, 1998.

The Black Madonna: Pilgrim Songs from the Monastery of Montserrat (1400-1420). Ensemble Unicorn. Michael Posch. Naxos, 1998.

Llibre Vermell. Capella de Ministrers. Carles Magraner. Licanus, 2002.

Llibre Vermell Companyia Elèctrica Dharma. Discmedi, 2002.

Llibre Vermell de Montserrat. Millenarium/Choeur de Chambre de Namur, Christophe Deslignes, Les Pastoureaux y Millenarium, 2008).

Llibre Vermell de Montserrat. Ensemble Micrologus. Capella de Santa María del Mar. Discant.

STABAT MATER DE L. BOCCHERINI

Stabat Mater. Ensemble 415. Chiara Banchini, dir. Agnès Melon, solista. Harmonia Mundi, 1992.

Stabat Mater. Piccolo Concerto Wien. Robert Sensi, dir. Emanuela Galli, solista. Choral Music, 2003.

Stabat Mater. I Solisti Venetti. Claudio Scimone, dir. Warner Apex, 2006.

Stabat Mater. Orchestra da cambra B. Marcello. F. Emilio Scogna, dir. Barbara Vignudelli, solista. Tactus, 2006.

Stabat Mater. Ensemble L'Archibudelli. Roberta Invernizzi. Chamber Music, 2007.

Stabat Mater. Virtuosi del Teatro alla Scala. Mattia Rondelli. Sony, 2009.

Stabat Mater. Joven Orquesta Nacional de España. JONDE. Riccardo Frizza, dir. Isabel Rey, solista. DECCA.

Stabat mater. Les Folies Françaises - Patrick Cohen-Akenine, dir. Sophie Karthäuser, solista. Ricercar.

Programa d'actes

Sivella de confrare

ACTES
DE LA SETMANA SANTA SAGUNTINA DE 2012
QUE CELEBRARÀ LA IL·LUSTRE CONFRARIA
DE LA PURÍSSIMA SANG DE NOSTRE
SENYOR JESUCRIST DE SAGUNT

DIMECRES DE CENDRA, 22 DE FEBRER

A les 19.30 hores, a l'arxiprestal de Santa Maria, **inici de la Quaresma** de l'any 2012, Santa Missa i imposició de cendra als fidels assistents.

DIVENDRES DE QUARESMA, 24 DE FEBRER

A les 19.30 hores, a l'ermita de la Sang, **Santa Missa** en intenció del Clavari i dels Majorals de l'any, a continuació **Via Crucis** a la mateixa ermita.

DIUMENGE DE QUARESMA, 26 DE FEBRER

A les 16.30 hores es realitzaran **les Creus, Via Crucis Penitencial** al Sant Calvari. Eixida des de l'església de Santa Maria.

DIVENDRES DE QUARESMA, 2 DE MARÇ

A les 19.30 hores, a l'ermita de la Sang, **Santa Missa** en intenció del Clavari i dels Majorals de l'any, a continuació **Via Crucis** a la mateixa ermita.

DIUMENGE DE QUARESMA, 4 DE MARÇ

A les 12.00 hores, inauguració de la **XXXI Exposició de la Junta Diocesana a Aiello de Malferit**, estarà oberta fins al divendres 9 de març.

A les 16.30 hores es realitzaran **les Creus, Via Crucis Penitencial** al Sant Calvari. Eixida des de l'església de Santa Maria.

DIVENDRES DE QUARESMA, 9 DE MARÇ

A les 19.30 hores, a l'ermita de la Sang, **Santa Missa** en intenció del Clavari i dels Majorals de l'any, a continuació **Via Crucis** a la mateixa ermita.

DISSABTE DE QUARESMA, 10 DE MARÇ

A les 16.30 hores, al municipi d'Aiello de Malferit, **XXVI Processó Diocesana**, amb l'assistència d'una representació de cada ciutat que formen part de la Junta Diocesana de Confraries i Germandats de la Setmana Santa de la província de València. La Confraria de la Sang anirà acompanyada per el pas de l'*Ecce Homo* i per la Banda de Cornetes i Tambors de Morvedre.

DIUMENGE DE QUARESMA, 11 DE MARÇ

A les 16.30 hores es realitzaran **les Creus, Via Crucis Penitencial** al Sant Calvari. Eixida des de l'església de Santa Maria.

DIMECRES DE QUARESMA, 14 DE MARÇ

A les 19.30 hores, **presentació del llibre de la Setmana Santa Saguntina 2012 i del Cartell Anunciador a la casa de cultura Capellà Pallarés**, a càrrec dels Majorals de l'any, En Ferran Garcia i Morente i En Francisco Caballer Cardo i de l'artista del cartell anunciador, En Francese Marc Campos i Carbonell. En finalitzar l'acte es repartiran cartells entre el públic assistent.

DIVENDRES DE QUARESMA, 16 DE MARÇ

A les 19.30 hores, a l'ermita de la Sang, **Santa Missa** en intenció del Clavari i dels Majorals de l'any, a continuació **Via Crucis** a la mateixa ermita.

DIUMENGE DE QUARESMA, 18 DE MARÇ

A les 16.30 hores es realitzaran **les Creus, Via Crucis Penitencial** al Sant Calvari. Eixida des de l'església de Santa Maria.

DIJOUS DE QUARESMA, 22 DE MARÇ

A les 18.00 hores, a l'ermita de la Sang, **presentació/roda de premsa de la VIII Edició del Cicle de Música Sacra SAGUNT IN EXCELSIS.**

DIVENDRES DE QUARESMA, 23 DE MARÇ

A les 19.30 hores, a l'ermita de la Sang, **Santa Missa** en intenció del Clavari i dels Majorals de l'any, a continuació **Via Crucis** a la mateixa ermita.

DISSABTE DE QUARESMA, 24 DE MARÇ

A les 20.00 hores, a l'auditori Joaquín Rodrigo de Sagunt, **concert inaugural de la VIII Edició del Cicle de Música Sacra SAGUNT IN EXCELSIS**, a càrrec de la Banda Simfònica de la Societat Musical **Lira Saguntina**, dirigida per José Beltrán, que interpretarà el programa **Música Sacra Processional**. Concert patrocinat per l'Excel·lentíssim Ajuntament de Sagunt.

DIUMENGE DE QUARESMA, 25 DE MARÇ

A les 16.00 hores, **Junta General Ordinària de la Confraria** a l'ermita de la Sang.

A continuació a la porta de l'ermita, tradicional **Subhasta dels vestits dels Sayons, del capità i del tambor** per al *Via Crucis* de la matinada del Divendres Sant.

A les 16.30 hores es realitzaran **les Creus, Via Crucis Penitencial** al Sant Calvari. Eixida des de l'església de Santa Maria.

A les 19.00 hores, a la plaça Major, **I Trobada de Tambors i Bombs de Sagunt** a càrrec de la *Federació de Bandes de Tambors i Bombs de València*.

DILLUNS DE PASSIÓ, 26 DE MARÇ

A les 20.00 hores, a l'ermita de la Sang, **presentació i benedicció dels regals que la Majoralia i la ciutat de Sagunt** ofereixen a la Confraria de la Puríssima Sang i que consisteixen en la reposició dels estendards anomenats "Veròniques" i un nou faldó del pas de l'Entrada de les Palmes.

DIMECRES DE PASSIÓ, 28 DE MARÇ

A les 20.00 hores, a la capella de la residència d'ancians Verge del Carme de Sagunt, **segona sessió de la VIII Edició del Cicle de Música Sacra SAGUNT IN EXCELSIS**, a càrrec de l'agrupació de música antiga i barroca *Harmonia del Parnàs*, dirigida per Marian Rosa Montagut, que interpretarà el programa *Música sacra del Segle d'Or*. Concert patrocinat per l'Excel·lentíssim Ajuntament de Sagunt.

DIVENDRES DE DOLORS, 30 DE MARÇ

A les 19.00 hores, eixida de l'ermita de la Sang de la **desfilada processional amb el pas de l'Ecce Homo**, fins l'església de El Salvador.

A les 19.30 hores, des de l'església de El Salvador, **desfilada processional** amb els nous confreres i Majoralia Entrant, fins l'ermita de la Sang. A continuació, el Prior de la Confraria, En Vicente Gil Tamarit, **imposarà les medalles corresponents als nous confreres**, i el President de la Confraria, En Jesús Larruga, els entregará una còpia dels Estatuts.

Finalitzat l'acte es celebrarà una **Santa Missa en sufragi dels confrares difunts i familiars malalts**.

Per últim, seran **impostos al Clavari i Majorals Entrants, el crucifix i les medalles corresponents**.

A les 22.30 hores, des de l'església de El Salvador partirà un **Via Crucis** que seguirà l'itinerari de costum, recorrent les **estacions engalanades pels veïns del Raval de Sagunt**.

DISSABTE DE PASSIÓ, 31 DE MARÇ

A les 20.30 hores, **IX Representació de la PASSIÓ EN VIU**. S'iniciarà la representació a la plaça Major i culminarà al Calvari.

DIUMENGE DE RAMS, 1 D'ABRIL

A les 11.00 hores, a les portes de l'ermita de la Sang, **Solemne Benedicció de les Palmes** amb repic manual de campanes a càrrec de la *Colla de Campaners de Morvedre*, seguida de la **Solemne Processó General**, segons l'itinerari de costum fins a l'església de Santa Maria, on es celebrarà la **Santa Missa**.

Finalitzada la Santa Missa, es realitzarà el **Pregó de la Setmana Santa Saguntina 2012**, a càrrec d'En Fernando Delgado a l'ermita de la Sang.

A les 17.30 hores, al Sant Calvari, es resaran **les Creus, Via Crucis Penitencial**. L'eixida serà des de l'església de Santa Maria.

A les 20.00 hores, a l'església de Nostra Senyora del Bon Succés, **tercera sessió de la VIII Edició de Música Sacra SAGUNT IN EXCELSIS**, a càrrec de l'orquestra barroca *La Dispersione*, que baix la direcció de Joan Bautista Boils i l'actuació de la soprano *Erika Escribà*, interpretaran el programa **Música de passió de Luigi Boccherini**. Concert patrocinat per l'Excel·lentíssim Ajuntament de Sagunt.

DILLUNS SANT, 2 D'ABRIL

A les 20.00 hores, des de l'ermita de la Sang, **Processó de l'Encontre Dolorós**, desfilant els passos del Natzarè i de la Soledat, que realitzaran els itineraris de costum. A la plaça Major es produirà l'**Encontre Dolorós de Jesús amb la seua Mare**, i al mateix temps s'interpretaran diverses peces musicals a càrrec de la soprano Na Silvia Queralt i del tenor i majoral En Manuel Monterde Amigó, acompanyats del pianista En Salvador García Raro.

DIMARTS SANT, 3 D'ABRIL

A les 20.00 hores, al Cabanyal (València), **Processó de la Germanat del Santíssim Ecce Homo**, agermanada amb la nostra Confraria, on participarà una representació d'aquesta.

A les 20.00 hores, a l'església de El Salvador, **quarta sessió de la VIII Edició del Cicle de Música Sacra SAGUNT IN EXCELSIS**, a càrrec del grup *Hirundo Maris*, liderat per *Arianna Savall* interpretaran el programa: *Cant de pelegrins: Cantigues de Santa Maria i Llibre Vermell de Montserrat*. Concert patrocinat per l'Excel·lentíssim Ajuntament de Sagunt.

DIMECRES SANT, 4 D'ABRIL

A les 19.00 hores, a la plaça Major, **tamborada** amb la participació de les bandes: *Pasión Cofrade del Port de Sagunt*, *Confraria de la Dolorosa d'Algínet* i *l'Asociación Cultural de Tambores y Bombos de Altura*.

A les 22.30 hores, des de l'ermita de la Sang, **Solemne Processó del Silenci**, presidida pels passos de l'*Ecce Homo* i del *Crist de la Bona Pau*.

DIJOUS SANT, 5 D'ABRIL

A les 18.00 hores, a l'ermita de la Sang, **Solemne Missa de la Institució de l'Eucaristia i Trasllat al Monument de Jesús Sagramentat**.

Des de les 20.00 hores, després del *so tradicional de la matraca*, **Visita als Monuments** instal·lats a les esglésies i ermites de la nostra ciutat i torns de vela davant del Santíssim Sagrament en el Monument de l'ermita de la Sang.

DIVENDRES SANT, 6 D'ABRIL

A les 6.00 hores, des de l'ermita de la Sang, **Solemne Via Crucis fins al Sant Calvari** amb el pas del Natzarè. En el transcurs del mateix s'interpretaran *els motets* a càrrec del cor parroquial de Santa Maria, amb la direcció d'En Francesc Gamon. En finalitzar el **Via Crucis**, a l'església de Santa Maria es realitzarà el **Sermó de la Galtà**, oficiat per l'Il·lm. Sr. En Vicente Fontestad Pastor, Vicari General de València. Finalitzat el sermó tindrà lloc el **trasllat del pas del Natzarè a l'ermita de la Sang**.

A les 12.00 hores, a l'ermita de la Sang, **Solemnes Oficis i Adoració del Lignum Crucis**.

A les 17.00 hores, a la porta de l'ermita de la Sang, tradicional **Subhasta de passos, encenser i vestits dels sayons, del capità i del tambor**, participants tots en la Processó del Sant Soterrament.

A les 18.00 hores, a l'església de Santa Maria, **Sermó del Desenclavament**, oficiat per l'Excm. i Rvdm. Sr. N'Enrique Benavent Vidal, Bisbe Auxiliar de València. Un cop finalitzat el Sermó tindrà lloc el **trasllat dels passos de la Soledat i del Sant Sepulcre a l'ermita de la Sang**, tancant el Clavari de l'any la subhasta a l'arribada d'aquestos passos.

A les 19.00 hores, a la plaça de la Trinitat, tradicional **Pas de Llista** als confreres, i posterior trasllat fins l'ermita. Durant el trasllat la Lira Saguntina interpretarà l'Himne de la Confraria.

A les 20.00 hores, des de l'ermita de la Sang amb els tradicionals sons dels *plegaors*, clarí i matraques del campanar de la Vila i del Raval, inici de la **Solemne Processó del Sant Soterrament**, que recorrerà l'itinerari de costum amb tots els passos de la Confraria.

La processó finalitzarà amb l'**Adoració al Lignum Crucis** per tots els membres de la Confraria, el poble de Sagunt i, en darrer lloc, els Majorals i Clavari de l'any.

DISSABTE DE GLÒRIA, 7 D'ABRIL

A les 23.30 hores, a l'església de Santa Maria, **Vigília Pasqual i Missa de Resurrecció**. Finalitzada la Missa, com a colofó dels actes de la Setmana Santa de l'any 2012 i per celebrar la **Resurrecció del Nostre Senyor Jesucrist**, es dispararà un monumental **Castell de Focs Artificials**.

PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST !

COL·LABORADORS

ADMINISTRACIONES DE LOTERIES

ADMINISTRACIÓN DE LOTERÍAS Nº 5

CAMÍ REAL, 43 - bajo
SAGUNTO
www.quinelasyloterias.es
info@quinelasyloterias.es

961188899
654317900

ADMINISTRACIÓN DE LOTERÍA Nº 1 CARUANA

La más antigua de España, concedida por el rey Carlos IV en 1790

PLAZA CRONISTA CHABRET, 1
SAGUNTO

962661576

ADMON. DE LOTERÍAS N.º 3 "VIRGEN DEL REMEDIO"

Manuel Millón Villena

PLAZA BLASCO IBÁÑEZ, 6
SAGUNTO

962650807

AGÈNCIES DE VIATGE

VIATGES PORTA AL MON
Mercedes Pallarés

HUERTOS, 25 SAGUNT TEL./FAX 962666208
e-mail: uni.portaalmon@unida.com

AGÈNCIES IMMOBILIÀRIES

FERRUSES – AGENCIA INMOBILIARIA

CAMÍ REAL, 66 ENTLO.
SAGUNTO

962651514

ASSEGUANCES I GESTORIES

GESTORÍA Y CORREDURÍA DE SEGUROS

GRAMAGE S.L. AV. CAMP DE MORVEDRE, 89-B 962670000
PUERTO DE SAGUNTO FAX 962680090

SEGUROS MARTÍNEZ SAGUNTO, S.L.

AVD. SANTS DE LA PEDRA, 41 (entresuelo)
SAGUNTO 962664349

MARÍA ISABEL MARTÍNEZ MUÑOZ

Graduada Social CAMÍ REAL, 41-B SAGUNTO
LABORAL - FISCAL - CONTABLE - SEGUROS TEL./FAX 962660492

MAPFRE Francisco Torrent Llorente (Delegado)

AVDA. SANTS DE LA PEDRA, 59 962654929
SAGUNTO 654309995
E-mail: ftorrent@mapfre.com

SORIANO ASESORES

PARTIDA L'OLIBA, 6 LOCAL ID 1.2
SAGUNTO 962661278
FAX 962650918

GESTIÓN - MEDIACIÓN SEGUROS

JOAQUÍN CATALÁN

AV. SANTS DE LA PEDRA, 77-B SAGUNTO 962661144
joaquin.catalan@reale.es FAX 962663693

AUTOESCOLES

AUTOESCUELA PUNTO

Kike Pastor Mena CAMÍ REIAL, 32-bajo 962660553
Eva García Julián SAGUNTO

AUTOCARS

AUTOCARES ROYMAR S.L.

Miguel Vera Bonet CAMINO DEL MAR, 16 961470214
EL PUIG FAX 961470192
e-mail: info@roymarautocares.com

BARS I CAFETERIES

CAFÉ AFRICA	CAMÍ REAL, 50 bj. SAGUNTO	617142714
BAR PALLARÉS María González Sáez Almuerzos - Menú casero - Cenas por encargo	DOCTOR PALOS, 19 BAJO SAGUNTO	669511675
"EL CASINO" Pascual Asensi Esmorzars Populars - Menjars	PLAÇA DE L'ESGLÉSIA, 6 PETRÉS	962620015
BAR KMILA ESPECIALIDAD CODILLO A LA CERVEZA	BARÓN DE PETRÉS, 5 PETRÉS	ENCARGOS: 664208690
CAFETERÍA CROISSANTERÍA LLUESMA	PL. CRONISTA CHABRET, 7 SAGUNTO	678421568
MESÓN CASA FELIPE (Terraza junto al Museo) Especialidad en: Tapas y Arroces (Situado en casco antiguo)	CASTILLO, 21 SAGUNTO	962663801 RESERVAS: 649106224
CAFETERÍA JORSAN	DOCTOR PALOS, 12 SAGUNTO	962662290
CASA VICEN <i>Cafetería - Bocatería</i>	HORTS, 66 SAGUNT	605671478
EL BURLADERO Rabo de toro - Manitas de cerdo Carrillada	FAURA, 8 SAGUNTO	RESERVAS: 960014804
CAFETERÍA IRIS LOUNGE	VALENCIA, 53 SAGUNTO	609272120
BRICOLATGE		
BRICOLAJE JAVIER BENAJAS	JOSEFA DAROQUI, 8 BAJO SAGUNTO	962651356

CARNISSERIES I XARCUTERIES

POLLOS PLANES S.L. SAGUNTO

AV. DR. PALOS, 4 962664013
MERCAT MUNICIPAL PARADA 38 962650784
ENCARGOS: 962664013
682633471

CHARCUTERÍA GUINART MERCADO EXCELENTE SAGUNTO 691051037
Otorgado sello de calidad 2012 PUESTO 37

CARNS I EMBOTITS GOMIS C.B.

MERCAT EXCEL·LENT SAGUNT
PARADA 28
PREMI A L'ESPECIALITZACIÓ 2001
ATORGAT SEGELL DE QUALITAT 2012
www.mercatsagunt.com
ENCÀRRECS: TEL. 962650019

CLÍNQUES DENTALS

CLÍNICA DENTAL VICENTE YANES FRAGA AMPARO VERDÚ COLOMER

SANTS DE LA PEDRA, 79-1º-A 962650847
SAGUNTO

CONSTRUCCIONS I PROMOCIONS

CONSTRUCCIONES FANDOS
ALQUERIETA D'EL ROC - BLOQUE A/3 962665663
SAGUNTO 607186313

DECORACIONS ESCAIOLA

DECORESCAYOLA VILLMER S.L.
Francisco Javier Villar
PLAZA TORRES QUEVEDO, PARCELA 148 TEL./FAX: 962665088
POLÍGONO SEPES villmer@ono-com 696966725

ELECTRICITAT

M.ª PILAR BLÁNQUEZ CAMÍ REAL, 22 962660058
Materiales eléctricos y Ferrería SAGUNTO

ELECTRODOMÈSTICS

ELECTRODOMÈSTICOS FRANCISCO GIMENO, S.L.
CAMÍ REAL, 50 SAGUNTO 962660228
FAX 962663809
e-mail: gimeno@activahogar.com

EMPRESAS D'AGRICULTURA

AGROPAL PUZOL, 29 962654080
AGROQUÍMICOS DEL PALANCIA TEL./FAX 962662158
José A. Peruga Viñals SAGUNTO
www.agropalsagunto.com

TRANSFORMACIONES LLORENS, S.L. TEL./FAX 962660290
ALORCO, 5 SAGUNTO 696966726
696966728

ESCOLES INFANTILS

L'ESCOLETA –Escola infantil de 0 a 3 anys–
CENTRE HOMOLOGAT PER LA CONSELLERIA D'EDUCACIÓ
PARTIDA DE L'OLIBA, 53 628421022
SAGUNT
lescoletasagunto@gmail.com

CENTRO DE EDUCACIÓN INFANTIL MARÍA MOÑITOS
(DE CERO A TRES AÑOS) VALENCIA, 102 961119323
SAGUNTO
www.mariamoñitos.com

ESPORTS

ATMÓSFERA SPORT	CAMÍ REAL, 4	SAGUNTO	TEL/FAX: 962660345
PEÑA ARMES-ESPORTS	CAMÍ REAL, 3	SAGUNTO	962650441

penya.atmosferasport@hotmail.es

ESTACIONS DE SERVEI

ESTACIÓN DE SERVICIO SENDRA SOLBES, S.A.			
	AV. PAÍS VALENCIANO, 27		962660026
	SAGUNTO		

ESTANCOS

EXPENDEURÍA SAGUNTO 1	CAMÍ REAL, 5		962663122
Esther Miguens Miragaya	SAGUNTO		

ESTANCO EXP. Nº 9	AVD. HISPANIDAD, 18-B	TEL./FAX 961188385	
M. TERESA FRANCÉS LACALLE	PTO. SAGUNTO		

ESTANCO "EL CARRELO". EXPENDEURÍA Nº 2			
	PUERTA FERRISA, 1		962660741
	SAGUNTO		

FARMÀCIES

FARMACIA BALAGUER-PIERA	HUERTOS, 43		
	SAGUNTO	TEL./FAX 962662279	

FARMACIA GASPAR - LÓPEZ	CAMÍ REAL, 37		962661253
	SAGUNTO		

FARMACIA PÉREZ ROMUALDO	VALENCIA, 28		962662330
	SAGUNTO		

FARMACIA BLANCA MARTÍNEZ	ROMA, 6 - SAGUNTO		
--------------------------	-------------------	--	--

FARMACIA Ldas. CARMEN SEMPÈRE ALEIXANDRE			
REMEDIOS SÁNCHEZ SERRANO			
	CAMÍ REAL, 93	SAGUNTO	962660272

FARMACIA ÀNGELES RIBELLES PL. CRONISTA CHABRET, 2 962660111
SAGUNTO

FARMACIA AVELINA ESCRIG RIBELLES
PL. ALGEPZAR, 10 962661652
SAGUNTO

FARMACIA CONDOMINA L'HORT D' AIS, 5 TEL./FAX 962661146
SAGUNTO
e-mail: condomina@mixmail.com

FARMACIA Y ORTOPEdia
VICENTE GIMENO GUILLEM
AV. DOCTOR PALOS, 8 962661978
SAGUNTO 649974228
v.gimeno.000@micof.es

FARMACIA ELENA FERRER MONFERRER
ALORCO, 37 SAGUNTO 962662629

FERRETERIES

COMERCIAL TACOS - Mª Raquel Hernández Villanueva
Ferreteria - Electricitat - Il·luminació - Còpia de claus de seguretat
Electrònica - Ferramentes - Parament - Menage - Cortines
TORRES TORRES, 14 bajo
SAGUNT TEL./FAX 962665421

FERRETERIA ELS HORTS LOS HUERTOS, 34 961088868
romeu@cadena88.com SAGUNTO

FESTES I EVENTS

FIESTAS Y EVENTOS LORENZO PONCE 670329799

FLORISTERIES

FLORES VIDAL	AV. DOCTOR PALOS, 11 SAGUNT	962663150 626278129
---------------------	--	--------------------------------

FORNS I PASTISSERIES

FORN - BOLLERIA LA FONTETA	CAMÍ REAL, 56 SAGUNTO	962661690
-----------------------------------	----------------------------------	------------------

PA I DOLÇOS AMPARÍN	BENIFAIRÓ, 8 SAGUNTO	962650040
	RASETA, 31 SAGUNTO	962660757
	PARTIDA DE L'OLIBA SAGUNTO	962665490

REBOST	HORTS, 4 (junt al mercat)	
Pastisseria, Degustació i Catering	SAGUNT	Telèfon encàrrecs: 962660926

FORN DE LA MELICA	CASTELL, 1	962660698
Artesans des de 1924	SAGUNT	

HORNO-PASTELERÍA HNOS. TRENCO		
HORNO: CAMPOAMOR, 10 SAGUNTO		962661949
HORNO: SANTS DE LA PEDRA, 30 SAGUNTO		962662237
HORNO: DOCTOR PALOS, 3 SAGUNTO		962651253
HORNO-CAFETERÍA: AVDA. MONTIVER-PUIG DE PASQUÈS, 2 SAGUNTO		962661949

FRUITERIES

FRUITERIA RAÜL	DOCTOR PALOS S/N SAGUNT	962651647
-----------------------	--------------------------------	------------------

FRUITS SECS I DOLÇOS

PAPAS JULIÁN. MARÍN MARTÍNEZ, S.L.		
Tartas de golosinas. Bolsas de cumpleaños. Tartas de Pañales		
	REMEDIO, 36 SAGUNTO	962660775

FUSTERIES

Cuines i més

Cocinas, armarios
Puertas de madera...

TRINIDAD, 23 BAJO
SAGUNTO
email: cuinesimes@gmx.es

TEL./FAX 962665535
663195780

FUSTERIES METÀL·LIQUES

CARPINTERÍA METÁLICA PEDRO Y FINA, S.L.

www.pefisa.es

LA PAU, 31
SAGUNTO

TEL./FAX 962651160

GIMNÀS

MEDITERRÀNEO SPORT

José Giménez Blazquez

DIANA, 11
SAGUNTO

IMPRESMETS

NAVARRO IMPRESORES

MI(O)FICINA

imprensa@navarroimpresores.com

mioficina@navarroimpresores.com

CARUANA, 5 y 7 SAGUNTO 962665417

962661263

FAX 962655706

INFORMÀTICA

APP INFORMÀTICA SAGUNTO

Servicio Técnico - Mantenimiento - Venta

CAMÍ REAL, 34
SAGUNTO

961193090

AZA INFORMÀTICA

AV. SANTS DE LA PEDRA, 26-B

SAGUNTO

e-mail: domingo@azainfo.es

www.azainfo.es

962654043

FAX 962654131

INTER-FAX	ALMENARA, 25 Y HUERTOS, 41 SAGUNTO www.inter-fax.es	962660383
-----------	---	-----------

CONSULTORIA INFORMÁTICA JCI COMPUTERS Victor Gallart Solis	PARTIDA DE L'OLIBA, 6 BAIX D-1 SAGUNTO www.jcicomputers.es	667803335 vgallart@jcicomputers.es
---	--	---------------------------------------

JOIERIES

JOIERIA - ARGENTERIA TEUA, S.L.

CAMÍ REAL, 90 SAGUNT 962663146

R.O.A. JOYERÍAS S.L.	BENIFAIRÓ, 12 SAGUNTO	962650386
----------------------	--------------------------	-----------

LLENCERIA I COSSETERIA

CORSETERÍA - LENCERÍA Y BAÑO FÉMINA

CAMÍ REAL, 47 SAGUNTO 962660592

LLIBRERIES I PAPERERIES

LLIBRERIA DIN A-4 Regalos - Muebles - Decoración	CAMÍ REAL, 17 SAGUNTO dinacuatrosgunto@hotmail.com	TEL./FAX 962651415
---	--	--------------------

LA SEU LLIBRERIA - ESPAI D'ART	CAMÍ REAL, 30 SAGUNT laseusagunt@telefonica.net	962663136 618477327
-----------------------------------	---	------------------------

MAGATZEMS

ANTONIO CARDO, S.L. -EXPORTADOR DE FRUTAS- "LULU"

**HONORIO MAURA, 12 962660765
SAGUNTO FAX 962650662**

MENJAR PER A DUR

VORA RIU - ASADOR Y CATERING

AV. SANTOS PATRONOS, 91-bajo 962666165
SAGUNTO

ENTRE FOGONS
Comidas para llevar
encargos, catering

AVDA. NOU MONTÍBER, 5 bis 963212343
SAGUNTO
www.entrefogons.vpweb.es

MODA - BOTIGUES

FEBO - BOUTIQUE

CAMÍ REAL, 87 962663201
SAGUNTO

JUCAMAR
Carlos Guirado Ortí

CAMÍ REIAL, 68 962662957
SAGUNTO

TERMINAL

CAMÍ REAL, 57 962662066
SAGUNTO

MODA DONA-HOME PELLICER

CAMÍ REAL, 99 962660291
SAGUNT

MODAS MARUJA

CAMÍ REAL, 105 962660387
SAGUNTO

ILUSIÓ
Elegancia en el vestir

AV. SANTOS PATRONOS, 3 962660915
SAGUNTO
e-mail: ilusió@hotmail.com

MOTOS

MOTOS DOCAL
Miguel Ángel Doñate Calvo

AV. SANTS DE LA PEDRA, 71 962650819
SAGUNTO

MOTOS I MOTOS IVÁN

DOLZ DE CASTELLAR, 11 BAJO 962663377
SAGUNTO
E-mail motosimotosivan@gmail.com

ÒPTIQUES I CENTRES AUDITIUS

ÒPTICA RIBELLES

HORTS, 25 962661212
SAGUNT

ÓPTICA DEVIS	CAMÍ REAL, 52 SAGUNTO	962664535
ÓPTICA REAL Gonzalo Moreno Vivas	CAMÍ REAL, 39 SAGUNTO	962661501
CENTRO AUDITIVO MORET Centro Auditivo Oficial Widex	CAMÍ REAL, 55 SAGUNTO cevisag@yahoo.es	962663111

ORTOPÈDIES

ORTOPEDIA ARCO	SANTS DE LA PEDRA, 26 SAGUNT arco@ortopediarco.net	962654305 FAX 962654306
----------------	--	----------------------------

PEIX I MARISC

PEIX I MARISC SAGUNT	MERCAT EXCEL·LENT SAGUNT PARADA 14	637320647
PESCADOS Y MARISCOS J.J.	MERCADO EXCELENTE SAGUNTO PUESTO 16 MERCADO CENTRAL VALENCIA PUESTOS 49, 50, 51	

PERRUQUERIES I PERFUMERIES

ELLE –Peluquería, Perfumería, Estética– M.ª Luisa Lluesma Amparo Moragón	CAMÍ REAL, 45 SAGUNTO	962650107
PELUQUERIA PEPE	TORRES TORRES, 1 SAGUNT	
CARMEN PELUQUERÍA	VICENTE FONTELLES, 9 SAGUNTO	962665050

PELUQUERÍA DE CABALLEROS CAMBIL

AV. SANTS DE LA PEDRA, 33 657651917
SAGUNT

**PELUQUERÍA Y PERFUMERÍA
NOU ESTIL
ESTÉTICA SOLARIO UV - A**

AV. DOCTOR PALOS, 5 bajo 962663796
SAGUNTO

PODOLOGIA**PODOCENTRE
CLÍNICA PODOLÒGICA
Enric V. Campos Carbonell**

AV. SANTS DE LA PEDRA, 83 - 1.º - 3.ª
SAGUNT CITA PRÈVIA: 962661190

PUNT I CONFECCIÓ**CANTÓ DE L'AGULLA - Laborales personalizadas y Patchwork**

Mª Ángeles Alandí Núñez 686076638
BENIFAIRÓ, 3-bajo
SAGUNTO
mangelandi@hotmail.com

PUBS

PUB DAMSER 667791136
ALCALDE BLASCO, 20
EDIF. NOU SAGUNTUM
SAGUNTO

QUIOSCS

PUNT DE PREMSA 962664844
CAMÍ REIAL, 60
SAGUNT
puntdepremsasagunt@hotmail.es

KIOSCO EL LARGO 962663663
Yolanda Guirado Guzmán
CAMÍ REAL, 12
SAGUNTO

REGALS I COMPLEMENTS

TODOPARA REGALAR.es	TRABAJO, 35 PUERTO SAGUNTO www.todopararegalar.es	(+34) 962629822
ÁGORA Regalos y complementos	CAMÍ REAL, 7 SAGUNTO www.amcregalos.com E-mail: agora@amcregalos.com	962660401

RELOTGERIES

RELOJERÍA CRONOS, C.B.	CAMÍ REAL, 17 SAGUNTO	962665392
-------------------------------	--------------------------	-----------

RESTAURANTS

RACÓ PACO Marisco en vivo	JOAQUÍN RODRIGO, 4 SAGUNTO	962650987
HOSTELERA SAGUNTINA S.L.	RAMÓN Y CAJAL S/N HOSPITAL DE SAGUNT	962679960
BAR RESTAURANTE RACÓ DE L'HORTA, S.L.		
SALÓN COMEDOR EL RACONET Cocina Nacional Selecta	PUZOL, 13 SAGUNTO	962664744 962664622

SABATERIES

CALZADOS HUERTA M ^a Carmen Huerta Navarro	CAMÍ REAL, 8 SAGUNTO	962660075
--	-------------------------	-----------

SANEJAMENTS

SANEAMIENTOS MIGUEL	HUERTOS, 43 SAGUNTO	962660395
----------------------------	--------------------------------------	------------------

TALLERS - AUTOMÒBILS

AUTOESPINOSA

Mecànica - Chapa - Pintura **CANET DE BERENGUER, 20**
SAGUNTO **TEL./FAX 962663574**
600469439

TALLERES A. GUILLEM, S.L. PLAZA BLASCO IBAÑEZ, 5 bajo 962662564
SAGUNTO FAX 961186610

TALLERES ROMAUTO S.L. Servicio oficial Suzuki
VALENCIA, 90 TEL./FAX 962650993
CARRETERA NACIONAL 340
SAGUNTO

TALLERES SALVADOR **CTRA. VALENCIA-BARCELONA, KM. 26**
SAGUNTO **TALLER 962661008**
VENTAS 962662322
FAX 962662109
<http://talleressalvador.com>

TALLERES ARSE. MERCEDES-BENZ
VALENCIA, 69 TEL./FAX 962661900
SAGUNTO
www.arsemercedes.com
E-mail talleresarse@hotmail.com

TALLERES CIVERA. CHAPA Y PINTURA
AV. PAÍS VALENCIÀ, 28 TEL./FAX 962660421
SAGUNTO

TALLERES SORIA SAGUNTO. SERVICIO OFICIAL FIAT Y ALFA ROMEO
CARRETERA VALENCIA-BARCELONA, 67
SAGUNTO TEL./ FAX 962664388
VENTAS 962662721

TENDALS

TOLDOS HUGUET, S.L. VALENCIA, 71 SAGUNTO

TEL./FAX: 962664372

**(Confección e instalació de: toldos fachada
y camión, cubrepiscinas, motorización, pancartas, etc.)**

huguet@toldoshuguet.e.telefonica.net

TIMBRATS

TIMBRADOS LLUESMA S.L.

**AV. PAÍS VALENCIÀ, 30
SAGUNTO**

962653003

Índex

Foguera del dissabte de Resurrecció a la plaça dels Tarongers

ÍNDIX

	<u>Pàg.</u>
Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist	8
Benedicció Apostòlica de Sa Santedat Benet XVI	11
Dedicatòria Bisbe de València. Excm. i Rvdm. En Carlos Osoro Sierra	13

SALUTACIONS

Salutació del President per a la Setmana Santa Saguntina <i>Alberto Fabra Part.</i> President de la Generalitat	17
Saluda a la Majoralia de la Sang 2012 <i>Alfredo Castelló Sáez.</i> Alcalde-President de Sagunt	19
Salutació a la Confraria de la Sang 2012 <i>Maribel Sáez Martínez.</i> Regidora de Cultura Ajuntament de Sagunt ...	21
Saluda del Concejal de Cultura Popular y Fiestas <i>José Luis Martí González.</i> Concejal de Cultura Popular y Fiestas	23
Salutació <i>Juan Fandos Navarro.</i> Clavari 2012	25
Salutación del Presidente de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo <i>Jesús Larruga Riera.</i> Presidente de la Junta Directiva	27

PARRÒQUIES I VIDA CONSAGRADA

<i>Motu proprio “Porta Fidei”</i> y Semana Santa Saguntina <i>Vicente Gil Tamarit.</i> Prior de la Cofradía	33
--	----

La savia juvenil de la Cofradía, un don necesario para la Iglesia <i>Vicente Fontestad Pastor</i> . Vicario General de Valencia	37
La agonía de Jesús en Getsemaní <i>Jaime Pellicer Pellicer</i> . Cura Párroco del Buen Suceso	39
La práctica de la fe <i>José-Miguel Peris Silla</i> . Párroco de El Salvador	43
Vi nou, odres nous <i>José Vicente Calza</i> . Rector de la parròquia Sant Pere Apòstol	45
El abrazo del amigo <i>Mari Petra Quevedo García</i> . Profesora de Religión de Primaria	47
Una llama que sigue viva <i>Monjas de la Orden de los Siervos de María, vulgo Servitas</i>	49

LA MAJORALIA D'ENGUANY

Sentiments <i>Juan Fandos Navarro</i> . Clavari 2012	53
Per fi ha arribat el 2012 <i>Antonio Alegre Pérez</i> . Majoral 2012	57
Viatge a Tarragona <i>Francisco Gandía i Gil</i> . Majoral 2012	59
Fer la festa <i>Juan Fuertes i Núñez</i> . Majoral 2012	61
Unes sentides paraules <i>Germán J. Alcamí i Martínez</i> . Majoral 2012.....	63
El cor batega amb força <i>Ferran Garcia i Morente</i> . Majoral 2012.....	65
Continuando la tradición <i>Antoni Joaquim Agües i Montolio</i> . Majoral 2012	69

Han passat molts anys <i>Josep Mª Agües i Martínez.</i> Majoral 2012	73
Supose que no sóc l'únic dels meus amics que esperava aquest moment... <i>Miquel Àngel Centelles i Crego.</i> Majoral 2012	77
Una altra veu <i>Francisco Caballer Cardo.</i> Majoral 2012	79
Convivint amb la tradició <i>Enric Vicent Campos i Carbonell.</i> Majoral 2012	83
Records i agraïments <i>Josep Manel Gomis i Vitoria.</i> Majoral 2012	87
Confrare de soca rel <i>José Vicente Martínez Pellicer.</i> Majoral 2012	91
Cofrade y peregrino <i>Javier Ribes Andrés.</i> Majoral 2012	93
Salutacions <i>Manuel Francisco Domínguez i Sosa.</i> Majoral 2012	97
A mi padre <i>Antonio Miret Flors.</i> Majoral 2012	99
Cofrades: testigos de Cristo <i>Manuel Monterde Amigó.</i> Majoral 2012	103
Un somni fet realitat <i>Javier Martínez Pellicer.</i> Majoral 2012	107
Algunes coses no canvien mai <i>Vicent Miret i Flors.</i> Majoral 2012	109
Els cinturons de la Majoralia <i>Majoralia 2012</i>	115
El regal de les Veròniques <i>Majoralia 2012</i>	119

El regal del faldó de l'anda de l'Entrada de les Palmes <i>L'anda de la burreta</i> <i>Majoralia 2012</i>	125
La Majoralia 2012 al poble de Sagunt <i>Majoralia 2012</i>	129
Dones <i>Majoralia 2012</i>	137
Descobrint uns grans artistes <i>Majoralia 2012</i>	139

ASPECTE SOCIAL DE LA CONFRARIA REFLEXIONS

...Interea fugit irreparabile tempus <i>La Majoralia de 1987</i>	145
Hace ya 10 años... Mayoralía 2002 <i>Juan Bautista Gómez Peñalva. Mayoral 2002</i>	147
Inoblidable <i>Manolo Puig Viñals. Clavari 2011</i>	151
Un caramelet! <i>Miguel Chordá Corbatón. Clavari 2013</i>	153
La Junta informa <i>Presidente de la Junta Directiva</i>	157
En la Ciudad del Teatro <i>Fernando Delgado</i>	163
Hace ya algún tiempo, allá por los años 80... <i>Juan Pablo Pérez Bernà</i>	165
Himno a la Cofradía de la Purísima Sangre de Ntro. Señor Jesucristo <i>Evaristo F. Pérez García. Autor de la música y texto del Himno</i>	167
Ni podem ni devem oblidar <i>Carme Tamarit i Carles</i>	173

Avui no es canta...	
<i>Conxa Cardo Monzó</i>	175
Ja s'han complit 25 anys de l'ampliació de l'itinerari de la Processó del Silenci	
<i>Josep Vicent Gimeno i Graullera</i> <i>Josep Maria Agües i Martínez. Majoral 2012</i>	181
Sic	
<i>Salvador Moros y Sánchez. Mayoral 1998</i>	183
Nuestra historia continua	
<i>Francisco Muñoz Antonino</i>	185

POÈTICA

Fil de la Soledat	
<i>Francesc Caballer i Cardo</i>	197
La pluja	
<i>Francesc Caballer i Cardo</i>	198
El bes	
<i>Francesc Caballer i Cardo</i>	200
Espurnes d'una mort	
<i>Francesc Caballer i Cardo</i>	202
Quan passeu, Senyor...	
Trobes a les andes de Divendres Sant Saguntí	
<i>Josep Martínez Rondan</i>	203
Divendres Sant	
<i>Mª Amparo Bertolín Alonso</i>	211

ESTUDIS

Els Peraires de Morvedre	
<i>Manuel Civera i Gómez</i>	217

Memorial de les coses notables que conserva Morvedre-Sagunto i la seua comarca <i>Josep Antoni Lluesma Espanya</i>	233
L'església de Santa Maria i els seus voltants <i>Josep Manuel Palomar i Abascal</i>	253
Evocación <i>Juan Francisco Campos Salvador</i> Mayoral del año 2002 y Vicesecretario de la Junta Directiva	275

DOCUMENTS

Huellas del Morvedre Cristiano en textos hispánicos del siglo XII <i>Juan Antonio Millón</i>	285
El "Corral de la Ermita de la Sangre" y las cuentas de la Mayoralía de la Sangre del año 1927 <i>Társilo Caruana Puig</i> . Clavario año 1975	293
Epistolari Morvedrí <i>Josep Martínez Rondan</i> . Rector de Faura i de Benifairó de les Valls.....	301

REPORTATGE GRÀFIC DE SAGUNT SETMANA SANTA

Reportatge gràfic de Sagunt. Setmana Santa	313
Sagunt in excelsis 2012	323

PROGRAMA D'ACTES

Actes de la Setmana Santa Saguntina de 2012 que celebrarà la Il·lustre Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt	335
Col·laboradors	343

Aquest número de la Revista
de la Setmana Santa Saguntina,
s'acabà d'enllestir
als obradors saguntins
de Navarro Impressors
el 22 de febrer de 2012,
dimecres de Cendra.

PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST !

